

Arhim. Hierotheos Vlachos

PREDICI LA MARILE SĂRBĂTORI

Traducere de Daniela Filioareanu

Carte tipărită cu binecuvântarea
Prea Sfințitului Părinte GALACTION,
Episcopul Alexandriei și Teleormanului

Editura Cartea Ortodoxă

EDITURA EGYMENITA

© 2004 pentru ediția de față
Editura Egumenița, Galați, România.

Editura Egumenița
I.S.B.N 973-7952-34-0

Editura Cartea Ortodoxă
I.S.B.N 973-7957-47-4

Introducere

Există mai multe motive pentru care Hristos este singura noastră mântuire: El este Fiul lui Dumnezeu, *chipul lui Dumnezeu celui nevăzut* (Col. 1, 15), prototipul zidirii omului, creatorul lumii și Capul Bisericii. Prin urmare, ca ființe create, ca oameni și ca membri ai Bisericii, suntem strâns legați de Hristos și Îi datorăm foarte mult.

În textele patristice se întâlnesc multe exprimări care înfățișează Persoana și lucrarea lui Hristos. Fiecare dintre acestea redă una sau mai multe dintre trăsăturile lui Hristos, însă nici toate la un loc nu pot arăta ceea ce Hristos este cu adevărat. El este viața a toate câte sunt, *Calea, Adevărul și Viața*, așa cum a spus El Însuși (Ioan 14, 6).

Printre exprimările folosite de Sfinții Părinți în legătură cu Hristos se află și următoarele: El este „ogindirea tuturor lucrurilor văzute și nevăzute”, „taina tăcerii cu totul neștiute”, „Împodobitorul întregii zidiri”, „slăvita desăvârșire a îndreptărilor legii”, „înălțimea, adâncimea, lungimea și lățimea cunoștinței”, „începutul, mijlocul și sfârșitul” omului, „cel mai mare dintre judecători”, „veșmântul de stele prea-strălucitor”, „dorirea veșnică și fără margini”, „desfătarea Împărăției Cerurilor”.

Fără îndoială, hristologia, adică vorbirea despre Hristos, este o parte semnificativă din învățătura ortodoxă. Importanța acestui capitol al Ortodoxiei vine din faptul că Hristos este tâlcuirea tuturor lucrurilor, deoarece prin El L-am cunoscut pe Dumnezeuul Treimic, prin El a fost zidită și rezidită lumea, El este Capul Bisericii și, prin Taine, ne facem mădularele Sale, adică mădulare ale slăvitului Său Trup. Din acest motiv, hristologia este cheia credinței ortodoxe și a adevăratei vieți.

Sfinții Părinți au dat hristologiei o mare importanță, căci dacă această învățătură este denaturată, atunci și triadologia¹ se alterează,

¹ Adică învățătura despre Sfânta Treime.

fiindcă Hristos este „unul din Treime”. De asemenea, hristologia incorectă presupune și o antropologie eronată, pentru că Hristos este prototipul zidirii omului, dar și o trăire falsă a eclesiologiei², având în vedere faptul că El este Capul Bisericii, iar Biserica este Trupul Său înviat și slăvit, rezultatul fiind imposibilitatea de a ne mântui, pentru că mântuirea omului nu este cu putință în afara lui Hristos.

Părinții Bisericii au dezvoltat pe larg învățătura hristologică, deoarece gândirea iudaică și elino-filosofică de care s-au folosit din plin ereticii, se „împiedică” mereu de taina Dumnezeului-Om Hristos. Dacă observăm cu atenție, vom constata că toate Sinoadele Ecumenice s-au ocupat de taina Dumnezeului-Om. Numai cel de-al doilea Sinod s-a aplecat mai mult asupra Persoanei Duhului Sfânt, dar și această temă este strâns legată de hristologia celorlalte Sinoade Ecumenice, pe de o parte, pentru că învățătura celui de-al doilea Sinod Ecumenic este continuarea învățăturii primului Sinod, iar pe de altă parte, pentru că Hristos este Cel care trimite Duhul Sfânt.

Toată învățătura Bisericii referitoare la Hristos se articulează în chip armonios în jurul celor douăsprezece praznice împăratești, care sunt sărbători ale sfinteii iconomii. Atunci când vorbim despre sfânta iconomie, ne referim la întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, adică la ceea ce Dumnezeu a plănuț și a făcut pentru mântuirea neamului omenesc. Sfânta iconomie, care este singura noastră nădejde de viață, vine în contradicție cu economia³ lumească sau, mai

² Adică învățătura despre Biserica.

³ Constatăm că și traducerea de față urmează deficiența, încetățenită la noi, de a folosi doar cuvântul „întrupare” pentru doi termeni distincți în limba greacă: *enanthropisi* – *inomenire* și *ensarcosi* – *incarnare*, *intrupare*. Arhimandritul Hierotheos Viachos folosește în cvasitotalitatea cazurilor cuvântul *inomenire*. Într-o notă de subsol la traducerea lucrării lui Vladimir Lossky *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, părintele Vasile Răduca observa că „noțiunea de *întrupare* nu exprimă întreaga iconomie a Fiului. Este un termen care s-a încetățenit, din nefericire, în limbajul de specialitate. Îl folosim și noi, cu precizarea că Fiul lui Dumnezeu nu a asumat numai trup, ci omul întreg – trup și suflet – altfel teologia ortodoxă ar fi, și ea, suspectă de nestorianism. Prin *întrupare* înțelegem *inomenire*, faptul că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut și om adevărat” - *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, Editura Anastasia, 1996, p. 168 (n. red.).

³ Atât cuvântul *economie*, cât și *iconomie* provin din grecescul *ikonomia* (οικονομία), iar diferența de pronunție și de sens vine din filiera prin care ele au pătruns în limba română. *Economie* a pătruns prin filieră latină, având sensul de *relații sociale și planuri omenești*, pe când *iconomie* este preluat direct din limba greacă, prin textele religioase traduse în limba română, desemnând *planurile lui Dumnezeu pentru mântuirea omului* (așadar, în opoziție cu ceea ce înseamnă cuvântul *economie*).

bine zis, teantropocentrismul se opune antropocentrismului contemporan, eretic și rătăcit. Din nefericire, în zilele noastre, centrul de greutate a fost mutat, pentru ne îndepărtăm tot mai mult de sfânta iconomie, fiind, în schimb, împinși spre diferite sisteme economice. Cu alte cuvinte, ne îndepărtăm de Dumnezeu-Om Hristos și ne îndreptăm spre omul-dumnezeu, aceasta fiind cea mai mare problemă a epocii în care trăim.

În cadrul unui seminar pentru profesorii de religie care s-a desfășurat la Sfânta Arhiepiscopie a Atenei în anul școlar 1994-1995, încercând să aprofundăm taina sfintei întrupări și a îndumnezeirii omului, am dezvoltat hristologia praznicelor împărătești, care sunt sărbători legate de arătarea lui Dumnezeu în lume, de iubirea Sa de oameni, dar și de ridicarea omului de la pământ la cer. Consider că a fost o mare binecuvântare a lui Dumnezeu, atât pentru mine, care am dezvoltat această temă, cât și pentru ascultătorii mei, pentru că ni s-a dat ocazia, dar și puterea de a ne întări în dragostea pentru Hristos, Care este „comoara nedeșertată a tuturor bunătăților”, „dulceață, dorire și plinire”, „desfătarea inimii” și „bucuria limbii”.

Cartea de față se împarte în două secțiuni de bază. În prima secțiune, sunt cuprinse explicațiile legate de sărbătorile împărătești care s-au dat în cadrul seminarului amintit anterior și care sunt adunate sub numele de „Cele douăsprezece mari praznice împărătești”, insistându-se cu precădere asupra temelor hristologice. După cum va constata cititorul, am folosit fragmente aparținând multor Părinți ai Bisericii, sprijinindu-mi dezvoltarea acestor teme mai ales pe scrierile Sfântului Ioan Damaschin, ale Sfântului Grigorie Palama și ale Sfântului Nicodim Aghioritul, dar și pe omiliile altor sfinți rostite cu prilejul praznicelor împărătești. În cea de-a doua secțiune a cărții sunt prezentate câteva texte publicate cu mai mult timp în urmă în diferite reviste. Acestea analizează în amănunt anumite aspecte hristologice care sunt doar amintite în prima parte. Consider că era necesar ca și acestea să fie introduse în ediția de față.

Recunosc, desigur, că temele teologice, dar mai ales cele hristologice sunt foarte subtile și necesită o îndemânare aparte și o atenție deosebită. Cel ce se ocupă cu asemenea teme extrem de serioase trăiește cu intensitate cuvântul Sfântului Grigorie Teologul, care spunea că „teologia este ca mersul pe sârmă”. Așadar, este nevoie de un mers permanent pe sârmă, adică de multă atenție, pentru a nu cădea în teorii greșite. De altfel, formularea conținutului

dogmatic al acestei cărți a necesitat un timp îndelungat și prezența alături de mine a marilor Părinți ai Bisericii, care au avut experiență-revelație și au cunoscut premisele pe care se bazau teologhisirile ereticilor. Tocmai din aceste motive, dacă în ciuda voinții și a credinței mele personale, în anumite locuri, ceea ce am scris nu este corect, vă rog să îmi comunicați acest lucru, pentru ca să îndrept greșelile, fiindcă, dincolo de defectele mele personale, doresc să rămân în adevăr, în viața Bisericii și în învățătura ei.

Pentru lămurire, trebuie subliniat faptul că taina lui Hristos, adică taina sfintei iconomii, este unitară și nu poate fi divizată, adică nu poate fi împărțită sau atribuită uneia sau alteia dintre sărbători. De exemplu, atunci când vorbim despre taina sfintei întrupări, trebuie să ne referim neapărat și la chenoza lui Hristos, iar această deșertare se vedește mult mai expresiv în timpul Patimilor. De asemenea, nici momentele Răstignirii și Învierii lui Hristos nu pot fi separate. Așadar, împărțirea praznicelor împărătești este convențională, dar și necesară, din cauza slăbiciunii omenești. Biserica sărbătorește separat aceste praznice împărătești, stabilind ca ele să fie precedate de post și de rugăciune, pentru ca astfel omul să aibă posibilitatea de a se bucura și de a trăi stadiile sfintei iconomii în viața sa personală. Dincolo de aceste aspecte, prin așezarea și prin articularea praznicelor împărătești de-a lungul întregului an bisericesc, timpul se sfințește, se transformă și se înscrie în veșnicie și, lucrul cel mai important dintre toate, omul care trăiește în timp este transformat și înveșnicit.

Toate faptele și toate stadiile sfintei iconomii se repetă la fiecare Liturghie, când trăim întruparea lui Hristos, lucrarea și învățăturile Sale, Patimile, Răstignirea, Învierea, Înălțarea și Cincizecimea. De aceea, Sfintii Părinți spun că „de-a pururea este Crăciunul” și „de-a pururea este Cincizecimea”. Cu alte cuvinte, la Sfânta Liturghie din ziua de Crăciun, trăim Învierea lui Hristos, iar la sfânta Liturghie a sărbătorii Învierii sau a Înălțării, trăim faptele Sfintei Întrupări.

Trebuie încă să mai observăm că stadiile sfintei iconomii sunt strâns legate de stadiile vieții duhovnicești a omului. Realitatea este că oamenii trăiesc evenimentele împărătești în funcție de starea lor duhovnicească. Așadar, praznicele împărătești nu sunt niște sărbători tipice, care implică o conformare exterioară, ci reprezintă o trăire duhovnicească sau, pentru ca să fim mai preciși, o urmare tainică și ascetică a lui Hristos.

Este cunoscut faptul că expresia „urmarea lui Hristos” a fost supusă unei deformări eretice, deoarece, potrivit unor mărturii, ea a primit o semnificație moralistă. Cu toate acestea, expresia „urmarea lui Hristos” este de natură hagiografică și patristică și cuprinde întregul parcurs al omului spre îndumnezeire, adică spre țelul său cel mai înalt.

Sfântul Grigorie Palama spunea că oamenii care îl urmează pe Hristos trăiesc după modelul vieții Lui de pe pământ („Cei care trăiesc în Hristos urmează viețuirea Sa în trup”). Așa cum explică Sfântul Grigorie Palama, „începutul” urmării lui Hristos este sfântul Botez, care reprezintă chipul Îngropării și al Învierii, „mijlocul” este viețuirea în virtuți și după învățăturile Evangheliei, iar „sfârșitul” este biruința asupra patimilor prin lupte duhovnicești. Această biruință duce la viața cerească nestricăcioasă și fără de durere. Sfântul Grigorie continuă, spunând că și sfinții care sunt legați de Hristos vor muri atunci când le va sosi ceasul, așa cum s-a petrecut, de altfel, și cu Hristos, dar vor învia împreună cu El, slăviți și nestricăcioși, și se vor înălța pentru a-L întâmpina la cea de-a Doua Sa Venire.

Referindu-se la urmarea faptelor sfintei iconomii și la trăirea personală a acestora, Sfântul Maxim Mărturisitorul spune limpede că în sufletul omului au loc zămisirea lui Hristos, prin credința curată și adevărată în duh, întruparea Sa, prin lucrarea poruncilor, Răstignirea, prin nevoințele filosofiei practice, care reprezintă lupta pentru transformarea patimilor, și Învierea, prin vederile duhovnicești din inima omului. Astfel, în funcție de treapta la care se găsește viața noastră duhovnicească, putem și noi trăi praznicele împărătești, adică Întruparea, Boboteaza, Schimbarea la față, Răstignirea, Învierea și Înălțarea lui Hristos. Prin urmare, stadiile și treptele vieții duhovnicești, așa cum sunt acestea prezentate de către Sfântul Maxim Mărturisitorul, adică filosofia practică, vederea de Dumnezeu naturală și teologia mistică, sunt strâns legate de împărtășirea fiecăruia dintre noi din faptele sfintei întrupări.

Potrivit Sfinților Părinți, Hristos Se arată și Se oferă oamenilor în funcție de starea duhovnicească a acestora. El este curățirea celor care se curățesc, iluminarea celor care sunt la treapta iluminării și îndumnezeirea celor care au ajuns la treapta îndumnezeirii (Sfântul Maxim Mărturisitorul). El Se face pentru oameni hrană și băutură veșnică și nemuritoare. Pentru cei care sunt prunci de lapte, Se face sân purtător de lumină, pentru cei înțărcați Se oferă ca un părinte milos, care își învață și își îndrumă copiii, iar pentru cei care s-au făcut

bărbați Se oferă ca pâine prea-dulce (Sfântul Simeon Noul Teolog). În funcție de starea duhovnicească a omului, Hristos Se dăruiește ca frate, ca prieten, ca părinte, ca mamă și ca mire (Sfântul Grigorie Palama). Pentru cel căruia îi este frig, Se face îmbrăcăminte, pentru cel căruia îi este foame, Se face pâine, iar pentru cel însetat, băutură. De aceea, Părinții Bisericii ne îndeamnă să ne îndreptăm spre El fără șovăială, „prin toate mijloacele lui Hristos și din toate puterile” (Sfântul Grigorie Teologul) și să trecem, câți suntem botezați, prin „toate vârstele în Hristos” (Sfântul Grigorie Sinaitul).

La această gradație a vieții duhovnicești se referă Sfântul Apostol Pavel atunci când vorbește despre deosebirea dintre cel care este prunc din punct de vedere duhovnicesc și cel care este bărbat. *Când eram copil, vorbeam ca un copil, simțeam ca un copil; judecam ca un copil; dar când m-am făcut bărbat, am lepădat cele ale copilului* (I Cor. 13, 11). Dumnezeu i-a lăsat în Biserică pe păstori și pe învățători tocmai pentru ca noi să ajungem la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos, ca să nu mai fim copii (Efes. 4, 13-14).

Prin urmare, Biserica ne oferă praznicele împărătești pentru a ne desăvârși duhovnicește și a ne maturiza, pentru a ne împlini în vârstă și a deveni bărbați. Aceste praznice nu sunt niște manifestări „folclorice”, ci adevărate izvoare de viață și de mântuire. După profunzimea participării noastre la praznicele împărătești, ne dăm seama dacă mai suntem încă prunci sau dacă ne-am maturizat duhovnicește. Mai mult încă, această participare exprimă aplecarea noastră spre Biserică.

Potrivit proorociei Dreptului Simeon Primitorul de Dumnezeu, *Hristos este pus spre căderea și spre ridicarea multora din Israel și ca un semn care va stârni împotriviri* (Luca 2, 34). El este „Domnul Care dă putere la toate câte sunt, judecătorul tuturor, împăratul tuturor, izvorătorul luminii și al vieții” (Cuviosul Isihie al Ierusalimului), dar în același timp, Hristos este și marea piatră, iar *cine va cădea pe piatra aceasta se va sfărâma, iar pe cine va cădea îl va strivi* (Matei 21, 44).

Scris în Atena, pe 25 martie 1995, de praznicul Bunevestiri a Maicii Domnului, care este arătarea tainei celei din veac ascunsă.

Arhim. Hierotheos S. Vlachos

A. Cele douăsprezece praznice împărătești

I

Bunavestire

Sărbătoarea Bunevestiri a Maicii Domnului este un praznic împărătesc și, în același timp, o sărbătoare a Născătoarei de Dumnezeu. Este praznic împărătesc pentru că se referă la Împăratul Hristos, Care a fost zămislit în pânțele Preacuratei Fecioare, și este sărbătoare a Maicii Domnului, pentru că se referă la acea persoană care a participat la zămislirea și la întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, adică la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu.

Maica Domnului are o mare valoare și un loc important în Biserică tocmai pentru că ea a fost aceea pe care au așteptat-o toate generațiile și care a dat lui Dumnezeu Cuvântul fire omenească. De aceea, persoana Născătoarei de Dumnezeu este strâns legată de Persoana lui Hristos, iar vrednicia Preasfintei Fecioare Maria nu se datorează numai virtuților ei, ci mai ales rodului pântecelui ei. Prin urmare, cultul Maicii Domnului este indisolubil legat de hristologie. Atunci când vorbim despre Hristos nu putem separa Persoana Acestuia de cea de la care El a luat trup, iar când vorbim despre Născătoarea de Dumnezeu, ne referim în același timp și la Hristos, deoarece harul și vrednicia ei izvorăsc de la Fiul său. Acest lucru reiese cu claritate din acatistele în care este preamărită Maica Domnului: „Bucură-te că ești scaun Împăratului, bucură-te că porți pe Cel ce pe toate le poartă”.

Legătura dintre cultul lui Hristos și cel al Maicii Domnului se vedește și din viețuirea sfinților. Un semn distinctiv al sfinților, care sunt adevărate mădulare ale Trupului lui Hristos, este acela că o

iubesc cu toții pe Maica Domnului. Este cu neputință să existe un sfânt care să nu o iubească.

1

Bunavestire a Maicii Domnului este începutul tuturor praznicelor împărătești. Într-un tropar al sărbătorii se spune: „taina cea din veac și începutul mântuirii noastre astăzi se arată...” Bunavestire se referă la momentul în care Arhanghelul Gavriil – acel înger de care se leagă toate evenimentele referitoare la întruparea lui Hristos – a intrat cu poruncă dumnezeiască la Preacurata Fecioară și i-a spus că a sosit timpul întrupării lui Dumnezeu Cuvântul și că ea avea să fie Maica Sa (Luca 1, 26-38).

Cuvântul *bunavestire*⁴ este alcătuit din două elemente: *buna*⁵ și *vestire*⁶, și înseamnă veste bună, vestire bună. Bunavestire este înștiințarea, venită prin gura Arhanghelului, referitoare la întruparea lui Dumnezeu Cuvântul pentru mântuirea omului, care reprezintă, în fond, împlinirea făgăduinței date de Dumnezeu după căderea lui Adam și a Evei (Facerea 3, 15), făgăduință care se mai numește și protoevanghelie. De aceea, înștiințarea legată de întruparea lui Dumnezeu Cuvântul este cea mai importantă vestire din istorie.

După cum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, pentru Dumnezeu, Bunavestire este un drept, iar pentru oameni, ea este o rugăciune care se împlinește prin întruparea Cuvântului. În paralel, Bunavestire este și împăcarea oamenilor cu Tatăl, care dă ca plată nenăscuta îndumnezeire acelor care ascultă de Hristos. Îndumnezeirea se numește nenăscută pentru că ea nu se naște, ci este revelată celor vrednici de ea. Prin urmare, îndumnezeirea ce se oferă prin înomenirea lui Hristos nu este naștere, ci vădire a strălucirii enipostatice către cei ce sunt vrednici de această descoperire.

⁴ În limba greacă: *evangelismos* (ευαγγελισμός).

⁵ În limba greacă: *en* (εν).

⁶ În limba greacă: *anghelia* (αγγελία).

Vestea bună, evanghelia⁷, bunavestire, este îndreptarea faptelor care s-au petrecut la începutul creației omului, în Raiul fizic numit Eden. Odinioară, prin femeie, a început căderea, cu toate consecințele sale, iar acum, tot prin femeie, a început tot binele. Astfel, Preasfânta Născătoare de Dumnezeu este noua Evă. Atunci era Raiul fizic, acum este Biserica; atunci era Adam, acum este Hristos; atunci Eva, acum Maria; atunci șarpele, acum Gavriil; atunci s-a auzit șoapta ademenitoare a diavolului – șarpe, acum îngerul îi strigă Mariei „bucură-te” (Cuviosul Iosif Vrienios). În acest fel, greșeala lui Adam și a Evei a fost îndreptată.

2

Arhanghelul Gavriil i-a spus Fecioarei Maria că este *plină de har*, zicându-i: *Bucură-te, ceea ești plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvântată ești tu între femei* (Luca 1, 28). Așadar, Preacurata Fecioară este numită *plină de har* și i se spune că este *binecuvântată*, deoarece Dumnezeu este cu ea.

Potrivit afirmațiilor Sfântului Grigorie Palama și ale altor Sfinți Părinți, Preasfânta Fecioară a primit harul înainte de ziua Bunevestiri. Prin șederea ei în sfânta sfintelor din templu, a ajuns la sfânta sfintelor vieții duhovnicești, adică la îndumnezeire. Dacă intrarea în templu era destinată prozelitilor, iar partea principală a acestuia, preoților, sfânta sfintelor era rezervată arhierilor. Preasfânta Fecioară intrase până în sfânta sfintelor, semn că ajunsese la îndumnezeire. Este cunoscut faptul că, la începutul erei creștine, pronaosul era destinat catehumenilor și celor necurățiți, naosul, celor iluminați, adică membrilor Bisericii, iar sfânta sfintelor, celor care ajungeau la îndumnezeire.

Așadar, Fecioara Preacurată ajunsese la îndumnezeire încă dinainte de a primi vizita Arhanghelului. Pentru a urca pe această treaptă duhovnicească, ea s-a folosit de o metodă aparte de

⁷ În limba greacă: *Evanghelio* (Ευαγγέλιο). În limba greacă, cuvântul *Evanghelie* înseamnă de fapt *veste bună*, având aceeași structură etimologică cu *evangelismos*. Vezi notele anterioare.

cunoaștere a lui Dumnezeu⁸ și de comuniune cu Dumnezeu⁹, după cum tâlcuiește în chip minunat și inspirat de Dumnezeu Sfântul Grigorie Palama. Este vorba despre isihie¹⁰, adică despre calea isihastă. Preacurata Fecioară a înțeles că nimeni nu poate să ajungă la Dumnezeu prin rațiune, prin simțire, prin închipuire sau prin slava lumească, ci numai prin isihia noetică¹¹. Așadar, ea a omorât toate pornirile sufletului provenite din simțire și, prin rugăciunea minții, și-a curățit gândurile. În acest fel, a ajuns la iluminare și la îndumnezeire, și tocmai de aceea s-a învrednicit să devină Maica lui Hristos, adică să dea trupul ei lui Hristos. Așadar, ea nu a avut numai virtuți, ci primise și harul îndumnezeitor al Creatorului.

Spre deosebire de ceilalți oameni, Preasfânta Născătoare de Dumnezeu a avut plinirea harului lui Dumnezeu. Fiind Dumnezeu Cuvântul, Hristos avea plinătatea harului, iar Maica Domnului a luat plinirea harului din plinătatea harului Fiului său. Așadar, ea este mai jos decât Hristos, deoarece Hristos avea harul prin firea Sa, în vreme ce Preasfânta Născătoare de Dumnezeu a primit harul prin împărțășire. Față de oameni, însă, ea este mai presus.

Maica Domnului a avut plinirea harului din plinătatea harului Fiului ei, înainte de zămislire, în timpul zămislirii și după zămislire. Înainte de zămislire, plinirea harului era desăvârșită, în timpul zămislirii a fost pe o treaptă superioară a desăvârșirii, iar după zămislire, a fost la măsura desăvârșirii absolute (Sfântul Nicodim Aghioritul). În felul acesta, Preasfânta Născătoare de Dumnezeu a fost fecioară atât trupește, cât și sufletește. Fecioria ei trupească este superioară și mai desăvârșită decât fecioria duhovnicească a sfinților, la care se ajunge prin darul Preasfântului Duh.

3

Nici un om nu se naște izbăvit de păcatul original. Căderea lui Adam și a Evei și consecințele acestei căderi au fost transmise întregului neam omenesc. Firesc a fost ca nici Preasfânta Născătoare

⁸ În limba greacă: *theognosia* (θεογνωσία).

⁹ În limba greacă: *theokinonia* (θεοκοινωνία).

¹⁰ Adică liniște.

¹¹ Adică liniștirea minții.

de Dumnezeu să nu fie izbăvită de păcatul strămoșesc. Cuvântul Apostolului Pavel este categoric în acest sens: *toți au păcătuit și sunt lipsiți de slava lui Dumnezeu* (Rom. 3, 23). Din acest pasaj apostolic reiese că păcatul înseamnă lipsirea de slava lui Dumnezeu, precum și faptul că nimeni nu este izbăvit de păcat. Prin urmare, și Maica Domnului s-a născut cu păcatul strămoșesc. Atunci, care a fost momentul izbăvirii ei? Pentru a răspunde la această întrebare trebuie să ne eliberăm de orice concepție scolastică.

Încă de la început, trebuie să spunem că păcatul original a însemnat lipsirea de slava lui Dumnezeu, înstrăinarea de Creator și pierderea comuniunii cu El. Păcatul a avut însă și consecințe trupești, fiindcă în trupul lui Adam și al Evei au intrat stricăciunea și moartea. Atunci când în Tradiția ortodoxă se vorbește despre moștenirea păcatului strămoșesc, prin aceasta nu se înțelege moștenirea vinei păcatului original, ci mai ales moștenirea consecințelor acestuia, care sunt stricăciunea și moartea. După cum, atunci când se îmbolnăvește rădăcina plantei, se îmbolnăvesc și crengile și frunzele, la fel s-a petrecut și în cazul căderii lui Adam, pentru că a slăbit întregul neam omenesc. Stricăciunea și moartea pe care omul le moștenește formează climatul favorabil cultivării patimilor, iar prin acestea gândul omului se tulbură.

Tocmai din acest motiv, faptul că Hristos a luat trup muritor și supus patimii, dar fără de păcat, a contribuit la îndreptarea consecințelor păcatului lui Adam. Îndumnezeirea și iluminarea au existat și în Vechiul Testament, dar nu și sfărâmarea morții; tocmai de aceea, profetii văzători de Dumnezeu mergeau în iad. Însă, prin întruparea lui Hristos și prin învierea Sa, moartea a fost omorâtă și firea omenească s-a îndumnezeit. Drept urmare, fiecare om poate acum să ajungă la îndumnezeire. Fiindcă, prin sfântul Botez, devenim mădulare ale Trupului îndumnezeit și înviat al lui Hristos, spunem că prin Botez omul se izbăvește de păcatul strămoșesc.

Dacă aplicăm toate acestea în cazul Născătoarei de Dumnezeu, putem să înțelegem mai bine legătura pe care ea a avut-o cu păcatul original și felul în care s-a izbăvit de acesta. Preacurata Fecioară Maria s-a născut cu păcatul original, având în trupul ei toate urmările stricăciunii și ale morții, însă a ajuns la îndumnezeire și a intrat în sfânta sfințelor. Dar această îndumnezeire nu era suficientă pentru izbăvirea de consecințele păcatului original, care sunt

stricăciunea și moartea, tocmai pentru că firea dumnezeiască nu fusese încă unită cu cea omenească în ipostasul Cuvântului. Însă, în clipa în care, prin puterea Duhului Sfânt, firea dumnezeiască s-a unit cu cea omenească în pântecul Născătoarei de Dumnezeu, Preacurata Fecioară a fost prima care a gustat din izbăvirea de păcatul originar despre care am vorbit, ca și din izbăvirea de consecințele acestui păcat. De altfel, în acest mod s-a săvârșit ceea ce nu reușiseră să facă Adam și Eva prin strădania lor liberă și personală. De aceea, în clipa Bunevestiri, Maica Domnului a ajuns la o măsură mai înaltă decât aceea la care se aflau Adam și Eva înainte de cădere. Ea s-a învrednicit să guste scopul final al creației, după cum vom vedea din alte analize.

De aceea, pentru Maica Domnului nu a mai fost nevoie să aibă loc Cincizecimea și nici ca ea să se boteze. Ceea ce Apostolii au trăit în ziua Cincizecimii, când s-au făcut mădulare ale Trupului lui Hristos, prin Duhul Sfânt, și ceea ce s-a petrecut cu noi toți prin taina Botezului, pentru Preacurata Născătoare de Dumnezeu a avut loc în ceasul Bunevestiri. În acea zi, ea s-a izbăvit de păcatul strămoșesc, dar nu în sensul că s-a izbăvit de vină, ci în acela că a dobândit îndumnezeirea sufletului și a trupului, datorită unirii ei cu Hristos.

Din această perspectivă trebuie înțeles și cuvântul Sfântului Ioan Damaschin, care spune că, în ziua Bunevestiri, Maica Domnului a luat Duh Sfânt, Care a curățit-o și i-a dat puterea de a primi Dumnezeirea Cuvântului și, în același timp, de a naște. Cu alte cuvinte, Preacurata Fecioară Maria a primit de la Sfântul Duh harul curățitor, primitor și născător al lui Dumnezeu Cuvântul ca om.

4

Răspunsul Preacuratei Fecioare la vestea Arhanghelului că se va învrednici să-L nască pe Hristos este grăitor: *Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău* (Luca 1, 38). Din aceste cuvinte, vedem supunerea Maicii Domnului față de cuvintele Arhanghelului, dar și ascultarea ei de Dumnezeu, într-o situație nemaiauzită și greu de acceptat pentru logica omenească. Așadar, ea și-a supus rațiunea vocii lui Dumnezeu.

Unii spun că, în acea clipă, toți dreptii Vechiului Testament, ca și întreaga omenire, așteptau cu sufletul la gură să audă răspunsul Fecioarei Maria, temându-se ca nu cumva ea să refuze supunerea față de voia lui Dumnezeu. Ei zic că, datorită libertății sale, omul poate să spună *da* sau *nu* de fiecare dată când se află într-o asemenea dilemă, după cum s-a întâmplat odată cu Adam și Eva. Prin urmare, la fel s-ar fi putut petrece și în cazul Fecioarei Maria. Adevărul este însă acela că ea nu putea să refuze, dar nu pentru că nu avea libertate, ci pentru că avea adevărata libertate.

Sfântul Ioan Damaschin face distincție între voirea naturală și cea gnostică. Voirea omului este gnostică atunci când îi sunt caracteristice necunoașterea anumitor lucruri, îndoiala și, în fine, neputința de a alege, care corespunde acțiunii șovăielnice. În schimb, voirea este naturală atunci când omul acționează în chip natural, fără șovăieli și fără necunoaștere, spre împlinirea adevărului.

Așadar, voirea naturală este legată de *vreau*, pe când voirea gnostică, de *cum vreau*, aceasta din urmă fiind caracterizată de îndoieli și de șovăieli. Prin urmare, voirea naturală reprezintă perfecțiunea naturii, în timp ce voirea gnostică reprezintă imperfecțiunea, deoarece aparține unui om care nu are cunoștința adevărului și care nu este sigur de ceea ce trebuie să hotărască.

Chiar dacă, prin alcătuirea din două firi, Hristos a avut două voini, adică voină omenească și voină dumnezeiască, din perspectiva analizei noastre, voirea Sa era naturală, și nicidecum gnostică. Pentru că era Dumnezeu, El a cunoscut în permanență voia lui Dumnezeu Tatăl și niciodată nu au existat în El șovăire și îndoială. Prin har, acest lucru este trăit și de sfinți, dar mai ales de Maica Domnului, căreia îi era imposibil să refuze supunerea față de voia lui Dumnezeu și să respingă astfel întruparea, pentru că ajunsese la îndumnezeire. Ea a avut libertate absolută și, tocmai de aceea, libertatea ei se manifesta întotdeauna conform naturii, nu împotriva ei. Fiindcă noi nu am ajuns la îndumnezeire, libertatea noastră este imperfectă, iar voirea este gnostică și, de aceea, acțiunile noastre sunt șovăielnice. Întrebarea ei Cum va fi aceasta de vreme ce eu nu știu de bărbat? (Luca 1, 34) arată smerenia și slăbiciunea ființei omenești, dar și paradoxul situației, pentru că în Vechiul Testament mai existaseră zămisliri minunate, dar nu fără sămânță.

În ziua Bunevestiri, a avut loc zămislirea directă a lui Hristos, prin puterea și prin lucrarea Duhului Sfânt. Într-un imn închinat Maicii Domnului, se cântă: „Îngerul zicând ție Fecioară: bucură-te, împreună cu glasul S-a întrupat Stăpânul tuturor”. Aceasta înseamnă că nu au trecut mai multe ore sau zile până să aibă loc zămislirea, pentru că ea s-a făcut exact în acel moment.

Arhanghelul Gavriil i-a spus lui Iosif, care era logodnicul Preasfintei Născătoare de Dumnezeu: *Nu te teme a lua pe Maria, logodnica ta, că ce s-a zămislit într-însa este de la Duhul Sfânt* (Matei 1, 20). Așadar, Preacurata Fecioară L-a născut pe Hristos ca om, dar zămislirea s-a făcut de la Sfântul Duh.

Tâlcuind această frază, dar mai ales „s-a zămislit de la Duhul Sfânt”, Sfântul Vasile cel Mare spune că proveniența oricărui lucru din altul se redă prin trei sintagme: prima este *prin creație*, după cum toată zidirea a fost creată de Dumnezeu prin puterea Sa, cea de-a doua este *prin naștere*, după cum Fiul S-a născut înainte de veci din Tatăl, iar a treia sintagmă este *după natură*, așa cum energia iese din orice lucru, ca de exemplu, strălucirea din soare și, în general, energia din sursa de energie. În cazul zămislirii lui Hristos, exprimarea potrivită este că Hristos a fost zămislit cu puterea Sfântului Duh, prin creație, nu prin naștere sau după natură.

La rândul său, Sfântul Ioan Damaschin învață că Fiul lui Dumnezeu și-a făcut Sieși, din sânguiurile curate și nevinovate ale Născătoarei de Dumnezeu, trup însuflețit cu suflet rațional și cugetător, nu prin sămânță, ci prin creație, de la Duhul Sfânt.

Desigur, atunci când vorbim despre zămislirea lui Hristos în pântecul Născătoarei de Dumnezeu, prin puterea și prin harul creator al Duhului Sfânt, nu trebuie să izolăm Duhul Sfânt de Treime. Din învățătura patristică, se cunoaște faptul că harul Dumnezeului Treimic este comun. Zidirea și rezidirea omului și a lumii s-au făcut și se fac prin harul comun al Dumnezeului Treimic. Prin urmare, trupul împărațesc al lui Hristos nu a fost creat numai de Sfântul Duh, ci și de Tatăl și de Fiul Însuși, adică de întreaga Sfântă Treime. Modalitatea în

care s-a împlinit acest adevăr este următoarea: Tatăl a binevoit întruparea Fiului Său, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu Și-a autocreat întruparea, iar Duhul Sfânt a dus-o la împlinire.

Zămislirea lui Hristos în pântecul Născătoarei de Dumnezeu nu s-a făcut cu zgomot și cu tulburare, ci în liniște și în taină. Nimeni dintre îngeri sau dintre oameni nu a putut să înțeleagă lucrurile mari care s-au săvârșit în acel ceas. Grăitorul de Dumnezeu David a profetizat acest eveniment, spunând: *Pogorî-se-va ca ploaia pe lână și ca picăturile ce cad pe pământ* (Ps. 71, 6). Zămislirea lui Hristos s-a făcut fără zgomot și fără să pricinuiască vreo stricăciune fecioriei Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, așa cum ploaia cade pe lână fără să provoace zgomot sau stricăciune. De aceea, Maica Domnului a fost și a rămas Fecioară atât înainte de naștere și în naștere, cât și după naștere. Sunt cele trei stele pe care iconarul le așează pe fruntea și pe cei doi umeri ai Preasfintei Născătoare de Dumnezeu.

6

Unirea firii dumnezeiești cu cea omenească în ipostasul Cuvântului, în pântecul Născătoarei de Dumnezeu, este începutul îndumnezeirii directe a firii omenești. Cu alte cuvinte, îndumnezeirea firii omenești există din prima clipă în care firea dumnezeiască s-a unit cu cea omenească. Sfântul Ioan Damaschin afirmă în acest sens: „Dumnezeu Cuvântul nu S-a unit cu un trup care exista mai înainte”, lucru care înseamnă că, din momentul zămislirii și până ca trupul omenesc să se îndumnezeiască, nu a trecut un interval de timp, deoarece îndumnezeirea s-a petrecut imediat, adică în momentul zămislirii.

Consecința acestor fapte este că Preasfânta Fecioară trebuie să fie numită Născătoare de Dumnezeu, pentru că ea nu a născut un om care a avut harul lui Dumnezeu, ci L-a născut cu adevărat pe Dumnezeu, pe Care L-a purtat în pântecul ei timp de nouă luni. De aceea, Preasfânta Fecioară nu este născătoare de Hristos, ci Născătoare de Dumnezeu. Dogma hristologică are consecințe și asupra dogmei legate de Maica Domnului, fiindcă Preasfânta Fecioară

este Născătoare de Dumnezeu tocmai pentru că de la Duhul Sfânt L-a luat pe Hristos în pânțece.

Acest lucru trebuie subliniat deoarece în vechime a avut loc o mare dezbatere teologică în jurul întrebării dacă Preasfânta Fecioară trebuie numită Născătoare de Dumnezeu, întrebare izvorâtă din anumite învățături eretice. Întărirea definitivă a dogmei care spune că Preasfânta Fecioară L-a născut pe Dumnezeu și că, de îndată, prin asumarea de către Fiul lui Dumnezeu a firii omenești, ea s-a îndumnezeit, a avut loc în cadrul celui de-al treilea Sinod Ecumenic. Folosind termeni filosofici și gândire omenească, ereticul Nestorie a susținut că, fiind om, Preasfânta Fecioară nu putea să îl nască pe Dumnezeu, iar pruncul care se afla în ea nu era Dumnezeu, ci doar un om. După cum afirma acesta, Dumnezeu a „trecut” pur și simplu sau a „împreună-trecut” prin Fecioară. Desigur, au existat probleme în teologia lui cu referire la legăturile dintre cele două firi ale lui Hristos. Nestorie credea că trupul lui Hristos era doar o anexă a firii dumnezeiești. Credea că Cuvântul era Dumnezeu, dar era o anexă a omului și locuia în el. Cu aceste presupuneri, Nestorie a afirmat că Fecioara Maria nu a fost Născătoare de Dumnezeu, ci numai Născătoare de Hristos.

Adevărul este că Hristos a fost Dumnezeu-Om, adică Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, și fiecare fire a Sa acționa în ipostasul Cuvântului „în comuniune cu cealaltă”. Vom analiza pe larg această temă atunci când vom vorbi despre nașterea lui Hristos. Aici, însă, trebuie să mai subliniem încă o dată faptul că firea omenească s-a îndumnezeit imediat, prin unirea ei cu firea dumnezeiască în ipostasul Cuvântului, în pânțelele Născătoarei de Dumnezeu. Prin urmare, Preacurata Fecioară este și se numește Născătoare de Dumnezeu pentru că L-a născut pe Dumnezeu ca om.

7

Faptul că firea omenească a fost îndumnezeită imediat de firea dumnezeiască a Cuvântului nu a însemnat că trăsăturile firii omenești au fost desființate. Acest lucru arată că zămislirea și purtarea în pânțece, ca și nașterea lui Hristos, s-au petrecut atât suprafiresc cât și

firesc: suprafiresc, pentru că zămislirea nu s-a făcut cu sămânță, ci prin creație, de la Duhul Sfânt, și firesc, pentru că purtarea în pânțece s-a făcut în modul natural în care se poartă pruncul în pânțece.

Este însă nevoie să insistăm asupra unui anumit aspect. În cazul oricărui făt, până în momentul nașterii, există mai multe stadii de dezvoltare. La început, are loc concepția, în continuare, la un anumit interval de timp, se face conturarea membrilor trupului, după care fătul se dezvoltă puțin câte puțin și, în funcție de gradul său de dezvoltare, urmează mișcarea și, în sfârșit, la momentul potrivit, el iese din pânțele mamei sale.

În cazul pruncului sfânt, însă, creșterea a fost progresivă, neexistând un interval de timp între concepție și conturarea membrilor. Sfântul Vasile cel Mare este categoric în acest sens: „Cel purtat în pânțece a fost imediat desăvârșit cu trupul, și nu a luat formă după un timp scurt”. Cu alte cuvinte, membrele Trupului Său s-au format imediat, adică El a fost creat om desăvârșit, dar nu S-a aflat de îndată la mărimea vârstei de nouă luni. Chiar dacă trupul Său era conturat încă de la început, El creștea încet-încet.

8

Zămislirea lui Hristos în pânțele Născătoarei de Dumnezeu s-a făcut de către Preasfântul Duh, adică nu a avut loc prin sămânță, ci prin creație, pentru că Hristos trebuia să-Și asume firea curată pe care a avut-o Adam înainte de păcat. Desigur, pentru a birui stricăciunea și moartea, Hristos a luat trup supus patimii și morții, așa cum acesta a devenit ca urmare a păcatului lui Adam, însă trupul era întru totul curat și neprihănit, cum fusese înainte de cădere. Așadar, din punctul de vedere al curăției, trupul lui Hristos era ca acela a lui Adam de dinainte de păcat, iar din punctul de vedere al supunerii față de moarte și de stricăciune, era trupul de după păcatul lui Adam.

Prin urmare, era nevoie ca zămislirea să se facă de la Duhul Sfânt, pentru că modul prin care se naște astăzi omul (prin sămânță) este cel care a urmat păcatului. După cum spune Sfântul Grigorie Palama, creșterea trupului până la naștere nu este cu totul în afara păcatului, pentru că, deși mintea este pusă de Dumnezeu să conducă

omul, în timpul creșterii trupului, acesta se poartă „nesupus”. De aceea, firea curată a lui Hristos nu poate fi legată de zămislireă prin sămânță, ci numai de zămislireă prin creație.

Toate acestea se leagă de faptul că zămislireă, purtareă în pânțecă și nașterea lui Hristos din Preasfânta Fecioară s-au făcut fără plăcere trupească, fără greutate și fără durere. Așadar, Hristos a fost zămislit fără plăcere trupească, după care a fost purtat în pânțecă fără greutate și S-a născut fără durere. Zămislireă fără sămânță s-a făcut din două motive principale: pentru ca Hristos să-Și asume firea omenească curată și pentru ca nașterea Sa să fie fără stricăciune și fără durere.

Maica Domnului L-a zămislit pe Hristos fără plăcere trupească și, ca urmare, timp de nouă luni, L-a purtat în pânțecăle ei fără vreun efort și fără să-l simtă greutatea. Ea nu simțea sarcina, chiar dacă pruncul sfânt se dezvoltă în mod natural și avea greutatea unui embrion normal. Astfel, s-au împlinit spusele Profetului Isaia: *lată Domnul vine pe nor ușor* (Isaia 19, 1). Prin *nor ușor* se înțelegă trupul omenesc, care era atât de ușor, încât Preacurata Fecioară nu îi simțea greutatea și nici nu a făcut vreun efort în plus în cele nouă luni de zile cât L-a purtat pe Hristos în pânțecă.

Zămislireă lui Hristos fără plăcere și fără sămânță și purtareă în pânțecă fără greutate sunt strâns legate de nașterea fără stricăciune și fără durere. Potrivit Sfântului Grigorie, Episcopul Nisei, între plăcere și durere există o legătură strânsă, de vreme ce orice plăcere este urmată de durere. Adam a simțit plăcere, iar consecința a fost durerea pentru întregul neam omenesc. Însă acum, prin eliberarea de plăcere, se aduce oamenilor bucurie. Așadar, zămislireă s-a făcut fără plăcere, iar purtareă în pânțecă, fără greutate, în același fel în care nașterea lui Hristos nu a stricat fecioria Născătoarei de Dumnezeu. Acolo unde este puterea Preasfântului Duh „se biruiește rânduiala firii”.

Timpul purtării în pânțecă de către Preasfânta Născătoare de Dumnezeu este preînchipuirea comuniunii împărtășirii neîntrerupte pe care o vor avea sfinții în împărăția lui Dumnezeu.

Este cunoscut și învederat faptul că mama care poartă prunc în pântece are cu el o legătură strânsă și organică. Oamenii de știință ai zilelor noastre au dovedit că fătul este influențat foarte mult nu numai de starea somatică a mamei sale, ci și de structura ei psihologică. Deși pruncul sfânt a fost zămislit de la Duhul Sfânt, El a crescut în mod natural, adică a fost în împărtășire și în comuniune cu trupul Preasfintei Fecioare, fapt pentru care între Hristos și Născătoarea de Dumnezeu a existat o legătură strânsă. În mod firesc, acest lucru a însemnat că Preasfânta Născătoare de Dumnezeu l-a dat lui Hristos sângele ei, iar Hristos i-a dat ei harul și binecuvântarea Sa. Însă chiar dacă Se afla în pântece, Hristos nu a încetat să fie în același timp și pe tronul lui Dumnezeu, unit cu Părintele Său și cu Sfântul Duh.

Firea omenească s-a unit cu firea dumnezeiască în chip neschimbat, neamestecat, nedespărțit și de neseplat, în momentul zămislirii. Aceasta înseamnă că Născătoarea de Dumnezeu a fost prima care a gustat din binefacerile sfintei întrupări, adică din îndumnezeire. Ceea ce ucenicii lui Hristos au gustat în ziua Cincizecimii, iar noi gustăm după Botez, în timpul tainei Sfintei Euharistii, când ne împărtășim cu Trupul și cu Sângele lui Hristos, și ceea ce vor trăi sfinții în Împărăția Cerurilor, Maica Domnului a trăit din prima clipă a zămislirii și a purtării în pântece.

Prin urmare, zi și noapte, timp nouă luni încheiate, Hristos a hrănit-o pe Preacurata Fecioară cu sângele Său cel sfințit. Aceasta este preînchipuirea neîntreruptei și sfintei împărtășiri, a legăturii și a comuniunii continue a sfinților cu Hristos, care va avea loc mai ales în cealaltă viață. De aceea, Preasfânta Născătoare de Dumnezeu este preînchipuirea veacului ce va să fie. Astfel privind-o, ea este Raiul.

10

Vorbind despre Bunavestire a Maicii Domnului, Sfântul Nicodim Aghioritul înaintează înspre o abordare ontologică și existențială a evenimentului. Lucrul acesta este justificat, deoarece sărbătorirea faptelor aparente legate de sfânta întrupare nu este suficientă, fiind necesar ca întruparea să fie privită și din punct de vedere existențial și duhovnicesc. De aceea, Sfântul Nicodim a strâns laolaltă mai multe

fragmente din Sfinții Părinți în care se vorbește despre abordarea existențială a Bunevestiri.

Grăitor în acest sens este cuvântul Profetului Isaia: *Zămislit-am, dureri de facere am avut și am născut vânt! Mântuire țării noi n-am dat* (Isaia 26, 18). Conform tâlcuirii Sfinților Părinți, sămânța este cuvântul lui Dumnezeu, iar pântecul este gândul și inima omului. Prin credință, cuvântul lui Dumnezeu este semănat în inima omului, care rămâne grea, purtând în pântec frica lui Dumnezeu¹², adică frica omului de a nu rămâne departe de Dumnezeu. Din această frică începe nevoința pentru curățirea inimii și pentru dobândirea virtuților, nevoință care se aseamănă cu durerile și cu chinurile facerii. În acest fel se naște duhul mântuirii, care este îndumnezeirea și sfințirea.

Hristos ia formă în noi prin durere duhovnicească. Sfântul Apostol Pavel spune: *O, copii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii, până ce Hristos va lua chip în voi!* (Gal. 4, 19). Durerile facerii sunt nevoința ascetică, iar chipul lui Hristos din noi este îndumnezeirea și sfințirea.

Potrivit Sfinților Părinți (Sfântul Grigorie al Nisei, Sfântul Maxim Mărturisitorul, Sfântul Simeon Noul Teolog, Cuviosul Nichita Stithatul etc.), ceea ce s-a petrecut somatic în Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, se petrece duhovnicește în fiecare om al cărui suflet își dobândește fecioria, adică se curăță de patimi. Hristos, Care după trup S-a născut o singură dată, duhovnicește, vrea să Se nască de-a pururi din cei care vor aceasta și, astfel, Se face prunc, crescând în aceștia prin virtuți.

Semnul zămislirii și al nașterii duhovnicești este perceptibil prin faptul că mișcarea sângelui încetează, adică dispar dorințele care duc la săvârșirea păcatului, patimile nu mai lucrează, iar omul urăște păcatul și vrea să facă mereu voia lui Dumnezeu. Zămisirea și nașterea lui Hristos în noi se dobândesc prin punerea în lucrare a poruncilor sfinte, dar mai ales, prin întoarcerea minții în inimă și prin rugăciunea neîncetată și neîmprăștiată. În acest fel, omul se face biserică a Preasfântului Duh.

¹² Am preferat formularea *frica lui Dumnezeu* în locul aceleia de *frică de Dumnezeu*, din motivele prezentate de Ieromonahul Rafail Noica în cartea *Cultura Duhului*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia 2002.

* * *

Bunavestire a Maicii Domnului este vestea bună dată neamului omenesc, adică înștiințarea că Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat. Această prăznuire universală trebuie să completeze sărbătoarea personală, adică propria noastră bunăvestire. Cu toții trebuie să primim înainte-vestirea mântuirii personale, care este cea mai importantă veste a vieții noastre.

Septembrie 1994

II

Nașterea lui Hristos

Sărbătoarea Nașterii Domnului după trup este maica tuturor sărbătorilor, după cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur. Nașterea este urmată de toate celelalte sărbători împărătești, adică de Bobotează, de Schimbarea la Față a Mântuitorului, de Patimi, de Cruce, de Învierea și de Înălțarea Domnului. Fără Naștere, nu ar fi fost Învierea, iar fără Înviere nu s-ar mai fi împlinit scopul sfintei întrupări. Așadar, toate praznicele împărătești sunt unite între ele, însă noi le despărțim pentru a le putea sărbători și pentru a aprofunda semnificația lor. La fiecare Sfântă Liturghie, trăim toate aceste evenimente ale sfintei întrupări. De aceea, după cum spun Sfinții Părinți, mereu este Crăciunul, mereu este Paștele și mereu este Cincizecimea.

O dată cu Nașterea lui Hristos, au început să se dezvăluie faptele petrecute în timpul Bunevestiri. Atunci când spunem să se *dezvăluie*, înțelegem că există câteva persoane, precum Maica Domnului, Iosif etc., cărora li s-a descoperit că Hristos, pe Care Îl așteptau toate veacurile, a venit în lume. Desigur, Hristos Se ascunde dezvăluindu-Se și Se dezvăluie ascunzându-Se. Lucrul acesta se observă pe tot parcursul vieții Sale, dar și atunci când El Se descoperă sfinților.

1

Nașterea lui Hristos este un eveniment istoric, pentru că se petrece într-o anumită epocă, pe vremea când în Imperiul Roman domnea Cezarul Augustus, iar în Iudeea guverna Irod. Sfinții Evangheliști insistă în accentuarea caracterul istoric al evenimentului, pentru că vor să arate că Hristos a fost o personalitate istorică, ceea

ce înseamnă că a luat cu adevărat trup omenesc și că întruparea nu a fost o presupunere sau o închipuire.

În ciuda caracterului său istoric, acest eveniment este o taină. Știm că există Dumnezeu-Om, Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, dar felul în care firea dumnezeiască s-a unit cu cea omenească în ipostasul Cuvântului rămâne o taină. De altfel, ceea ce s-a petrecut în persoana lui Hristos, adică unirea ipostatică a firii dumnezeiești cu cea omenească, este un eveniment unic. De aceea, Sfântul Ioan Damaschin avea să spună că Hristos este „singurul lucru nou sub soare”, adică singurul lucru nou după zidirea lumii. Aceasta înseamnă că, după facerea lumii și a omului, nimic nu mai este nou în univers. Toate se repetă. Nașterea unui om este rezultatul cuvântului lui Dumnezeu *să facem om după chipul și după asemănarea Noastră* sau *creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și îl supuneți* (Facerea 1, 26-28). Noul este numai Dumnezeul-Om Hristos.

Așadar, caracterul istoric al evenimentului nu exclude taina, dar nici taina nu desființează caracterul istoric. De Crăciun, sărbătorim Nașterea lui Hristos, dar în același timp, trăim faptele legate de Naștere și în chip tainic, în inima noastră, pentru că atunci când viețuim în Biserică, trăim și suntem părtași la toate stadiile sfintei întrupări.

2

Diferența dintre Vechiul și Noul Testament se regăsește în taptul că toate revelațiile lui Dumnezeu din Vechiul Testament au fost revelații ale Cuvântului neîntrupat, în vreme ce, în Noul Testament, revelațiile erau ale Cuvântului întrupat. Cel ce S-a descoperit pe Sine lui Moise și tuturor profeților era Cuvântul lui Dumnezeu, adică cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi, însă fără a avea trup.

Proorocii și dreptii Vechiului Testament au fost în comuniune cu Dumnezeu Cuvântul și au văzut de dinainte întruparea Sa. Tocmai de aceea L-au văzut ca om. După cum este scris în Vechiul Testament, Adam a auzit din Rai pașii lui Dumnezeu, Iacov s-a luptat cu El, Moise a văzut spatele lui Dumnezeu, Isaia L-a văzut ca om șezând pe tron,

iar Daniil L-a văzut cu asemănare omenească și ca Fiu al Omului venind la Cel Vechi de zile.

Toate aceste revelații arată că proorocii Vechiului Testament au văzut întruparea celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi, adică L-au văzut pe Acela Care avea să Se întrupeze pentru mântuirea neamului omenesc. Faptul că Moise a văzut spatele lui Dumnezeu înseamnă că el a văzut ceea ce urma să se petreacă în viitor, adică întruparea Cuvântului. Profeții nu au văzut firea lui Dumnezeu, ci numai forma și imaginea a ceea ce avea să fie, deoarece, mai întâi, trebuia ca Fiul lui Dumnezeu să Se facă om adevărat, pentru a Se uni cu firea noastră și pentru a Se arăta întrupat pe pământ (Sfântul Ioan Damaschin).

În afară de aceste cazuri, în Vechiul Testament mai există și alte fragmente revelatoare care proorocesc fără putință de tăgadă întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, dar și alte fapte concrete, precum Acela că nu se va strica fecioria Născătoarei de Dumnezeu, că Hristos va aduce pace în lume etc.

3

În aceste analize încercăm să observăm reperele hristologice ale praznicelor împărătești. Cu toate acestea, putem să distingem și alte fapte care nu au caracter hristologic, dar sunt legate de adevărul că Hristos este Mântuitorul lumii și că trăirea acestui adevăr presupune o anumită stare duhovnicească a omului.

În afară de Preasfânta Născătoare de Dumnezeu și de Iosif, primii care s-au închinat Pruncului sfânt au fost păstorii cărora îngerul lui Dumnezeu le-a vestit că S-a născut Mântuitorul lumii. Această vestire nu a fost doar o întâmplare, pentru că respectivii păstori nu s-au învrednicit de o asemenea descoperire numai pentru faptul de a se fi aflat cel mai aproape de Peșteră.

După spusele Sfinților Părinți, revelarea lui Hristos către păstori s-a făcut din mai multe motive: în primul rând, pentru curăția păstorilor, datorată liniștii și depărtării lor de lume; în al doilea rând, pentru că păstorii erau păstrători și următori ai rânduielii și ai virtuților patriarhilor Vechiului Testament; în al treilea rând, pentru a se arăta că Hristos va fi adevăratul Păstor al neamului lui Israel și în al patrulea rând, pentru

a se vedea limpede că Hristos nu i-a ales pe cărturarii și pe fariseii vicleni spre a fi primitori ai revelației, ci pe oamenii simpli și săraci cu duhul. Așadar, păstorii nu au fost niște personaje întâmplătoare. Toate acestea arată felul în care omul poate să trăiască taina revelației și să se folosească de ea.

4

De o mare însemnătate a fost și imnul îngerilor: *Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!* (Luca 2, 14). Pacea pe care o cântau îngerii nu era o pace socială, adică lipsa războiului, ci întruparea și prezența lui Hristos. Așadar, îngerii nu au cântat o pace care avea să vină în viitor, ci pacea care a venit în lume o dată cu Nașterea lui Hristos, fiindcă, prin întruparea Sa, Hristos l-a împăcat pe om cu Dumnezeu, cu aproapele său și cu sine însuși, tocmai pentru că în Persoana lui Dumnezeu Cuvântul firea dumnezeiască s-a unit cu cea omenească. După cădere, omul a pierdut pacea pe care o avea cu Creatorul său, pentru că nu se mai închina la adevăratul Dumnezeu, ci la idoli fără suflet și fără simțire. Acum, însă, prin întruparea lui Hristos, omului îi este oferită posibilitatea de a-L iubi din nou pe Dumnezeu și de a Se închina Lui. În plus, omul a dobândit pacea cu îngerii și cu semenii săi și pacea energiilor sale sufletești, pentru că Hristos a făcut ceea ce nu reușise să facă Adam. Adam trebuia ca, prin harul lui Dumnezeu și prin strădania sa personală, să ajungă la comuniune deplină cu Dumnezeu, adică energiile sale sufletești trebuiau să ajungă să lucreze firesc și suprafiresc. Acest lucru a fost îndeplinit de Hristos.

Expresia *între oameni bunăvoire* arată faptul că întruparea este voirea anterioară a lui Dumnezeu. Potrivit Sfinților Părinți, voia lui Dumnezeu se împarte în anterioară și posterioară. Cea anterioară este după bunăvoință, iar cea posterioară este după îngăduință. Atunci când se spune că întruparea este voirea anterioară a lui Dumnezeu, se înțelege că ea nu a fost consecința căderii lui Adam, pentru că s-a aflat în planurile lui Dumnezeu încă dinainte de cădere, adică unirea omului cu Dumnezeu nu s-ar fi putut face dacă nu ar fi existat o anumită persoană în care firea dumnezeiască să se unească ipostatic

cu cea omenească. De aceea, întruparea este voia anterioară a lui Dumnezeu, ceea ce înseamnă că ea a fost rânduită fără a depinde de căderea lui Adam, pe când Patimile și Răstignirea au fost urmarea căderii lui Adam. Întruparea lui Hristos a fost încununarea creației. Omul și toată zidirea au fost făcute pentru Dumnezeu-Om. Așadar, omul nu ar fi putut ajunge la îndumnezeire și zidirea nu s-ar fi sfințit dacă nu exista Dumnezeu-Om.

5

Alături de păstori, și Magii de la Răsărit s-au învrednicit să-L vadă pe Hristos nou-născut și să I se închine. Important nu este când s-a petrecut acest lucru, ci faptul că Magii L-au găsit pe Hristos. Dumnezeu S-a descoperit acestora cu adevărat, ceea ce nu s-a petrecut și în cazul cărturarilor sau fariseilor, care formau orânduirea socială a acelei epoci. Magii nu erau astrologi, așa cum îi știm noi astăzi, ci astronomi, care observau stelele cerului și mișcările acestora. În acea epocă, astrologia era considerată știință. Astăzi, știința astronomiei s-a îndepărtat de astrologie, pentru că aceasta din urmă are legătură cu metafizica și cu satanismul și este respinsă de credința ortodoxă.

Magii L-au recunoscut pe Hristos prin „lumina cunoștinței” și I s-au închinat Lui. Cu ochii trupului vedeau un prunc, dar cu cei ai sufletului Îl vedeau pe Dumnezeu întrupat. Așadar, Magii se aflau pe o treaptă duhovnicească suficient de înaltă pentru a-L vedea pe Dumnezeu și pentru a I se închina. Prin urmare, nu a fost vorba despre o chestiune științifică, ci despre curăția sufletului.

Dovada celor spuse aici este faptul că steaua pe care Magii au văzut-o la Răsărit și care i-a condus până la Betleem nu era o stea obișnuită, ci, după cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, era un înger al lui Dumnezeu care le îndrepta calea. Faptul că nu a fost vorba despre un fenomen natural, ci despre unul supranatural, rezultă din însușirile acelei stele. Mai întâi, ea nu se mișca continuu, pentru că uneori se oprea. Atunci când Magii înaintau, ea se mișca, iar când Magii se opreau, se oprea și ea. În al doilea rând, steaua se mișca la un nivel mult mai puțin înalt decât celelalte stele, iar atunci când Magii

au ajuns la locul unde Se afla Hristos, steaua s-a oprit și a coborât deasupra sălașului. În al treilea rând, steaua era atât de luminoasă încât le întrecea pe toate celelalte (Sfântul Nicodim Aghioritul).

Dincolo de acestea, steaua Magilor avea o mișcare paradoxală, adică dinspre Răsărit spre Apus, iar într-un final, s-a mișcat de la Ierusalim spre Betleem, adică spre Sud. Mai mult, după cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, ea se vedea și ziua, în vreme ce toate celelalte stele sunt invizibile la lumina soarelui.

Prin urmare, steaua aceasta luminoasă a fost înger al lui Dumnezeu, iar după cum spune Cuviosul Iosif Vrienios, ea era Arhanghelul Gavriil, care de altfel, a fost cel care a slujit în permanentă marea taină a întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul.

Așadar, Magii erau teologi¹³ în sensul ortodox al cuvântului, de vreme ce ajunseseră la iluminare și dobândiseră cunoștința lui Dumnezeu.

6

La Nașterea lui Hristos a participat și zidirea, care a luat har de la Cuvântul, Fiul lui Dumnezeu întrupat. În termenul *zidire* sunt cuprinse animalele, peștera, ieslea, munții, cerul etc. Icoana Nașterii Domnului arată că întreaga creație a primit harul lui Hristos. În centrul imaginii Se află Hristos, Care este izvorul harului necreat, adică al energiei sfințitoare și îndumnezeitoare a lui Dumnezeu.

Atunci când S-a născut Hristos, întreaga zidire a înălțat imnuri Dumnezeului și Creatorului său. Astfei s-a dovedit faptului că Hristos este Creatorul a toate câte sunt și că zidirea este creația Lui, pentru că El este Dumnezeu.

Spuneam mai înainte că, la Nașterea lui Hristos, întreaga zidire a primit har de la Dumnezeu. Aici trebuie să facem o distincție clară. Deși energia lui Dumnezeu este una, în funcție de roadele sale, ea are diferite însușiri. Astfel, putem vorbi despre energie sfințitoare, proniatoare¹⁴, dătătoare de viață, înțelepțitoare și îndumnezeitoare. În

¹³ Adică *grăitori de Dumnezeu*.

¹⁴ Adică *care mișcă și poartă de grijă*.

acest context, trebuie să spunem că, din punct de vedere ontologic, zidirea se împărtășește din energia proniatoare și făcătoare de viață a lui Dumnezeu, în vreme ce din punctul de vedere al mântuirii, ea se împărtășește din energia sfințitoare. Doar cei îndumnezeiți și sfinții se împărtășesc și din energia îndumnezeitoare.

Prin urmare, îngerii și oamenii care erau de față la Nașterea lui Hristos au primit energie îndumnezeitoare, în vreme ce zidirea necuvântătoare a primit energia sfințitoare a lui Dumnezeu. Aceste precizări trebuiau făcute pentru a nu se crea nici o confuzie în privința împărtășirii cu harul lui Dumnezeu.

7

Vorbind despre întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, trebuie neapărat să analizăm numirile pe care le atribuim Acestuia, pentru că ele exprimă diferite adevăruri teologice.

Înainte de înomenire, a Doua Persoană a Sfintei Treimi este numită *Fiul* și *Cuvântul lui Dumnezeu*. Numele *Fiul* arată face cunoscut că S-a născut din Tatăl, iar „născut” este însușirea sa ipostatică. Numele *Dumnezeu Cuvântul* se folosește nu numai pentru a arăta felul nașterii lui Hristos, ci și relația Sa cu Tatăl și statutul Său față de Acesta, după cum afirmă Sfântul Grigorie Teologul. I se spune *Cuvânt*, pentru că relația Sa cu Tatăl este aceeași care există în cazul oamenilor între cuvânt și gând, căci prin cuvânt se exprimă sensurile și conținutul gândului. Așadar, numele *Cuvântul* Îl desemnează și pe Tatăl, pentru că cel care Îl înțelege și Îl vede pe Cuvântul, Îl înțelege și Îl vede în Cuvânt și pe Tatăl.

După întrupare sau, mai bine zis, din clipa zămislirii Cuvântului în pântecele Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, atunci când a avut loc unirea firii dumnezeiești cu cea omenească, în ipostasul Cuvântului, El este numit *Hristos*. Numele *Hristos*¹⁵ este nume al ipostasului, care nu are legătură numai cu o fire a Lui, fiind semnul celor două firi ale Dumnezeului întrupat. Cuvântul a luat numele de *Hristos (uns, sfințit)*, deoarece firea omenească a fost sfințită de

¹⁵ În limba greacă: Χριστός - *uns, sfințit; cel care unge, cel care sfințește*.

Dumnezeu; dar prin Cel Care sfințește înțelegem și pe Tatăl, Care unge, și pe Fiul, Care este uns, și pe Duhul Sfânt, prin Care se înfăptuiește ungerea. Pentru că firea omenească a fost unsă de întreaga Sfântă Treime, la această ungere a participat și Cuvântul. Dumnezeu Cuvântul S-a uns pe Sine, sfințind trupul, ca un Dumnezeu, prin Dumnezeirea Sa, dar în același timp, ca om, El a fost sfințit (Sfântul Ioan Damaschin).

Prin urmare, numele *Hristos* desemnează cele două firi, adică firea dumnezeiască¹⁶ și cea omenească¹⁷, ce alcătuiesc împreună Dumnezeul-Om. Doar în mod excepțional acest nume s-ar putea folosi fie pentru a desemna firea omenească a lui Hristos, fie pe cea dumnezeiască, acest lucru justificându-se prin faptul că, după unirea în ipostas a celor două firi, Cuvântul Se numește Hristos. Astfel, Acela Care, înainte de întrupare, era Fiul lui Dumnezeu, deși după întrupare, rămâne tot Fiul lui Dumnezeu, El Se numește acum *Hristos*, nume prin care se desemnează unirea celor două firi.

Cuvântul *Dumnezeire* se referă la fire, în vreme ce cuvintele *Tatăl*, *Fiul* și *Sfântul Duh* se referă la ipostasuri. A susține că Dumnezeirea S-a întrupat și că S-a făcut om este o erezie. Învățătura dreaptă este că Dumnezeirea S-a unit cu firea omenească în unul din ipostasurile Sale. Așadar, nu S-a întrupat Tatăl, ci a doua Persoană a Sfintei Treimi, adică Fiul lui Dumnezeu, Care a fost și este Dumnezeu adevărat (Sfântul Ioan Damaschin).

8

În cazul lui Hristos, au avut loc două nașteri: una a fost o naștere necauzată, dincolo de cuvânt, de timp și de fire, care a fost din Tatăl, mai înainte de toți vecii, iar cealaltă s-a făcut pentru noi, din Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, prin „purtare în pântec”, dar „deasupra legii firii purtării în pântec”, deoarece Hristos a fost zămislit de la Duh Sfânt, nu prin sămânță.

¹⁶ Care unge.

¹⁷ Care este unsă.

Cuvântul, Fiul lui Dumnezeu, S-a născut mai înainte de timp, din Tată Preacurat, fără de mamă, și în timp, din Mamă Fecioară Preacurată, fără tată trupesc. Amândouă aceste nașteri s-au făcut fără schimbare și fără pătimire, fiindcă prin ele, nici Dumnezeu Tatăl nu a suferit vreo modificare, și nici Preasfânta Născătoare de Dumnezeu nu și-a pierdut fecioria.

Amândouă nașterile sunt de nepătruns pentru rațiunea omenească. Noi primim adevărul revelat, potrivit căruia Hristos S-a născut fără schimbare din Tatăl și fără de sămânță din Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, fără să cercetăm în minte aceste fapte, pentru că, după spusele Sfântului Grigorie Teologul, încercarea de a înțelege tainele suprarăionale poate să ducă omul la nebunie. Adevărul este, însă, că cele două nașteri oferă suficientă certitudine asupra faptului că omul poate să se mântuiască numai prin Hristos, pentru că Hristos a îndreptat greșeala lui Adam și l-a îndrumat pe om către ținta pe care ar fi atins-o Adam dacă nu păcătua.

Sfântul Ioan Damaschin face câteva observații etimologice subtile referitoare, pe de o parte, la cuvintele *aghenitos*¹⁸ (*nefăcut, nedevenit*) și *ghenitos*¹⁹ (*făcut, devenit*), care provin de la cuvântul *ghignome*²⁰ (*a deveni*), iar pe de altă parte, la cuvintele *aghennitos*²¹ (*nenăscut*) și *ghennitos*²² (*născut*), scrise cu dublu *n* și care provin de la verbul *ghennome*²³ (*a se naște*). Aceste observații etimologice exprimă miezul cel mai adânc al teologiei ortodoxe.

Cuvintele *aghenitos* și *ghenitos* (cu un singur *n*) înseamnă *nefăcut, nedevenit*, respectiv *făcut, devenit*. În vreme ce *nefăcutul* nu a fost creat, *făcutul* a fost creat cândva. Cu acest înțeles, Dumnezeu este nefăcut și necreat, în vreme ce *făcut* se referă la creație. Prin cuvintele *aghenitos* (*nefăcut*) și *ghenitos* (*făcut*), ne referim la fire.

Cuvintele *aghennitos* (*nenăscut*) și *ghennitos* (*născut*) scrise cu dublu *n*, nu desemnează firea, ci ipostasul. Acestea se referă la Dumnezeu și la om. Tatăl este nenăscut, pentru că nu S-a născut din

¹⁸ În limba greacă: ἀγέννητος.

¹⁹ În limba greacă: γεννητός.

²⁰ În limba greacă: γίγνομαι.

²¹ În limba greacă: ἀγεννητός.

²² În limba greacă: γεννητός.

²³ În limba greacă: γεννώμαι.

nimeni, iar Fiul, după firea Sa dumnezeiască, este născut, pentru că S-a născut din Tatăl mai înainte de toți vecii. Același lucru este observat și în cazul oamenilor, de vreme ce și omul se naște, cu diferența că el este zidit.

Pornind de la aceste premise, Tatăl este *aghenitos* (cu un singur *n*), pentru că este nefăcut, nedevenit și nu are un moment de început, dar în același timp, este și *aghennitos* (cu dublu *n*), pentru că nu S-a născut, ci El L-a născut pe Fiul și din El izvorăște Duhul Sfânt.

Fiul lui Dumnezeu este *aghenitos* (cu un singur *n*), pentru că, fiind Dumnezeu, este nezidit, dar *ghennitos* (cu dublu *n*), pentru că S-a născut din Tatăl mai înainte de veacuri. De asemenea, și după firea Sa omenească, El este *ghennitos* (cu dublu *n*), pentru că S-a născut din Fecioara Maria în timpul istoric.

Pentru hristologie, aceste lucruri au o mare importanță, deoarece arată Dumnezeirea Cuvântului, dar și faptul că după naștere Cuvântul Își păstrează ipostasul, deoarece *ghennitos* (cu dublu *n*) este trăsătură caracteristică a ipostasului și, prin urmare, Preasfânta Născătoare de Dumnezeu a născut un ipostas alcătuit din două firi.

9

Întrebarea principală care se naște în legătură cu întruparea lui Dumnezeu Cuvântul este: de ce S-a întrupat a doua Persoană a Sfintei Treimi, și nu prima (Tatăl) sau a treia (Duhul Sfânt)? Desigur, întreaga Sfântă Treime a participat la întrupare, de vreme ce Cuvântul a luat fire omenească, Tatăl a binevoit întruparea Fiului Său, iar Duhul Sfânt a fost împreună-lucrător al întrupării, având în vedere faptul că Hristos a fost zămislit de la Sfântul Duh. Cert este, însă, că firea omenească a fost luată de cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi. Există trei motive principale ale acestui fapt.

P r i m u l a fost acela că Dumnezeu Cuvântul este prototipul zidirii omului. Fiul lui Dumnezeu este *chipul lui Dumnezeu celui nevăzut* (Col. 1, 15), iar omul este creat după chipul lui Dumnezeu, adică după chipul Cuvântului. Potrivit Sfântului Ioan Damaschin, omul a fost zidit după chipul Cuvântului, adică i s-a dat rațiune și libertate, și după asemănare, adică a primit desăvârșirea în virtuți, atât cât i-a fost

cu puțință firii omenești. Însă, prin încălcarea poruncilor, asemănarea s-a întunecat și omul s-a golit de comuniunea cu Dumnezeu, consecința firească fiind pătrunderea în om a stricăciunii și a morții. Drept urmare, Cuvântul S-a întrupat pentru ca să îl rezidească pe om și să îl îndrume spre ceea ce ar fi putut să înfăptuiască el însuși, prin harul lui Dumnezeu și prin propria lui nevoință.

Atunci când ne-a creat, Dumnezeu ne-a dat cele mai de sus, adică chipul și asemănarea, dar noi nu le-am păstrat, ci le-am pierdut. Acum însă, prototipul creației noastre, adică Dumnezeu Cuvântul, vine și ia asupra Sa cele mai de jos, adică firea noastră, ca să ne elibereze de stricăciune, să reînnoiască vasul care se murdărise și se zdrobise și de asemenea, ca să ne izbăvească de robia diavolului și să ne învețe drumul spre noua viață.

Dar pentru că în urma păcatului în om intraseră moartea și stricăciunea, întoarcerea omului la Dumnezeu nu mai era doar o chestiune de pocăință, așa cum ne învață Sfântul Atanasie cel Mare. Prin urmare, era necesar ca moartea să fie biruită. Astfel, prin întruparea Sa, Cuvântul lui Dumnezeu a luat din Preasfânta Născătoare de Dumnezeu trup preacurat, dar supus morții și patimii, pentru ca să biruiască moartea și pe Diavol și să Se facă prototipul noii creații.

A l d o i l e a motiv pentru care S-a întrupat cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi a fost păstrarea neschimbată a însușirii, având în vedere faptul că fiecare Persoană din Treime are o însușire neschimbată: Tatăl este Tată, și nu Fiu, Fiul este Fiu al lui Dumnezeu, și nu Tată, iar Sfântul Duh este Sfântul Duh, și nu Tată sau Fiu. Aceste însușiri nu se pot schimba, mișca sau transforma. Tatăl nu putea să devină Fiu, și nici Sfântul Duh nu putea să Se nască, de vreme ce purcede din Tatăl; în schimb, cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi, Care S-a născut din Tatăl mai înainte de timp, putea să Se nască și în timp, după trup, din Preasfânta Fecioară. Așadar, Fiul lui Dumnezeu devine fiul omului și astfel, însușirea Sa rămâne neschimbată.

A l t r e i l e a motiv al întrupării celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi a fost acela că Fiul este Cuvântul lui Dumnezeu, Care ne dezvăluie voia Tatălui. De altfel, El Se arăta adesea și în Vechiul Testament, făcând cunoscută voia lui Dumnezeu Tatăl.

Așadar, noi dobândim mântuire de la Cuvântul întrupat, prin Care suntem duși la Părintele Său, pentru că El este poarta prin care intrăm în casa Tatălui. Dacă Hristos este poarta oilor Sale, cheia este Duhul Sfânt (Sfântul Simeon Noul Teolog).

10

Întruparea lui Dumnezeu Cuvântul a avut ca scop îndreptarea lui Adam și a Evei, dar mai ales îndumnezeirea omului. Sfântul Atanasie cel Mare afirmă că Dumnezeu S-a făcut om pentru ca să îl facă pe om dumnezeu. Același lucru este spus și de troparele Bisericii: „Dumnezeu Se face om ca să-l facă pe Adam dumnezeu”.

Deși căderea lui Adam a avut și consecințe morale, în realitate, ea nu a fost o cădere morală, ci una ontologică, pentru că a dus la stricarea întregii existențe a omului. Prin păcat, omul s-a golit de harul sfânt, a pierdut îndrăzneala în fața lui Dumnezeu, s-a acoperit de asprimea vieții pline de trudă (simbolizată de frunzele de smochin²⁴), a pierdut veșnicia, adică s-a înfășurat în moarte și în grăsimea cărnii (simbolizată prin îmbrăcarea cu haine de piele²⁵), a fost exilat din Rai, s-a osândit la moarte și a căzut sub stăpânirea stricăciunii. Din mila și din iubirea Sa de oameni, Dumnezeu l-a povățuit pe om în multe feluri, iar în cele din urmă, pentru ca moartea să fie biruită și omul să fie îndreptat spre îndumnezeire, Dumnezeu a ajuns să Se întrupeze. De altfel, întruparea trebuia să se petreacă oricum, de vreme ce, după cum am arătat și mai înainte, nu exista o altă modalitate ca omul să ajungă la îndumnezeire.

Întruparea lui Dumnezeu Cuvântul arată bunătatea, înțelepciunea, dreptatea și puterea lui Dumnezeu: bunătatea, pentru că nu a trecut cu vederea slăbiciunea ființei omenești, ci i-a întins o mână de ajutor; înțelepciunea, pentru că a găsit cea mai bună rezolvare pentru ceea ce părea imposibil; dreptatea, pentru că după cădere, nu a plămădit un alt om care să lupte cu diavolul și nici nu l-a desprins pe om cu forța de moarte, ci l-a făcut biruitor prin faptul că Dumnezeu Însuși a luat trupul omului muritor și supus patimii; puterea,

²⁴ Facerea 3, 7.

²⁵ Facerea 3, 21.

pentru că l-a fost cu puțință să facă toate aceasta, adică să Se facă om, chiar dacă a rămas fără încetare Dumnezeu adevărat, de o ființă cu Tatăl și cu Duhul Sfânt (Sfântul Ioan Damaschin).

Prin urmare, îndumnezeirea nu este un lux al vieții duhovnicești, ci este scopul și încununarea vieții omului. Prin Dumnezeu-Om Hristos, de la chip, omul poate să ajungă la asemănare, adică la îndumnezeire. Firea omenească a fost răscumpărată și îndumnezeită de Hristos și de aceea, prin unirea cu El, omul poate să îndumnezeiască și propriul său ipostas. De vreme ce s-a descoperit medicamentul mântuirii, fiecare om bolnav poate să îl ia și astfel, să dobândească vindecarea.

Îndumnezeirea omului se mai numește și tămăduire sau vindecare, pentru că omul care merge pe această cale se vindecă de stricăciune și de moarte și se izbăvește de asuprirea diavolului. În vechea Biserică existau eretici care învățau că Hristos a luat sufletul și trupul omului, dar nu și mintea sa. Răspunzând la aceasta, Sfântul Grigorie Teologul spune că Hristos a luat întreaga fire omenească, adică trupul, sufletul, mintea și toate celelalte elemente componente ale naturii umane, pentru că altfel, nu ar fi putut să le vindece. Cu alte cuvinte, dacă nu ar fi luat și mintea, acesta ar fi rămas netămăduit. „Ce nu este luat [asupra Sa de Hristos], rămâne nevindecat; ce se unește cu Dumnezeu, se mântuiește”.

După cum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, la crearea lumii și a omului au fost lăsate cinci împărțiri, și anume: între creat și necreat, între îngeri și oameni, între cer și pământ, între Rai (Edenul fizic) și lume și între bărbat și femeie. Primul Adam trebuia ca, prin strădania sa personală și prin harul lui Dumnezeu, să surmonteze divizările lăsate de Dumnezeu. Ceea ce nu a reușit să facă primul Adam, a reușit Hristos, Care este noul Adam. Astfel, s-a dat posibilitatea ca fiecare om să depășească toate aceste împărțiri prin unirea cu Hristos.

11

Întruparea se mai numește și deșertare sau cheneză. În acest sens, cuvintele Sfântului Apostol Pavel sunt uimitoare: *Care, Dumnezeu fiind în chip, n-a socotit o știrbire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-se*

asemenea oamenilor, și la înfățișare aflându-se ca un om, S-a smerit pe Sine ascultător făcându-Se până la moarte, și încă moarte de cruce (Filip. 2, 6-8).

Deșertarea Cuvântului trebuie interpretată ca bunăvoință a lui Dumnezeu: „arată bunăvoință spre robii Lui printr-o pogorâre de nespus și de neînțeles” (Sfântul Ioan Damaschin). Cuvântul binevoiește față de neamul omenesc luând chip de rob, adică trup, dar pentru ca să fie încăput, Își micșorează, Își scade într-un anumit fel Dumnezeirea, fără însă a înceta să fie Dumnezeu (Sfântul Grigorie Teologul). În legătură cu aceasta, Sfântul Grigorie Teologul spune: „Plinul se golește, se golește de slava sa și se face mic, ca prin el, eu să mă împărtășesc din plinire”.

Fiul lui Dumnezeu este fără încetare de o ființă cu Tatăl. Acest lucru este firesc, deoarece egalitatea nu Și-a dobândit-o prin forță. Pentru ca să mântuiască neamul omenesc, El S-a întrupat, luând firea omenească și ascunzându-Și Dumnezeirea. Hristos Își arată îngăduința față de robii Săi, iar „slava Sa nesmerită se smerește fără să se smerească” (Sfântul Ioan Damaschin). Marea taină a deșertării se poate reda numai prin exprimări negative.

Golirea lui Hristos nu a constat în faptul că S-a născut sărac, că a trăit într-o familie modestă, că a gustat de mic prigoana, persecuția și chinurile, că S-a confruntat cu ura oamenilor etc., ci în aceea că a luat firea omenească supusă morții și pătimirii. Faptul că neplămăditul Dumnezeu a luat plămăditul firii omenești, că ziditul s-a unit cu neziditul, se numește golire și sărăcire a lui Hristos.

Deplina îndumnezeire a omului nu se putea face fără chenoză. În plus, sfânta deșertare a arătat că iubirea adevărată înseamnă sărăcie, jertfă, dăruire și luarea asupra ta a celuiilalt. De aceea, cu cât omul înaintează spre iluminare și spre îndumnezeire, cu atât mai mult se golește, și invers.

12

Consecința chenozei a fost faptul că, îmbrăcând firea omenească, Hristos a luat și așa-numitele patimi firești și nepăcătoase. De vreme ce Dumnezeu Cuvântul a luat firea omului, El Și-a asumat toate câte aparțin omului, afară de păcat.

Atunci când ne referim la patimile nepăcătoase, prin ele nu înțelegem patimile care depind de noi, în sensul că fac obiectul alegerii sau preferinței noastre, ci patimile care au intrat ca urmare a păcatului. Ele sunt foamea, setea, truda, durerea, lacrima, rănirea trupului, fuga de moarte, frica, zbuciumul sau nevoia de ajutor din partea îngerilor din cauza slăbiciunii firii. Acestea nu sunt păcate, dar sunt consecințe ale păcatului.

Pentru că a vrut să biruiască moartea și pe Diavol, Hristos a luat trup muritor și supus patimii și S-a făcut om adevărat, nu o închipuire. Tocmai de aceea, a luat asupra Sa și așa-zisele patimi nepăcătoase și firești. Astfel, vedem că Îi era foame și sete, că obosea, că lăcrima, că cerea izbăvire de moarte etc.

Însă Hristos nu a luat pofta trupească. Acest lucru are legătură cu faptul că nu a fost zămislit prin sămânță, ci de la Duhul Sfânt. Firea omenească care este în relație cu instinctul de reproducere este legată de gânduri, de dorințe, de stărniri ale cărnii etc., însă Hristos nu a avut niciodată asemenea probleme, pentru că *n-a săvârșit nici un păcat, nici s-a aflat vicleșug în gura Lui* (I Petru 2, 22). De altfel, așa cum am spus și anterior, Hristos a luat asupra Sa patimile firești și nepăcătoase, dar nu și păcatul. Atunci când Hristos era ispitit de Diavol, ispita nu venea dinăuntru, prin gânduri, ci dinafară. „Cel viclean îl ispitea de afară, nu din gânduri...”

Hristos a fost noul Adam, adică Dumnezeu-Om și „singurul lucru nou sub soare”, fapt pentru care patimile nepăcătoase luate de El se mișcau și firesc și deasupra firii. Patimile se mișcau după fire, adică, de exemplu, Îi era foame și sete, ca tuturor oamenilor, dar numai atunci când El Însuși voia ca trupul Său să sufere cele firești pentru om. „Când se supunea trupului, suferirea cele ale trupului”. Patimile nepăcătoase se mișcau în Hristos și deasupra firii, pentru că era imposibil ca El să sufere ceva împotriva voii Sale. În cazul lui Hristos, nu a existat nimic care să fie impus. De aceea, Îi era foame, sete sau teamă numai atunci când El consimțea și, de asemenea, a murit atunci când a voit. Cu alte cuvinte, patimile nu aveau putere asupra lui Hristos, pentru că Hristos era Cel care avea putere asupra patimilor (Sfântul Ioan Damaschin).

Dacă toate energiile trupești ale omului care atinge pragul îndumnezeirii ajung să se suspende, cu precădere în timpul vederii de

Dumnezeu, cu atât mai mult acest lucru se petrecea în cazul lui Hristos. Hristos a murit pentru om, dar a murit numai atunci când a voit. De aceea, *strigând cu glas mare Și-a dat duhul* (Matei 27, 50). Omul epuizat nu poate să strige cu putere. Hristos Și-a dat sufletul prin voia Lui, strigând cu glas mare, ceea ce înseamnă că nu S-a stins puțin câte puțin, după cum se întâmplă cu muribunzii în agonie, ci a murit prin puterea pe care a avut-o ca Dumnezeu.

13

În decursul acestor analize am spus în mod repetat că, prin întrupare, firea dumnezeiască s-a unit ipostatic cu cea omenească. În acest moment, este nevoie să aruncăm o privire cât mai amănunțită asupra temei întrupării, pornind de la învățătura Sfinților Părinți. Desigur, întruparea este o taină și, nefiindu-ne permis să demersul filosofic asupra ei, ne sprijinim pe învățătura sfinților noștri purtători de Dumnezeu care au primit revelația pentru că au ajuns la îndumnezeire. Dacă Profetul Moise, ajungând la vederea de Dumnezeu, a fost inițiat în multe taine ale Dumnezeirii, cu atât mai mult acest lucru s-a petrecut în cazul sfinților îndumnezeiți ai Noului Testament.

În vechea Biserică existau diferiți eretici care, prin gândire filosofică, încercau să înțeleagă cum lucrau cele două firi ale lui Hristos, adică firea dumnezeiască și cea omenească. În acest sens, putem să distingem două puncte de vedere principale: cel nestorian și cel monofizit. Potrivit adepților lui Nestorie, având în vedere faptul că cele două firi și trăsăturile lor caracteristice sunt total diferite, adică nu sunt de același tip, nu era posibil ca firea dumnezeiască să fie unită cu cea omenească. Prin urmare, așa cum susțineau ei, firea omenească a fost numai o anexă a celei dumnezeiești, iar unirea a fost într-un fel ca lipirea a două bucăți de lemn. Dimpotrivă, după învățătura monofizită, firea dumnezeiască a absorbit-o pe cea omenească și, de aceea, firea omenească și-a pierdut trăsăturile ei caracteristice.

Combătând aceste puncte de vedere eretice, Biserica a dogmatizat că Hristos este Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, adică Dumnezeu-Om, că firea omenească s-a unit cu cea dumnezeiască în ipostasul Cuvântului și, prin urmare, Hristos are

„două firi unite fără amestecare, fără schimbare, fără despărțire, fără împărțire”. Această învățătură se păstrează într-un tropar închinat Maicii Domnului din Octoih, scris de Sfântul Ioan Damaschin: „nicicum n-a răbdat schimbare, sau amestecare, sau despărțire, ci a păzit întreagă osebirea amândurora firilor”. Cu alte cuvinte, fiecare fire a păstrat propriile sale trăsături și, astfel, cele două firi nici nu s-au schimbat, nici nu s-au amestecat, dar nici nu s-au despărțit.

În continuare, va trebui să ne oprim puțin asupra cuvintelor *fără schimbare*, *fără amestecare* și *fără despărțire*, în conformitate cu învățătura Sfântului Ioan Damaschin, pentru că în acestea se ascunde taina legăturii dintre cele două firi ale lui Hristos.

Fără schimbare arată că fiecare fire și-a păstrat propriile sale trăsături. Atunci când s-au petrecut moartea și învierea lui Lazăr, firea omenească a lui Hristos a vărsat lacrimi, care sunt caracteristice firii omenești, în vreme ce firea dumnezeiască l-a înviat pe Lazăr, lucru propriu firii dumnezeiești. Așadar, în Hristos, ziditul rămâne zidit, muritor, descriptibil și văzut, în vreme ce neziditul rămâne nezidit, nemuritor, nedescriptibil și nevăzut.

Fără amestecare desemnează faptul că nu există nici o confuzie între lucrările²⁶ celor două firi. În cazul lui Lazăr, viața nu îi este redată de firea omenească, iar lacrimile nu sunt vărsate de firea dumnezeiască. Toate minunile au fost făcute de dumnezeiesc, dar nu fără trup, și toate cele smerite au fost făcute de omenesc, dar nu fără dumnezeiesc. Așadar, adevărul este că, în Hristos, nu există amestecare între lucrările celor două firi. Firea dumnezeiască împărtășește slavă, dar rămâne pasivă atunci când trupul pătimește.

Cuvintele *fără schimbare* și *fără amestecare* trebuie să fie neapărat analizate împreună cu cel de-al treilea cuvânt, care este *fără despărțire*. *Fără despărțire* înseamnă că cele două firi sunt nedespărțite și inseparabile, adică nu se despart niciodată. Fiecare lucrare lucrează în Hristos „în comuniune cu cealaltă”. În exemplul învierii lui Lazăr, spunem că a lăcrimat firea omenească și că a dat viață firea dumnezeiască, dar cele două firi erau unite în permanență, datorită ipostasului. Prin urmare, Lazăr a fost înviat de întreaga ființă a lui Hristos. Atunci când pătimea trupul, Dumnezeirea era unită cu

²⁶ Cuvântul *energie* trebuie înțeles și cu sensul de *acțiune*.

trupul, dar rămânea pasivă, iar când acționa Dumnezeu Cuvântului, sfântul cuget al lui Hristos era legat de Dumnezeu, cunoscând cele care se săvârșeau.

Datorită unirii ipostatice, Hristos nu le săvârșea pe cele omenești ca un om, pentru că, în același timp, El era și Dumnezeu, dar nici pe cele dumnezeiești nu le săvârșea ca un Dumnezeu, pentru că era și om. Aceasta este consecința adevărului că cele două firi s-au unit ipostatic, adică s-au unit fără schimbare, fără amestecare, fără despărțire, astfel încât fiecare dintre ele se mișca în comuniune cu cealaltă, în ipostasul Cuvântului.

După unirea ipostatică a celor două firi, a existat o singură Persoană într-un singur ipostas. Prin gândire filosofică, Nestorie a ajuns să susțină categoric că fiecare fire își are persoana sa. El spunea că, prin unirea celor două firi, Hristos a luat două persoane, adică persoana Dumnezeirii și cea a omeneșului, și că astfel, a rezultat o a treia persoană, pe care el a numit-o „persoana economiei” sau „persoana legii”. După gândirea lui Nestorie, persoana lui Hristos nu se identifică nici cu persoana lui Dumnezeu, și nici cu persoana omului; de aceea, atunci când cele două firi se separă, această persoană încetează să mai existe.

Și aceste puncte de vedere eretice au fost respinse de Biserică. Unirea celor două firi a avut loc în Persoana Cuvântului. După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, Însuși Dumnezeu Cuvântul a devenit ipostas în trup. „Dumnezeu Cuvântul S-a făcut ipostas al trupului. Hristos este unul, Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, și Se smerește întru totul, în alcătuirea Sa din fire dumnezeiască și omenească. Prin urmare, și trupul primește închinare tocmai pentru că Dumnezeu Cuvântul S-a făcut ipostas în el. Aceasta înseamnă că Hristos nu este alcătuit din două persoane și mai înseamnă că, prin unire, nu s-a format o persoană a legii, pentru că Dumnezeu Cuvântul S-a făcut ipostas al trupului, iar firea dumnezeiască și cea omenească s-au unit fără schimbare, fără amestecare, fără despărțire în ipostasul Cuvântului.

Mai mult decât atât, cele două firi ale lui Hristos se întrepătrund fără să își piardă caracteristicile. Trebuie însă precizat faptul că întrepătrunderea se face numai de către firea dumnezeiască, pentru că fiind neizidită, aceasta trece prin toate și nimic nu poate să treacă

prin ea. Așadar, întruparea a însemnat unirea și înfășurarea celor două firi, dar numai de către firea dumnezeiască, în același fel în care soarele transmite energiile sale către noi, dar rămâne în afara energiilor noastre.

Desigur, având două firi, Hristos a avut două lucrări și două voinți. Lucrările nu sunt ale persoanei, ci ale firilor. Aceste energii vin totuși de la Persoana comună, de la ipostasul Cuvântului. Așadar, firile nu lucrează fără a depinde de ipostasul Cuvântului. La fel se petrece și cu lucrările.

14

Dogma hristologică are o mare importanță, pentru că este strâns legată de eclesiologie, de antropologie și de soteriologie²⁷. Sfinții Părinți acordă învățaturii hristologice o atenție deosebită, deoarece, dacă aceasta este denaturată, în mod automat, este denaturată și învățătura eclesiologică, antropologică și soteriologică. Printr-o asemenea denaturare, Biserica s-ar transforma într-o asociație omenească sau într-o organizație religioasă, adică într-o adunare, iar omul nu și-ar mai afla scopul vieții, de vreme ce ar devia de la drumul și de la mijloacele care duc spre mântuire.

Dezvoltând câteva dintre aspectele subtile ale dogmei hristologice, trebuie să ne referim și la discuția iscată pe marginea sintagmelor *fire compusă* și *ipostas compus*, deoarece, la fel ca în trecut, și în prezent are loc o mare dezbateră în legătură cu diferența dintre acestea.

Monofiziții spuneau că, prin unirea celor două firi ale lui Hristos, s-a format o singură fire, pe care ei au numit-o *fire compusă*. Astfel judecând lucrurile, ei susțineau ideea că firea omenească a fost absorbită de cea dumnezeiască. Punctul de vedere monofizit denaturează însă caracterul *neschimbat* al unirii celor două firi. După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, de vreme ce firea compusă este ceva diferit de cele inițiale, ea nu este de o ființă nici cu firea dumnezeiască, nici cu cea omenească. Pentru a exemplifica acest

²⁷ Adică învățătura despre mântuire.

lucru, el se referă la alcătuirea trupului omenesc din patru elemente: focul, aerul, apa și pământul. După formare, trupul este ceva diferit, pentru că nu mai este nici foc, nici aer, nici apă și nici pământ. Prin urmare, dacă pentru Hristos am folosi sintagma *fire compusă*, atunci Hristos nu ar mai fi de o ființă nici cu Tatăl, după firea dumnezeiască, și nici cu Maica Sa și cu noi, după firea omenească. Prin urmare, Hristos nu ar mai putea fi numit nici Dumnezeu, și nici om.

Sfântul Ioan Damaschin, care este integrat organic în Tradiția ortodoxă, respinge sintagma *fire compusă* și introduce formularea *ipostas compus*. Desigur, și această formulare trebuie să fie interpretată în spirit ortodox, pentru că și este ea susceptibilă de a fi denaturată. Să vedem puțin cum putem vorbi despre *ipostas compus* în duhul drepte credințe.

Înainte de întrupare, ipostasul Fiului lui Dumnezeu Cuvântul era simplu, necompus, netrupesc, nezidit, nevăzut, neatins, de nedescris, având tot ceea ce avea și Tatăl și diferind numai în modul de existență, de vreme ce Tatăl este nenăscut, iar Fiul este născut. După întrupare, însă, ipostasul lui Dumnezeu Cuvântul a devenit compus, în sensul alcătuirii din dumnezeiesc și omenesc. Așadar, după ce Hristos a luat trup, ipostasul Său unic, alcătuit din două firi, este nezidit, după firea dumnezeiască, și zidit, după cea omenească; nevăzut, după firea dumnezeiască, și văzut, după cea omenească.

Dacă nu primim sintagma *ipostas compus*, cădem fie în nestorianism, pentru că acceptăm două ipostasuri în Hristos, fie în monofizism, pentru că suntem de acord cu modificarea și confuzia celor două firi.

Așadar, cele două firi ale lui Hristos s-au unit „între-un singur ipostas compus”. Vorbind despre ipostas compus, ne referim neapărat la alcătuirea „din două firi desăvârșite, cea dumnezeiască și cea omenească”.

Desigur, este posibilă înțelegerea eretică a acestei sintagme, fie prin credința că s-ar fi format un ipostas din alte două ipostasuri, adică cel dumnezeiesc și cel omenesc, fie prin acceptarea existenței unui alt ipostas din două firi²⁸. Sintagma *ipostas compus* combate

²⁸ Adică firea omenească s-a unit cu cea dumnezeiască în ipostasul Cuvântului, dar prin unire, s-a format un nou ipostas, care nu mai este ipostasul Cuvântului.

asemenea interpretări eretice, pentru că ea desemnează un ipostas alcătuit din două firi și care are două firi. Cu alte cuvinte, în Tradiția ortodoxă, atunci când vorbim despre *ipostas compus*, nu înțelegem numai că ipostasul a fost alcătuit din „două firi desăvârșite”, ci și că ipostasul lucrează și este cunoscut în amândouă firile. În acest fel, se evită atât nestorianismul, cât și monofizismul.

15

În Slava de la laude a praznicului Crăciunului se cântă: „Pentru aceasta și noi aducem Ție, în loc de dar de bani, bogăția teologisirii celei drept-credincioase”. Sfânta întrupare nu este oferită oamenilor pentru a le stimula acestora gândirea evlavioasă sau pentru ca ei să alcătuiască analize psihologice și sentimentale. Asemenea analize, dacă sunt făcute la o vârstă trupească și duhovnicească corespunzătoare, pot duce la anumite rezultate, dar în cele din urmă, taina întrupării trebuie să fie analizată tot în cadrul atmosferei teologiei ortodoxe. Cum s-ar putea altfel, de vreme ce avem de-a face cu unirea dintre firea dumnezeiască și cea omenească în ipostasul Cuvântului, care este un lucru nou, peste fire și de neconceput pentru mintea omenească?

Dincolo de ceea ce am spus până acum, este necesar să mai analizăm patru aspecte ce înfățișează o abordare personală a acestei mari sărbători, care este maica tuturor praznicelor împărătești.

În p r i m u l rând, peștera în care S-a născut Hristos este întruchiparea Bisericii. Sfântul Vasile cel Mare este sugestiv în această privință. El spune că sălașul unde a născut Preasfânta Născătoare de Dumnezeu a primit chipul Bisericii, pentru că ieslea este jertfelnicul, Iosif este preotul de rând, magii sunt clericii, păstorii sunt diaconii, îngerii sunt ierarhii, Domnul Hristos este Arhiereul, Preasfânta Fecioară este tronul, vasele în care se amestecă vinul cu apa sunt sâni, întruparea, mantia, Heruvimii, ripidele, Sfântul Duh este discul, iar Tatăl, Care învăluie totul prin puterea Sa, este acoperământul discului.

Biserica este Trupul teantropic [divino-uman] al lui Hristos, Care a fost zămislit în pântecul Născătoarei de Dumnezeu și care S-a

născut, S-a schimbat la față, a pățimit, a fost răstignit, a înviat și S-a înălțat la ceruri. În timpul Sfintei Liturghii, este săvârșită toată această mare taină și ni se dă posibilitatea de a ne împărtăși din harul lui Dumnezeu. Așa cum Biserica nu este o organizație omenească, nici Sfânta Liturghie nu este o ceremonie de rememorare sau de satisfacere a simțurilor noastre.

În al d o i l e a rând, firea dumnezeiască este pentru totdeauna unită cu firea omenească, fără schimbare, fără amestecare, fără despărțire și fără împărțire în ipostasul Cuvântului. Aceasta înseamnă că cele două firi nu s-au despărțit și nu se despart niciodată. În prezent, ne putem împărtăși din Trupul îndumnezeit al Cuvântului, tocmai pentru că firea omenească rămâne nedespărțită de cea dumnezeiască, adică Dumnezeu-Om există pentru totdeauna. Împărtășindu-ne din Trupul și din Sângele îndumnezeit al lui Hristos, ne facem de un trup și de un sânge cu El.

În al t r e i l e a rând, pentru că ne închinăm marii taine a întrupării, dar mai ales pentru că ne împărtășim din Trupul și din Sângele lui Hristos, trebuie să îl ocolim pe Irod, așa cum au făcut și Magii. Sfântul Evanghelist Matei spune că Magii *luând înștiințare în vis să nu se mai întoarcă la Irod, pe altă cale s-au dus în țara lor* (Matei 2, 12).

Cuvântul *Irod* înseamnă în limba ebraică *de piele* și, de aceea, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că este nevoie să ocolim plăcerile și pornirea cărnii. De asemenea, trebuie să îl ocolim și pe diavolul semănător de gânduri, care ne împiedică să pășim pe drumul mântuirii, pentru a ne întoarce în țara noastră, adică în Rai, pe un alt drum, și anume pe acela al virtuților.

Aceasta înseamnă că trebuie să ducem o viață ascetică, în împărtășire din sfintele Taine. Cei care trăiesc ascetic se învrednicesc ca, prin sfintele Taine, să se unească cu Hristos.

În al p a t r u l e a rând, atunci când omul trăiește ascetic și în împărtășire din sfintele Taine, adică în duhul Tradiției ortodoxe, el ajunge să simtă în inimă și în toată existența sa faptele sfintei întrupări. Așadar, el nu mai trăiește aceste fapte din afară, ci dinlăuntrul lor. Sfântul Simeon Noul Teolog spune că, atunci când omul își curăță inima și este iluminat, Îl primește în interiorul său pe Hristos și Îi simte mișcările de prunc. Hristos Se zămislește în om ca un prunc, după care Se naște prin virtuți. În acest fel, omul trăiește în existența sa

toate evenimente întrupării. Desigur, numai în Hristos, firea dumnezeiască s-a unit ipostatic cu cea omenească, dar și cel care se îndumnezeiește primește în firea sa harul lui Dumnezeu și se face mădular al Trupului lui Hristos. Drept urmare, omul înțelege mișcările harului din el, dar și sensul chenozei și al îndumnezeirii firii omenești.

* * *

Întruparea celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi a avut ca scop îndumnezeirea firii omenești. Însă este necesar ca ipostasul fiecăruia dintre noi să fie îndumnezeit, căci dacă nu ne aflăm pe drumul îndumnezeirii, este ca și cum, pentru noi, Hristos nu S-ar fi întrupat.

Septembrie 1994

III

Tăierea împrejur a lui Hristos

În cea de-a opta zi de la Nașterea Sa, Hristos a primit tăierea împrejur, așa cum era prevăzut în Legea Vechiului Testament. Pentru că S-a născut și a trăit într-un anumit mediu, El a respectat toate rânduielile și obiceiurile de atunci. Tăierea împrejur trebuie să fie interpretată neapărat în cadrul teologiei chenozei pe care Hristos și-a asumat-o pentru mântuirea neamului omenesc.

De vreme ce Sfinții Părinți au stabilit ca Nașterea Domnului să fie sărbătorită pe 25 decembrie, firesc a fost ca Tăierea împrejur, care a avut loc după opt zile, să fie prăznuită pe 1 ianuarie, adică la exact opt zile de la Naștere. Troparele din ziua acestei sărbători redau însemnătatea teologică a tăierii împrejur. Unul dintre acestea, care este destul de cunoscut, spune: „Mântuitorul pogorându-Se la neamul omenesc, primit-a înfășare în scutece... și nu S-a rușinat de trupeasca tăiere împrejur”. Așa cum, din milă și din dragoste de oameni, Hristos a primit înfășarea în scutece, la fel a primit și tăierea împrejur după trup. Această bunăvoință sau cheneză desăvârșită a lui Hristos este considerată de Biserică un mare praznic împărătesc

1

Tăierea împrejur este tăierea „circulară a părții superioare a mădularului bărbătesc”. Ea avea loc în cazul fiecărui copil de parte bărbătească, pentru că fusese stabilită încă de la începuturi, printr-o poruncă dată de Dumnezeu lui Avraam. Fragmentul corespunzător din Vechiul Testament este următorul: *toți cei de parte bărbătească ai voștri să se taie împrejur. Să vă tăiați împrejur și acesta va fi semnul legământului dintre Mine și voi. În neamul vostru, tot pruncu de parte*

bărbătească... să se taie împrejur în ziua a opta (Facerea 17, 10-12). Aceeași poruncă a fost repetată și lui Moise: *Iar în ziua a opta se va tăia pruncul împrejur* (Leviticul 12, 3). Vorbindu-le odată iudeilor, Hristos le-a adus aminte că tăierea împrejur a fost dată lui Moise, dar a existat și înainte de el: *Moise v-a dat tăierea împrejur, nu că este de la Moise, ci de la părinți, și sâmbăta tăiați împrejur om* (Ioan 7, 22).

Tăierea împrejur era legată de cucernicia față de Dumnezeu și de ținerea Legii, fiind semnul unui israelitean curat, în vreme ce omul spurcat și necinstitor era denumit prin cuvântul prepuț, care era semnul celui netăiat împrejur. Așadar, tăierea împrejur și netăierea împrejur erau două noțiuni și două practici opuse, care îi desemnau pe iudei, respectiv pe idolatri.

Ceremonia tăierii împrejur era o practică dureroasă, mai ales atunci când se făcea cu mijloacele acelei vremi. Instrumentele tăierii împrejur erau cuțitul, briul și piatra ascuțită. Astfel, pentru ca să-și taie împrejur copilul, Sefora a folosit o piatră tăioasă. *Sefora, luând un cuțit de piatră, a tăiat împrejur pe fiul său* (Ieșirea 4, 25). De asemenea, este cunoscut faptul că Iosua Navi a făcut *cuțite ascuțite de cremene și a tăiat împrejur pe fiii lui Israel* (Iosua Navi 5, 3).

După cum ne dăm seama, tăierea împrejur era o practică dureroasă, care provoca hemoragie. Și, dacă ne gândim că ea avea loc asupra unui prunc care abia se născuse, înțelegem atât durerea lui, cât și cea a părinților care făceau tăierea împrejur și vedeau zbaterea copilului lor.

2

Tăierea împrejur nu avea numai un scop igienic, ci și un profund conținut teologic și o importanță fundamentală. Tocmai sub acest aspect, ea era diferită de tăierea împrejur care se făcea la alte popoare, ca de exemplu la egipteni sau la arabi și mahomedani. Unii dintre ei, precum mahomedanii, au preluat circumcizia din Vechiul Testament și din poruncile lui Moise, însă această tăiere împrejur a lor nu avea un conținut anume. Sfântul Epifanie, Arhiepiscopul Ciprului, spune că multe popoare, cum ar fi idolatrii și preoții egiptenilor, saracinii, ismaeliții (mahomedanii), samaritenii, iudeii și omiriții, aveau

tăierea împrejur, dar cei mai mulți dintre ei nu o făceau pentru legea lui Dumnezeu, ci „dintr-un anumit obicei”.

Cuvântul lui Dumnezeu către Avraam, prin care s-a consfințit tăierea împrejur, arată motivul principal al acestei practici. Dumnezeu a spus: *și acesta va fi semnul legământului dintre Mine și voi* (Facerea 17, 11). Așadar, este vorba despre un legământ al lui Dumnezeu cu oamenii Lui sau despre testament. Un asemenea legământ trebuia să fie întărit prin sânge, lucru întâlnit și în Noul Testament, pentru că noul legământ al lui Dumnezeu cu oamenii se pecetluiește cu sângele lui Hristos.

Tăierea împrejur era semnul recunoașterii cuiva că aparținea poporului lui Dumnezeu, „încât poporul ales este însemnat”. Potrivit exegeților, tăierea împrejur nu era prin ea însăși un testament, ci numai semnul testamentului și al legământului.

Această practică funcționa ca o reamintire a faptului că israelitenii trebuiau să rămână în cucernicia față de Dumnezeu pe care o avuseseră părinții lor și în neamestecare trupească cu idolatrii și cu alte popoare. În acest fel, se împiedica amestecarea neamului dar mai ales, se evita consecința acestui lucru, care era denaturarea credinței revelate. Sfântul Epifanie spune că tăierea împrejur era ca o pecete pe trup, ca o reamintire și ca un legământ că vor rămâne „în cucernicia părinților lor”. Așadar, israelitenii primitori ai tăierii împrejur trebuiau să rămână în neamul lor și în credința în adevăratul Dumnezeu.

În plus, tăierea împrejur era o preînchipuire a Botezului care avea să fie introdus la timpul potrivit prin întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, pentru că, în realitate, Botezul este tăierea împrejur a inimii, după cum vom vedea în continuare.

3

Hristos a primit această practică dureroasă imediat după Nașterea Sa. Descrierea ceremoniei tăierii împrejur a lui Hristos se păstrează în cuvinte puține, în Evanghelia după Luca. Sfântul Evanghelist scrie: „Și când s-au împlinit opt zile, ca să-L taie împrejur, l-au pus numele Iisus, cum a fost numit de înger, mai înainte de a Se zămisli în pântece” (Luca 2, 21). Din această prezentare săracă în

informații vedem că ceremonia tăierii împrejur era strâns legată de punerea numelui, pentru că atunci I s-a dat numele de *Iisus*, care înseamnă *mântuitor*.

Interesante sunt cuvintele Cuviosului Teofilact, care spune că acea parte care a fost tăiată la circumcizia lui Hristos a fost păstrată neatinsă de Însuși Hristos și a fost luată din nou o dată cu Învierea Sa. Acest lucru arată ceea ce se va petrece și cu trupul nostru. Învățătura Sfinților Părinți spune că părțile trupului nostru care s-au stricat în diferite feluri se vor lega din nou de trup sau vor fi din nou plămădite de Dumnezeu, astfel încât, omul întreg, alcătuit din trup și din suflet, va intra în Împărăția lui Dumnezeu. Desigur, atunci, trupul va fi duhovnicesc, nu sufletesc, așa cum este astăzi.

Tăierea împrejur, care avea loc în cea de-a opta zi și era legată și de punerea numelui, a trecut în creștinism sub forma slujbei „pentru pecetluirea copilului și punerea numelui în cea de-a opta zi de la naștere”. Miezul slujbei este o rugăciune minunată pe care preotul o citește pruncului în fața ușilor bisericii. Desigur, pruncul este adus de moașă sau de o rudă, nu de către mamă, care va intra în biserică abia în cea de-a patruzecia zi de la naștere.

Cert este faptul că, fiind om, prin tăierea împrejur, Hristos a suferit o mare durere. Aceasta arată totala aplecare a lui Dumnezeu spre neamul omenesc. Unul dintre troparele sărbătorii spune: „Legea plinind, Făcătorul Legii, cu trupul, astăzi, de bunăvoie Se taie împrejur, tăiere făcând iernii păcatului”.

4

După ce am văzut valoarea teologică a tăierii împrejur, pe care Dumnezeu a lăsat-o în Vechiul Testament, și faptul că Însuși Hristos a primit tăierea împrejur, trebuie să ne referim și la cauzele pentru care Hristos S-a tăiat împrejur.

Mai întâi, prin primirea tăierii împrejur, Hristos a arătat că El Însuși a dat Legea Vechiului Testament și de aceea, trebuia și El să o respecte. Hristos nu a venit ca să desființeze legea, ci să o respecte și, desigur, să o împlinească. Așadar, Hristos a împlinit Legea fără să o

încalce. În acest mod, El ne-a arătat că și noi trebuie să ținem legea lui Dumnezeu, care are ca scop mântuirea noastră.

În al doilea rând, după cum deja am subliniat, tăierea împrejur a arătat în mod concret ce a însemnat de fapt chenoza Fiului lui Dumnezeu Cuvântul. Desigur, chenoza are legătură mai ales cu întruparea, prin faptul că Dumnezeu cel nezidit a luat fire omenească zidită. Dar golirea și desăvârșita smerire a lui Dumnezeu se pot vedea și din tăierea împrejur, de vreme ce Hristos a binevoit să primească această încercare grea.

În plus, Hristos a primit tăierea împrejur ca să arate că a luat fire omenească adevărată. Acest lucru este deosebit de important, pentru că în vechea Biserică apăruse o erezie care se numea dochetism și care susținea că Hristos nu a luat fire omenească adevărată, adică trup omenesc adevărat, ci un trup presupus sau închipuit. Această idee a dus la concluzia că Hristos nu S-a răstignit pe Cruce, de vreme ce nu avea trup adevărat, ci numai i-a păcălit pe iudei. Numai că o asemenea viziune nu îi mântuiește pe oameni. Cum poate omul să se mântuiască dacă Hristos nu a luat fire omenească adevărată? De aceea, după cum spune Sfântul Epifanie, Hristos a fost tăiat împrejur ca să arate că „într-adevăr, a luat trup”.

De asemenea, tăierea împrejur a lui Hristos a arătat că trupul pe care Îl avea nu era de o ființă cu Dumnezeu. În Hristos, ziditul s-a unit cu neziditul. Firea omenească este zidită, în vreme ce firea dumnezeiască este nezidită. Pentru că s-a îndumnezeit prin Dumnezeirea Cuvântului, trupul s-a unit cu Dumnezeu, dar nu a fost de aceeași ființă cu Dumnezeu. Aceasta înseamnă că trupul lui Hristos este izvor al harului necreat al lui Dumnezeu, dar nu are aceeași ființă cu Dumnezeirea.

Mai mult decât atât, Hristos S-a tăiat împrejur pentru a-i învăța pe oameni că tăierea împrejur, pe care El Însuși a dat-o iudeilor, a fost în slujba neamului omenesc și a pregătit terenul pentru venirea Sa (Sfântul Epifanie). Așadar, tăierea împrejur nu era o ceremonie inutilă, fiindcă prin ea israeliții au rămas credincioși legii lui Dumnezeu și L-au așteptat pe Mesia.

Hristos a primit tăierea împrejur pentru că ea a fost modelul și preînchipuirea tăierii împrejur nefăcută de mână omenească, adică a sfântului Botez. Potrivit spuselor Sfântului Ioan Damaschin, tăierea

împrejur a fost chipul Botezului. Dacă prin tăierea împrejur se îndepărta o parte nefolositoare a trupului, prin sfântul Botez, îndepărtăm păcatul, care nu este o stare firească, ci o murdărie. Atunci când Sfântul Ioan Damaschin vorbește despre păcatul care se îndepărtează, el se referă la dorință, dar desigur, nu la dorința necesară, indispensabilă, fără de care omul nu poate să trăiască, ci la dorința nefolositoare și la cea trupească. Botezul este tăierea împrejur nefăcută de mână omenească, care nu îl scoate pe om din mijlocul neamului său, ci îl deosebește în interiorul neamului pe credincios de necredincios.

5

În Biserica primară de după Cincizecime s-a discutat despre măsura în care prozelii credinței creștine trebuiau să primească și ei circumcizia. Primii creștini gândeau că, de vreme ce Vechiul Testament era înaintea Noului Testament, și idolatrii care veneau la credința creștină trebuiau să țină Legea veche, inclusiv în privința tăierii împrejur. Pentru a se clarifica această problemă, s-a întrunit Primul Sinod al Bisericii, care s-a numit Apostolic, în cadrul căruia s-au luat hotărâri corespunzătoare, așa cum se menționează în capitolul 15 din Faptele Apostolilor.

Problema a apărut atunci când iudeii creștini *învățau frații că: Dacă nu vă tăiați împrejur după rânduiala lui Moise, nu puteți să vă mântuiți* (Fapte 15, 1). Acest lucru a iscat răzvrătiri și discuții îndelungate și, așa cum se spune, unii dintre cei proveniți din ciasele fariseilor cereau ca prozelii să se taie împrejur și să țină legea lui Moise (Fapte 15, 5).

La acel Sinod Apostolic au vorbit Apostolii Petru, Varnava și Pavel, alături de Iacov, fratele Domnului. Hotărârea Sinodului a fost ca cei dintre neamuri care vin la credința creștină să nu se taie împrejur, ci să se păstreze pe ei curați și să se ferească de jertfele idolilor, de sânge, de animale sugrumate și de desfrâu. Hotărârea care s-a făcut cunoscută creștinilor prin scrisoare spunea: *păruțu-s-a Duhului Sfânt și nouă să nu vi se pună nici o greutate în plus în afară de cele ce sunt*

necesare: să vă feriți de cele jertfite idolilor și de sânge și de (animale) sugrumate și de desfrâu, de care păzindu-vă, bine veți face (Fapte 15, 28-29).

Logica acestei hotărâri consta în faptul că, de vreme ce tăierea împrejur a fost modelul și preînchipuirea sfântului Botez și a pregătirii poporului pentru venirea lui Hristos, în noile condiții nu mai era nevoie ca ea să existe. Poruncile Legii Vechiului Testament care sunt legate de strădania pentru curățirea trupului și a sufletului de păcat și care presupun libertatea personală a omului trebuie să fie păstrate, însă tăierea împrejur, care nu are legătură cu îndepărtarea păcatului și cu lupta de curățire a sufletului, poate să fie desființată, pentru că a fost înlocuită, plinită și desăvârșită prin taina Botezului.

6

Între aceste coordonate se încadra învățătura Sfântului Apostol Pavel, care și-a asumat responsabilitatea de a înfățișa către neamuri hotărârea Sinodului Apostolic și teologia acestei hotărâri. În continuare, vom prezenta câteva repere din învățătura Apostolului legată de această problemă.

Abordând chestiunea legată de faptul că iudeii creștinați îi obligau pe creștinii proveniți dintre neamuri să primească tăierea împrejur, Sfântul Apostol Pavel spune că ei fac acest lucru pentru ca să fie lăudați de ceilalți iudei și să nu fie prigoniți pentru Crucea lui Hristos, adică pentru credința în Hristos Care S-a întrupat și a înviat (Gal. 6, 12-13). Sfântul Apostol spune categoric că el se laudă cu Crucea lui Hristos, prin care se plămădește o nouă zidire. *Că în Hristos Iisus nici tăierea împrejur nu este ceva, nici netăierea împrejur, ci făptura cea nouă* (Gal. 6, 15). Prin întruparea Sa, Hristos a creat o nouă ordine și a adus o viață nouă.

De altfel, tăierea împrejur nu are valoare prin ea însăși dacă nu este legată de credința în Dumnezeu. Cu o abilitate interpretativă uimitoare, Apostolul Pavel a subliniat că tăierea împrejur nu e de nici un folos dacă nu este însoțită de respectarea legii. În mod corespunzător, dacă cel netăiat împrejur păzește îndreptările legii se va socoti ca și cum ar fi fost tăiat împrejur (Rom. 2, 25-26). De asemenea, Sfântul Apostol se referă și la oamenii care provin dintre

circumciși, dar care au multe patimi. Despre aceștia, el spune: *mulți sunt răzvrățiți, grăitori în deșert și înșelători, mai ales cei din tăierea împrejur* (Tit 1, 10).

Spre deosebire de cei care se lăudau cu primirea tăierii împrejur, Apostolul Pavel se laudă cu primirea Crucii lui Hristos și, desigur, cu semnele lui Hristos pe care le poartă pe trup. *Eu port în trupul meu semnele Domnului Iisus* (Gal. 6, 17).

7

În capitolul doi al Epistolei către Galateni a Sfântului Apostol Pavel se găsește un fragment foarte important, în care este analizată lucrarea harului lui Dumnezeu prin faptele Legii, între care tăierea împrejur are un loc principal. Vom expune pe larg acest fragment, pentru a înțelege gândirea Sfântului Apostol în legătură cu tema tăierii împrejur.

Sfântul Apostol Pavel face o analiză teologică a tăierii împrejur, după un incident pe care l-a avut cu Apostolul Petru, care a fost înțeles greșit pentru că încerca să se poarte cu discreție, spre a nu-i scandaliza nici pe cei circumciși, nici pe cei dintre neamuri.

Încă de la început, Apostolul Pavel spune că Dumnezeu l-a ales pe el să propovăduiască Evanghelia între neamuri, după cum Însuși Dumnezeu l-a trimis și pe Apostolul Petru ca să răspândească cuvântul Evangheliei printre cei tăiați împrejur: *văzând că mie mi-a fost încredințată Evanghelia pentru cei netăiați împrejur, după cum lui Petru, Evanghelia pentru cei tăiați împrejur, căci Cel ce a lucrat prin Petru în apostolia tăierii împrejur a lucrat și în mine la neamuri* (Gal. 2, 7-8).

După ce prezintă incidentul pe care l-a avut cu Apostolul Petru în Antiohia, concluzionează: *Noi suntem din fire iudei, iar nu păcătoși dintre neamuri. Știind însă că omul nu se îndreptează prin faptele Legii, ci prin credința în Hristos Iisus, am crezut și noi în Hristos Iisus, ca să ne îndreptăm din credința în Hristos, iar nu din faptele Legii, căci din faptele Legii nimeni nu se va îndrepta* (Gal. 2, 15-16).

La îndreptarea omului nu contribuie Legea și faptele acesteia. În întreaga gândire a Sfântului Apostol Pavel, ca și în viața Bisericii, îndreptarea este legată de renașterea omului, de limpezirea gândului,

de iluminare și de îndumnezeire. Așadar, nu este vorba despre o îndreptare omenească emoțională, ci despre unirea cu Dumnezeu. Prin urmare, Sfântul Apostol folosește termenul de *îndreptare* cu sensul de *îndumnezeire*. Faptul că aceasta este ceea ce a vrut el să spună, rezultă din cuvântul pe care îl rostește în continuare: *M-am răstignit împreună cu Hristos; și nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine* (Gal. 2, 20).

Legea și faptele Legii, ca de exemplu tăierea împrejur, nu-l îndumnezeiesc pe om, pentru că îndumnezeirea se poate săvârși numai în Hristos. Mântuirea și îndumnezeirea omului s-au dus la îndeplinire prin întruparea Cuvântului. De altfel, toate legiurile și toate faptele Legii din Vechiul Testament au fost date doar ca o consecință a căderii lui Adam, cu scopul de a-i pregăti pe oameni pentru întruparea lui Dumnezeu Cuvântul și de aceea întruparea a fost voia anterioară a lui Dumnezeu, nu voia posterioară. Îndumnezeirea nu se obține prin respectarea exterioară a Legii, ci prin comuniunea cu Persoana Dumnezeului-Om Hristos. Dacă era posibil ca Legea să mântuiască, nu ar mai fi fost nevoie de întrupare.

Prin cele spuse, nu anulăm Legea lui Dumnezeu și nici nu suntem antinomici, dar trebuie să subliniem faptul că scopul Legii și al lucrărilor ei, între care se afla și tăierea împrejur, a fost pregătirea poporului pentru întruparea lui Hristos, prin faptul că legea s-a făcut medicament tămăduitor pentru curățirea de patimi a inimii omului. Așadar, legea curăță, dar pentru ca omul să ajungă la iluminare și la slavă este nevoie de credință în Iisus Hristos, adică de comuniune cu Dumnezeul-Om Hristos. De aceea, Sfântul Apostol Pavel întreabă: *din faptele Legii primit-ați voi Duhul, sau din ascultarea credinței?* (Gai. 3, 2).

În concluzie, faptele Legii nu îndreptează, adică nu îl îndumnezeiesc pe om, ci îl curăță și îl pregătesc pentru primirea credinței în Hristos, adică pentru unirea cu Hristos și pentru dobândirea darurilor Sale. Așadar, îndumnezeirea omului are loc prin legătura vie cu Hristos. Acela care a fost curățit și iluminat și care L-a primit pe Hristos, făcându-se mădular al Trupului Său prin harul Duhului Sfânt, nu are nevoie să țină legea tăierii împrejur.

De altfel, creștinii au primit o tăiere împrejur nefăcută de mână omenească, așa cum spune Sfântul Apostol Pavel: *În El ați și fost tăiați împrejur, cu tăiere împrejur nefăcută de mână, prin dezbrăcarea*

de trupul cărnii, întru tăierea împrejur a lui Hristos. Îngropați fiind împreună cu El prin botez, cu El ați și înviați prin credința în lucrarea lui Dumnezeu, Cel ce L-a înviat pe El din morți (Col. 2, 11-12). Cu o altă ocazie, Sfântul Apostol Pavel vorbește despre tăierea împrejur a inimii în duh (Rom. 2, 29).

8

Tâlcuind fragmentele din Sfânta Scriptură care vorbesc despre tăierea împrejur cea adevărată și duhovnicească, adică despre Botezul creștin, Sfinții Părinți ai Bisericii înfățișează adevăruri teologice minunate.

Sfântul Epifanie învață că tăierea împrejur după trup l-a pregătit pe om și i-a slujit până la Botez, care este tăierea cea mare împrejur, căci prin el ne izbăvim de păcate și ne pecetluim cu numele lui Dumnezeu. Punerea pecetii cu numele lui Hristos este recunoașterea că Îi aparținem.

Sfântul Ioan Gură de Aur spune că, dacă tăierea împrejur după trup îi despărțea pe israeliteni de neamuri, cu atât mai mult această despărțire are loc prin sfântul Botez, care îi deosebește pe credincioșii de necredincioși. Așadar, se numesc credincioși cei care s-au botezat și care își reînnoiesc harul primit la Botez.

După cum învață Sfântului Chiril al Alexandriei, tăierea împrejur din Vechiul Testament nu desființa moartea, lucru care se schimbă prin tăierea împrejur a Noului Testament. Cu adevărat, omul intrat în Biserică prin sfântul Botez se face mădular al Trupului înviat al lui Hristos și în acest fel, moartea duhovnicească este desființată și există certitudinea învierii morților. După Botez, moartea trupească rămâne, însă numai pentru ca păcatul să fie omorât.

Sfântul Ioan Damaschin spune că tăierea împrejur este lăsarea la o parte a plăcerii trupești și a dorințelor nefolositoare și zadarnice. Prin urmare, Botezul este strâns legat de viața ascetică, prin care omul se eliberează de sub stăpânirea patimilor. În acest caz, nu mai este vorba despre tăierea împrejur după trup sau despre îndepărtarea unei părți a trupului, ci despre tăierea împrejur și schimbarea la față a dorințelor sufletului.

Din învățătura Sfântului Maxim, înțelegem că și retezarea legăturilor irascibile dintre suflet și trup este tot o tăiere împrejur. Sufletul este legat și unit cu trupul, dar nu această legătură trebuie tăiată, ci legătura irascibilă, adică legătura care se face între suflet și trup prin intermediul păcatelor.

Cuvintele Sfinților Părinți arată că tăierea împrejur a Noului Testament este interioară și duhovnicească, pentru că înseamnă comuniunea omului cu Dumnezeu și încercarea de a menține această comuniune.

Dumnezeu a dat Legea Vechiului Testament pentru a pregăti poporul pentru venirea lui Hristos. La începutul Evangheliei sale, Sfântul Evanghelist Ioan spune: *Legea prin Moise s-a dat, iar harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos* (Ioan 1, 17). Așadar, Dumnezeu Cuvântul neîntrupat a dat Legea prin Moise, pentru ca poporul să fie vindecat și să poată primi adevărul și harul care au venit în lume prin Dumnezeu Cuvântul întrupat, adică prin Hristos. Și Legea mozaică, din care făcea parte tăierea împrejur, a avut har, dar a fost vorba despre harul curățător al lui Dumnezeu, nu despre cel iluminator și îndumnezeitor.

Prin Hristos, dobândim nașterea duhovnicească și adevărata înfiere. Evanghelistul Ioan a subliniat: *celor câți L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu, care nu din sânge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut* (Ioan 1, 12-13).

Prin tăierea împrejur, oamenii deveneau buni israeliteni, adică poporul ales al lui Dumnezeu. Însă prin Botez și prin viața în Hristos, oamenii devin copii ai lui Dumnezeu, dobândesc înfierea după har și biruiesc moartea.

* * *

Așadar, tăierea împrejur a lui Hristos a deschis calea spre tăierea împrejur a inimii noastre. O viață ascetică, petrecută aproape de sfintele Taine, ne face mădulare ale Trupului lui Hristos. Prin urmare, smerirea lui Hristos devine pricină a ridicării noastre.

Septembrie 1994

IV

Întâmpinarea Domnului

La patruzeci de zile de la Nașterea Sa după trup, Hristos a fost dus la templu, așa cum cerea legea acelei vremi. Pentru că acolo, la templu, El a fost întâmpinat de oameni mișcați de Duhul Sfânt, dar mai ales pentru că Simeon L-a primit pe El în brațele sale, venirea lui Hristos la templu s-a numit *Întâmpinare*. Cuvântul *ipapand*²⁹ (*întâmpinare*) provine de la verbul *ipandao*³⁰, care înseamnă *a veni în întâmpinarea cuiva*.

Biserica a stabilit ca această mare sărbătoare a lui Hristos și a Maicii Domnului să fie prăznuită pe 2 februarie, pentru că atunci de împlinesc patruzeci de zile de la 25 decembrie, când se sărbătorește Nașterea lui Hristos după trup. Prin această repartizare a praznicelor împărătești, timpul anului este împărțit și binecuvântat de etapele economiei dumnezeiești. În paralel, această împărțire oferă omului posibilitatea de a se iniția în marea taină a întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul.

Episodul ducerii lui Hristos la templu, în cea de-a patruzecia zi de la Nașterea Sa, este descris numai de către Sfântul Evanghelist Luca (Luca 2, 22-39).

1

Porunca curățirii în cea de-a patruzecia zi a fost dată lui Moise de Însuși Ziditorul, adică de Dumnezeu Cuvântul neîntrupat. Ea a fost rânduită pentru toți israelitenii, fiind descoperită Moise încă dinainte de fuga iudeilor din Egipt, adică înainte ca ei să treacă prin Marea Roșie.

²⁹ În limba greacă: υπαπαντή.

³⁰ În limba greacă: υπαντάω.

Porunca era următoarea: *În vremea aceea a vorbit Domnul cu Moise și i-a zis: Să-Mi sfințești de tot întâiul născut, pe tot cel ce se naște întâi la fiii lui Israel, de la om până la dobitoc, că este al meu!* (Ieșirea 13, 1-2). Această legiuire se referea și la primii născuți de parte bărbătească din rândul animalelor, care trebuiau să fie deosebiți și oferiți lui Dumnezeu. Porunca lui Dumnezeu era clară: *să osebești Domnului pe tot cel de parte bărbătească de la oameni, care se naște întâi; și pe tot cel de parte bărbătească, care se naște întâi din turmele sau de la vitele ce vei avea, să-l închini Domnului* (Ieșirea 13, 12).

Această închinare era semn al recunoașterii binefacerilor lui Dumnezeu și dovadă a apartenenței la poporul ales. Este cunoscut faptul că porunca închinării întâiului născut de parte bărbătească a fost dată iudeilor prin Moise, imediat după pedepsirea întâilor născuți ai egiptenilor, după care Faraon a îngăduit ieșirea și, desigur, înainte de trecerea Mării Roșii. Motivația acestei practici era semnificativă: *căci cu mână tare te-a scos Domnul Dumnezeu din Egipt* (Ieșirea 13, 9).

Într-o altă carte a Vechiului Testament, și anume în Levitic, vedem că Dumnezeu dă amănunte despre cum anume să se desfășoare ceremonia închinării și a recunoștinței. Femeia care va naște copil de parte bărbătească îl va tăia împrejur în cea de-a opta zi, iar în cea de-a patruzecia zi îl va închina în templu. Împreună cu închinarea noului născut, *să aducă preotului la ușa cortului un miel de un an ardere de tot și un pui de porumbel sau de turturică* (Leviticul 12, 6).

De vreme ce Însuși Dumnezeu Cuvântul a dat legea aceasta lui Moise, a trebuit ca și El să o respecte atunci când a luat trup omenesc, pentru ca să nu fie călcător de lege. Sfântul Chiril al Alexandriei spune că nimeni nu trebuie să fie indignat la vederea faptului că Hristos a ținut această lege și nimeni să nu-L socotească rob pe Cel care este liber, ci să privească „în adâncul iconomiei dumnezeiești”. Respectarea legii închinării la templu face parte din taina sfintei smeriri a Fiului lui Dumnezeu Cuvântul.

La rândul său, Sfântul Grigorie Palama spune că, deși Hristos nu avea nevoie de curățire, luând în considerare faptul că ceremonia respectivă a fost lăsată în Vechiul Testament pentru curățirea părinților și a celor nou-născuți, El a ținut rânduiala pentru a Se supune legii pe care El Însuși a dat-o. Hristos nu avea nevoie de curățire, pentru că S-a zămislit fără sămânță și S-a născut fără stricăciune. „Nu era

nevoie de curățire, ci lucrarea s-a făcut din ascultare”. Desigur, ascultarea are sensul de supunere în fața legii lui Dumnezeu, dar și acela de ascultare a noului Adam, spre deosebire de neascultarea vechiului Adam. Dacă neascultarea primului Adam a avut drept urmare căderea și stricăciunea, ascultarea noului Adam, adică a lui Hristos, a readus firea omenească răzvrătită la Dumnezeu și l-a izbăvit pe om de răspunderea pentru neascultare.

2

Aducerea copiilor la templu, în cea de-a patruzecia zi de la naștere, era o sărbătoare a curățirii. Mama și copilul trebuiau să fie curățiți de urmările nașterii.

Desigur, nașterea copiilor este o binecuvântare a lui Dumnezeu, dar în același timp, nu trebuie trecut cu vederea faptul că modul în care omul se naște este rodul și rezultatul căderii și că fiecare prunc poartă hainele de piele pe care Adam le-a luat după cădere și după pierderea harului lui Dumnezeu. Acesta este sensul cuvintelor Psalmului: *Căci iată întru fărădelegi m-am zămislit și în păcate m-a născut maica mea* (Ps. 50, 6). În cele din urmă, prin bunăvoința Sa, Dumnezeu a binecuvântat modul acesta de naștere, dar el rămas în continuare rodul căderii și prin urmare, atât părinții, cât și copiii trebuiau să își amintească de această realitate, fapt care explică și justifică ceremonialul curățirii.

Gândindu-ne la aceste adevăruri teologice, putem să ne dăm seama că Hristos și Preasfânta Născătoare de Dumnezeu nu aveau nevoie de curățire, pentru că zămisirea fără sămânță și nașterea fără stricăciune nu au legătură cu necurăția.

Porunca lui Dumnezeu, care a fost dată lui Moise, spunea: *Dacă femeia va zămisli și va naște prunc de parte bărbătească, necurată va fi șapte zile*³¹ (Leviticul 12, 2). Indirect, acest fragment arată curăția Preasfintei Fecioare Maria, pentru că necurată era femeia care zămislea prin sămânță bărbătească. Preasfânta Născătoare de

³¹ În Septuaginta: „Dacă femeia va primi sămânță și va naște prunc de parte bărbătească, necurată va fi șapte zile”. Am redat traducerea exactă a textului grecesc, deoarece argumentația care urmează se bazează pe această variantă.

Dumnezeu nu a zămislit prin sămânță, ci de la Sfântul Duh și de aceea, era curată. Aceasta înseamnă că nu avea nevoie de ceremonialul curățirii, însă a mers la templu pentru a se supune legii.

3

Porunca lui Dumnezeu era clară: *Să-Mi sfințești pe tot întâiul născut, pe tot cel ce se naște întâi*³² (Ieșirea 13, 2). Această poruncă era, în același timp, și o proorocie, care se referea la întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul și care nu avea aplicare exactă pentru întâii nou-născuți de parte bărbătească.

Acest fragment nu se poate aplica exact în cazul întâilor nou-născuți³³ pentru că nici un copil, nici măcar întâiul născut, nu deschide pântecul mamei sale. Într-o predică referitoare la acest subiect, Sfântul Atanasie cel Mare spune că nu pruncii sunt cei care deschid pântecul mamei lor, „ci bărbatul, prin unirea cu femeia”. Pântecul se deschide la unirea bărbatului cu femeia sau la zămisirea copilului. Numai Hristos a deschis pântecul mamei Sale, desigur, fără să-i strice fecioria, lăsând-o așadar închisă. „Pruncul a deschis pântecul fără să facă nici o stricăciune”.

Sfântul Nicodim Aghioritul, după ce spune că ceea ce se petrecea în Vechiul Testament era preînchipuirea Nașterii lui Hristos, adaugă în continuare că numai Hristos a deschis pântecul de fecioară, „ca un Dumnezeu și fără luare în stăpânire; i-a deschis pântecul pentru naștere, dar a lăsat-o închisă, așa cum era înainte de zămislire și de naștere”.

Hristos a fost întâi născut, așa cum este El numit în Sfânta Scriptură. Desigur, aceasta nu înseamnă că a mai existat și un al doilea sau un al treilea născut, ci că S-a născut primul, indiferent de existența unui al doilea sau al treilea. *Întâi născut* trebuie corelat cu *Unul-Născut*, așa cum mai este numit Hristos în Evanghelie.

Întâi născut se referă la amândouă nașterile lui Hristos, adică la nașterea de mai înainte de veac, din Tată Preacurat, fără de mamă, și

³² În Septuaginta: „Să-Mi sfințești pe tot întâiul născut, care deschide pântecul mamei”.

³³ În afară de Hristos.

la cea din veac, din Maică Fecioară, fără de tată (Sfântul Grigorie Palama).

Există trei motive pentru care Hristos este numit *întâi născut*. Mai întâi, pentru că S-a născut mai înainte de veac, din Tatăl. Sfântul Apostol Pavel spune: *acesta este chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, mai întâi născut decât toată făptura* (Col. 1, 15). Iar după cum am văzut mai devreme, *întâi născut* se identifică cu *unul-născut*. În al doilea rând, El este numit *întâi născut* în legătură cu nașterea omenească, indiferent dacă s-ar mai fi născut și altul din Preasfânta Fecioară Maria. *Și a născut pe Fiul său, Cel Unul-Născut*³⁴ (Luca 2, 7). În al treilea rând, El a fost numit *întâi născut din morți*, pentru că a înviat primul, deschizând posibilitatea ca fiecare om să învieze la vremea sa. Așadar, termenul de *naștere* se folosește și cu sensul de *înviere*, pentru că învierea este socotită o naștere. Sfântul Apostol Pavel spune: *El este începutul, întâiul născut din morți* (Col. 1, 18). Așadar, primul sens al lui *întâi născut* se leagă de nașterea după fire a Fiului lui Dumnezeu, expresia referindu-se la teologie, iar celelalte două sensuri sunt legate de întruparea Cuvântului și se referă la iconomie.

Potrivit spuselor Sfântului Grigorie, Episcopul Nisei, pentru ca să dea viață firii noastre omenești Hristos S-a făcut *întâi născut* în trei feluri. Desigur, prin aceasta, el nu se referă și la nașterea de dinainte de veac, din Tatăl. Așa cum propria noastră fire vine la viață prin trei nașteri, adică din mama noastră, din Botez și din morți, care nădăjduim că se va petrece în viitor, și Hristos S-a făcut *întâi născut* în trei feluri, pentru ca să dea viață și să îndumnezeiască firea noastră omenească. Așadar, după nașterea trupească, trebuie neapărat să urmeze și cea duhovnicească.

4

Scena în care Hristos Se oferă pe Sine în templu ca prunc și ca nou-născut este emoționantă. Dumnezeu de dinainte de veac, Care, Fiul Celui Preaînalt fiind, era unit în permanență cu Tatăl și cu Duhul

³⁴ În Biblia grecească: „Și a născut pe Fiul său, Cel *întâi* Născut”.

Sfânt, Cel care cuprindea lumea și întreaga creație, vine acum în templu, ca prunc, purtat pe brațele mamei Sale.

Chiar dacă era prunc, Hristos era în același timp și „Dumnezeu de dinainte de veac” și de aceea, era mai înțelept decât oricine altcineva. Știm că, prin unirea firii dumnezeiești cu cea omenească în ipostasul Cuvântului, în pântecul Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, firea omenească s-a îndumnezeit și de aceea, sufletul lui Hristos era îmbogățit cu plinătatea înțelepciunii și cunoașterii. Numai că această înțelepciune se manifesta în funcție de vârsta Sa, căci dacă ar fi fost altfel, El ar fi părut un monstru (Sfântul Ioan Damaschin). Cu toate acestea, chiar de era prunc, era și Dumnezeu, având în trup plinătatea Dumnezeirii și toată înțelepciunea și cunoașterea umană, datorită unirii ipostatice a firii dumnezeiești cu cea omenească.

Prin starea Sa de prunc, Hristos a vindecat „conștiința de prunc” a lui Adam. Atunci când Dumnezeu l-a creat pe Adam în Rai, acesta era prunc în privința harului și a sfințirii. Avea, desigur, iluminarea minții, dar pentru ca să ajungă la îndumnezeire, trebuia să fie încercat. Deoarece, din punct de vedere duhovnicesc, Adam era prunc neîncercat și avea conștiință de prunc, a fost ușor ca el să fie înșelat de demonul viclean, care era vechi în păcat și în viclenie. De aceea, prin vârsta trupească de prunc, Hristos a tămăduit nu numai conștiința lui Adam, dar și întreaga firea omenească, și a săvârșit ceea ce nu a reușit să facă primul Adam. Astfel, prin întruparea Fiului Său, Dumnezeu Tatăl a făcut mai sigură și mai eficientă calea îndumnezeirii omului, pentru că diavolul nu mai putea acum să înșele firea omenească a lui Hristos, așa cum a făcut-o, cu îndemănare, în cazul primului Adam.

După cum se observă și din episodul aducerii lui Hristos la templu ca prunc, smerirea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul depășește și înțelegerea îngerilor, pentru că și aceștia s-au închinat în fața nesfârșitei bunăvoințe a lui Dumnezeu. Profetul Avacum a vorbit despre întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, spunând: *Dumnezeu vine din Teman, și Cel sfânt din muntele Paran! Sela (oprire) – Slava Lui acoperă cerurile și tot pământul este plin de slava Lui* (Avacum 3, 3). Prin cuvântul *slavă*, se înțelege întruparea și sfânta cheneză a lui Dumnezeu Cuvântul, iar *acoperă cerurile* arată că întruparea a

acoperit și a depășit până și înălțimea îngerilor, de vreme ce și îngerii s-au închinat văzând nesfârșita și nespusa aplecare a lui Dumnezeu Cuvântul.

5

Dumnezeu a stabilit ca aducerea pruncului de parte bărbătească să fie însoțită de oferirea unui miel neprihănit, a unei perechi de turturele sau a doi pui de porumbel. În Levitic stă scris: *să aducă preotului la ușa cortului un miel de un an ardere de tot și un pui de porumbel sau de turturică* (Leviticul 12, 6). Sfântul Evanghelist Luca spune că părinții L-au dus pe Hristos la templu pentru ca *să dea jertfă, precum s-a zis în Legea Domnului, o pereche de turturele sau doi pui de porumbel* (Luca 2, 24).

Părinții lui Hristos nu au adus un miel, așa cum se dădea posibilitatea în Lege, pentru că erau săraci. Cei din clasele bogate ofereau un miel neprihănit de un an, în vreme ce păturile sărace aduceau o pereche de turturele sau doi pui de porumbel (Procopie). Cu adevărat, Hristos S-a născut într-o familie săracă și a crescut în sărăcie. Totuși, sărăcia lui Hristos nu a venit din faptul că S-a născut și a trăit sărac, ci din aceea că S-a întrupat și a luat fire omenească. După cum spune Sfântul Grigorie Teologul, chiar dacă era bogat, Fiul lui Dumnezeu a sărăcit, pentru ca să ne îmbogățească pe noi cu Dumnezeirea Sa.

Legea cerea să se ofere o pereche de turturele sau doi pui de porumbel, pentru că în primul caz (perechea de turturele), era simbolizată întreaga înțelepciune a părinților, care însemna unirea lor prin căsătorie, în vreme ce în al doilea caz (doi porumbei), se făcea referire la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu și la Hristos, pentru că Hristos S-a născut din Fecioară și a rămas El Însuși Curat până la sfârșit. Așadar, în vreme ce turturelele simbolizau cinstita și binecuvântata căsătorie, porumbeii preînchipuiau fecioria Preasfintei Născătoare și a lui Hristos (Sfântul Grigorie Palama).

Jertfa cerută de legea Domnului era preînchipuirea lui Hristos. După cum notează Sfântul Chiril al Alexandriei, „turtureaua cântă cu glas frumos, precum vrabia, pe când porumbița este blândă și

cuminte". Turtureaua și porumbița Îl simbolizau pe Hristos, pentru că Hristos a fost ca o turturea care ciripește pe tot pământul și umple via Sa, adică pe noi, cei care credem în El, cu voce frumoasă, și a avut blândețea desăvârșită a porumbelului. Așadar, în mod cert, această jertfă se referea la întruparea milostivului Dumnezeu.

6

Unul dintre personajele principale ale Întâmpinării Domnului, în afară, desigur, de Hristos și de Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, a fost și Simeon „cel drept și temător de Dumnezeu”, care s-a învrednicit să Îl întâmpine pe Hristos, să-L ia în brațe și să-L recunoască, prin puterea și prin harul Duhului Sfânt. Fără îndoială, el este o mare personalitate, lucru care reiese atât din faptul că L-a recunoscut pe Hristos, cât și din cuvintele pe care le-a rostit în acel ceas.

Numele *Simeon* corespunde vieții și așteptării purtătorului acestui nume, dar și revelației lui Dumnezeu către el, pentru că în limba ebraică, *Simeon* înseamnă *ascultare* (Cuviosul Nichita) sau *acesta L-a ascultat pe Dumnezeu* (Sfântul Ioan Gură de Aur).

Sfântul Evanghelist Luca spune despre el că locuia în Ierusalim și era drept, temător de Dumnezeu și *aștepta mângâierea lui Israel*. În același timp, se spune că avea Duhul Sfânt asupra lui, Care îi dăduse de veste că nu o să moară înainte de a-L vedea pe Hristosul Domnului (Luca 2, 25-26). Toate aceste caracterizări sunt trăsături ale unui om duhovnicit. Drept urmare, Sfânta Scriptură nu se interesează de originea lui omenească și de alte aspecte ale vieții sale sociale, pentru că el ducea în același timp o viață mult mai importantă, care este viața duhovnicească.

Sfântul Nicodim Aghioritul a strâns laolaltă mai multe puncte de vedere ale interpreților în legătură cu cine anume era Simeon. El a făcut acest lucru deoarece în Evanghelie nu se spune categoric dacă era preot sau nu, el fiind numit doar *om*. Astfel, Cuviosul Iosif, scriitorul de cântări, îl numește „preot sfințit”, Sfântul Mucenic Metodie îl numește „preot înduhovnicit”, Cuviosul Fotie și Cuviosul Teofilact spun că nu era preot, dar era mai presus de preoți, iar alții spun că era unul

dintre cei șaptezeci de traducători ai Vechiului Testament, care a nu a crezut atunci când a tradus proorocia lui Isaia: „iată, Fecioara va lua în pântece” și, în acel moment, i s-a dat vestea că va trăi până când Îl va primi în mâinile sale pe Hristos. Unii cred că era fiu al lui Hillel, Patriarhul evreilor, și tată al învățătorului de lege Gamaliel, iar alții, că era conducătorul Sinedriului evreilor. De asemenea, se spune că era de peste două sute șaptezeci (270) de ani. Cu referire la toate acestea, Sfântul Nicodim Aghioritul afirmă că cei care vor să urmeze certitudinea Evangheliei, spun că Primitorul de Dumnezeu Simeon era un „bărbat inspirat de Duhul Sfânt”.

Cu adevărat, Sfântul Simeon Primitorul de Dumnezeu a venit la templu prin puterea și prin harul Duhului Sfânt. El a avut Duhul Sfânt asupra lui, în Duhul Sfânt a primit vestea că Îl va vedea pe Hristos înainte să moară și a venit la templu prin iluminarea Duhului Sfânt (Luca 2, 25-27). De aici înțelegem faptul că omul trebuie să aibă Duh Sfânt pentru a fi învățat de Acesta. Cu alte cuvinte, Sfântul Duh nu descoperă tainele Sale oamenilor necurați în care nu Și-a aflat de dinainte sălaş.

Isaia proorocește: *Întăriți-vă voi, mâini slabe, și prindeți putere genunchi slăbănogi... întăriți-vă și nu vă temeți* (Isaia 35, 3-4). Acest lucru s-a petrecut mai ales cu Sfântul Simeon Primitorul de Dumnezeu, căci după cum spune Evanghelistul Luca, *din îndemnul Duhului Sfânt a venit la templu*. Și nu numai că era îndrumat de Duhul Sfânt, dar era și întărit de Acesta. Nimeni nu poate să Îl vadă pe Dumnezeu dacă nu are puteri duhovnicești, adică dacă nu se întărește prin puterea și prin harul Preasfântului Duh. Așadar, Duhul Sfânt îi întărea picioarele, ca să meargă spre templu, și mâinile, ca să Îl țină pe Hristos. Sfântul Gheorghe al Nicomidiei spune că Simeon nu a mers cu propriile sale picioarele ca să purceadă spre slujirea tainei, ci Duhul Sfânt S-a făcut pentru el car purtător.

O dată ajuns la templu, Dreptul Simeon L-a recunoscut prin puterea Duhului Sfânt pe Fiul lui Dumnezeu întrupat. Cu alte cuvinte, el s-a învrednicit să vadă cu ochii săi întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, pe care au văzut-o toți proorocii prin vedenii profetice. După cum spune Sfântul Vasile cel Mare, Simeon și Ana au văzut sfânta putere care se afla în Hristos, adică „vederea lor a trecut prin trupul omenesc, așa cum trece lumina prin sticlă”. Așa cum vedem lumina

dintr-o casă prin ferestre sau cum vedem lumina prin becurile de sticlă, la fel și cei curați cu inima văd prin Trupul lui Hristos lumina Dumnezeirii, ceea ce pentru alții este necunoscut și nevăzut.

Sfântul Vasile cel Mare a alcătuit lauda Sfântului Simeon Primitorul de Dumnezeu, care a fost purtat de Duhul Sfânt și s-a învrednicit de o mare cinste. Sfântul Vasile spune că, deși după cele văzute, Simeon era om, după cele duhovnicești, el era supraom; prin substanță era ca noi toți, dar prin virtute era deasupra, mult mai sus decât semenii lui; după fire era om, dar prin virtute era înger; avea drept locuință Ierusalimul fizic, dar ca mitropolie avea Ierusalimul de sus. Și nu numai că era mai presus de oameni, dar „Simeon îi întrecea și pe îngeri”.

7

În afară de Simeon Primitorul de Dumnezeu, în templu se afla și Proorocița Ana, care s-a învrednicit și ea să Îl vadă pe Dumnezeu și să spună că Acesta este Mântuitorul ei. Ea avea optzeci și patru de ani și era văduvă, după ce trăise cu bărbatul său timp de șapte ani (Luca 2, 36-38).

Ana stătea zi și noapte în templu și nu se îndepărta de el. Așadar, în timp ce Simeon a fost îndrumat la templu de Duhul Sfânt, ea se afla acolo și L-a recunoscut pe Dumnezeu prin Duhul Sfânt.

Evangelistul Luca o numește proorociță, pentru că avea Duh Sfânt. Cuviosul Cosma Melodul spune că Ana „era ipofetă care lauda pe Dumnezeu cu laudă stântă”. După cum afirmă Sfântul Nicodim Aghioritul, între profet și ipofet există o diferență. Profetul anunță cele ce urmează să aibă loc după destul timp, în vreme ce ipofetul explică fapte prezente și trecute, sau chiar pe acelea care urmează să se petreacă la un interval scurt de timp. Așadar, Sfântul Evangelist Luca a folosit cuvântul *prooroc* cu sensul de *ipofet*, pentru că Proorocița Ana a recunoscut sosirea lui Dumnezeu Cuvântul prin Duhul Sfânt.

De altfel, în Noul Testament, profetia are și sensul de explicare în Duh Sfânt a înțelesului celui mai adânc al Legii și, în general, al Sfintei Scripturi. În limbajul biblic, profetii sunt teologi care deosebesc duhurile.

Mărturisirea Anei a reprezentat o mulțumire și o doxologie adusă pentru vestea izbăvirii lui Israel. Fapta ei a fost o îmbinare între mulțumire și proorocie, pentru că „vorbea despre Prunc”.

8

Prezența Dreptului Simeon și a Proorociței Ana ne mai dezvăluie o realitate. Practic, ei doi au fost perechea de turturele cugetătoare care L-au întâmpinat pe Hristos atunci când Acesta a urcat la templu. Așadar, pe lângă perechea de turturele necuvântătoare, Duhul Sfânt a trimis și o pereche de turturele duhovnicești și purtătoare de duh, adică pe Simeon și pe Ana.

După cum spune Sfântul Grigorie Palama, din toate acestea înțelegem cine sunt cei care urmează să Îl primească pe Hristos și cum trebuie să fie aceștia. Unirea cu Hristos presupune o viață corespunzătoare. Simeon era numit drept și nu se menționează dacă a fost sau nu căsătorit, în vreme ce Ana, după moartea soțului său, a trăit în binecuvântarea văduviei, în neprihănire și curăție.

Viața în Hristos înseamnă fecioria după Hristos sau căsătoria binecuvântată de Dumnezeu, așa cum afirmă Sfântul Grigorie Palama. De asemenea, într-o predică rostită la sărbătoarea Întâmpinării Domnului, Sfântul Grigorie vorbește în detaliu despre răul pe care îl provoacă desfrânarea și spune că omul nu poate să aibă legătură cu Hristos dacă este desfrânat, deoarece o asemenea legătură cere răstignirea cărnii și a dorințelor ei.

Mântuirea omului nu depinde de felul de viață ales, adică fecorie sau căsătorie, ci de felul în care omul trăiește, adică de legătura pe care acesta o are cu Hristos. Și într-un caz și în celălalt, se cer fecorie și cuminenție. Spre aceste lucruri țintește viața ascetică, trăită în Tainele Bisericii; acesta este modul de viață spre care Dumnezeu-Om Hristos îl îndrumă pe om.

Atunci când Dreptul Simeon a întâlnit-o pe Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, care Îl ținea în brațe pe Hristos, L-a luat pe Pruncul sfânt cu mâinile sale. *El L-a primit în brațele sale și a binecuvântat pe Dumnezeu* (Luca 2, 28). Scena aceasta este înfricoșătoare. Cu adevărat, un asemenea lucru nu ar fi fost cu putință dacă brațele lui Simeon nu erau întărite de Duhul Sfânt.

Această imagine ne aduce aminte de vedenia Profetului Isaia, care după ce L-a văzut *pe Domnul stând pe un scaun înalt și măreț* și pe Serafimii care se aflau în jurul Lui, și după ce și-a mărturisit necurăția buzelor sale, s-a aflat dintr-o dată în fața următoarelor fapte uimitoare: *Atunci unul dintre serafimi a zburat spre mine, având în mână sa un cărbune, pe care îl luase cu cleștele de pe jertfelnic. Și l-a apropiat de gura mea și a zis: Iată s-a atins de buzele tale și va șterge toate păcatele tale, și fărădelegile tale le va curăți* (Isaia 6, 6-7).

Vedenia aceasta se referă la întruparea lui Dumnezeu Cuvântul. Profetul Isaia a fost ales să vestească poporului lui Israel venirea Celui făgăduit, adică a lui Hristos, și de aceea, el este considerat o mare voce între profeți și chiar al cincilea Evanghelist. El a descris cu mare claritate și acuratețe multe dintre scenele sfintei întrupări.

Faptul că această vedenie se referă la întrupare reiese și din Tradiția erminiei bisericești. Într-unul din troparele praznicului se spune: „Cleștele cel tainic ce a luat în pânțec pe cărbunele Hristos, tu ești, Marie”. Toate revelațiile din Vechiul Testament sunt legate de Cuvântul neîntrupat, iar cele mai multe dintre ele se referă la întrupare, adică la venirea Cuvântului în trup. În cazul de față, cărbunele este Hristos, iar cleștele tainic care ține cărbunele este Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, care L-a zămislit pe Hristos în pânțecul ei și care a dat acest cărbune Dreptului Simeon. Jertfelnicul ceresc este cerul plin de slava lui Dumnezeu. De aceea cântăm: „Pogorându-Se din cer Stăpânul tuturor, L-a primit pe El Simeon preotul”.

Așa cum Proorocul Isaia a primit cărbunele și nu s-a ars, ci s-a curățit și a devenit profet, la fel și Dreptul Simeon L-a primit pe cărbunele Hristos de la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu și nu s-a

ars, ci s-a curățit după cuvântul: „Iată, s-a atins de buzele tale și va șterge toate păcatele tale și fărădelegile tale le va curăți”.

Această ultimă frază dovedește că vedenia Profetului Isaia se referea la întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, lucrul care reiese și din faptul că Biserica a stabilit ca această frază să fie rostită de preotul slujitor după Sfânta împărtășire cu Trupul și cu Sângele lui Hristos. Imaginea profetică prezentată mai sus, care îl pune pe Dreptul Simeon în strânsă legătură cu Sfânta Împărtășanie, arată că omul trebuie să aibă Duh Sfânt, așa cum avea și Dreptul Simeon, ca să nu fie ars de Trupul și de Sângele lui Hristos.

Prin urmare, cărbunele aprins este Hristos întrupat, jertfelnicul este pântecele Preacuratei Fecioare, Serafimii sunt însăși Născătoarea de Dumnezeu, iar mâinile ei țin cleștele tainic prin care dă cărbunele Dreptului Simeon.

10

Imediat ce Dreptul Simeon L-a luat pe Hristos în brațele sale, a exclamat: *Acum slobozește pe robul Tău, Stăpâne, după cuvântul Tău, în pace, că ochii mei văzură mântuirea Ta, pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor, luminează spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău Israel* (Luca 2, 29-31). Aceasta este o frază plină de măreție, pe care Biserica a preluat-o și a așezat-o la sfârșitul slujbei Vecerniei, dar și în alte slujbe, ca de exemplu, în cuvântul de mulțumire de după împărtășirea cu Cinstitele Taine. În continuare vom încerca o scurtă analiză interpretativă a acestui fragment evanghelic.

Dreptul Simeon a fost înștiințat de Sfântul Duh că înainte să moară Îl va vedea cu siguranță pe Dumnezeu Cuvântul întrupat, iar acest lucru s-a împlinit pentru că era „învrednicit cu har de prooroc” (Sfântul Chiril al Alexandriei). După ce L-a văzut pe Hristos, a cerut slobozirea sufletului din trup pentru a se vădi faptul că sfinții „se consideră numai legați de trup” (Cuviosul Teofilact) și de aceea nu se tem de moarte.

După cuvântul Tău, în pace arată că Simeon a cerut ieșirea sufletului din trup „după cum i s-a făgăduit”, el considerând acest lucru ca fiind odihnă, pentru că „în pace” înseamnă „spre odihnă” (Cuviosul

Teofilact). Odihna are legătură cu liniștirea gândurilor, pentru că, o dată cu trecerea timpului, Dreptul Simeon o aștepta „fără încetare să vină”³⁵ (Cuviosul Teofilact), iar mântuirea lui Dumnezeu era întruparea pe care Domnul a pregătit-o mai înainte de timp. Cu adevărat, taina lui Hristos a fost pregătită „înainte de facerea lumii” (Sfântul Chiril al Alexandriei).

Întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul a fost lumină spre descoperirea neamurilor, pentru că neamurile, adică idolatrii, se aflau în înșelare și în întuneric și căzuseră în mâinile demonilor (Sfântul Chiril al Alexandriei), dar și slavă lui Israel, pentru că Hristos a răsărit și a venit dintre israeliteni. Această slavă este simțită de cei care sunt recunoscători lui Dumnezeu (Cuviosul Teofilact).

Cuvintele Sfântului Simeon reprezintă un imn de biruință înălțat ca urmare a vederii de către el a Fiului lui Dumnezeu Cuvântul întrupat. Profeții din Vechiul Testament vedeau spatele lui Dumnezeu, adică venirea Sa care avea să fie în viitor, însă Simeon l-a văzut fața. Hristos este lumina lumii, dar nu lumina fizică, lumina morală sau o lumină simbolică, ci lumina adevărată, care alungă întunericul gândului și al necunoaștinței și care este slava nu numai a israelitenilor, ci și a întregii firi omenesti. Fără Hristos și în afara Lui, firea omenească este fără slavă, fără formă, nedefinită și anonimă. Prin Hristos, ea dobândește „identitate și conținut” (Sfântul Nicolae Cabasila).

Faptul că, imediat după ce l-a văzut pe Fiul lui Dumnezeu întrupat, Simeon a cerut slobozirea, adică moartea, se explică prin marea sa bucurie pentru cele ce aveau fie săvârșite în continuare. Voia să meargă în lad ca să ducă vestea cea bună dreptilor Vechiului Testament care se găseau acolo, adică să le spună că a venit Mesia, Care este Mântuitorul lumii. În plus, după cum spune Sfântul Atanasie cel Mare, Simeon se grăbea să meargă în lad pentru ca să nu apuce să ducă vestea cea bună copiii care urmau să fie tăiați de Irod. El a cerut aceasta deoarece pruncii sunt mai vioi, se mișcă mai repede, pe când el era „bătrân și greoi și se mișca încet”. Hristos îi împlinește cererea și, după spusele Sfântului Atanasie cel Mare, se pare că a fost ca și cum Hristos i-ar fi zis lui Simeon să se arate cu veselie către

³⁵ Sensul este acela că, înaintând în vârstă, Simeon a dobândit liniștirea gândurilor, iar acum aștepta odihna care urmează în mod firesc după liniștirea gândurilor.

Adam, care trăia cu mâhnire în Iad, și să vestească bucuria Evei, care se afla în chinuri, zicând: „Vine mântuirea; vine Izbăvitorul; vine iertarea; vine Slobozitorul. Nu mai plânge, fire omenească, vine ajutorul nostru, vine și nu întârzie”.

Prin urmare, Dreptul Simeon este primul care a vestit celor întemnițați în întuneric – tuturor dreptilor Vechiului Testament aflați în Iad, deoarece moartea nu fusese ontologic desființată – că a sosit Hristos cel îndelung așteptat, Care va veni grabnic și în Iad ca să-i elibereze.

11

Dreptul Simeon i-a binecuvântat pe Fecioara Maria și pe Iosif, care urmăreau cu mirare și cu surprindere cele ce se petreceau, după care s-a întors spre Născătoarea de Dumnezeu și i-a spus două profeții minunate.

Prima se referea la Persoana Dumnezeului-Om întrupat: *lată, Acesta este pus spre căderea și spre ridicarea multora din Israel și ca un semn care va stârni împotriviri* (Luca 2, 34), proorocie care s-a împlinit în timpul vieții lui Hristos, dar care a continuat să se împlinească de-a lungul istoriei omenirii, ca și în viața personală a fiecărui om.

Dumnezeul-Om Hristos este căderea celor necredincioși, adică a celor care nu cred în El, și ridicarea celor care cred. Un exemplu este ceea ce s-a petrecut pe Golgota. Un tâlhar a crezut și s-a mântuit, iar celălalt s-a îndoit și s-a osândit. Acest lucru se petrece și în viața noastră interioară, pentru că Hristos este spre cădere în noi, atunci când noi, cei botezați, cădem în desfrânare, și ne este spre ridicare - prin cumințenia noastră. De asemenea, prin această proorocie se mai poate înțelege că Hristos trebuia să pătimească și să cadă în moarte, pentru ca mulți să se ridice prin căderea și prin moartea Sa (Cuviosul Teofilact).

Hristos este și „semn care va stârni împotriviri”. Cuvântul *semn* se poate interpreta în multe feluri și poate avea mai multe înțelesuri. Mai întâi, *semn* este întruparea lui Hristos, adică întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul. În timpul întrupării, s-au petrecut multe lucruri

greu de închipuit și nemaivăzute, pentru că Dumnezeu S-a făcut om, iar Fecioara s-a făcut mamă. Tocmai acest semn este contrazis și pus la îndoială de mulți oameni. Unii spun că a luat trup adevărat, iar alții că a luat un trup imaginar, adică trupul Său era închipuit și toate au fost săvârșite închipuit. Unii consideră că trupul era făcut din pământ, iar alții că era ceresc. Unii spun că Hristos, ca Dumnezeu, are existență de dinainte de veac, iar alții cred că începutul existenței Sale a fost din Preacurata Fecioară Maria (Sfântul Chiril al Alexandriei).

Analizând tâlcuirea Cuviosului Teofilact despre faptul că *semnul care va stârni împotriviri* este întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că ereticul care vede lucrarea lui Hristos – Care are două lucrări, adică dumnezeiești și omenești, și ca om, îi era foame și sete, a primit mucenicia, S-a răstignit, a pățimit etc., iar ca Dumnezeu a făcut minuni, a scos demoni, a readus la viață etc. – stă la îndoială dacă Hristos este om sau Dumnezeu. Însă creștinul nu are asemenea îndoieli, pentru că știe din experiența sfinților îndumnezeiți că, deși Hristos are două firi, una dumnezeiască și una omenească, El este unul atât în ipostas, cât și în persoană și astfel, acest Unul Hristos lucrează când ca Dumnezeu, când ca om. Desigur, atunci când lucrează ambele firi, acest lucru se face în comuniune.

Apoi, după spusele Sfântului Chiril al Alexandriei, *semn care va stârni împotriviri* este și Crucea lui Hristos. Unii primesc Crucea și Răstignirea lui Hristos, socotind că acestea înseamnă izbăvire și că pe Cruce s-au biruit tăria și puterea întunericului, în vreme ce alții nu primesc Crucea. Aceștia din urmă nu pot să înțeleagă că Hristos S-a răstignit. De aceea, după cum spune Sfântul Apostol Pavel, Crucea este sminteală pentru iudei, iar pentru neamuri nebunie. Însă pentru noi, cei care credem, Crucea este *puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu* (I Cor. 1, 23-24).

12

Cea de-a doua proorocie a Sfântului Simeon, care are legătură cu Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, este următoarea: *Și prin sufletul tău va trece sabie, ca să se descopere gândurile din multe inimi* (Luca 2, 35).

În mod cert, profeția aceasta se referă la durerea și la mâhnirea Născătoarei de Dumnezeu atunci când L-a văzut pe Fiul Său – Care era în același timp și Fiul lui Dumnezeu – răstignit pe Cruce, în suferințe și în chinuri. Preasfânta Născătoare nu a suferit și nici nu a simțit durere la Nașterea lui Hristos, tocmai pentru că L-a zămislit fără sămânță și L-a născut fără stricăciune. Trebuia deci să sufere mult în vremea ieșirii din trup a Fiului său.

Tocmai această sabie, care a trecut prin sufletul Născătoarei de Dumnezeu în timpul morții pe Cruce a lui Hristos, a făcut să fie descoperite gândurile ascunse în inimile multor oameni. Unii s-ar putea îndoi de faptul că ea a fost mamă cu adevărat, dar datorită durerii simțite atunci de Fecioara Preasfântă, îndoiala lor se risipește.

Aceasta ne amintește de întâmplarea a două femei din Vechiul Testament, care își revendicau amândouă un prunc, fapt pentru care s-au înfățișat înaintea Solomon, ca să le fie dezlegată pricina. Solomon a cerut un cuțit pentru ca să taie pruncul și să dea câte o bucată la fiecare femeie. Atunci, una dintre ele a cerut să nu fie tăiat copilul, ci să fie dat întreg celeilalte. A doua a cerut să fie tăiat, pentru ca să nu-l ia niciuna dintre ele. Regele a dat copilul aceleia care a preferat să îl lase să trăiască, chiar de-ar fi fost să-l ia cealaltă femeie. Acesta a fost semnul că ea era mama naturală (III Regi 3, 16-28).

În același fel, durerea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu a arătat că ea era mamă adevărată și că Domnul a luat trup de la ea, căci dacă Născătoarea de Dumnezeu a fost mamă adevărată, înseamnă că și Hristos a avut trup adevărat și nu a fost un om închipuit.

Sfântul Atanasie cel Mare spune că exprimarea „ca să se descopere gândurile din multe inimi” înseamnă că, prin Crucea lui Hristos și prin Patimile Sale, se vor descoperi toate pornirile interioare ale oamenilor, de vreme ce Petru, care Îl urmărise zelos pe Hristos, va ajunge să se lepede de El, ucenicii Îl vor părăsi, Pilat se va căi prin spălarea mâinilor, femeia acestuia va crede în urma unui vis de noapte, sutașul va da mărturie după semnele ce s-au arătat, Iosif și Nicodim se vor ocupa de cele trebuincioase înmormântării, Iuda se va spânzura, iar iudeii vor da arginți paznicilor ca să ascundă Învierea. Cu adevărat, Crucea lui Hristos „este luptă și întărirea gândurilor și întoarcerea lor împotrivă”.

7

Această profeție nu se referă numai la întrupare și la Răstignire, ci și la viața Bisericii, care este adevăratul Trup al lui Hristos. Unii își găsesc mântuirea prin rămânerea în interiorul Bisericii, iar alții se osândesc prin respingerea lucrării ei mântuitoare. De asemenea, prin Botez, am primit în inima noastră harul lui Dumnezeu, care nu ne părăsește niciodată, dar se acoperă de patimi și tocmai de aceea cădem atunci când păcătuim, și reînviem atunci când ne pocăim.

Hristos va fi „spre căderea și spre ridicarea multora” și în cealaltă viață, pentru că toți îl vor vedea pe Hristos, dar pentru unii El va fi Rai, iar pentru alții, Iad.

13

Aceste ultime considerații arată faptul că Întâmpinarea Domnului nu se referă numai la Împăratul Hristos, prin înfățișarea uneia dintre etapele sfintei economii, ci este în același timp și o sărbătoare a omului trăitor în Hristos.

Din praznicul împărătesc al împlinirii de către Hristos a vârstei de patruzeci de zile, Biserica a făcut o ceremonie, adică o slujbă care se săvârșește pentru fiecare copil la împlinirea a patruzeci de zile de la naștere. Pruncul este adus în biserică de către mama sa în cea de-a patruzecia zi de la venirea pe lume. Această aducere are un dublu înțeles. În primul rând, mama este binecuvântată la sfârșitul perioadei de curățire de după lăuzie. La fel cum Biserica se roagă pentru orice boală, ea se roagă și pentru femeia care a născut și care, firește, simte slăbiciune trupească după efortul nașterii. În plus, se face rugăciune pentru curățire, fiindcă modalitatea de naștere a omului este cea care a urmat căderii. În al doilea rând, aceasta este o slujbă de mulțumire pentru nașterea unui copil. Deoarece zămislirea și nașterea unui copil nu sunt numai lucruri după fire, ci și rezultat al intervenției lui Dumnezeu, simțim că pruncul aparține Ziditorului. Prin urmare, acesta este oferit lui Dumnezeu, iar Dumnezeu ni-l dă înapoi prin intermediul preotului pentru ca noi să îl creștem. Dar în realitate, el aparține lui Dumnezeu.

După cum spune Sfântul Grigorie, Episcopul Nisei, la jertfelnicul cel de sus, în loc de perechea de turturele, trebuie să aducem curăția

sufletului și a trupului, iar în loc de doi pui de porumbel, să fim cu luare-aminte nu numai înaintea lui Dumnezeu, ci și a oamenilor. Și așa cum, după săvârșirea celor după lege, Hristos S-a întors în patria Sa, împlinindu-Se și crescând în înțelepciune, și noi trebuie să ne întoarcem în adevărata noastră patrie, care este Ierusalimul ceresc, trăind duhovnicește, după legea sfântă, crescând în înțelepciune și în har și ajungând la vârsta împlinirii lui Hristos, desăvârșiți cu sufletul și vase adevărate ale Duhului Sfânt.

Este datoria noastră, după cum spune Sfântul Atanasie cel Mare, să ne asemănăm cu Dreptul Simeon și cu Proorocița Ana. Trebuie și noi să Îl întâmpinăm pe Hristos îmbrăcați în nevinovăție, în pocăință, în cuminenie, în curăție și, în general, în dragoste de Dumnezeu și de oameni. Nimeni nu poate să Îl întâlnească într-un alt fel pe Hristos, Care este adevărata viață.

* * *

Praznicul Întâmpinării Domnului arată că Hristos este viața și lumina oamenilor și că omul trebuie să țină spre dobândirea acestei lumini enipostatice și a enipostaticei vieți. Biserica înaltă rugăciunea: „Luminează-mi sufletul și cu lumină simțită să văd limpede și să Te vestesc pe Tine Dumnezeu”. Pentru ca omul să Îl propovăduiască pe Dumnezeu, trebuie mai întâi să Îl vadă cu limpezime. Numai cei care Îl vadă pe Dumnezeu sau măcar primesc experiența celor ce văd, se pot face îndrumători. Dar pentru ca omul să-L vadă pe Dumnezeu, trebuie mai întâi să primească iluminarea sufletului și a simțurilor trupului. În acest fel, praznicul Întâmpinării Domnului se face praznic al Întâmpinării fiecărui credincios.

Septembrie 1994

V Boboteaza

Sărbătoarea Bobotezei se referă la episodul Botezului lui Hristos în râul Iordan, săvârșit de Sfântul Ioan Înaintemergătorul, care mai este numit și Botezătorul Domnului. Acest eveniment a avut loc atunci când Hristos a ajuns la vârsta de treizeci de ani și înainte de a începe lucrarea oficială a învățaturii și, mai târziu, a Patimilor Sale pentru mântuirea neamului omenesc.

Alegerea acestei vârste pentru începerea activității publice a lui Hristos în lume are legătură cu faptul că la treizeci de ani, alcătuirea biologică a organismului omenesc ajunge la împlinire. În plus, la această vârstă, Hristos Se putea face mai ușor primit de către iudei.

Botezul Domnului este descris de Sfinții Evangheliști (Matei 3, 13-17, Marcu 1, 9-11, Luca 3, 21-22, Ioan 1, 32-34). Nu ne vom referi însă la toate detaliile, ci vom accentua numai câteva dintre adevărurile teologice și hristologice fundamentale legate de acest fapt.

1

Sfânta Scriptură nu amintește multe evenimente din intervalul de timp dintre Întâmpinarea Domnului și Botezul lui Hristos. Ceea ce cunoaștem este fuga în Egipt și întoarcerea de acolo, ca și prezența lui Hristos în templu la vârsta de doisprezece (12) ani.

Această tăcere are o motivație anume și un scop precis. Evangheliile nu au fost scrise pentru a descrie întreaga viață a lui Hristos, ci pentru a face cunoscută lumii întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul și de asemenea, pentru a vădi învățătura, faptele și patimile Sale pentru neamul omenesc. În fond, Evangheliile au fost materiale de catehizare. Drept aceea, nu era necesară istorisirea vieții lui Hristos și nici a întâmplărilor din copilăria Sa. Prezența Lui în

templu a fost surprinsă de Evanghelie tocmai pentru că a însemnat o vădire timpurie a faptului că El era Fiul lui Dumnezeu.

Absența evenimentelor din copilăria și din adolescența lui Hristos nu înseamnă că El nu se afla în Iudeea. Hristos a trăit lângă Maica Sa și lângă Iosif, care era tatăl Său adoptiv, *și le era supus* (Luca 2, 51). Nu este adevărat ceea ce se spune de către unii, care nu se bazează pe vreo mărturie, ci numai pe rodul închipuirii lor, și anume că Hristos S-ar fi dus în alte țări, ca de exemplu în Indii, unde Și-ar fi petrecut viața până la vârsta de treizeci de ani, când S-ar fi arătat dintr-o dată în Nazaret și la râul Iordan. Dacă s-ar fi întâmplat un asemenea lucru, prin apariția Sa, ar fi produs o puternică impresie compatrioților.

În Evanghelii există anumite mărturii care arată că, atunci când a început propovăduirea, Hristos era cunoscut de compatrioții Săi, numai că ceea ce îi nedumerea pe aceștia era înțelepciunea Sa. Există trei pericope evanghelice care exprimă acest adevăr.

Prima provine din Evanghelia după Ioan, unde scrie că odată, în vreme ce Hristos era în templu și îi învăța pe iudei, aceștia *se mirau spunând: Cum știe Acesta carte fără să fi învățat?* (Ioan 7, 15). Iudeii știau bine că Hristos nu studiasse în multele și cunoscutele școli ale acelei vremi. Cea de-a doua pericopă se află în Evanghelia după Matei și se referă din nou la mirarea compatrioților lui Hristos, atunci când Acesta învăța în sinagoga lor. Ei se mirau și spuneau: *De unde are El înțelepciunea aceasta și puterile? Au nu este Acesta fiul teslarului? Au nu se numește mama Lui Maria și frații Lui: Iacov și Iosif și Simon și Iuda? Și surorile Lui au nu sunt toate la noi? Deci de unde are El toate acestea?* (Matei 13, 54-56). Așadar, Hristos era cunoscut de compatrioți și, desigur, era cunoscut și în mediul familial în care a trăit și care era alcătuit din Mamă, tată adoptiv și frații proveniți din căsătoria anterioară a lui Iosif. Cea de-a treia pericopă aparține Sfântului Evanghelist Marcu (Marcu 6, 2-3) și descrie același episod ca și fragmentul anterior, cu singura diferență că aici Hristos Însuși este prezentat ca fiind teslar; așadar era cunoscut și după meseria Lui³⁶.

³⁶ „Și, fiind sâmbătă, a început să învețe în sinagogă. Și mulți, auzindu-L, erau uimiți și ziceau: De unde are El acestea? Și ce este înțelepciunea care I s-a dat Lui? Și cum se fac minuni ca acestea prin mâinile Lui? Au nu este Acesta teslarul, fiul Mariei și fratele
80

Din aceste fragmente vedem că la vârsta de treizeci de ani, Hristos era cunoscut de compatrioți, că trăia într-un anumit mediu familial, cu frați vitregi, și că toți oamenii erau mirați de înțelepciunea Sa și de semnele pe care le făcea. Și, desigur, dacă cineva se miră de ceva, atunci arată pe față atât ceea ce știe cât și ce nu știe despre acel lucru.

2

Cel mai cunoscut episod din copilăria lui Hristos este prezența Sa în templu și convorbirea cu învățătorii, care a pornit de la faptul că El îi asculta pe învățători și îi întreba. Și, firește, după cum spune Sfântul Evanghelist, *toți care Îl auzeau se minunau de priceperea și de răspunsurile Lui* (Luca 2, 47).

Nu vom face o analiză amănunțită a acestor fapte, ci ne vom opri numai asupra a două fragmente grăitoare care au legătură cu întruparea lui Hristos. Primul vorbește de viața de după Întâmpinarea Domnului, adică după patruzeci de zile de la Naștere. Sfântul Evanghelist scrie: *Iar copilul creștea și Se întărea cu duhul, umplându-Se de înțelepciune, și harul lui Dumnezeu era asupra Lui* (Luca 2, 40). Celălalt fragment are legătură cu episodul din templu, atunci când Hristos era de doisprezece ani. *Și Iisus sporea cu înțelepciunea și cu vârsta și cu harul la Dumnezeu și la oameni* (Luca 2, 52).

În privința vârstei și a creșterii treptate a trupului lui Hristos, nu există nici o chestiune de discutat. Dezvoltarea se petrecea firesc, ca la toți oamenii, pentru că Hristos era om desăvârșit. Problema se pune în legătură cu „umplându-Se de înțelepciune” și cu „sporea cu înțelepciunea”, referitor la faptul că firea omenească s-a îndumnezeit în momentul luării sale în ipostasul Cuvântului, în interiorul pântecelui Născătoarei de Dumnezeu.

Ereticul Nestorie spunea că Preasfânta Fecioară Maria a născut un om simplu, care cu trecerea timpului a luat harul lui Dumnezeu. Aceste afirmații au fost condamnate de Biserică, pentru că

Ia Iacov și al lui Iosif și al lui Iuda și al lui Simon? Și nu sunt, oare, surorile Lui aici la noi? Și se sminteau întru El”.

firea omenească s-a îndumnezeit imediat, prin luarea ei în ipostasul Cuvântului. După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, „sporea cu înțelepciunea și cu vârsta” are înțelesul că, înaintând în vârstă, Hristos își arăta „înțelepciunea care se afla în El”. În Hristos exista înțelepciunea, datorită unirii ipostatice a firii dumnezeiești cu cea omenească, dar această înțelepciune era dezvăluită în raport cu vârsta Sa.

Tema aceasta este analizată mai amănunțit de Cuviosul Teofilact care, în comentariile sale interpretative, urmează linia Sfinților Părinți și mai ales pe cea a Sfântului Ioan Gură de Aur. El spune că Hristos ar fi putut încă din pântecul mamei să ajungă la măsura vârstei mature, dar acest lucru ar fi părut că este rodul fanteziei. De aceea, El S-a dezvoltat treptat, la fel ca toți copiii. Înțelepciunea lui Dumnezeu Cuvântul se arăta în funcție de creșterea vârstei Lui trupești. Hristos nu a devenit înțelept, „ci, puțin câte puțin, se arăta înțelepciunea din El, urmând vârstei sale trupești”. Dacă Și-ar fi arătat întreaga Sa înțelepciune de când era mic, ar fi părut un monstru. Hristos nu a căpătat înțelepciune o dată cu vârsta, ci înțelepciunea se afla în El și se arăta oamenilor câte puțin.

În cazul oamenilor nu există situații similare, însă prin convenție, putem să folosim o analogie. Copilul are din naștere anumite trăsături de caracter, dar ele nu se vădesc toate de la început. Putem să ghicim anumite caracteristici ale pruncului, însă acestea se vor manifesta atunci când el va fi dezvoltat din punct de vedere psihosomatic. Copilul poate să aibă predispoziție spre înțelepciune, dar el devine înțelept numai atunci când crește. El poate să aibă talent artistic, dar acest talent se va manifesta numai o dată cu vârsta. Același lucru se poate observa și în cazul lui Hristos, cu diferența că, în locul trăsăturilor de caracter, trebuie să punem Dumnezeuirea. Hristos era om desăvârșit și Dumnezeu desăvârșit, iar firea omenească pe care a luat-o s-a îndumnezeit din prima clipă a zămislirii, dar înțelepciunea lui Dumnezeu Cuvântul se arăta o dată cu înaintarea în vârstă.

Botezul lui Hristos în apa Iordanului săvârșit de Ioan Înaintemergătorul se mai numește și *Teofanie* sau *Epifanie*. În vechea Biserică, sărbătoarea Crăciunului și cea a Bobotezei se prăznuiau împreună, în aceeași zi (6 ianuarie). În secolul a patrulea, aceste sărbători au fost separate, iar Crăciunul a fost mutat pe 25 decembrie, în ziua în care neamurile îl sărbătoreau pe zeul soare, iar creștinii, pe soarele dreptății. De asemenea, Boboteaza se mai numește și sărbătoarea Luminilor, după cum spune Sfântul Grigorie Teologul, datorită iluminării cateheților și a luminii care s-a dat prin Botez.

Cuvântul *Teofanie*³⁷ (*arătarea lui Dumnezeu*) provine din fragmentul apostolic *Dumnezeu S-a arătat*³⁸ *în trup, S-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, S-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume, S-a înălțat întru slavă* (I Timotei 3, 16) și are legătură mai mult cu Nașterea lui Hristos. Cuvântul *Epifanie*³⁹ (*arătare*) provine din fragmentul apostolic *harul mântuitor al lui Dumnezeu s-a arătat*⁴⁰ *tuturor oamenilor...* (Tit 2, 11) și se referă mai ales la Botezul lui Hristos, pentru că atunci, oamenii au cunoscut harul Dumnezeirii.

Cert este că în ziua Botezului lui Hristos, arătarea Sfintei Treimi și cuvintele Cinstului Înaintemergător au constituit mărturia oficială că Fiul lui Dumnezeu este Cel „din Treime”, Care S-a întrupat pentru izbăvirea neamului omenesc de păcat, de Diavol și de moarte.

4

Cinstitul Înaintemergător și Botezător Ioan a avut un rol important în Botezul lui Hristos. El a fost o mare personalitate și un mare profet care s-a aflat în punctul de trecere dintre Vechiul și Noul

³⁷ În limba greacă: *Theofania* (Θεοφάνεια).

³⁸ În limba greacă: *Theos efanerothi* (Θεός εφανέρωθει).

³⁹ În limba greacă: *Epifania* (Επιφάνεια).

⁴⁰ În limba greacă: *epefani* (επεφάνη).

Testament, pentru că a fost ultimul profet al Legii vechi și primul ce aparține Legii noi.

El a fost zămislit în chip minunat, adică s-a născut prin intervenția lui Dumnezeu, însă nu de la Duhul Sfânt, ci prin sămânță, din tatăl său, Zaharia. Nașterea sa a fost legată de o serie de fapte minunate, iar șederea în pustie de la vârsta de trei ani arată că avea o viață îngerească. Prin propovăduirea pocăinței, el a pregătit poporul pentru întâmpinarea lui Mesia. Smerenia lui era nesfârșită, iar felul său de viață arată că ajunsese la o mare împărtășire din har.

Cinstitul Înaintemergător era rudă cu Hristos, pentru că mama lui, Elisabeta, era rudă cu Maica lui Hristos. Bunavestire a Maicii Domnului s-a petrecut atunci când Cinstitul Înaintemergător era un făt de șase luni, în pântecul mamei sale, de unde înțelegem că Ioan Botezătorul era cu șase luni mai mare decât Hristos.

Sfântul Ioan Înaintemergătorul a luat Duh Sfânt, Care l-a făcut profet încă din pântecul mamei sale, de când era un făt de șase luni. Atunci când Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, care tocmai zămislise prin puterea Duhului Sfânt, a salutat-o pe Elisabeta, *pruncul a săltat în pântec* (Luca 1, 41). Așadar, el s-a făcut profet și a transmis darul proorocirii și mamei sale, pentru că aceasta a recunoscut-o pe Maica Domnului (Sfântul Grigorie Palama).

Multe sunt atributele care îl caracterizează pe Ioan Înaintemergătorul. Cuvântul *Ioan* înseamnă *darul lui Dumnezeu*, iar *Prodrom*⁴¹ (*Înaintemergător*) înseamnă *cel care deschide calea*, adică *cel care anunță venirea lui Mesia*. Se numește *Botezător*, pentru că l-a botezat pe Hristos. În rânduiala Bobotezei, Cuviosul Cosma Melodul, Episcopul Maiumei, îl denumeste prin trei sintagme, și anume: *voce a Cuvântului*, *candelă a luminii* și *luceafăr al soarelui*. Dacă Fiul lui Dumnezeu este Cuvântul Tatălui în ipostas, Ioan este vocea Cuvântului; dacă Hristos, ca Dumnezeu, este lumina veșnică și nezidită, Înaintemergătorul este candela; dacă Hristos este soarele dreptății și soarele luminos al Dumnezeirii, Ioan este luceafărul, adică vestitorul de ziuă, care anunță răsărirea soarelui. Astfel, toate denumirile, atributele și expresiile prin care acesta este desemnat sunt legate de lucrarea sa principală, care este anunțarea venirii lui Mesia.

⁴¹ În limba greacă: Πρόδρομος.

După cum tâlcuiește Sfântul Nicodim Aghioritul, cuvântul *Vaptisma*⁴² (*Botez*) înseamnă *scufundare*, fiind un verb substantivizat care vine de la *vapto*⁴³, adică *a scufunda*⁴⁴. De aici provin cuvintele *vaptizo*⁴⁵ (*a boteza*) și perfectul compus *vevaptisme*⁴⁶ (*m-am botezat*). Așadar, noțiunea de *botez* se leagă de cea de *apă*.

Sfinții Părinți învață că există mai multe feluri de botez. Sfântul Grigorie Teologul spune că botezul este de cinci feluri. Primul a fost cel al lui Moise, care a însemnat o curățire temporară, al doilea a fost cel al Înaintemergătorului, care a botezat poporul cu botezul pocăinței, al treilea este botezul lui Hristos, prin care oamenii se botează și se fac creștini și care se săvârșește prin harul Duhului Sfânt, al patrulea este cel al muceniei și al sângelui, iar al cincilea botez este al lacrimilor și al pocăinței.

După ce vorbește despre aceste tipuri de botez, Sfântul Ioan Damaschin mai adaugă și altele. El spune că botezul este de opt feluri. Primul a fost cel al popoului pentru îndepărtarea păcatului; al doilea a fost cel al mării și al norului, atunci când iudeii au trecut prin Marea Roșie și au fost acoperiți de un nor; al treilea a fost botezul Legii vechi, pe care l-a consfințit rânduiala mozaică și care este legat de curăția trupească; al patrulea a fost botezul pregătitor al Sfântului Ioan Înaintemergătorul, care îi îndemna pe cei botezați spre pocăință; cu alte cuvinte, Ioan nu ierta păcatele, ci le oferea oamenilor o înaintecurățire, ceea ce înseamnă că ajuta poporul să-și simtă păcătoșenia și să aștepte adevăratul Botez al lui Hristos; al cincilea a fost botezul pe care l-a primit Hristos atunci când a venit la Iordan, botez care este diferit de celelalte, pentru că Hristos nu avea nici un păcat și nu a făcut o mărturisire a păcatelor; al șaselea este botezul desăvârșit al Domnului, care are loc în Biserică prin apă și prin Duh Sfânt; al

⁴² În limba greacă: Βάπτισμα.

⁴³ În limba greacă: βάπτω.

⁴⁴ În limba română, *a boteza* provine din latinescul *baptizare*.

⁴⁵ În limba greacă: βαπτίζω.

⁴⁶ În limba greacă: βεβαπτισμαι.

șaptelea este botezul sângelui și al jertfirii, pe care l-a primit Hristos pentru noi, adică Patimile și Răstignirea, dar și mucenicia sfinților care sunt părtași la Patimile lui Hristos; în fine, cel de-al optulea botez este cel de pe urmă, care nu mai este unul mântuitor, pentru că el îndepărtează și pedepsește pentru veșnicie păcatul. Este vorba despre focul iadului.

Sfântul Ioan Gură de Aur face distincție între botezul iudaic și cel creștin. Primul (cel iudaic) nu curăța de păcatele sufletești, ci numai de murdăria trupească. Botezul bisericesc este fără de asemănare mai presus, pentru că îl izbăvește pe om de păcat, îi curăță sufletul și îi dă Duh Sfânt. Între acestea două se află botezul Cinstiului Înaintemergător, care a fost o punte dinspre iudaism spre creștinism. Botezul lui Ioan era mai presus decât cel iudaic, pentru că avea legătură cu venirea lui Hristos, dar mai prejos decât cel al creștinilor.

6

De vreme ce botezul lui Ioan avea rolul de a-i îndruma pe oameni pentru ca aceștia să-și cunoască starea de păcătoșenie și de a pregăti poporul pentru primirea Botezului desăvârșit al lui Hristos, iar Hristos, fiind Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, nu făcuse nici un păcat, atunci de ce a fost nevoie ca El să primească Botezul? Răspunsul la această întrebare ne dezvăluie adevăruri fundamentale.

Sfântul Ioan Damaschin spune că Hristos nu S-a botezat pentru că avea nevoie de curățire, „ci pentru a lua asupra Sa curățirea noastră”. El și-a asumat curățirea oamenilor în același fel în care a primit Patimile și Răstignirea, cu toată durerea și suferința lor. Prin Botezul Său, Hristos a reușit să împlinească multe lucruri.

Astfel, după cum spune Sfântul Ioan Damaschin, Hristos S-a botezat pentru a strivi capetele demonilor din apă, fiindcă exista ideea că demonii locuiesc acolo; pentru a spăla păcatul și a-l îngropa în apă cu totul pe vechiul Adam; pentru a-l sfinți pe Botezător, fiindcă nu Înaintemergătorul L-a sfințit pe Hristos, ci Hristos l-a sfințit pe Înaintemergător, atunci când acesta din urmă a pus mâna sa pe capul lui Hristos; S-a mai botezat pentru a ține Legea, deoarece El însuși o dăduse și nu voia să pară un călcător al ei și, în fine, pentru a

descoperi taina Sfintei Treimi și a oferi preînchipuirea și modelul propriului nostru botez, adică Botezul desăvârșit care se face cu apă și cu Duh Sfânt.

Dincolo de toate acestea, prin Botezul Său în râul Iordan, Hristos a sfințit apele. De aceea, în ziua Bobotezei săvârșim slujba sfințirii apelor, iar în timpul slujbei cerem Duhului Sfânt să Se pogoare asupra apei. Astfel, după sfințire, apa încetează să mai fie apă a căderii, făcându-se apă a reînnoirii, pentru că se unește cu harul nezidit al lui Dumnezeu.

7

În Tradiția patristică, Botezul lui Hristos în râul Iordan este corelat cu trecerea minunată a Mării Roșii de către israeliteni. Așa cum odinioară, prin harul făcător de minuni al Cuvântului neînrupat ce a lucrat asupra lui Moise, egiptenii au fost înecați iar evreii au fost eliberați, la fel și acum, prin puterea Cuvântului întrupat, omul stricat și decăzut este replămădit, iar demonii sunt striviți, adică își pierd puterea.

Sfântul Nicodim Aghioritul spune că olarul are nevoie de două elemente ca să refacă un vas: de apă, ca să amestece lutul, și de foc, ca să ardă și să usuce plămădeala. La fel a procedat Dumnezeu – marele olar – cu plămăda omenească. Vrând să remodeleze firea noastră stricată de păcat, Dumnezeu a folosit foc și apă. Focul a venit de la El, pentru că Dumnezeu este „foc mistuitor” care arde răul, iar apa a fost luată din râul Iordan.

Prin întruparea lui Hristos, ca și prin toate celelalte etapele ale sfintei iconomii, între care se află, firește, și Botezul în râul Iordan, neamul omenesc a fost remodelat. Căderea și stricarea firii noastre au fost urmate de replămădirea și de renașterea omului. Această renaștere a avut multă putere, pentru că în urma păcatului firea omenească nu s-a nimicit în totalitate, dar și pentru că replămăditorul omului a fost Însuși Creatorul său.

Este absolut imposibil ca apa și focul să existe împreună, pentru că focul nu se poate aprinde și nici nu poate să ardă într-un loc umez, iar apa stinge focul. În râul Iordan, ele au putut să coexiste,

pentru că focul era nezidit, în vreme ce apa era zidită. De aceea, focul nu a fost afectat de apă. Dimpotrivă, apa zidită s-a sfințit prin focul Dumnezeirii.

8

Râul Iordan a rămas consemnat în istorie prin mai multe evenimente, dar mai ales în legătură cu propovăduirea și cu Botezul Sfântului Ioan Înaintemergătorul și prin faptul că Însuși Hristos S-a botezat în acest râu.

Sfântul Ioan Gură de Aur spune că Iordanul este chipul neamului omenesc. El se numește astfel, pentru că are în alcătuire două izvoare: *Ior* și *Dan*. Aceste izvoare formează râul Iordan, care se varsă în Marea Moartă. Potrivit unei tâlcuiri referitoare la originile noastre, întregul neam omenesc se trage din două izvoare, adică din Adam și din Eva, dar prin păcat, el a fost îndreptat spre moarte, adică spre marea moartă a vieții noastre, care este cuprinsă de întunecime. Întrupându-Se, Hristos a venit în Iordan, adică în neamul omenesc, a biruit moartea și i-a întors pe oameni spre viața primordială.

Proorocul David spune: *Marea a văzut și a fugit, Iordanul s-a întors înapoi* (Ps. 113, 3). Prin aceste cuvinte, el a vrut să arate uimirea mării, a apelor de pe mari întinderi și a râului Iordan la intrarea lui Hristos cel fără de păcat în apă. Această mirare este explicată în rugăciunea pentru sfințirea apelor, scrisă de Sfântul Sofronie, Episcopul Ierusalimului: „Iordanul s-a întors înapoi, văzând focul Dumnezeirii pogorându-Se trupește și intrând într-însul”. Așadar, focul Dumnezeirii a intrat în apă prin trupul lui Hristos.

Într-un anume fel și într-o anumită măsură, această profeție se aplică și în viața creștinului. Marea este existența omului plină de zbucium, fapt pentru care este numită mare sărată. Și, după cum am văzut anterior, Iordanul este viața omenească care, după căderea primelor făpturi, a fost îndreptată spre pieire și s-a unit cu moartea și cu stricăciunea. Prin pocăință, omul se izbăvește de marea sărată a

vieții, iar viața lui se schimbă, se transformă, se întoarce la adevăratele ei izvoare și capătă un alt sens (Isihie Preotul).

9

La Botezul lui Hristos S-a arătat Sfânta Treime. De altfel, unul dintre scopurile întrupării și ale Botezului lui Hristos a fost descoperirea Dumnezeului Treimic, adică a faptului că Dumnezeu, chiar dacă are o singură ființă și o singură fire, este în trei ipostasuri: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Astfel, se aude vocea Tatălui, Care mărturisește și întărește faptul că Cel aflat în Iordan este Fiul Său, iar în același timp, Duhul Sfânt Se arată „în chip de porumbel”.

Arătarea Dumnezeului Treimic și confirmarea Tatălui au avut loc și cu puțin timp înainte de Patimile lui Hristos, o dată cu Schimbarea la Față a Mântuitorului pe muntele Tabor. Asupra faptelor legate de acest eveniment ne vom opri atunci când vom analiza Schimbarea la Față a Domnului.

Sfântul Grigorie Palama face o analiză teologică minunată a motivului pentru care Dumnezeul Treimic a apărut în acea clipă. El spune că Sfânta Treime Se arată în momentul zidirii și al rezidirii. Omul a fost făcut prin harul comun al Dumnezeului Treimic, pentru că „Tatăl zidește totul prin Fiul și în Duhul Sfânt”. De altfel, în Sfânta Scriptură se spune că Dumnezeul Treimic a fost Cel care a hotărât crearea omului: *să facem om după chipul și după asemănarea Noastră* (Facerea 1, 26). Tatăl l-a zidit pe om după chipul Cuvântului și i-a dat viață în Duhul Sfânt. Pentru că harul Dumnezeului Treimic este comun, întreaga Sfântă Treime a participat la crearea ființei omenești. Trebuia așadar ca Dumnezeul Treimic să Se arate și în momentul replămădirii și rezidirii omului. De altfel, după Botezul Său, Hristos Și-a început lucrarea publică pentru mântuirea neamului omenesc.

Arătarea Dumnezeului Treimic în momentul rezidirii omului vedește încă un adevăr teologic, și anume faptul că omul este singura ființă de pe pământ cunoscătoare și închinătoare la Sfânta Treime, dar și singura creată după chipul Dumnezeului Treimic. Potrivit explicațiilor teologice ale Sfântului Grigorie Palama, animalele nu au gând și rațiune, ci numai suflet vital, care nu subzistă prin el însuși, ceea ce

7

înseamnă că, atunci când animalele mor, sufletul lor se pierde, adică nu se păstrează, pentru că nu are substanță, ci numai energie. De asemenea, îngerii și arhanghelii au gând și rațiune, dar nu au duh care dă viață trupului, pentru că sunt deasupra simțirii. Omul, însă, are gând, rațiune și duh care dă viață trupului cu care împreună este unit și, de aceea, numai omul este după chipul Dumnezeirii în trei ipostasuri. De altfel, tocmai acesta a fost motivul pentru care, spre a mântui și a transforma lumea, Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om, nu înger, omul fiind oglinda creației. Astfel, schimbarea și transformarea creației s-au făcut prin omul îndumnezeit.

10

Vocea Tatălui mărturisește și confirmă faptul că Hristos este Fiul Său cel iubit. Potrivit Sfântului Evanghelist Matei, Tatăl vorbește despre Fiul la persoana a treia: *Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit* (Matei 3, 17). Din Evanghelia după Marcu, rezultă că Tatăl S-a adresat la persoana a doua: *Tu ești Fiul Meu cel iubit, întru Tine am binevoit* (Marcu 1, 11). Acest lucru nu are o foarte mare importanță. Ceea ce observăm aici este că Tatăl dă mărturie despre Cuvântul, adică despre Fiul Său iubit. Dumnezeu Cuvântul S-a născut din Tatăl mai înainte de toți vecii, iar această naștere este trăsătura ipostatică a celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi.

După cum spune Sfântul Grigorie Palama, demnă de observat este exprimarea *întru Care am binevoit*. Pentru a se înțelege valoarea acestei exprimări și, în general, valoarea și însemnătatea întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, trebuie acordată atenție diferenței dintre voia lui Dumnezeu prin *bunăvoință* și cea prin *îngăduință*. Dumnezeu are o singură voie, dar uneori ea este sub formă de bunăvoință, iar alteori, sub formă de îngăduință. Dumnezeu a văzut că omul va cădea și, chiar dacă nu l-a creat pentru aceasta, în cele din urmă a îngăduit căderea, tocmai pentru că omul însuși a voit-o. Dumnezeu nu poate să încalce libertatea omului și de aceea, se creează multe probleme, pe care, însă, El le îngăduie să existe. Moartea, bolile și atâtea altele au fost îngăduite de Dumnezeu, dar nu le-a plănuit El însuși. Așadar, voia lui Dumnezeu prin bunăvoință este diferită de cea prin îngăduință.

În acest context, Sfântul Grigorie Palama spune că mărturia Tatălui „Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit” arată că întruparea a fost voia lui Dumnezeu după bunăvoință, care se mai numește și voire anterioară. Aceasta înseamnă că întruparea lui Hristos a fost „programată” de Dumnezeu fără a depinde de căderea omului, fiindcă ziditul putea să fie mântuit numai prin unirea sa cu neziditul în ipostasul Cuvântului.

Astfel, toate câte s-au petrecut în Vechiul Testament – legiuirile, făgăduințele – erau incomplete, deoarece purtau pecetea căderii omului și nu se înscriau în voia anterioară a lui Dumnezeu, ci aveau ca scop întruparea Cuvântului. Nu numai proorociile, legiuirile etc. din Vechiul Testament ținteau spre întrupare, pentru că însăși zidirea și încununarea zidirii lumii au avut ca scop unirea firii dumnezeiești cu cea omenească, adică a neziditului cu ziditul. Până și crearea omului după chipul lui Dumnezeu s-a făcut pentru ca în el să încapă arhetipul creației. În același context se încadrează și legea care s-a dat în Rai, iar firile și treptele îngerești tind spre aceeași finalitate, care este „iconomia divino-umană”.

Toate acestea arată importanța și valoarea întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul. Fără întrupare, mântuirea omului și reînnoirea zidirii ar fi fost imposibile. Nu omul, ci Dumnezeu-Om Hristos este centrul lumii și al istoriei. Cea mai mare crimă a epocii noastre este că omul se consideră centrul lumii. Se poate spune cu certitudine că întreaga strădanie ascetică a creștinului țintește spre îndepărtarea din viață a gândirii antropocentrice și spre dobândirea gândirii teantropocentrice. Centrul nu trebuie să fie omul, ci Dumnezeu-Om.

11

Mărturisirea Tatălui că Cel care Se boteza nu era un oarecare, ci era Însuși Fiul Său iubit, a fost semn al Dumnezeirii Cuvântului și al faptului că Fiul este de o ființă cu Tatăl. În teologia ortodoxă, vocea Tatălui nu este numai ceva perceput de simțurile omului, ci înseamnă contemplarea lui Dumnezeu, adică revelație. Desigur, la teorie este părtaș și trupul, dar simțurile se transformă pentru a putea contempla slava lui Dumnezeu. Faptul că mărturia Tatălui este o revelație reiese

și din cuvintele Sale de pe Muntele Tabor, atunci când ucenicii lui Hristos au căzut la pământ, neputând suporta lumina contemplării.

Fiul mărturisit de Tatăl Se dezvăluie ca fiind „strălucirea slavei Tatălui”, deoarece ființa și lucrarea Dumnezeuului Treimic sunt comune. Pentru a se arăta Dumnezeirea Cuvântului, în Epistola către Evrei a Sfântului Apostol Pavel se folosesc următoarele cuvinte: *Care fiind strălucirea slavei și chipul ființei Lui*⁴⁷ (Evrei 1, 3).

Cuvântul *strălucire* desemnează lumina, adică razele care provin dintr-un corp luminos. Atunci când corpul este zidit, strălucirea lui este zidită, dar când este vorba despre slavă nezidită, strălucirea acesteia este nezidită. Desigur, dacă spunem că Fiul este strălucirea Tatălui, prin aceasta nu se înțelege că El este energia Părintelui Său, deoarece Cuvântul este o Persoană separată, iar această Persoană este Dumnezeu, de o ființă cu Tatăl, și prin urmare, Tatăl și Fiul au aceeași energie, lucru care este valabil și în legătură cu Duhul Sfânt. În Sfânta Treime există fire, energie și Persoane. Persoanele sunt trei, având în comun ființa (firea) și lucrarea (energia).

După cum spune Cuviosul Teofilact, cuvântul *strălucire* se folosește pentru redarea câtorva adevăruri teologice: în primul rând, Fiul S-a născut din Tatăl așa cum strălucirea se naște din soare; în a doilea rând, Fiul S-a născut fără schimbare din Tatăl, după cum raza se naște din soare în chip neschimbat; în al treilea rând, așa cum soarele nu se micșorează prin faptul de a străluci, nici Tatăl nu S-a micșorat născându-L pe Fiul; în al patrulea rând, Fiul este nedespărțit de Tatăl și strălucește veșnic și de sine stătător, la fel cum este și strălucirea față de soarele care o naște.

12

La arătarea Dumnezeuului Treimic la râul Iordan a participat și Duhul Sfânt, care este cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi, dar nu mai prejos decât celelalte două, pentru că este de o ființă cu Tatăl și cu Fiul. Sfântul Ioan Botezătorul a văzut *Duhul Sfânt... pogorându-se ca un porumbel și venind peste El* (Matei 3, 16). *Peste El* se referă la

⁴⁷ În Biblia grecească: „El este strălucirea slavei sfinte și chipul desăvârșit al sfântului ipostas”.

Hristos. În clipa în care Sfântul Duh S-a pogorât în chip de porumbel și a rămas deasupra lui Hristos, s-a auzit mărturisirea Tatălui.

De-a lungul timpului, au existat mai multe apariții ale Sfântului Duh. Uneori, Se arăta în chip de adiere sau de tunet, iar alteori, sub formă de limbi de foc. Aici, El Se arată „ca un porumbel”. Nu era porumbel, ci părea a fi de forma porumbelului, pentru că Sfântul Duh nu este zidit, ci nezidit, la fel ca și celelalte Persoane ale Sfintei Treimi.

Apariția Duhului Sfânt „ca un porumbel” ne aduce aminte de potopul lui Noe, când porumbelul pe care Noe l-a trimis de pe arcă s-a întors cu o ramură de măslin în cioc, prin care a anunțat sfârșitul potopului. În clipa Botezului lui Hristos, Sfântul Duh „ca un porumbel” a vestit sfârșitul potopului păcatului. Nu avea în cioc o ramură de măslin, ci arăta înspre Mila lui Dumnezeu, Care este Hristos, adică Fiul iubit al Tatălui.

Dincolo de aceasta, arătarea Sfântului Duh „ca un porumbel” simbolizează nerăutatea și blândețea. De asemenea, amintește faptul că, așa cum porumbelul este preacurat și nu șade acolo unde este miros urât, la fel și Sfântul Duh este preacurat și nu rămâne acolo unde este mirosul urât al păcatului.

Pogorârea Duhului Sfânt ca un porumbel și venirea Lui peste Hristos au o mare importanță, fiind în strânsă legătură cu mărturia Tatălui. Prin lucrarea Duhului Sfânt, s-a adevărit faptul că rostirea „Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit” nu se referea la Ioan Înaintemergătorul, ci la Hristos. Arătarea porumbelului deasupra lui Hristos în același timp cu auzirea vocii Tatălui indică faptul că cele trei Persoane ale Sfintei Treimi sunt de o ființă și, în plus, face deosebirea între Ioan Înaintemergătorul și Hristos. Dacă, până în acel moment, poporul îl respecta profund pe Ioan, în timp ce Hristos era un necunoscut, pogorârea Sfântului Duh și vocea Tatălui L-au dezvăluit lumii pe Hristos, adică pe Fiul lui Dumnezeu, Cel trimis pentru mântuirea omului (Cuviosul Teofilact).

Vederea de Dumnezeu a Cinstului Înaintemergător a fost mare. În viețile sfinților, întâlnim adesea experiențe ale contemplării slavei Sfintei Treimi în Persoana lui Hristos, dar Sfântul Ioan Botezătorul a fost învrednicit nu numai de vederea Cuvântului, ci și de

7

auzirea vocii Tatălui și de vederea Duhului Sfânt. Această contemplare nu a fost o vedere a simțurilor, deși omul vede și cu ochii trupești, care mai înainte se transfigurează spre a putea suporta vederea de Dumnezeu. Faptul că a fost vorba despre o revelație suprafirească și despre apariția Sfintei Treimi reiese din frazele folosite de Sfinții Evangheliști atunci când prezintă cele petrecute. Evanghelistul Matei spune: *îndată cerurile s-au deschis* (Matei 3, 16), iar Evanghelistul Marcu afirmă: *a văzut cerurile deschise (rupte)*⁴⁸ (Marcu 1, 10). Așadar, cerurile s-au deschis și s-au sfâșiat.

Aceste două cuvinte (*deschis* și *rupt*) nu sunt întrebuițate întâmplător, pentru că ele exprimă două realități diferite, care au legătură cu întruparea Fiului lui Dumnezeu și cu iubirea de oameni a Dumnezeului Treimic, după cum tâlcuiește Sfântul Grigorie Palama.

S-au deschis arată că, dacă în urma neascultării lui Adam, cerurile s-au închis și omul a pierdut comuniunea cu Dumnezeu, de astă dată, prin deplina ascultare a lui Hristos, Care este noul Adam, cerurile se deschid din nou și omul poate să dobândească comuniunea cu Dumnezeu. Astfel, Hristos este noul născător al neamului omenesc. După trup ne tragem din Adam, dar duhovnicește ne tragem din noul Adam, adică din Hristos.

A văzut cerurile deschise (rupte) exprimă o altă mare taină. Hristos a luat în trup toată puterea și toată energia nemăsurată și nesfârșită a Duhului Sfânt. Știm însă foarte bine că, fiind nezidită, energia Duhului Sfânt nu poate fi încăpută de cele zidite. Prin ruperea cerurilor, s-a arătat în chip văzut că acestea nu au putut suporta puterea Duhului Sfânt ce a trecut spre Trupul în care Dumnezeirea Se afla în unul din ipostasurile Sale sau, mai degrabă, în acest fel, s-a vădit îndumnezeirea firii omenești luate de Dumnezeu asupra Sa.

În mod obișnuit, neziditul nu poate fi încăput de zidit. Un asemenea lucru ajunge să fie cu puțință numai în condițiile în care ziditul este întărit de Duhul Sfânt. De aceea, în Biserică se cântă: „În lumina Ta... am văzut lumină”. Sfinții Îl văd pe Dumnezeu ca lumină doar dacă sunt întăriți de Lumina nezidită a lui Dumnezeu, iar omul, în general, se poate învrednici de împărtășirea cu Trupul și cu Sângele

⁴⁸ Acolo unde traducătorul român al Bibliei a folosit cuvântul *deschis*, în textul biblic grecesc se întrebuințează cuvântul *shizomenos* (σχιζόμενος = *rupt*), care are semnificații teologice speciale.

lui Hristos pentru că, fiind mădular al Bisericii, primește harul curățitor, iluminator și îndumnezeitor al lui Dumnezeu. Dacă el nu primește acest har al lui Dumnezeu, în momentul în care se împărtășește, cerurile vieții sale duhovnicești se rup, neputând rezista în fața lui Dumnezeu.

Dacă presupunem că termenul *ceruri* i-ar desemna pe *îngeri*, atunci cuvântul Evanghelistului înfățișează un alt mare adevăr teologic. Chiar dacă îngerii sunt curați în fața lui Dumnezeu, pentru că se curăță și se luminează încontinuu prin trăirea aproape de Dumnezeu, totuși ei nu au curăția superioară și desăvârșită a Creatorului. Numai firea noastră în Hristos, făcută sălaș al lui Dumnezeu și asemenea lui Dumnezeu, poate să încapă strălucirea, frumusețea, puterea și harul Duhului Sfânt. De aceea, prin venirea Duhului Sfânt, nu numai că s-au rupt cerurile, dar și îngerii cei curați s-au dat la o parte.

14

Așa cum am spus și anterior, unul din scopurile pentru care Hristos S-a botezat a fost acela de a Se face model pentru noi, deoarece, prin propriul Său Botez, a introdus în Biserică taina Botezului. Așadar, noi intrăm în Biserică prin sfântul Botez, care este considerat o taină începătoare. Viața noastră duhovnicească începe prin taina Botezului, așa cum lucrarea de mântuire a lumii a început prin Botezul lui Hristos, după care au urmat toate celelalte, adică Patimile, Răstignirea, Învierea și Înălțarea.

În cartea sa despre viața în Hristos, Sfântul Nicolae Cabasila consideră că Botezul este o naștere, după care urmează mișcarea⁴⁹, prin Mirungere, și viața, prin Sfânta Împărtășanie. Încununarea Botezului și a tuturor celorlalte taine este reprezentată de Sfânta Împărtășanie. Așadar, ne botezăm și ne mirungem pentru a putea, ca membri ai Bisericii, să ne împărtășim cu Trupul și cu Sângele lui Hristos.

Credința și Botezul sunt interdependente. După cum spune Sfântul Vasile cel Mare, credința și Botezul reprezintă două căi ale

⁴⁹ Este vorba despre mișcarea pruncului imediat după naștere.

mântuirii care sunt strâns legate între ele și nedespărțite. Credința este consfințită prin Botez, iar Botezul își are temelia în credință. Una o completează și o plinește pe cealaltă. Deoarece credem în Tatăl, în Fiul și în Sfântul Duh, ne botezăm în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh. Mai întâi are loc mărturisirea de credință, care este începătoarea mântuirii, după care urmează Botezul, care pecetluiește consimțământul nostru.

Acestea sunt spuse ținând cont de faptul că există două feluri de credință: începătoare, care se numește și credință din ascultare, și desăvârșită, care se numește credință din vederea de Dumnezeu. Mai întâi, omul ascultă de Dumnezeu și crede, iar mai apoi se botează și se miruiește, dobândind astfel credința din vederea de Dumnezeu. Aceste lucruri trebuie înțelese din punctul de vedere al practicii vechii Biserici, în care Botezul nu era o ceremonie formală și un eveniment lumesc sau social, ci o taină de introducere în Biserică, ceea ce înseamnă că era precedat de curățirea omului. Botezul se numea și se mai numește și iluminare, deoarece prin Botez și prin taina Mirungerii omul ajunge la iluminarea minții.

15

Botezului creștinilor a primit multe denumiri, fiecare dintre acestea arătând valoarea lui, adică lucrarea pe care o împlinește. În continuare, vom analiza cele mai reprezentative fațete acestei lucrări.

Botezul se mai numește și *naștere*, deoarece prin el, omul renaște. Această denumire a fost dată de Însuși Hristos în dialogul Său cu Nicodim: *Adevărat, adevărat zic ție: de nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu* (Ioan 3, 5). Cristelnița este pântecul duhovnicesc care ne renaște spre o nouă viață, căci după Botez, ne asemănăm lui Hristos. Această renaștere ne face să fim ceea ce trebuie să fim. De aceea, ziua Botezului este ziua în care primim identitate, după cum spune Cuviosul Nicolae Cabasila.

Nașterea care se petrece prin sfântul Botez este legată de curățire și de iluminare. Sfântul Grigorie Teologul spune că Hristos nu avea nevoie de curățire, de vreme ce era curat prin El Însuși, dar

venind la Iordan, a primit curățirea pentru neamul omenesc, la fel cum tot pentru neamul omenesc a luat trup, chiar dacă, în mod firesc, El era fără de trup. Așadar, prin sfântul Botez și prin Mirungere, Hristos îl curăță pe om și îl luminează. Mai întâi, are loc curățirea de patimi prin lucrarea poruncilor, iar apoi urmează iluminarea prin harul Duhului Sfânt. Sfântul Grigorie Teologul spune în acest sens: „Prima dată este curățirea, apoi iluminarea, fără însă ca prima să poată veni după cea de-a doua”.

După cum afirmă Sfântul Ioan Damaschin, iertarea păcatelor se dă în același fel tuturor celor care se botează, dar harul Sfântului Duh se dă în funcție de credință și de curăție. Prin sfântul Botez, primim arvuna darului Duhului Sfânt, iar renașterea este pecete, legământ, iluminare și începutul unei noi vieți.

Botezul lui Hristos în râul Iordan, la fel ca și propriul nostru Botez, este un fel de potop, mult mai înalt și mai curățitor decât potopul lui Noe, după cum spune Cuviosul Proclu, Patriarhul Constantinopolului. Altădată, firea omenească a fost omorâtă prin apă, acum însă, prin Hristos, apa Botezului dă viață celor uciși de păcat. În vremurile de demult, Noe a construit arca din lemn care nu putrezește, iar acum, Noe cel duhovnicesc a făcut o arcă din trupul nestricat al Mariei. Odinioară, porumbelul a adus o ramură de măsline ca să vestească mireasma Împăratului Hristos, iar acum, Duhul Sfânt vine ca un porumbel ca să-L arate pe milostivul Domn.

Toate câte s-au petrecut în timpul Botezului lui Hristos în râul Iordan se repetă și în viața noastră, atunci când primim taina sfântului Botez.

16

Sărbătoarea Bobotezei sau a Epifaniei dezvăluie multe adevăruri teologice. Ca o abordare personală a acestei sărbători, la cele înfățișate până acum, trebuie să mai adăugăm și alte câteva considerații, care au legătură cu propriul nostru Botez. Trebuie să accentuăm mai ales trei elemente reprezentative.

În primul rând, cei care sunt botezați și mirunși se numesc creștini nu numai prin faptul că sunt ucenicii lui Hristos, dar și pentru

că primesc *pecetea*⁵⁰ Duhului Sfânt. De altfel, cele două particularități ale creștinului nu se contrazic, pentru că suntem ucenicii lui Hristos prin harul pe care îl primim prin sfintele Taine. După cum spune Sfântul Nicodim Aghioritul, toți creștinii pot fi considerați unși ai Domnului, „miruiți cu pecete desăvârșitoare”, prin care se pun în lucrare harul și împărtășirea Sfântului Duh. Dacă regii, preoții și proorocii Vechiului Testament se numeau unșii lui Dumnezeu, chiar dacă se pecetluiau cu ulei obișnuit și nedesăvârșit, cu atât mai mult sunt numiți unși ai Domnului cei care s-au pecetluit cu Pecetea Sfântă. Evanghelistul Ioan scrie: *ungerea pe care ați luat-o de la El rămâne întru voi* (I Ioan 2, 27), iar Sfântul Apostol Pavel subliniază acest adevăr: *Cel ce ne întărește pe noi împreună cu voi, în Hristos, și ne-a uns pe noi este Dumnezeu, Care ne-a și pecetluit pe noi și a dat arvuna Duhului în inimile noastre* (II Cor. 1, 21-22). Ungerea în Duhul Sfânt, care este legată de iluminarea și de limpezirea minții, este arvuna Duhului și pecetea lui Dumnezeu.

În al doilea rând, prin Botez, omul primește arvuna Duhului, dar are posibilitatea să ajungă la plinirea acestuia. Sfântul Grigorie Palama spune că așa cum pruncul primește de la părinții săi puțința de a se face om matur și moștenitor al averii părintești atunci când împlinește vârsta potrivită, dar pierde moștenirea dacă între timp moare, la fel se întâmplă și cu creștinul. Prin Botez, omul a primit puterea de a deveni fiu al lui Dumnezeu și moștenitor al bunătăților veșnice, dar numai dacă între timp nu moare cu moarte duhovnicească, adică prin păcat. Așadar, dacă omul pierde comuniunea cu Dumnezeu, murind duhovnicește, el pierde șansa pe care a primit-o prin Botez. Desigur, harul nu se pierde, pentru că nu părăsește inima omului, dar nu mai lucrează mântuirea.

Hristos a dat poruncă ucenicilor Săi de a învăța toate neamurile, *botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit Eu vouă* (Matei 28, 19-20). „Botezându-le” și „învățându-le să păzească” arată felul în care omul se împlinește duhovnicește.

⁵⁰ În limba greacă: χρίσμα. Acest cuvânt înseamnă *miruire, ungere, pecetluire* și din rădăcina sa provine cuvântul *hristian* (χριστιανός = creștin).

În al t r e i l e a rând, atunci când harul de la Botez este acoperit de păcat, trebuie neapărat să urmeze botezul pocăinței și al lacrimilor. Tunderea monahală se mai numește și al doilea botez pentru că este începutul vieții de pocăință și de curățire prin care omul reajunge la slava pierdută. Despre acestea, Sfântul Grigorie, Episcopul Nisei, spune: „Lacrimile care curg ca într-o baie și suspinele din rărunchii sufletului readuc încet-încet harul care se îndepărtase”. O singură lacrimă de pocăință are valoarea apei Botezului, readucându-l pe om în situația de dinainte. Desigur, această lacrimă trebuie să curgă din pocăință, după cum exprimă și învață Biserica Ortodoxă.

* * *

Hristos S-a botezat pentru a ține Legea și pentru a aduce harul Său în apă, în toată zidirea și în om. În acest fel, El a dat fiecărui om puterea de a dobândi harul înfierii, care este Teofania (*arătarea lui Dumnezeu*) propriei noastre vieți. Această arătare a lui Dumnezeu a fost începutul cunoașterii de Dumnezeu. Deoarece cunoașterea de Dumnezeu este un fapt existențial, ea duce la mântuire.

Septembrie 1994

VI Înțelepciunea lui Dumnezeu

Unul dintre praznicele împărătești este și Înjumătățirea Cincizecimii. Ea este sărbătorită de Biserică la jumătatea perioadei dintre Paște și Cincizecime, adică în miercurea de dinainte de duminica Samarincii (a cincea duminică de după Paște). Deși necunoscută de lume, ea este o sărbătoare împărătească importantă, care se referă la Împăratul Hristos.

Sărbătoarea Înjumătățirii Cincizecimii nu este socotită între cele douăsprezece praznice împărătești, dar datorită mării sale importanțe, am integrat-o între acestea, după ce am pus laolaltă sărbătoarea învierii lui Lazăr și cea a intrării lui Hristos în Ierusalim, ca două sărbători ce prezintă trăsături comune.

Atunci când am făcut împărțirea praznicelor și când am plasat Înjumătățirea Cincizecimii între cele douăsprezece, am pornit de la considerentul că sărbătoarea aceasta ne dă posibilitatea de a urmări lucrarea lui Hristos de la Botezul Său în râul Iordan și până la Schimbarea la Față și la Patimi. Știm foarte bine că sfintele Evanghelii descriu ceea ce Hristos a spus, a făcut și a pățit pentru mântuirea neamului omenesc, iar sărbătoarea Înjumătățirii Cincizecimii ne dă posibilitatea să analizăm latura aceasta (adică ce a spus și ce a făcut), care este destul de importantă. Cu alte cuvinte, această sărbătoare acoperă toate evenimentele hristologice de la Botezul lui Hristos și până la Schimbarea Sa la Față.

Importanța sărbătorii Înjumătățirii Cincizecimii, prin care, după cum vom vedea în analiza ce urmează, Hristos este prăznuit ca Înțelepciune a lui Dumnezeu, reiese din faptul că unele catedrale au primit numele de Sfânta Sofia (*Sfânta Înțelepciune*), nefiind vorba de închinarea lor vreunei sfinte ce purta numele Sofia, ci Înțelepciunii lui Dumnezeu, Care este Hristos. După cum s-a constatat în urma unor

cercetări, hramul acestor catedrale era la sărbătoarea Înjumătățirii Cincizecimii.

Un exemplu este Catedrala Sfânta Sofia (*Catedrala Înțelepciunii lui Dumnezeu*) de la Constantinopol, ce poartă acest nume în cinstea lui Hristos, Care este Înțelepciunea lui Dumnezeu. Catedrala Sfânta Sofia a devenit model și pentru alte catedrale. Astfel, constatăm că Înțelepciunea lui Dumnezeu, adică Dumnezeu Cuvântul, era centrul întregului Imperiu Bizantin. Iar dacă ne gândim că toate distanțele din nemărginitul Imperiu se măsurau de la Catedrala Sfânta Sofia, înțelegem importanța Cuvântului și a Înțelepciunii lui Dumnezeu în viața acestui Imperiu.

Prin urmare, analizând conținutul și importanța acestui praznic împărătesc, vom înțelege mai bine lucrarea lui Hristos.

1

Înjumătățirea Cincizecimii coincide cu sărbătoarea iudaică a Corturilor, care este a treia mare sărbătoare a evreilor după Paște și Cincizecime. Istoricul iudeu Iosip o caracterizează ca „o sărbătoare importantă, mare și sfântă pentru iudei”.

Sărbătoarea aceasta a fost lăsată pentru pomenirea trecerii iudeilor prin pustie, în drumul lor de la pământul Egiptului spre pământul Făgăduinței. Dacă Paștele era o rememorare a trecerii iudeilor prin Marea Roșie, iar Cincizecimea era închinată urcării lui Moise pe muntele Sinai, unde a primit legea lui Dumnezeu, sărbătoarea Corturilor a fost împământenită pentru ca iudeii să-și amintească de faptul că Dumnezeu i-a ocrotit în chip minunat pe tot parcursul peregrinării lor spre pământul Făgăduinței.

Această sărbătoare a fost numită sărbătoarea Corturilor după felul în care era celebrată: în piețe, în curți și în încăperile (terasele) caselor lor, iudeii întindeau corturi, șezând în ele pe tot parcursul sărbătorii, care dura șapte zile. În mod cert, numele și conținutul sărbătorii se datorau faptului că iudeii recunoșteau protecția și ajutorul lui Dumnezeu în timpul trecerii lor prin pustiu, ajutor care se manifesta sub forma unui nor luminos. Iar, dacă ne gândim că toate aparițiile lui Dumnezeu din Vechiul Testament au fost apariții ale Cuvântului

neîntrupat și că norul luminos era Hristos, atunci înțelegem că sărbătoarea iudaică a Corturilor se referea de fapt la Hristos.

Sărbătoarea Corturilor a fost consfințită de Dumnezeu Însuși, prin porunca pe care a dat-o lui Moise, zicând: *Spune fiilor lui Israel: Din ziua a cincisprezecea a lunii a șaptea începe sărbătoarea Corturilor; șapte zile să sărbătorești în cinstea Domnului. În ziua întâi va fi adunare sfântă; nici o muncă să nu faceți. Șapte zile să aduceți jertfă Domnului și în ziua a opta va fi adunare sfântă* (Leviticul 23, 34-36).

Deoarece sărbătoarea Corturilor coincidea cu strângerea recoltelor, israelitenii aduceau Domnului și jertfe de mulțumire din roadele pământului. Astfel, această sărbătoare se mai numea și „sărbătoarea secerișului” sau „sărbătoarea roadelor”. Iudeii o celebrau cu mult fast și de aceea era una dintre sărbătorile lor cele mai iubite.

Faptul că în timpul acestei sărbători, iudeii stăteau în corturi nu era o alegere a lor, ci o poruncă a Domnului care a fost dată prin Moise: *Să locuiți șapte zile în corturi; tot israelitul băștinaș să locuiască în corturi, ca să știe urmașii voștri că în corturi am așezat Eu pe fiii lui Israel, când i-am scos din pământul Egiptului* (Leviticul 23, 42-43).

Lucrul care ne interesează pe noi, din perspectiva a ceea ce vom discuta în continuare, este faptul că în timpul sărbătorii iudaice a Corturilor, aveau loc două practici simbolice specifice. Mai întâi, în dimineața fiecărei zile, se aduceau arderi de tot și în același timp, preoții luau apă din scaldătoarea Siloam și, după ce o amestecau cu vin, o turnau peste jertfelnicul pe care se aflau jertfele. Toate acestea simbolizau revărsarea darului Duhului Sfânt, dar și a apei pe care israelitenii au băut-o în chip minunat în timpul trecerii lor prin pustie. În al doilea rând, în prima zi a sărbătorii, o dată cu jertfa de seară, iudeii aprindeau făclii în curțile femeilor și în templu, iar flăcările se vedeau în tot orașul, pentru că aveau o înălțime de 50 de coți⁵¹.

Aceste două practici simbolice aveau o mare însemnătate, ele referindu-se la Hristos, pentru că El a fost Acela Care le-a dat apă în timpul trecerii lor prin pustie, după cuvântul Sfântului Apostol Pavel: *beau din piatra duhovnicească ce îi urma, iar piatra era Hristos* (I Cor. 10, 4). Hristos a fost și norul luminos care îi acoperea ziua și îi lumina noaptea, așa cum spune din nou Apostolul Pavel: *părinții noștri au fost*

⁵¹ Adică aproximativ 24 de metri.

toți sub nor și toți au trecut prin mare. Și toți, întru Moise, au fost botezați în nor și în mare (I Cor. 10, 1-2).

2

Fiind iudeu, în timpul prezenței Sale pe pământ, Hristos a respectat Legea Vechiului Testament, pe care El Însuși a dat-o. De aceea, El a ținut atât Paștile, cât și sărbătoarea Corturilor. Respectarea acestor sărbători făcea parte din sfânta Sa smerire. Evanghelistul Ioan ne prezintă episodul prezenței lui Hristos în templu (în timpul sărbătorii Corturilor), precum și cele ce s-au petrecut acolo între El și iudei. Nu vom putea face o analiză amănunțită a acestui episod, dar vom accentua câteva dintre elemente sale reprezentative.

Prezența lui Hristos la sărbătoarea Corturilor poate fi împărțită în patru stadii:

În p r i m u l rând, a fost urcarea Sa la Ierusalim *nu pe față, ci pe ascuns*, după ce s-au dus acolo și frații Săi, adică fiii tatălui Său adoptiv, Iosif. Iudeii Îl căutau probabil pe Hristos, pentru a-L învinui de faptul că nu ținea Legea iudaică (Ioan 7, 10-13).

În al d o i l e a rând, a fost ziua în care Hristos a apărut în templu, *la jumătatea praznicului* (Ioan 7, 14-36), și învăța mulțimea. Așadar, aflându-Se la Ierusalim în timpul uneia din cele șapte zile ale sărbătorii, El Și-a făcut apariția în templu și-i învăța pe oameni. Faptul că a ales această perioadă de timp pentru a învăța se justifică prin aceea că, pe de o parte, a vrut să potolească furia iudeilor, deoarece anterior avusese loc o mare tulburare între aceștia din pricina minunilor și învățăturilor Sale, iar pe de altă parte, a vrut să fie ascultat cu atenție, pentru că la începutul sărbătorii, era firesc să fie învâlmăseală (Cuviosul Teofilact).

În al t r e i l e a rând, a fost ultima zi a sărbătorii, când Hristos a spus că va potoli setea celor însetați, îndemnându-i pe oameni să vină la El. La sfârșitul ultimei zile, Hristos S-a dus la Muntele Măslinilor (Ioan 7, 37-53).

În al p a t r u l e a rând, a fost ziua următoare, de dimineață, când S-a întors la templu. Era cea de-a opta zi, în care se încheia sărbătoarea Corturilor, atunci când cărturarii și fariseii au dus-o la

Hristos pe femeia păcătoasă pentru a vedea ce atitudine va lua Acesta. Tot în acea zi, Hristos a învățat poporul că El este Lumina lumii și că adevărul îl eliberează pe om (Ioan 8, 1-59).

Din toate aceste discuții teologice și revelatoare ale lui Hristos din timpul sărbătorii Corturilor, desprindem două adevăruri fundamentale.

Mai întâi, Hristos spunea mereu că El este de aceeași cinste cu Părintele Său, că a fost trimis în lume de Tatăl și că El este Hristos, Fiul lui Dumnezeu, adică Mesia pe Care îl așteptau iudeii. Toate acestea reprezintă un mare adevăr revelator. Astfel, Hristos spunea clar că a fost trimis de Tatăl Său: *și Eu n-am venit de la Mine, dar adevărat este Cel ce M-a trimis pe Mine și pe Care voi nu-L știți* (Ioan 7, 28). În alt moment, a afirmat: *Eu sunt Cel ce mărturisesc despre Mine Însumi și mărturisește despre Mine Tatăl, Cel ce M-a trimis* (Ioan 8, 18). Dincolo de această mărturie, din toată învățătura Sa, vedem că Hristos avea trăsături care Îl caracterizează ca Dumnezeu, precum: *Dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea* (Ioan 7, 37) sau *Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții* (Ioan 8, 12).

În al doilea rând, din toată această discuție, observăm reacția negativă a iudeilor la auzirea cuvintelor revelatoare ale lui Hristos. Prin urmare, aceștia puneau întrebări în contradictoriu. Uneori își exprimau îndoiala față de cele spuse de Hristos, alteori puneau întrebări batjocoritoare, pornind de la Legea lui Dumnezeu. Atât de puternică a fost reacția lor, încât au încercat să-L lovească și să-L ucidă și L-au numit demonizat: *Oare nu zicem noi bine că Tu ești samarinean și ai demon?* (Ioan 8, 48). La început, au vrut să-L prindă, dar nimeni nu a putut să pună mâna pe El, pentru că nu se împlinise încă vremea Sa (Ioan 7, 30). Mai apoi, cărturarii și fariseii și-au trimis slujitorii să-L prindă, dar aceștia nu au putut să facă un asemenea lucru fiindcă au fost impresionați de cuvântul Său (Ioan 7, 44-46). În cele din urmă, însă, iudeii au luat pietre în mâini pentru a-L lapida, deoarece Îl considerau blasfemiator, prin faptul că spusese că este de aceeași cinste cu Dumnezeu-Tatăl: *Au luat pietre ca să arunce asupra Lui. Dar, la culmea arătării răutății lor, Hristos S-a ferit și a ieșit din templu și, trecând prin mijlocul lor, S-a dus* (Ioan 8, 59). Sfântul Evanghelist spune că Hristos S-a ferit, dar aceasta nu înseamnă că El

S-ar fi ascuns în vreo casă sau în vreun ungher, pentru că prin puterea Sa dumnezeiască S-a făcut nevăzut celor care Îl urmăreau și astfel a plecat din mijlocul lor (Cuviosul Teofilact).

Din această expunere pe scurt a faptelor petrecute în timpul sărbătorii Corturilor, se vedește atât Dumnezeirea lui Hristos, cât și reacția iudeilor izvorâtă din indiferența lor, pentru că aceștia nu puteau accepta și nici concepe că El era Cel trimis pentru mântuirea neamului lui Israel. De aici, înțelegem că omul nu-L poate recunoaște pe Hristos dacă nu se curăță și nu se pregătește în mod corespunzător, fiind posibil ca el să se transforme în vrăjmașul lui Hristos, atunci când Acesta Se arată.

În continuare, trebuie să analizăm două învățături importante ale lui Hristos, care arată Dumnezeirea Sa. Este vorba despre două adevăruri hristologice fundamentale.

3

Primul adevăr se vedește dintr-o afirmație pe care Hristos a făcut-o cu glas mare: *Dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea. Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura: râuri de apă vie vor curge din pântecul lui.* Desigur, după cum explică Sfântul Evanghelist, spunând aceste lucruri, Hristos S-a referit la Duhul Sfânt, pe Care Îl vor lua toți cei care cred în El (Ioan 7, 37-39).

Anterior, am subliniat că acest adevăr se leagă de practica simbolică din timpul sărbătorii Corturilor, prin care iudeii vărsau apă pe jertfeinicul arderii de tot. Acest ritual era expresia mulțumirii și a recunoștinței fiilor lui Israel, cărora Dumnezeu le-a potolit setea în pustie. Din porunca Domnului, Moise a lovit cu toiagul o stâncă de pe muntele Horeb, de unde a ieșit apă, cu care poporul israelit și-a potolit setea (Ieșirea 17, 1-7).

Tâlcuirea Sfântului Apostol Pavel referitoare la acest fapt are un profund caracter hristologic. Referindu-se la izbăvirea miraculoasă a poporului lui Israel, el spune că iudeii beau din piatra duhovnicească care îi urma, iar această piatră era Hristos (I Cor. 10, 4). De altfel, după cum am mai spus în repetate rânduri, Cel care S-a arătat lui Moise și tuturor profeților a fost Dumnezeu Cuvântul neîntrupat.

Este semnificativ faptul că Dumnezeu Cuvântul – Cel care a potolit setea iudeilor în pustie și în cinstea Căruia, drept mulțumire, poporul ales ținea ritualul simbolic de care am vorbit – vine acum la templu și spune că El este apa care stinge setea sufletească a omului, dar cu toate acestea, întâmpină rezistență din partea „celor care fuseseră izbăviți”.

Troparele sărbătorii împărătești a Înjumătățirii Cincizecimii se referă în cuvinte grăitoare la acest episod și la ceea ce reprezintă Hristos. „Înjumătățindu-se praznicul, sufletul meu cel însetat adapă-l cu apele dreptei cinstiri de Dumnezeu, Mântuitorule; că tuturor ai zis: cel însetat să vină la Mine și să bea! Izvorule al vieții, Hristoase Dumnezeule, slavă Ție”. Într-un alt tropar al sărbătorii, sfântul imnograf spune că suferă de o sete groaznică și de nesuportat și cere apă de la Hristos, Care ține vasul darurilor: „Cel ce ții paharul darurilor celor nedeșertate, dă-mi să scot apă spre iertarea păcatelor; că sunt cuprins de sete; Milostive, Unule Îndurate”.

Hristos nu Se oprește la simpla afirmare a faptului că El este apa și izvorul vieții. În același timp, El întărește adevărul că, dacă omul crede în Hristos, *râuri de apă vie vor curge din pântecele lui* (Ioan 7, 38). După cum explică Sfântul Evanghelist, aici se vorbește despre darul Duhului Sfânt, pe care Hristos îl va da celor care cred în El. Prin urmare, apa este harul Duhului Sfânt, dar și al întregii Sfinte Treimi, iar cel care îl va primi, va fi teolog (*vorbitor despre Dumnezeu*), pentru că va face din toată existența sa o oglindă a lui Dumnezeu.

Potrivit tâlcuitorilor Sfințelor Scripturi, pântecele este inima omului. În Vechiul Testament, prin cuvântul *pântece*, nu era desemnat stomacul, ci omul interior, care se identifică cu inima. David spune: *și legea Ta în mijlocul pântecelui meu*⁵², adică în inima mea (Ps. 39, 11). De asemenea, Hristos nu vorbește despre un râu, ci despre râuri cu apă vie, referindu-Se la prisosința harului Duhului Sfânt. Astfel, sufletul în care intră și rămâne Duhul Sfânt izvorăște din toate izvoarele sale bogăție de apă vie. Un exemplu sunt Sfinții Apostoli, care erau cunoscuți pentru înțelepciunea primită de la Dumnezeu, căreia nimeni nu putea i să se opună (Cuviosul Teofilact).

⁵² Acest citat este tradus literal, direct din Septuaginta, deoarece în Biblia românească textul apare chiar în varianta „și legea Ta înlăuntrul inimii mele”.

Din cuvintele lui Hristos, reiese și faptul că El este de o cinste cu Duhul Sfânt. Pentru că a spus că este de o cinste cu Tatăl, Hristos trebuia să vorbească și despre adevărul că este de o cinste cu Duhul Sfânt. Darul Duhului Sfânt, pe care Hristos îl oferă poporului pentru a-i potoli setea, este în realitate lucrarea și arătarea în lume a Duhului Sfânt, prin Hristos. Teologia nu este o știință intelectuală, alcătuită din studii și dizertații, ci înseamnă împărtășirea darurilor Duhului Sfânt.

4

Al doilea mare adevăr descoperit iudeilor de Hristos la sărbătoarea Corturilor a fost că El este lumina lumii. *Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții* (Ioan 8, 12).

Această afirmație are legătură cu norul luminos care îi urma pe iudei în pustie și care era Însuși Hristos. Desigur, prezența minunată a norului luminos era rememorată în fiecare an, la sărbătoarea Corturilor, prin aprinderea luminilor.

A fost trist faptul că, deși iudeii se aflau în timpul sărbătoririi acestui eveniment minunat, ei se opuneau lui Hristos – Care a fost și este norul luminos – încercând chiar să-L omoare. Se pare că legile duhovnicești și starea interioară a omului joacă un rol hotărâtor în cunoașterea lui Dumnezeu Cuvântul. Nu ajunge simpla întâlnire cu Hristos, ci este nevoie de cunoașterea Lui și de comuniunea cu El.

Hristos nu este lumina fizică, zidită, sau o lumină simbolică și, desigur, nu este nici lumina morală, după cum vor unii să îi prezinte. Lumina lui Dumnezeu este harul Său nezidit, de vederea căruia oamenii se învrednicesc după curățirea lor personală. Aceasta este adevărata lumină a lumii.

Nu ne vom referi aici în mod amănunțit la faptul că Dumnezeu este lumina lumii și nici la ce anume este această lumină, pentru că vom face o analiză corespunzătoare în capitolul următor, atunci când vom vorbi despre sărbătoarea Schimbării la Față a lui Hristos pe Muntele Tabor. În continuare, este necesar să accentuăm două elemente fundamentale.

În p r i m u l rând, trebuie să spunem că lumina este legată de viață. Iar când vorbim despre viață, nu ne referim la viața biologică, supusă simțurilor, ci la îndumnezeirea omului. Cel care vede lumina lui Dumnezeu iese din întunericul minții, ajungând la viață, care este iluminarea și îndumnezeirea. Deoarece lumina lui Dumnezeu nu este morală, simbolică sau fizică, nici întunericul nu este moral, simbolic sau fizic, ci reprezintă întunecimea minții, adică moartea ochiului sufletesc.

În al d o i l e a rând, pentru ca omul să Îl vadă pe Dumnezeu ca lumină, trebuie să fie într-o stare duhovnicească matură, fiindcă altfel L-ar vedea ca foc mistuitor. Dumnezeu Se află în sufletul omului fie ca lumină minunată, fie ca foc mistuitor. Între aceste coordonate se desfășoară întreaga viațuire ascetică a omului.

5

Încă de la începutul acestui capitol, am spus că praznicul Înjumătățirii Cincizecimii este o sărbătoare a Înțelepciunii lui Dumnezeu, adică a lui Dumnezeu Cuvântul. Înainte de a analiza textele în care se vorbește despre faptul că Hristos este Înțelepciunea lui Dumnezeu, trebuie să facem o scurtă trecere în revistă a referirilor recente la tema *sofiologiei*⁵³.

În legătură cu Înțelepciunea lui Dumnezeu, se fac referiri atât în Vechiul, cât și în noul Testament. În încercarea de a interpreta aceste fragmente biblice, unii gânditori ruși de dată mai recentă au dat Înțelepciunii un caracter gnostic sau, am putea spune, chiar panteist. Aceste teorii au fost disecate în principal de Bulgakov, prin utilizarea unui limbaj filosofico-teologic și gnostic. În teoriile sale, el nu identifică Înțelepciunea cu Hristos, ci mai ales cu substanța lui Dumnezeu. Bulgakov credea că Înțelepciunea este gândul lui Dumnezeu, iubirea sau sânul etern, după cum spuneau și alți sofiologi de dinaintea lui.

Vorbind în mod abstract despre Înțelepciunea lui Dumnezeu, el a ajuns să fie acuzat că introduce în Sfânta Treime un al patrulea ipostas. Cu alte cuvinte, în Dumnezeu Treimic – Tatăl, Fiul și Sfântul

⁵³ Adică *știința înțelepciunii*.

Duh – a introdus un al patrulea ipostas, care ar fi înțelepciunea lui Dumnezeu. De altfel, sofologii de dinaintea sa, de la care el s-a inspirat, descriau înțelepciunea lui Dumnezeu într-un mod poetic, spunând că este: „sânul frumuseții mărețe și iubită eternă”. Drept răspuns, adresat celor care îl acuzau că a introdus un al patrulea ipostas în Sfânta Treime, Bulgakov a făcut distincție între ipostas, care se referă la Persoanele Sfintei Treimi, și manifestarea ipostasului, care se referă la înțelepciunea lui Dumnezeu. Desigur, și acest lucru este o mare greșeală.

În sistemul sofologic al lui Bulgakov, înțelepciunea lui Dumnezeu se identifică uneori cu Dumnezeu, alteori cu lumea, iar în anumite situații, ea este o existență care mijlocește între Dumnezeu și lume. Tocmai de aici, putem vedea netemeinicia acestor teorii. Atunci când înțelepciunea se identifică cu lumea, se ajunge la un soi de panteism, iar atunci când ea este o existență care mijlocește între Dumnezeu și lume, se cade în gnosticism, pentru că trimite la teoriile care spun că lumea a fost creată ca rezultat al unei alte lumi, iar între cele două lumi intermediază zei mai mici, între care Se află și Dumnezeu Cuvântul.

Aceste puncte de vedere au fost condamnate atât de Patriarhul Serghei al Moscovei, cât și de Sinodul episcopilor ruși. Teoria lui Bulgakov nu poate sta în picioare, deoarece cuvântul *înțelepciune*, dacă nu se referă la gândire, la discernământ ș.a.m.d., îl desemnează pe Fiul lui Dumnezeu, Care este înțelepciunea în ipostas. Așadar, înțelepciunea nu este un ipostas aparte, care se interpune între Dumnezeu și lume, nici o noțiune abstractă, ci este Fiul lui Dumnezeu. În concluzie, înțelepciunea lui Dumnezeu este în ipostas, fiind cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi.

6

În toate scrierile Tradiției patristice, cuvântul *înțelepciune* are caracter ipostatic și se referă la Cuvântul lui Dumnezeu, Care S-a întrupat pentru mântuirea neamului omenesc. Aș dori să mă refer la un fragment fundamental al Apostolului Pavel, care este întrebuințat adesea de către Sfinții Părinți. Scriindu-le creștinilor din Corint, Sfântul

Apostol spune: *Fiindcă și iudeii cer semne, iar elinii caută înțelepciune, însă noi propovăduim pe Hristos cel răstignit: pentru iudei, sminteală; pentru neamuri, nebulie. Dar pentru cei chemați, și iudei și elini: pe Hristos puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu* (I Cor.1, 22-24).

În Vechiul Testament, se vorbește despre Înțelepciunea enipostatică, Care este Dumnezeu Cuvântul. Un exemplu reprezentativ în acest sens sunt cuvintele lui Solomon, care se roagă Dumnezeului părinților lui și Domnului milei să îi trimită înțelepciunea. La o atentă citire a acestei rugăciuni, se va constata că este vorba despre Înțelepciunea în ipostas, adică despre Fiul lui Dumnezeu, prin Care lumea a fost plămădită, omul a primit mântuirea și zidirea s-a înnoit.

Încă de la început, se subliniază faptul că nu este vorba despre o înțelepciune abstractă, ci despre Înțelepciunea care stă aproape de Dumnezeu: *Dă-mi mie înțelepciunea care stă aproape de scaunul Tău* (Înț. lui Sol. 9, 4). Această Înțelepciune stă pe scaunul slavei lui Dumnezeu și poate să-l ajute pe om: *Trimite această înțelepciune, din sfintele Tale ceruri, de lângă tronul slavei Tale, ca să mă ajute în ostenele mele și ca să cunosc ce este bine-plăcut înaintea Ta* (Înț. lui Sol. 9, 10). Înțelepciunea le cunoaște pe toate și îl îndrumă pe om spre toate lucrările Sale. *Fiindcă înțelepciunea toate le știe și le înțelege și mă va povățui înțelepțește în lucrările mele și prin slava sa mă va păzi* (Înț. lui Sol. 9, 11). Dumnezeu a zidit lumea prin această Înțelepciune: *Și cu înțelepciunea Ta ai rânduit pe om* (Înț. lui Sol. 9, 2). Înțelepciunea lui Dumnezeu în ipostas Se află pretutindeni, este unită cu Dumnezeu, cunoaște voia Sa și a participat la facerea lumii: *Cu Tine este înțelepciunea care știe faptele Tale și care era de față când ai făcut lumea* (Înț. lui Sol. 9, 9). Și, desigur, mântuirea lumii s-a făcut prin ea: *și prin înțelepciune au cunoscut mântuirea* (Înț. Sol. 9, 18).

Studiul atent al fragmentelor de mai sus, care reprezintă rugăciunea lui Solomon către Dumnezeu, arată limpede faptul că Înțelepciunea este în ipostas și că stă aproape de Dumnezeu, de unde înțelegem că ea este Fiul lui Dumnezeu. Atunci când interpretăm aceste fragmente pornind de la conținutul Noului Testament, unde Cuvântul întrupat a descoperit lumii adevărul, putem lesne constata realitatea că Hristos este Înțelepciunea în ipostas.

În cartea Pildelor lui Solomon se vorbește despre Înțelepciunea lui Dumnezeu, adică despre Fiul lui Dumnezeu, Care a zidit o casă rezemată pe șapte stâlpi, apoi a așternut masa, înjunghiind vite și turnând vinul în butoaie, după care a chemat pe mulți la această masă mare, spunând: *Veniți și mâncați din pâinea mea și beți din vinul meu pe care eu l-am amestecat cu mirodenii* (Pilde 9, 1-6). Acest fragment proorocește întruparea Înțelepciunii lui Dumnezeu, adică a Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, luarea trupului de către Hristos și îndumnezeirea lui, precum și întemeierea Bisericii, în care se află sfintele Taine, dintre care cea mai înaltă este, desigur, Sfânta Împărtășanie. Cel ce este așezat la această masă, mănâncă trupul și bea sângele casei Înțelepciunii, adică se unește cu Cuvântul lui Dumnezeu în ipostas.

7

Tâlcuind fragmentele biblice care se referă la Înțelepciunea lui Dumnezeu, Părinții Bisericii învață că, fără putință de îndoială, acestea vorbesc despre Hristos. Nu am intenția să prezint aici toate aceste fragmente, ci numai pe cele mai reprezentative.

Răspunzând lui Arie, care zicea că Hristos este zidirea lui Dumnezeu și că, o dată cu trecerea timpului, El a crescut în înțelepciune și în har, Sfântul Atanasie cel Mare spune că, în cazul Cuvântului, nu a existat un progres, iar trupul pe care l-a luat Hristos nu era Înțelepciunea, ci s-a făcut numai sălașul Înțelepciunii. El mai adaugă că Înțelepciunea nu s-a desăvârșit, pentru că ea era Înțelepciunea; numai trupul omenesc s-a desăvârșit în Înțelepciune. Aceste lucruri se leagă de ceea ce am spus într-un alt capitol, referitor la faptul că înțelepciunea care se afla în Hristos se manifesta progresiv, o dată cu înaintarea în vârsta trupească.

Într-un alt loc, Sfântul Atanasie cel Mare – acest luptător neobosit pentru Ortodoxie – spune că Fiul lui Dumnezeu este Înțelepciunea și Cuvântul, gândirea și voirea vie, adevărul, lumina și puterea Tatălui, în El aflându-se voia Părintelui Său. Tâlcuind cuvintele *înțelepciunea și-a zidit casă*, din Pildele lui Solomon, Sfântul Atanasie afirmă că acestea se referă și la creștinii care se fac temple ale Duhului Sfânt.

În fine, în anumite texte prin care Sfântul Atanasie cel Mare îl combătea pe Arie, ce susținea că Dumnezeu Cuvântul este creat, se amintește de multe ori afirmația Apostolului Pavel, care spune că Hristos este Înțelepciunea lui Dumnezeu în ipostas.

Dar și Sfântul Vasile cel Mare, în lupta sa împotriva lui Eunomie, se folosește de afirmația Sfântului Apostol Pavel în legătură cu faptul că Hristos este Înțelepciunea lui Dumnezeu. Sfântul Vasile spune că, prin această frază, se arată că Hristos are întreaga putere părintească și, prin urmare, cele săvârșite de Tatăl, sunt săvârșite în același fel și de Fiul.

Fragmentele sofologice din Sfânta Scriptură înfățișate mai sus sunt interpretate și de alți Părinți ai Bisericii între aceleași limite. Sfântul Chiril al Ierusalimului vorbește despre „înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu și dreptatea în ipostas”. Sfântul Epifanie spune: „Înțelepciunea Tatălui este Dumnezeu Cuvântul în ipostas”. Referindu-se la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, Sfântul Ioan Damaschin afirmă: „și a umbrît-o pe ea... Înțelepciunea și Puterea lui Dumnezeu în ipostas, Fiul lui Dumnezeu”. La rândul său, tot cu referire la Maica Domnului, Sfântul Sofronie al Ierusalimului întărește: „ea singură a purtat în pîntece pe Înțelepciunea lui Dumnezeu în ipostas”. Didim cel Orb rostește și el cuvinte pline de înțeles atunci când spune că, așa cum nu se poate despărți strălucirea de lumină, nu este cu putință nici despărțirea înțelepciunii de înțelept, adică a Fiului de Tatăl.

Toate acestea arată că nu avem de-a face cu o sofologie abstractă, cu o înțelepciune în afara ipostasului sau cu ceva care înseamnă fie și energia lui Dumnezeu, ci cu Înțelepciunea lui Dumnezeu în ipostas, Care este Fiul lui Dumnezeu. Întruparea Cuvântului a fost proorocită în Vechiul Testament și este cântată, slăvită și trăită în Noul Testament.

8

Deoarece Hristos este Înțelepciunea lui Dumnezeu în ipostas, cuvintele rostite de El sunt expresie a înțelepciunii. Hristos este Cuvântul (cu c mare) lui Dumnezeu pentru că transmite voia lui Dumnezeu Tatăl și pentru că Se naște din Tatăl precum cuvântul din

gând. În același timp însă, cuvântul Său (cu *c mic*) – adică propovăduirea și învățătura Sa – este expresie și energie a Cuvântului și a Înțelepciunii lui Dumnezeu. Așadar, nu este vorba despre un cuvânt omenesc, ci despre unul teantropic. De aceea, cuvântul Cuvântului duce la vindecarea omului, după cum El Însuși a spus cândva: *Acum voi sunteți curați pentru cuvântul pe care vi l-am spus* (Ioan 15, 3).

Cuvântul lui Dumnezeu (cu *c mic*) este energia Sa necreată, care curăță, luminează și îndumnezeiește omul și prin care Dumnezeu creează și susține întreaga lume. *Cu cuvântul Domnului cerurile s-au întărit* (Ps. 32, 6), spune psalmistul. Desigur, nu putem să nu ținem cont de faptul că, atunci când vorbim despre cuvântul lui Dumnezeu (cu *c mic*), înțelegem două lucruri, și anume: energia necreată a lui Dumnezeu, negrăitele cuvinte și înțelesuri, respectiv transmiterea prin învățătură a experienței revelate. Fiecare cuvânt omenesc ascunde în el o energie, deoarece exprimă experiența, cunoașterea sau anumite capacități ale oamenilor. Acest lucru este cu atât mai valabil în cazul cuvântului sfânt. Cuvântul lui Hristos a transmis și transmite energia Sa necreată. Însuși Hristos a spus că cine păzește poruncile Sale, acela va fi iubit de Tatăl Său, și atunci *vom veni la el și ne vom face locaș la el* (Ioan 14, 21-23). Explicând aceste cuvinte, Sfântul Maxim Mărturisitorul arată că în fiecare poruncă pe care a dat-o Dumnezeu Se ascunde în chip tainic Însuși Dumnezeu Cuvântul. În plus, se cunoaște faptul că Dumnezeu Cuvântul este nedespărțit de Tatăl și de Duhul Sfânt. Prin urmare, cel care păzește cuvântul rostit de Hristos, primește înlăuntrul său întreaga Sfântă Treime, din Care se împărtășește în chip tainic.

Așadar, învățătura lui Hristos nu este o simplă învățătură, pentru că este alcătuită din *cuvintele vieții celei veșnice* (Ioan 6, 68). Cuvântul neînrupt punea cuvântul în gura proorocilor Vechiului Testament și tocmai de aceea, proorocii spuneau de obicei: „așa zice Domnul”. Însă Hristos nu Se adresa precum aceștia, ci zicea: *Eu vă spun vouă*, iar cuvântul Lui aducea roadă atunci când găsea pământ prielnic. Hristos a revelat voia lui Dumnezeu Tatălui, iar cuvântul lui Dumnezeu a avut multă putere și energie, la fel cum sămânța are un mare potențial vital, din ea putând crește un arbore uriaș. În plus, există o diferență imensă între energia creată și cea necreată.

Cuvântul lui Dumnezeu nu este nelucrător, „ci lucrează în suflet”, așa cum spune Sfântul Macarie. De aceea, cine ascultă cuvântul lui Dumnezeu, „se luminează pe sine”, afirmă Cuviosul Talasie.

Puterea de pătrundere a cuvântului lui Dumnezeu, care vine tocmai din faptul că el reprezintă energia necreată a Ziditorului, este redată într-un fragment uimitor al Apostolului Pavel: *Căci cuvântul lui Dumnezeu e viu și lucrător și mai ascutit decât orice sabie cu două tăişuri, și pătrunde până la despărțitura sufletului și duhului, dintre încheieturi și măduvă, și destoinic este să judece simțirile și cugetările inimii, și nu este nici o făptură ascunsă înaintea lui, ci toate sunt goale și descoperite pentru ochii Celui în fața Căruia noi vom da socoteală* (Evrei 4, 12-13). Acest fragment capătă sens numai dacă înțelegem că în cuvântul lui Dumnezeu se ascunde energia Sa necreată.

Întrebarea care se pune este: de ce cuvântul lui Dumnezeu nu lucrează la fel în toți oamenii? Răspunsul la această întrebare are legătură cu mișcarea harului sfânt în funcție de starea duhovnicească a omului. Sfântul Maxim spune că, pentru înțelegerea acestui fapt, se poate face analogie cu acțiunea apei asupra plantelor și animalelor. Apa intră în orice corp care are viață, dar rezultatele obținute sunt diferite. Fiecare copac și fiecare plantă în parte își au propriul său fruct – dulce, amar sau acru – chiar dacă toate au primit aceeași apă. Gustul fructului depinde de compoziția fiecărei plante și a fiecărui animal. În același fel, cuvântul sfânt lucrează și se descoperă în funcție de calitatea virtuții și a cunoștinței fiecărui om, adică în mod practic sau gnostic. Dacă omul este necurățit, cuvântul lui Dumnezeu acționează spre curățire; dacă omul este ajuns la stadiul iluminării și al îndumnezeirii, în mod corespunzător, cuvântul sfânt îi dă lumină și îi împărtășește din îndumnezeire. Aceste lucruri se vădese și din faptul că, prin auzirea cuvântului lui Dumnezeu, unii se mântuiesc, iar alții se osândesc.

O explicație a acestui fenomen ne este dată de parabole. Hristos nu vorbea în parabole cu scopul de a face cuvântul Său mai ușor de înțeles, ci tocmai pentru a ascunde marile adevăruri. Se creează impresia că Hristos vorbea foarte simplu pentru a fi înțeles de oamenii simpli ai acelei epoci, dar acest lucru nu este adevărat.

Atunci când Hristos a rostit pilda semănătorului, iudeii nu au înțeles ce însemna ea cu adevărat, dar când ucenicii s-au apropiat de

El ca să-L întrebe ce a vrut să spună, Hristos le-a răspuns: *Vouă vă este dat să cunoașteți tainele împărăției lui Dumnezeu, iar celorlalți în pilde, ca văzând să nu vadă și auzind să nu înțeleagă* (Luca 8, 9-10). De aici vedem că Hristos vorbea în parabole pentru a ascunde sensul cuvintelor Sale, care au fost însă dezvăluite ucenicilor, fiindcă aceștia erau pregătiți pentru a înțelege.

Tâlcuind aceste fapte, Cuviosul Teofilact spune că ucenicii erau vrednici să cunoască tainele Împărăției Cerurilor, pe când ceilalți au fost lăsați *în întuneric*, astfel încât văzând să nu vadă și auzind să nu înțeleagă. Hristos nu a făcut acest lucru dintr-un soi de elitism, ci din iubire de oameni, deoarece știa că acei oameni vor disprețui tainele Împărăției Cerurilor după ce le vor cunoaște, fapt pentru care le ascunde, *ca să nu se osândească și mai mult*.

Prin urmare, din pilda semănătorului înțelegem că unii ascultă cuvântul lui Dumnezeu în pilde, așa cum face mulțimea, alții cunosc tainele Împărăției lui Dumnezeu, după cum s-a petrecut cu ucenicii, iar alții urcă pe Tabor, văzându-L pe Hristos schimbat la față, cum a fost în cazul celor trei ucenici. Toate acestea depind de starea duhovnicească a celor care ascultă.

9

Cuvântul lui Dumnezeu se transpune în porunci sfinte, lăsate pe pământ pentru mântuirea neamului omenesc. Cu toate acestea, uneori se creează impresia că poruncile lui Dumnezeu sunt găselnițe legale, care limitează libertatea omului. Însă, după analiza anterioară, în care am arătat că fiecare cuvânt al lui Dumnezeu este energie sfântă, înțelegem că poruncile vindecă, adică îl fac pe om sănătos.

Hristos, Care este modelul zidirii omului, știe cum arăta acesta atunci când a fost creat și în ce stare a fost adus în urma păcatului. De obicei, noi nu ne dăm seama de această situație, tocmai pentru că nu știm ce am fost, adică nu știm cum era Adam când se afla Rai. Sfântul Grigorie Sinaitul spune că, dacă nu cunoaștem înălțimea la care eram atunci când ne-a creat Dumnezeu, nu vom putea niciodată înțelege unde ne-a dus păcatul. Prin poruncile pe care le-a dat atât în Vechiul cât și în Noul Testament, Hristos încearcă să-l readucă pe om la starea sa anterioară și chiar să-l ridice mai sus decât atât.

Așadar, poruncile lui Dumnezeu sunt date ca urmare a stării de boală a omului, fiind adaptate la adevăratul model de funcționare a ființei omenеști și ajutându-l pe om să ajungă de la boală la sănătate. Poruncile lui Dumnezeu se comportă la fel ca dispozițiile date de medic, care nu iau libertatea pacientului, ci dimpotrivă, o măresc și o cultivă, pentru că ce libertate poate să aibă un om care este bolnav trupește? Boala trupului limitează toate libertățile și mișcările omului.

Sfântul Ioan Damaschin învață că, de obicei, noi credem că păzim poruncile lui Dumnezeu, iar lucrul acesta ne supără, dar în realitate, poruncile sunt cele care ne păzesc pe noi. Cel ce ține poruncile lui Dumnezeu nu le ține pe ele, pentru că ele nu au nevoie să fie ținute, ci omul însuși se păzește și se protejează prin ele de vrăjmașii văzuți și nevăzuți, care uneltesc împotriva vieții sufletului și a trupului. Așadar, atunci când omul respectă poruncile, nu numai că este apărat de harul lui Dumnezeu, dar în același timp, el nu pierde bogățiile pe care i le-a încredințat Creatorul.

Învățătura sfântă este cuprinsă în cuvintele dumnezeiești, care, fiind energia Creatorului, au darul de a-l vindeca pe om. Acesta este motivul pentru care oamenii studiază cuvântul lui Dumnezeu din Sfânta Scriptură, iar Biserica citește Evangheliile și epistolele Sfinților Apostoli, dar și fragmente din Vechiul Testament, care se rostesc la Sfânta Liturghie, la Vecernie și la alte slujbe.

Predica de pe munte a lui Hristos, cuvintele Sale de dinaintea fiecărei minuni, cuvintele adresate ucenicilor Săi înainte de Patimi, toate poruncile pe care El însuși le-a dat ucenicilor și apostolilor, dar și cuvintele ucenicilor Săi și ale Sfinților Părinți sunt de o mare importanță, fiindcă însuși Hristos vorbește prin ele.

10

Cuvântul lui Dumnezeu este energie sfântă, iar acest lucru reiese și din legătura dintre cuvânt și minunile pe care Hristos le săvârșea. Dumnezeu a spus: *Să fie lumină! Și a fost lumină* (Facerea 1, 3). Așadar, prin cuvânt, Hristos făcea lucruri minunate, adică semne și minuni.

Hristos nu a făcut nimic fără un motiv și fără un scop anume. Studiind Sfintele Evanghelii, constatăm că Hristos fie vorbea mai întâi mulțimii, iar mai apoi, ca o confirmare și o încununare a celor spuse,

săvârșea minuni, fie săvârșea la început o minune, după care revela un mare adevăr teologic. În continuare, vom înfățișa câteva exemple reprezentative care confirmă această realitate.

Tâlcuind episodul predicii de pe munte, în care au fost revelate adevăruri importante, Sfântul Ioan Gură de Aur spune că, dacă studiem Evanghelia cu atenție, putem constata că, înainte de a urca pe munte pentru a predica iudeilor, Hristos i-a vindecat pe mulți, spre a-i pregăti astfel pentru ceea ce avea să le spună. După predică, a săvârșit din nou minuni, ca o confirmare a lucrurilor pe care le spusese oamenilor. Așadar, minunile săvârșite înainte de predica de pe munte au fost pregătitoare, iar cele care au urmat predicii au avut ca scop întărirea în inima oamenilor a cuvintelor rostite de Hristos.

În Sfintele Evanghelii se face distincție între semne și minuni. Adevărata minune a lui Hristos a fost iertarea păcatelor, pentru că nimeni altul nu putea face acest lucru. După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, nimeni dintre patriarhii și dintre dreptii Vechiului Testament nu putea să ierte păcate, în ciuda comuniunii lor cu Dumnezeu și a harului pe care îl aveau. Hristos era Dumnezeu adevărat și de aceea, iertarea păcatelor a fost lucrarea și minunea Sa cea mai mare și mai vrednică de mirare. Totuși, deoarece iudeii îi puneau la îndoială această capacitate, după ce dădea iertarea păcatelor, făcea și semnul, adică vindeca trupul, pentru a arăta că poate să dea și sănătatea sufletului. Acest lucru se vedește limpede din minunea vindecării paralizicului. Mai întâi i-a iertat păcatele, dar pentru că iudeii se îndoiau de acest lucru, i-a dat și vindecarea trupului: *Dar ca să știți că putere are Fiul Omului pe pământ a ierta păcatele. Atunci a zis slăbănogului: Scoală-te, ia-ți patul și mergi la casa ta* (Matei 9, 6).

Hristos nu a venit în lume ca să facă minuni, chiar dacă Îl dorea suferința și neorânduirea oamenilor. Minunile pe care El le-a săvârșit au avut scopul de a-i face pe iudei să înțeleagă că a sosit Mântuitorul Care îi va izbăvi de păcat, de moarte și de diavol. Hristos nu a venit ca să tămăduiască trupurile, „ci ca să ridice sufletul la înțelepciune” (Sfântul Ioan Gură de Aur). Pe cât de diferit este sufletul de trup, pe atât de diferită este și vindecarea sufletului de vindecarea trupului. Tămăduirea sufletului este mai presus, dar nu se vede, în vreme ce tămăduirea trupului este mai prejos, dar se vede. Hristos săvârșește

minunea, adică le face pe cele mai de jos și văzute, tocmai pentru a dovedi că s-au săvârșit și cele mai de sus și nevăzute, adică iertarea păcatelor și mântuirea omului (Sfântul Ioan Gură de Aur).

În cazul scoaterii demonilor, Hristos dorea să dea de înțeles iudeilor că duhurile viclene există cu adevărat și să arate că El are putere mai multă decât cea a demonilor. După cum spune Sfântul Grigorie Palama, Hristos scoate duhurile rele din cei demonizați pentru ca noi să înțelegem că El este Cel care alungă demonii din sufletele noastre și ne dăruiește libertate veșnică.

Aceasta este și semnificația cuvintelor „nu cereți semne, ci sănătatea sufletului”, rostite de Sfântul Ioan Gură de Aur. De altfel, semnele sunt de multe ori rodul închipuirii, adică pot să fie interpretate în mod greșit, după cum este posibil ca ele să fie făcute de diavoli cu îngăduința lui Dumnezeu. Nu se poate întâmpla același lucru în cazul unui om care duce o viață curată și plină de virtuți, nelăsând loc de nici un comentariu celor care îl văd. Tocmai de aceea, semnele și vindecările trupului sunt pentru cei necredincioși, nu pentru cei care cred (Sfântul Ioan Gură de Aur).

Legătura dintre învățătura lui Hristos și minunile pe care El le săvârșea se vedește din multe fragmente evanghelice. Mai întâi îl vindecă pe orb, după care spune că El este lumina lumii. Satură cinci mii de bărbați cu cinci pâini și doi pești și spune că El este pâinea care coboară din cer, vorbind practic despre Sfânta Împărtășanie. Se arată samarinencei și în același timp, dezvăluie marele adevăr că El este apa cea vie. Îi înviază pe Lazăr și pe alți doi, adică pe fiica lui Iair și pe fiul văduvei din Nain, și spune că El este învierea din morți. Astfel de corelări sunt întâlnite pretutindeni în Sfintele Evanghelii.

Sfântul Ioan Gură de Aur observă că Hristos nu Se folosea încontinuu numai de învățătură sau numai de semne, pentru că de fiecare dată le combina, astfel încât acestea să ducă spre mântuire. Prin urmare, uneori Își făcea învățătura demnă de crezare prin semne, iar alteori, încerca să intensifice folosul semnelor prin învățătură. Așadar, atât minunile, cât și învățătura Sa aveau caracter soteriologic.

Cuviosul Nicolae Cabasila înțelege superioritatea Patimilor lui Hristos (față de săvârșirea de minuni) prin care s-a dus la împlinire mântuirea neamului omenesc, așa cum reiese din rugăciunile liturgice. Știm că în rugăciunea anaforalei există următorul fragment:

„Aducându-ne aminte dar de această poruncă a Mântuitorului și de toate câte s-au săvârșit pentru noi, Crucii, Îngropării, Învierii după trei zile, urcării la cer, așezării de-a dreapta și celei de-a Doua Veniri...”. Vedem că aici sunt pomenite Patimile, Răstignirea, Învierea, Înălțarea și a Doua Venire a lui Hristos, dar nu și minunile. Cuviosul Nicolae Cabasila spune că minunile nu sunt menționate pentru că, în vreme ce Patimile și Răstignirea erau absolut necesare și indispensabile mântuirii, omul neputând învia fără ele, minunile nu sunt părți ale mântuirii, ci numai elemente doveditoare ale ei. Așadar, aceste semne au avut rolul de a-i ajuta pe iudei să creadă că Hristos era Mântuitorul pe Care ei Îl așteptau.

11

Am vorbit mai înainte despre cuvântul lui Dumnezeu, care este energia Sa necreată, și despre legătura care există între cuvântul lui Dumnezeu și minuni. În continuare este necesar să spunem câteva cuvinte și despre minunile săvârșite de Hristos, adică să analizăm valoarea și caracterul lor teologic.

Unii afirmă că minunile reprezintă suspendarea legilor naturii. Prin aceasta, ei înțeleg că, atunci când a creat lumea, Dumnezeu a pus în ea legi naturale, iar în momentul în care se petrece o minune, legile firești se suspendă. Acest punct de vedere nu este valabil din perspectivă teologică.

Mai întâi, trebuie să menționăm faptul că Sfinții Părinți ai Bisericii ne-au lăsat două dogme fundamentale despre crearea lumii și despre legătura lui Dumnezeu cu ea. Prima spune că lumea a fost creată din nimic, iar cealaltă, că Dumnezeu conduce lumea nu prin mijloace zidite, ci prin energia Sa nezidită. Aceasta înseamnă că nu există legi naturale care guvernează zidirea, adică Dumnezeu nu a creat lumea ca mai apoi să o lase la voia întâmplării, ci El Însuși, personal, o conduce prin energia Sa necreată, adică prin harul ținător și proniator. Înăuntrul zidirii nu există legi naturale, ci rațiuni duhovnicești, care sunt dumnezeiasca lucrare. Dacă nu vedem lucrurile în acest fel, atunci Îl înstrăinăm pe Dumnezeu de lume sau spunem că El este Cel care are nevoie de noi.

Însuși Hristos a spus în mod repetat că Tatăl Ceresc lucrează, hrănind păsările cerului, împodobind pământul (Matei 6, 26-28) și interesându-Se de toate. Acolo unde există anumite lucruri care se repetă în mod natural, acest lucru nu se datorează vreunei legi naturale, ci fidelității sfintei pronii. Cu alte cuvinte, voia lui Dumnezeu este ca să lucreze mereu în acest fel.

Prin urmare, minunile nu reprezintă negarea legilor naturale, pentru că ar fi ca și cum Dumnezeu S-ar suspenda pe Sine Însuși. Dacă de obicei Dumnezeu lucrează într-un anumit fel, în clipa în care este săvârșită minunea, El lucrează în chip diferit. Așadar, este vorba despre o intervenție personală a lui Dumnezeu în lume, cum de altfel se petrece mereu, însă de fiecare dată, se face în mod diferit.

Vorbind despre minunile săvârșite Hristos, dar pe care le fac și oamenii uniți cu El, trebuie să analizăm două elemente.

Mai întâi, trebuie să spunem că, deoarece Hristos era Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, iar firea omenească pe care a luat-o de la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu s-a îndumnezeit din prima clipă a zămislirii, El ar fi putut să facă minuni în orice moment și chiar de la început. Însă El nu a săvârșit minuni de mic pentru că oamenii nu ar mai fi crezut că este om. De altfel, acesta este și motivul pentru care Hristos S-a supus zămislirii, purtării în pânțe timp de nouă luni, nașterii, alăptării și, în general, trecerii firești a timpului, iar pentru a-Și începe lucrarea, a așteptat vârsta maturității bărbatului. Așadar, toate aceste lucruri au fost făcute pentru ca taina iconomiei să fie primită (Sfântul Ioan Gură de Aur).

În al doilea rând, minunile săvârșite de sfinți sunt mișcări ale harului sfânt care lucrează în ei. Sfinții sunt sălaș al Dumnezeului Treimic, iar prin aceștia, Dumnezeu face minuni. Unii oameni cred că darul de a face minuni este cea mai înaltă fericire, necunoscând faptul că există alte daruri mult mai înalte decât acesta, dar care sunt tainice și, prin urmare, rămân de neînțeles (Sfântul Ioan Scărarul). Renașterea sufletului omenesc, curățirea, iluminarea și îndumnezeirea, vederea luminii necreate, teologia ca dar sunt mult mai înalte decât facerea de minuni. În cazul sfinților, minunea are același rol pe care îl avea și în timpul viețuirii lui Hristos pe pământ. La Hristos, minunea-semn era o întărire a faptului că El este Mântuitorul oamenilor, iar în cazul sfinților, facerea de minuni este semn că ei sunt

vas al Dumnezeului Treimic. De aceea, sfintele moaște care au un miros plăcut și care fac minuni sunt semn că omul acela este sfânt. Din păcate, în epoca noastră, criteriile sfințeniei nu se mai păstrează și astfel se ajunge la a se considera că orice om bun este un sfânt. Un om bun a fost și fariseul din parabolă, dar el nu a avut harul lui Dumnezeu.

12

Învățătura Părinților Bisericii spune că denumirile date lui Dumnezeu exprimă și caracterizează energiile Sale necreate. Nu este vorba, desigur, de ființa lui Dumnezeu, pentru că aceasta este cu desăvârșire de neîmpărțășit, ci despre energia Sa. De fiecare dată când Dumnezeu Se dezvăluia pe Sine profeților prin energiile Sale, El dezvăluia practic trăsăturile Sale. Astfel, Dumnezeu este sfânt, drept, nemuritor, iubitor de oameni, milostiv, iubitor de pace etc., pentru că astfel L-au cunoscut oamenii.

Sfântul Grigorie, Episcopul Nisei, învață că, din denumirile pe care le dăm lui Hristos, înțelegem care este și ce anume este lucrarea Sa. El spune că, dintre toți, Apostolul Pavel știa cel mai bine ce este Hristos, pentru că L-a urmat în curăție și pentru că avea în inimă chipul Acestuia. Prin urmarea lui Hristos, sufletul său s-a făcut asemenea prototipului. Tocmai de aceea, în epistolele sale, el prezintă toate numirile lui Hristos.

Sfântului Grigorie al Nisei enumeră aceste numiri, așa cum au fost ele consemnate de Sfântul Apostol Pavel. Hristos este puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu, pace, lumină neapropiată, sfințire, mântuire, mare Arhiereu, Paște, izbăvirea sufletelor, rază a slavei, caracter al ipostasului, ziditor al veacurilor, hrană și băutură duhovnicească, piatră și apă, temelie a credinței și piatra cea din capul unghiului chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, mare Dumnezeu, capul trupului Bisericii, întâi născut al noii zidiri, jertfă adusă celor adormiți, întâi născut din morți, întâi născut între mulți frați, mijlocitor între Dumnezeu și oameni, Fiu Unul-Născut încununat cu slavă și cinste, Domn al slavei, începutul celor ce sunt, etc.

Pentru că în acest capitol vorbim mai ales despre faptul că Fiul lui Dumnezeu este numit Înțelepciunea lui Dumnezeu, aş vrea să facem o trecere în revistă a spuselor Sfântului Grigorie al Nisei în legătură cu acest nume.

Toată zidirea a fost făcută de Dumnezeu. Deoarece Cuvântul este înțelepciune şi putere, înțelepciunea se împleteşte cu puterea. Dacă înțelepciunea nu era la baza creaţiei şi dacă puterea prin care gândurile devin lucrare nu urma înțelepciunii, nu ar mai fi existat toate minunile inexprimabile ale naturii. Astfel, atunci când vedem măreţia alcătuirii fiinţelor înţelegem puterea fără margini a Cuvântului, iar când ne gândim că nefiinţa a luat fiinţă, atunci ne închinăm înțelepciunii lui Dumnezeu care le-a zidit pe toate şi care pentru noi este de neînţeles.

Credinţa în faptul că Hristos este înțelepciune şi putere ajută la dobândirea bunătăţilor, pentru că lucrurile pe care le cerem în rugăciune şi pe care le vedem cu ochiul sufletului, le şi primim. Aşadar, cel care Îl vede pe Hristos ca putere, dobândeşte mai multă putere în lumea sa interioară, iar cel care cheamă înțelepciunea lui Dumnezeu, se face înţelept. Prin toate acestea, Sfântul Grigorie al Nisei înţelege faptul că omul care se roagă lui Hristos ca puterii şi înțelepciunii lui Dumnezeu, este în comuniune cu Dumnezeu, adică este puternic şi înţelept şi dobândeşte desăvârşirea vieţii, fiindcă prin înțelepciune, alege binele, iar prin putere dobândeşte ceea ce a ales.

De aceea, este foarte important să ne rugăm lui Hristos chemându-L prin diferite nume, dar şi să Îl urmăm în virtuţile desemnate de aceste numiri, pentru ca să dobândim şi noi, prin transfer de la El la noi, ceea ce El este prin El Însuşi. Deoarece numele lui Hristos reprezintă energiile Sale, înseamnă că cei care se roagă Lui, chemându-l numele, dobândesc aceste energii.

13

Desăvârşirea vieţii creştineşti înseamnă urmarea lui Hristos. Desigur, atunci când vorbim despre urmare, nu înţelegem o copiere exterioară a vieţii de pe pământ a lui Hristos, ci împărtăşirea din energiile Sale, unirea şi comuniunea cu El.

Vorbind despre desăvârșire, în legătură cu numirile lui Hristos, Sfântul Grigorie al Nisei spune că și noi trebuie să ne distingem prin cultivarea virtuților desemnate de numirile lui Hristos. În continuare, vom face un scurt rezumat al ideilor Sfântului Grigorie al Nisei legate de acest subiect, deoarece prezintă o mare expresivitate.

Prin întruparea Sa, cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi a luat numele de *Hristos*⁵⁴. Din iubire de oameni, El ne dăruiește și nouă comuniunea cu acest nume sfânt, pentru că și noi ne numim hristiani⁵⁵ (*creștini*). Astfel, deși fiecare dintre noi se distinge prin anumite caracteristici – pentru că unul este bogat și de origine nobilă sau, dimpotrivă, altul are origine umilă sau este sărac, iar altul este cunoscut prin anumite îndeletniciri sau funcții – toate acestea sunt acoperite de numele de creștin. Dincolo de orice, suntem creștini și ni s-a dat marea cinste de a purta numele lui Hristos. Trebuie mai întâi să cunoaștem importanța darului pe care l-am primit și să-l mulțumim lui Dumnezeu, după care să dovedim prin viața noastră că suntem la înălțimea acestui mare nume.

După cum am spus și anterior, Hristos este numit în multe feluri. Deoarece El ne-a dat binecuvântarea ca și noi să ne numim creștini, este nevoie ca în ființa noastră să existe toate denumirile care îl caracterizează pe Hristos, pentru ca numele de creștin să nu fie unul fals. Omul trebuie să fie mai întâi om și apoi să ia asupra sa toate cele care sunt firești naturii sale. Dacă unui copac sau unei pietre îi dăm numele de om, nu va deveni om prin simplul fapt că a fost denumit astfel. De asemenea, nu este om ceva care este asemănător omului, ca de exemplu o statuie. Doar firea este cea care determină adevăratele trăsături ale unei entități.

Prin urmare, cei care se numesc pe ei înșiși cu numele lui Hristos (creștinii) trebuie mai întâi să devină ceea ce exprimă acest nume și mai apoi să dobândească toate celelalte caracteristici ale lui Hristos. Denumirile care exprimă și tâlcuiesc înțelesul numelui lui Hristos, adică putere, înțelepciune, pace, mântuire etc., trebuie să lumineze întreaga viață a creștinului.

⁵⁴ În limba greacă: *hristos* (χριστός) - *cel uns, miruit, consfințit*.

⁵⁵ În limba greacă: *hristianoî*.

Există oameni care creează monștri, alcătuiind existențe din amestecarea unor elemente de natură diferită, rezultând bicefalii, centaurii, dracopozii etc. Trebuie să înțelegem că omul nu se poate numi creștin dacă, deși este normal la trup, are cap fără minte, pentru că nu își pune credința în Cel care este Capul tuturor, adică în Dumnezeu Cuvântul. Nu se poate numi creștin nici cel care crede în Hristos cu capul, dar cu trupul exprimă furia demonilor și se face fiară asemenea târătoarelor sau pune în firea omenească năravul cailor, devenind o ființă diformă, alcătuită din rațional și irațional. Creștinul este mădular al Trupului lui Hristos și trebuie să semene și să fie legat de Capul Trupului, adică de Hristos.

Pentru ca omului să-i fie recunoscută calitatea de creștin, el trebuie să aibă înrădăcinate în viața sa caracteristicile virtuților care se leagă de numele lui Hristos. Din acest motiv, cei care au fost chemați de Hristos pentru a fi în comuniune cu El și care au marea cinste de a primi numele Său, adică de a se numi creștini, trebuie încontinuu să își păzească gândurile, cuvintele și faptele, pentru a vedea mereu dacă ele mai sunt încă în legătură cu Hristos ori s-au înstrăinat. Sfântul Grigorie al Nisei ajunge la concluzia că desăvârșirea vieții creștinești se vede din aceea că omul are comuniune în suflet, în cuvânt și în toate faptele vieții sale cu toate trăsăturile pe care numele lui Hristos le desemnează.

Identitatea de creștin nu este numai un dar, pentru că în același timp, ea înseamnă luptă și nevoință. Hristos ne-a făcut acest mare dar, însă noi trebuie să ne ridicăm la înălțimea lui. Cei care se unesc cu Hristos, se fac unși ai Domnului, adică adevărați creștini.

* * *

Hristos este adevărata Înțelepciune a lui Dumnezeu în ipostas. Prin întrupare, prin jertfa de pe Cruce și prin Învierea Sa, Hristos a dat fiecărui om posibilitatea de a se uni cu El și de a dobândi înțelepciune duhovnicească. După cum spune Sfântul Apostol Iacov, există două feluri de înțelepciune, adică *înțelepciunea cea de sus*, care este curată, pașnică, îngăduitoare, ascultătoare, plină de milă și de roade bune, și *înțelepciunea lumii*, care este trupească și demonică (Iacov 3, 15-18). În scrierile sale, Sfântul Grigorie Palama analizează aceste

două tipuri de înțelepciune, pentru că din ele se vede diferența dintre teologie și filosofie, dintre cunoașterea pe care o oferă Dumnezeu și cunoașterea omenească zidită.

După cum afirmă Sfântul Grigorie Teologul, primul tip de înțelepciune este viața plină de virtuți, care a fost curățită și închinată lui Dumnezeu. Dumnezeu este curat și luminos și cere de la noi ca singură jertfă curățirea sufletului nostru. Cea dintâi înțelepciune este ca omul să nu țină seama de înțelepciunea care se găsește în cuvinte, de exprimările bine-meșteșugite și de contradicțiile false și zadarnice. Sfântul Grigorie Teologul spune că, în locul filosofilor lumești, preferă înțelepciunea neînsemnaților ucenici, care au luat Duh Sfânt, uimind întreaga lume prin înțelepciunea lor. Înțeleptul nu este cel priceput în mânuirea cuvintelor, care are o exprimare frumoasă, dar un suflet nestatornic și neîmblânzit, la fel ca mormintele care pe dinafară sunt frumoase și pe dinăuntru sunt pline de trupuri în putrezire, ci acela care nu numai că vorbește despre virtute, dar o și pune în lucrare, confirmând prin viața lui numele de înțelept.

Oamenii trebuie să tindă spre înțelepciunea care vine din Înțelepciunea lui Dumnezeu în ipostas, Care este Hristos.

Noiembrie 1994

VII

Schimbarea la Față a lui Hristos

Schimbarea la Față a lui Hristos de pe Muntele Tabor a avut loc cu puțin timp înainte de Patimi, mai precis, cu patruzeci de zile înainte ca Hristos să pătimească și să fie răstignit. De altfel, scopul Schimbării la Față a lui Hristos a fost acela de a-i întări pe ucenici în credința că El este Fiul lui Dumnezeu, pentru a nu se face șovăielnici la vederea celor care aveau să se petreacă în zilele următoare. Acest adevăr se vedește din troparele Bisericii. Într-unul din ele se cântă: „Mai înainte de cinstită Crucea Ta și de Patimă, luând pe cei mai aleși dintre sfinții ucenici, în Muntele Taborului Te-ai suit, Stăpâne”, iar în condacul praznicului se spune: „...că dacă Te vor vedea răstignit, au să cunoască patima cea de bunăvoie și lumii să propovăduiască că Tu ești cu adevărat raza Tatălui”.

Ar fi fost firesc ca Schimbarea la Față a lui Hristos să fie prăznuită în luna martie, în funcție de data la care se sărbătoresc Paștile. Dar pentru că această dată coincide cu perioada de lăsat de sec, praznicul Schimbării la Față nu s-ar fi putut sărbători cum se cuvine și, de aceea, el a fost mutat pe 6 august. Această dată nu este întâmplătoare, pentru că precede cu patruzeci de zile sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci (14 septembrie), care este socotită la fel ca și Vinerea Mare.

Faptele Schimbării la Față sunt consemnate de trei dintre Sfinții Evangheliști, deoarece este vorba despre eveniment central din viața lui Hristos care ascunde multe mesaje teologice (Matei 17, 1-8, Marcu 9, 2-8, Luca 9, 28-36).

Schimbarea la Față a lui Hristos a constituit un moment de vârf din viața ucenicilor, care a avut legătură și cu Cincizecimea, pentru că a fost vorba despre punctul culminant al manifestării lui Dumnezeu. Desigur, există diferențe între Schimbarea la Față și Cincizecime, deoarece, la vremea Schimbării la Față, ucenicii nu erau încă mădulare ale Trupului îndumnezeit al lui Hristos, așa cum aveau să devină în ziua Cincizecimii.

În timpul vieții de pe pământ a lui Hristos, au mai existat și alte episoade legate de Schimbarea la Față, de vreme ce ucenicii s-au învrednicit și cu alte ocazii să vadă câteva raze ale Dumnezeirii lui Hristos. În continuare, vom prezenta două dintre aceste evenimente.

P r i m u l a fost chemarea a doi dintre ucenici, după ce Sfântul Ioan Botezătorul L-a arătat lor pe Hristos. Îndată ce l-au auzit pe Cinstitul Înaintemergător spunând: „Iată Mielul lui Dumnezeu”, ucenicii L-au urmat pe Acesta. Și „Iisus întorcându-Se și văzându-i că merg după El” i-a întrebat ce caută. Atunci când ei L-au întrebat la rândul lor unde locuiește, Hristos i-a chemat să vină cu El. În continuare, Sfântul Evanghelist notează: *Au mers deci și au văzut unde locuia; și au rămas la El în ziua aceea* (Ioan 1, 35-39). Faptul că Hristos Și-a întors fața și i-a văzut înseamnă că Și-a dezvăluit o parte din slava chipului Său, lucru care i-a făcut pe ucenici să vrea să rămână cu El. Casa lui Hristos este lumina, pentru că Dumnezeu este „lumina neapropiată a caselor”, iar faptul că ucenicii au rămas în acea zi în casă înseamnă că ei au fost o zi întreagă în contemplarea Luminii nezidite.

Așadar, chemarea ucenicilor nu a reprezentat o simplă invitație la care ei au răspuns pentru erau plini de zel, ci a fost rodul vederii de Dumnezeu și al revelației. După cum spune Cuviosul Teofilact, acest lucru demonstrează că Hristos Își arată fața, adică slava chipului Său, numai celor care Îl urmează. Cu alte cuvinte, nimeni nu poate să ajungă la vederea de Dumnezeu dacă nu Îl urmează pe Hristos în practică, pentru că „dacă omul nu se curăță pe sine, cum poate să dobândească cunoștința și să primească lumina?”

Cel de-al doilea eveniment a fost chemarea ucenicilor între care se afla și Sfântul Apostol Petru. Hristos i-a întâlnit în ceasul când aceștia tocmai se întorceau după ce pescuiseră toată noaptea în zadar și le-a spus să arunce din nou năvoadele în apă. După ce a prins pești peste orice așteptare, Simon Petru a căzut la picioarele lui Hristos și l-a spus: „leși de la mine, Doamne, că sunt om păcătos”. Sfântul Evanghelist Luca justifică această reacție: *Căci spaima îl cuprinsese pe el și pe toți cei ce erau cu el, pentru pescuitul peștilor pe care îi prinseseră* (Luca 5, 1-11). Sentimentul Sfântului Apostol Petru că este păcătos a fost rodul fricii lui Dumnezeu și al întregii atmosfere create de minunea săvârșită. Este vorba despre manifestarea slavei lui Dumnezeu, de simțământul prezenței Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, dar și de conștiința propriei necurății și păcătoșenii. Dacă vom compara acest episod cu alte evenimente revelatoare de aceeași natură din Vechiul și din Noul Testament, vom constata că frica nu provenea din fapte exterioare, ci din revelarea slavei lui Dumnezeu.

2

Schimbare la față înseamnă schimbarea înfățișării. La un moment dat, Hristos a dezvăluit ceea ce era ascuns, adică a arătat slava Dumnezeirii cu Care firea omenească a fost unită din clipa zămislirii în pântecele Născătoarei de Dumnezeu. Din iubire de oameni, Hristos a ascuns ceea ce El era dintotdeauna, pentru ca ucenicii „să nu ardă” din pricina nevredniciei lor, ei nefiind încă pregătiți pentru a vedea.

Pe Tabor, Hristos S-a schimbat la Față, dar „nu a luat o altă înfățișare, și nici nu S-a transformat, ci S-a arătat ucenicilor cu adevărata Lui față” (Sfântul Ioan Damaschin). Aceasta înseamnă că Hristos nu a luat ceva ce nu avea, nici nu S-a transformat în ceva ce nu era, ci S-a arătat ucenicilor așa cum era El în realitate. Practic, atunci când vorbim despre Schimbarea la Față, înțelegem că Hristos a arătat slava Dumnezeirii Sale, pe care o ținea nevăzută prin faptul că apăsarea oamenilor cu trup obișnuit, pentru că oamenii nu puteau face față vederii Dumnezeirii.

Sfântul Ioan Gură de Aur spune că Hristos nu a dezvăluit întreaga Dumnezeuire, ci numai o mică parte din energia Sa. El a făcut acest lucru ca să arate slava dumnezeiască doar ca o pregustare a Împărăției Cerurilor, dar și din iubire de oameni, pentru ca ucenicii să nu-și piardă încă viața prin vederea întregii slave a Dumnezeuirii. De aceea, taina Schimbării la Față ascunde revelarea Împărăției Cerurilor, dar este și expresie a iubirii de oameni a lui Dumnezeu.

În textele liturgice se vorbește despre faptul că, în timpul Schimbării la Față, Hristos a îndumnezeit firea omenească pe care o luase asupra Sa. Asemenea exprimări nu arată că firea omenească s-a îndumnezeit în acel ceas. După cum afirmă Sfântul Ioan Damaschin, firea omenească a primit Dumnezeuire, adică s-a îndumnezeit, prin unirea în ipostas și prin comuniunea cu Fiul lui Dumnezeu, care a avut loc în momentul zămislirii lui Hristos în pântecele Născătoarei de Dumnezeu, în ziua Bunevestiri. În acel moment, Dumnezeuirea a îndumnezeit firea omenească, iar firea omenească a fost îndumnezeită (Sfântul Grigorie Teologul). În timpul Schimbării la Față a lui Hristos, firea omenească îndumnezeită prin luarea ei de către Dumnezeu Cuvântul s-a arătat ucenicilor. Mai înainte, îndumnezeirea firii omenești era necunoscută, dar acum, ea se vedește. Acesta este sensul faptului că în unele tropare ale Bisericii se vorbește despre îndumnezeirea firii omenești în timpul Schimbării la Față.

Lucrul acesta ne duce la concluzia că, pe Tabor, nu a avut loc numai revelarea și Schimbarea la Față a lui Hristos, prin care El a arătat câteva raze ale Dumnezeuirii Sale, ci și schimbarea la față a ucenicilor. Ucenicii s-au învrednicit să vadă îndumnezeirea firii omenești a lui Hristos tocmai pentru faptul că ei înșiși s-au schimbat. Sfinții Părinți vorbesc despre transformarea ucenicilor: „Ucenicii s-au transformat, iar aceasta i-a făcut să vadă transformarea” (Sfântul Grigorie Palama).

Schimbarea ucenicilor a avut loc în toată existența lor psihosomatică. Ei nu au văzut lumina sfântă doar prin mintea lor, care este ochiul sufletului, ci și prin simțurile trupești, care au fost mai înainte întărite de harul nezidit al lui Dumnezeu și au fost transformate pentru a putea vedea. Ochii trupești sunt orbi pentru lumina lui Dumnezeu, pentru că sunt zidiți și nu pot vedea Lumina nezidită.

Tocmai de aceea, prin harul Creatorului, ochii au fost transformați spre a vedea slava lui Dumnezeu (Sfântul Grigorie Palama).

3

Pentru ca să arate slava Dumnezeirii Sale, Hristos a urcat pe Muntele Tabor. Lucrul acesta s-ar fi putut petrece și pe o câmpie, într-un loc îndepărtat. Atunci de ce a fost preferat muntele?

În vremurile vechi se obișnuia ca toate marile evenimente să se desfășoare pe locuri înalte, pe munți înalți sau scunzi, lucru valabil și în cazul idolatriilor, care aduceau jertfă în munți. Hristos a arătat măreția slavei Sale pe Muntele Tabor, pentru că revelarea îndumnezeirii firii omenești este cel mai mare eveniment din istoria omenirii.

În plus, după cum a spus Însuși Hristos, El a venit să caute oaia rătăcită care s-a pierdut în munți. Prin urmare, Hristos a urcat pe munte pentru a arăta că El a găsit oaia pierdută, că a slobozit-o de păcat și de Diavol și că El este adevăratul păstor al oamenilor (Sfântul Grigorie Teologul).

Urcarea pe munte arată și faptul că cei care vor să vadă slava Dumnezeirii în firea omenească a Cuvântului trebuie să iasă din micime și să ajungă la cele înalte, să urce spre cer, adică să se curățească de toate cele lumești care îi țin legați de pământ.

Schimbarea la Față a lui Hristos a avut loc în timpul zilei, fapt pentru care ucenicii vedeau atât soarele fizic, cât și pe cel duhovnicesc. Într-un tropar de-al său, Sfântul Ioan Damaschin scrie: „Ascunsu-s-a de razele Dumnezeirii soarele cel simțitor, dacă Te-a văzut pe Tine schimbat la față, pe Muntele Taborului, lisuse al meu”. Cu alte cuvinte, soarele fizic s-a ascuns, adică a dispărut în fața razelor Dumnezeirii lui Hristos. După cum spun sfinții care au asemenea experiențe, este posibil ca la început, ucenicii să fi văzut două lumini, adică lumina creată și lumina necreată, dar atunci când s-a arătat energia Dumnezeirii, care era mult mai puternică, soarele fizic a dispărut cu desăvârșire. Sfântul Isaac Sirul spune că pe Tabor, ucenicii vedeau doi sori: „unul pe cer, după fire, iar celălalt peste fire”.

Sfântul Nicodim Aghioritul afirmă că, în timpul Schimbării la Față a lui Hristos, pe Muntele Tabor priveliștea a fost copleșitoare. Aceasta s-a datorat în primul rând faptului că răsăriseră doi sori, ceea ce zidirea nu mai cunoscuse până atunci. Nu a fost vorba despre soarele care se arată înainte de răsărirea soarelui, adică despre așa-numita parhelie, care este imaginea optică a soarelui ce precede răsărirea adevăratului soare, ci despre doi sori care s-au arătat la amiază (nu în zori, atunci când are loc fenomenul de parhelie). În al doilea rând, atmosfera a fost copleșitoare pentru că una din cele două apariții luminoase era soarele care răsărise din ceruri, iar cealaltă era soarele duhovnicesc, care răsărise de pe pământ. Cel de-al doilea soare era fără de asemănare mai presus decât soarele fizic, care răsărise din ceruri. La fel cum, prin răsărirea soarelui fizic, toate stelele cerului dispar, atunci când a răsărit soarele dreptății, au dispărut toate razele soarelui fizic.

Desigur, în acel moment, slava soarelui duhovnicesc nu a fost văzută de toți oamenii de pe pământ, ci numai de trei ucenici și de profeții care s-au arătat atunci. Sfântul Grigorie Palama spune că, în afara cazului orbilor, soarele fizic care răsare din cer este văzut de toți oamenii de pe pământ, în vreme ce soarele duhovnicesc al dreptății este văzut numai de cei vrednici și pregătiți pentru aceasta. Continuându-și ideea, el mai spune că soarele fizic este văzut de toți oamenii pentru că nu are suflet, rațiune și voință, în vreme ce soarele duhovnicesc se arată cui vrea, dacă vrea și cât timp vrea, pentru că, nu numai că are ființă, strălucire și slavă, dar are și voință corespunzătoare. Prin urmare, doar cei care sunt învredniciți de Dumnezeu pot vedea lumina duhovnicească și nezidită, fiindcă Dumnezeu Se descoperă pe Sine Însuși după cum voiește El, iar această descoperire se face în funcție de starea duhovnicească a oamenilor care se învrednicesc de o asemenea experiență revelatoare.

4

Am subliniat mai înainte faptul că lumina pe care au văzut-o ucenicii pe Muntele Tabor nu era o realitate creată, ci însăși lumina Dumnezeirii. Mai mult, ea nu era o a treia fire a lui Hristos, care ar fi fost până atunci ascunsă, ci era Însăși Dumnezeirea Care a

îndumnezeit firea omenească. Cu alte cuvinte, Hristos avea două firi, una dumnezeiască și alta omenească, unite în ipostasul Său fără schimbare, fără amestecare, fără despărțire și fără împărțire, iar ucenicii s-au învrednicit să vadă slava Dumnezeirii în firea omenească a Cuvântului.

O învățătură fundamentală a Bisericii spune că fiecare ființă își are energia sa. Dacă ființa este necreată, atunci energia este necreată, iar dacă ființa este creată, și energia este creată. De asemenea, după cum afirmă Sfântul Ioan Damaschin, altceva este ființa sau firea, altceva este energia, altceva este cel de la care provine energia și altceva este roada lucrării. Energia este slava ființei, însă cel de la care provine energia este persoana. Persoanele Sfintei Treimi au fire și energie comune. După cum învață Sfinții Părinți, noi, oamenii, nu vedem și nici nu ne împărtășim din ființa lui Dumnezeu, ci numai din energiile Sale. Prin urmare, ceea ce au văzut ucenicii pe Muntele Tabor nu era ființa lui Dumnezeu, ci energia Sa în firea omenească a Cuvântului.

Lumina de pe Muntele Tabor era slava Dumnezeirii. După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, cuvântul *Dumnezeire* desemnează ființa lui Dumnezeu și energiile Sale, pe când *Dumnezeu* desemnează persoana și ipostasul. Nu putem numi Dumnezeire numai pe Tatăl, numai pe Fiul sau numai pe Sfântul Duh. Putem să spunem *Dumnezeu Tatăl*, *Dumnezeu Cuvântul* sau *Dumnezeu Sfântul Duh*, însă niciodată *Dumnezeirea Tatălui*, ca și cum ea ar fi diferită de *Dumnezeirea Fiului* și de *Dumnezeirea Duhului Sfânt*.

Deoarece se referă la fire, cuvântul *Dumnezeire* poate fi redat și prin energia lui Dumnezeu. De aceea, putem să vorbim despre „Dumnezeirea de deasupra”, adică despre firea Dumnezeirii care este cu totul neîmpărtășită, și despre „Dumnezeirea binevoitoare”, reprezentată de energiile Dumnezeirii din care se împărtășește omul. Cu toate acestea, Dumnezeirea este una în trei ipostasuri (Sfântul Grigorie Palama).

Cuvântul *Dumnezeire*⁵⁶ este polisemantic și desemnează diferite adevăruri teologice. Sfântul Grigorie Palama face mai multe analize interpretative care se referă la etimologia acestui cuvânt, adică la provenința sa. Sfânta Treime Se numește *Theotita* (*Dumnezeire*) de

⁵⁶ În limba greacă: Θεότηα.

la „se așează⁵⁷ și ajunge pretutindeni”, desemnând omniprezența lui Dumnezeu. Cuvântul *Theotita* provine și din „se face nevăzut⁵⁸ și fuge de peste tot”, însemnând că firea, adică ființa Sa, nu poate fi atinsă. Se numește *Theotita* pentru că „arde tot ce atinge⁵⁹ și distruge toată răutatea”, desemnând strălucirea lui Dumnezeu și energia Sa care arde pe orice păcătos. Acest cuvânt poate proveni și din *theastha*⁶⁰, însemnând că Dumnezeu le vede și le cunoaște pe toate înainte ca ele să înceapă să existe. De asemenea, desemnează și grija lui Dumnezeu pentru toate, fiindcă se leagă de exprimarea „a se îngriji și a vedea⁶¹”. În plus, cuvântul *Theotita* (*Dumnezeire*) provine de la *theopoio*⁶² (*a adora*). Toate aceste interpretări etimologice desemnează diferitele energii ale lui Dumnezeu, adică energia proniatoare, iluminatoare și îndumnezeitoare, dar în același timp, desemnează și ceea ce este neîmpărțășit din Dumnezeu, adică ființa sau firea Sa.

Concluzia teologică pe care am putea să o desprindem din toată această abordare este că ucenicii nu au văzut pe Tabor ființa lui Dumnezeu, ci energia necreată a Dumnezeului Treimic în firea omenească a Cuvântului.

5

Schimbarea la Față de pe Muntele Tabor a avut loc la câteva zile după ce Hristos le-a vorbit ucenicilor: *Adevărat grăiesc vouă că sunt unii din cei care stau aici care nu vor gusta moartea până ce nu vor vedea împărăția lui Dumnezeu venind întru putere* (Marcu 9, 1). Imediat după prezentarea acestor cuvinte ale lui Hristos, Sfântul Evanghelist descrie episodul Schimbării la Față, care s-a petrecut șase zile mai târziu. Așadar, după cum reiese din Sfânta Evanghelie, între timp nu a mai avut loc nici un eveniment, nici o învățătură și nici o

⁵⁷ În limba greacă: *thein* (θείν).

⁵⁸ În limba greacă: *apotheonta* (αποθεόντα).

⁵⁹ În limba greacă: *atthein* (αιθείν).

⁶⁰ În limba greacă: *theasthai* - a vedea.

⁶¹ În limba greacă: *theasthai* (theasthai).

⁶² În limba greacă: *theopoio*.

minune. Aceasta înseamnă că zilele care s-au scurs de la spusele lui Hristos și până Schimbarea Sa la Față au fost petrecute în liniște.

Despre Împărăția lui Dumnezeu se spun multe. Unii o identifică cu o instaurare a voii lui Dumnezeu asupra lumii, iar alții cu fericirea viitoare a celor dreți. Faptul că există o legătură între Împărăția lui Dumnezeu și Schimbarea la Față a lui Hristos arată că în realitate, Împărăția lui Dumnezeu este contemplarea harului necreat și a slavei Dumnezeului Treimic în firea omenească a Cuvântului și, bineînțeles, îndumnezeirea omului.

În legătură cu acest aspect, Sfântul Grigorie Palama face o observație deosebită. El învață că Împărăția lui Dumnezeu este strâns legată de Împărat, Care este Hristos Dumnezeu. În Hristos, firea dumnezeiască s-a unit cu cea omenească, iar slava Dumnezeirii a îndumnezeit și a iluminat firea omenească. De aceea, acolo unde Se afla Hristos, era și Împărăția Cerurilor. Nu există împărat fără împărăție și nici împărăție fără împărat. Așadar, fără Împăratul Hristos, Împărăția lui Dumnezeu nu poate fi concepută.

În cuvântul Său, Hristos face legătura între împărăție și vedere: „până ce nu vor vedea împărăția lui Dumnezeu”. Este vorba despre vederea luminii necreate. „Venind” nu înseamnă că Împărăția vine de undeva, ci înseamnă că ea se va arăta, pentru că acolo unde este Hristos este și Împărăția. Așadar, nu este vorba despre o venire spațială, ci despre o revelare, iar această revelație-arătare are loc prin energia Duhului Sfânt. Lucrul acesta este desemnat prin cuvintele „întru putere”. Omul nu este capabil să vadă slava lui Dumnezeu dacă simțurile sale psihosomatice nu sunt întărite de energia necreată a lui Dumnezeu.

Biserica și Sfânta Împărtășanie pot fi numite Împărăția lui Dumnezeu atunci când cei care trăiesc în ele ajung la vederea slavei nezidite a lui Dumnezeu, care este adevărata Împărăție. Dacă vorbim despre Biserică și despre Împărăția lui Dumnezeu fără a face legătura între acestea și contemplarea lui Dumnezeu, care înseamnă vederea luminii necreate, atunci greșim din punct de vedere teologic. De altfel, pentru că tainele Bisericii au o legătură foarte strânsă cu harul curățitor, iluminator și îndumnezeitor al lui Dumnezeu, ele dezvăluie Împărăția lui Dumnezeu și îl duc pe om spre aceasta.

Potrivit învățăturii Sfinților Părinți, pe Muntele Tabor, Hristos le-a arătat oamenilor frumusețea originară a chipului lor, tocmai pentru că El a fost arhetipul zidirii omului, iar omul a fost creat după chipul Său. Prin aceasta, s-a vădit slava chipului, dar și marea cinste pe care o avem de a fi creați după chipul lui Dumnezeu. Originea noastră este nobilă, nu umilă, pentru că slăvitul Hristos a fost prototipul, dar și artistul plămădirii oamenilor.

În mod repetat, în Sfânta Scriptură se spune că Hristos este noul Adam, Care S-a întrupat pentru a îndrepta greșeala protopărintelui nostru. Pe vremea când se afla în Rai, deși era încă neîncercat, cel dintâi Adam se găsea la treapta iluminării minții, deoarece chipul său era curat și primea razele luminii sfinte. Dar, ca urmare a păcatului, el s-a întunecat și a pierdut asemănarea lui Dumnezeu, fără însă a fi lipsit în totalitate de chipul de mai înainte. Potrivit Tradiției patristice, chipul lui Adam s-a înnegrit, adică s-a întunecat, fără a se pierde cu totul, dar prin întruparea lui Hristos și prin îndumnezeirea firii omenești Adam a recăpătat slava anterioară, urcând chiar mai sus.

Astfel, pe Muntele Tabor, Hristos a arătat care a fost prototipul zidirii omului și în ce stare se afla primul Adam în Rai, înainte de cădere.

Desigur, spunem toate acestea în mod convențional, pentru că, după cum învață Sfântul Nicodim Aghioritul, strălucirea lui Hristos schimbat la față era mai sfântă și mai puternică decât strălucirea lui Adam de pe vremea când se afla în Rai. Acest lucru a avut două motivații. Prima motivație a fost că Dumnezeu Care l-a creat pe Adam era Dumnezeu prin ființă, în timp ce Adam era dumnezeu prin împărtășire. Lumina lui Dumnezeu izvorăște din ființa Lui, în vreme ce lumina pe care o avea Adam provenea din împărtășirea din har. A doua motivație a fost că Hristos a luat fire omenească pe care a îndumnezeit-o în ipostasul Său, în vreme ce Adam a fost în comuniune cu Dumnezeu prin har. Aceasta înseamnă că, dacă în cazul lui Hristos, firea dumnezeiască s-a unit cu cea omenească în ipostas, în cazul lui

Adam și a oricărui alt om îndumnezeit, firea omenească se unește cu Dumnezeu în har, nu în ipostas, pentru că unirea în ipostas a firii dumnezeiești cu cea omenească a avut loc numai în Hristos.

Pentru a se înțelege mai bine acest lucru, trebuie să spunem că, așa cum scrie Sfântul Ioan Damaschin, există trei feluri de unire. Prima este unirea în *ființă*, care are loc între Persoanele Sfintei Treimi; a doua este unirea în *ipostas*, care s-a petrecut în cazul lui Hristos, o dată cu întruparea Sa, Hristos fiind singurul Dumnezeu-Om; iar a treia este unirea în *har* și se petrece cu oamenii îndumnezeiți, care nu se unesc cu Dumnezeu în ființă, pentru că acest lucru are loc numai între Persoanele Sfintei Treimi, și nici în ipostas, pentru că Dumnezeul-Om este unul singur, ci se unesc prin împărtășirea din har. De aceea, sfinții nu se numesc dumnezei-oameni, fie și în har, ci dumnezei prin har sau oameni îndumnezeiți.

Cu toate acestea, Hristos schimbat la față a arătat slava arhetipului zidirii noastre. Însă originalul are o mai mare valoare, la fel cum, în cazul statuiilor, cea mai mare valoare o are originalul, iar copiile sunt de o mai mică importanță, pentru că oricine poate să le facă. Prin bunăvoința lui Dumnezeu, Schimbarea la Față a lui Hristos arată obârșia omului, dar și scopul către care acesta trebuie să tindă.

7

Chiar dacă este zidită, lumina fizică reprezintă singura realitate de pe pământ care poate reda slava și strălucirea Dumnezeirii. Chipul lui Hristos strălucea ca un soare, iar îmbrăcămintea Lui s-a făcut albă ca lumina, pentru ca în acest fel, omul să poată înțelege slava Dumnezeirii. Nu există nici o altă realitate pământească care să exprime acest lucru.

Se cunoaște faptul că Dumnezeu este și Se numește Lumină, pentru că acest lucru a fost revelat de Însuși Hristos, Care a spus: *Eu sunt Lumina lumii* (Ioan 8, 12), dar și pentru că cei care s-au învrednicit mai apoi să Îl vadă, au afirmat că El era ca o lumină strălucitoare. După cum notează Sfântul Ioan Gură de Aur, Evanghelistul a spus că înfățișarea lui Hristos strălucea ca soarele

pentru că nu exista nici o altă imagine care să prezinte mai bine strălucirea chipului lui Hristos din acel moment.

Imaginea soarelui dezvăluie încă un adevăr teologic, pe care îl prezintă Sfântul Grigorie Palama. El precizează că între lumină și soare există o diferență. După cum știm din Vechiul Testament, Dumnezeu a făcut lumina în prima zi a creației, iar în a patra zi, a făcut soarele și i-a dat lumină. Așadar, lumina a fost înainte-creată, iar în discul soarelui ea a strălucit în cea de-a patra zi. Prin analogie, acest lucru se observă și în cazul lui Hristos. Lumina lui Dumnezeu a fost și este fără început, adică nu a existat timp în care ea să nu fi existat. Mai târziu, atunci când a avut loc întruparea, firea omenească a fost luminată, pentru că a luat în ea plinătatea Dumnezeirii. Așadar, Dumnezeu a fost lumină dintotdeauna, iar atunci când a avut loc întruparea, trupul pe care l-a luat a devenit și el izvor al luminii necreate.

Există însă o diferență enormă între lumina Dumnezeirii și lumina soarelui, tot atâta câtă există între nezidit și zidit. Ziditul are un început al existenței sale și ar trebui să aibă și un sfârșit, dar Dumnezeu vrea ca el să nu aibă sfârșit. În plus, ziditul suferă schimbări și alterări. Neziditul nu are nici început și nici sfârșit și, desigur, nu suferă nici modificări și nici alterări. De aceea, pentru a desemna neziditul, putem folosi realități fizice numai în mod convențional. Sfântul Evanghelist scrie: *și a strălucit fața Lui ca soarele* (Matei 17, 2). Chipul Său nu s-a făcut soare, ci ca soarele.

Sfântul Nicodim Aghioritul notează diferența dintre strălucirea soarelui fizic și strălucirea soarelui dreptății. Deoarece este supusă legilor timpului, lumina soarelui fizic ajunge la ochii omului o dată cu scurgerea timpului, adică nu toată dintr-o dată, în masă, ci puțin câte puțin. Ea variază de la revărsatul zorilor spre răsăritul soarelui, de la răsăritul soarelui spre miezul zilei și de la miezul zilei spre apus. Așadar, revărsarea luminii variază, ea oferindu-se în funcție de diferitele momente ale zilei. Însă, în cazul luminii văzute de ucenici pe Muntele Tabor, nu s-a petrecut același lucru. Deoarece lumina dreptății este nezidită și deasupra timpului, ea nu i-a luminat pe Apostoli „puțin câte puțin, progresiv și prin transfer, ci direct, toată la un loc”.

În funcție de starea duhovnicească a omului, lumina lui Dumnezeu lucrează în două feluri: luminător și mistuitor. După cum spune Sfântul Nicodim Aghioritul, cărbunele este alcătuit atât din partea pământească și materială, care se face cenușă, cât și partea care înseamnă lumină și flacără. De aceea, în unele cazuri arde, iar în altele, luminează. Acest lucru se petrece și cu lumina lui Dumnezeu din firea omenească a Cuvântului. Hristos Se aseamănă cu cărbunele aprins, pentru că are atât fire omenească, materială, cât și lumina Dumnezeirii. Însă cu El se petrece un lucru diferit față de fenomenul suferit de cărbune, care nu îi luminează pe acei aflați la depărtare și îi arde pe cei care sunt aproape, căci El Se face lumină pentru oamenii curățiți de păcate și foc pentru cei care sunt necurați.

Cu această ocazie, trebuie să mai analizăm o frumoasă observație a Sfântului Vasile cel Mare în legătură cu întruparea lui Hristos. Folosind ca exemplu fierul înroșit în foc, el spune că focul nu vine în fier prin deplasare, ci prin transmitere. Aceasta înseamnă că focul nu se deplasează către fier ci, rămânând în locul său, îi transferă acestuia puterile și energiile sale, astfel încât, pe de o parte, ca urmare a acestui transfer, focul nu se micșorează, iar pe de altă parte, el umple întreg fierul. Prin analogie, același lucru s-a petrecut și la întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul. Dumnezeu nu S-a mișcat din Sine, adică nu S-a deplasat spațial, ci a binevoit către neamul omenesc, înălțându-Și cort în noi fără a înceta să Se afle în ceruri. În imnele închinare Născătoarei de Dumnezeu, acest lucru este redat în chip minunat: „Bunăvoire dumnezeiască a fost, iar nu mutare din loc”.

8

Sfântul Evanghelist Matei spune: *și a strălucit fața Lui ca soarele* (Matei 17, 2). Dincolo de aspectele pe care le-am accentuat până aici, trebuie să ne extindem analiza și să mai subliniem câteva adevăruri teologice în legătură cu strălucirea chipului lui Hristos.

Lumina lui Dumnezeu este de dinainte de veac și deasupra timpului, dar pe Tabor, din dragostea nespusă a lui Dumnezeu pentru oameni, ea a luat formă pe trupul omenesc „ca pe discul soarelui”. În ciudag strălucirii și a descrierii sale pe chipul lui Hristos, lumina „este

neamestecată și neamestecat le împlinește pe toate și rămâne nedescrisă chiar și atunci când este descrisă” (Sfântul Nicodim Aghioritul). Aceasta este marea taină a întrupării lui Dumnezeu Cuvântul, a Schimbării Sale la Față, dar și a îndumnezeirii omului.

Pentru a nu se face nici o confuzie între lumina zidită a soarelui și Lumina nezidită a Dumnezeirii, de multe ori, pentru desemnarea luminii necreate, Sfinții Părinți folosesc sintagma „întunericul de deasupra luminii”. Cu adevărat, Dumnezeu este lumină, așa cum L-au văzut sfinții, dar pentru a reda vederea superioară și pentru a se evita corelația cu alte lumini care sunt create, această lumină se numește și întuneric de deasupra luminii. În acest cadru, trebuie să analizăm teologia catafatică (*pozitivă*) și cea apofatică (*negativă*). Teologia catafatică, ce îl desemnează pe Dumnezeu prin energiile Sale și prin rezultatele acestor energii, îl caracterizează pe Acesta ca fiind lumină adevărată, inaccesibilă și absolută. Teologia apofatică îl numește pe Dumnezeu „supralumină” și spune că El este deasupra oricărui nume și deasupra substanței. Astfel, această din urmă teologie nu conduce spre agnosticism și nici nu sfârșește într-un misticism neîntemeiat, ci evită pericolele raționalismului și ale explicării Dumnezeirii prin simțuri (Sfântul Nicodim Aghioritul).

Din toate acestea, înțelegem că fața Domnului a strălucit ca soarele, dar în același timp, a strălucit și deasupra soarelui, ceea ce înseamnă că a strălucit în chip inexprimabil și deasupra înțelegerii sau a rațiunii. Formulările Sfinților Părinți exprimă cel mai bine această realitate. Ei spun cu ucenicii lui Hristos și cei îndumnezeiți din decursul veacurilor îl văd pe Dumnezeu fără să îl vadă, îl aud fără să îl audă, se împărtășesc din El fără să se împărtășească și îl înțeleg fără să îl înțeleagă.

Prin urmare, strălucirea lui Hristos de pe Tabor și revelarea slavei Sale către oamenii îndumnezeiți din fiecare epocă nu reprezintă evenimente ale simțurilor, ci lucruri tainice, care înseamnă vădirea în chip nespus a slavei lui Dumnezeu.

În momentul Schimbării la Față de pe Muntele Tabor, Dumnezeul Treimic S-a revelat în același fel în care S-a descoperit pe Sine și în ceasul Botezului lui Hristos. Cea de-a doua Persoană a

Sfintei Treimi, Care a primit întruparea, a strălucit în fața ucenicilor și le-a arătat slava Dumnezeirii Sale. Tatăl a adevărit că Acela era Fiul Său iubit, iar Sfântul Duh a fost norul luminos care i-a acoperit pe ucenici.

Dumnezeul Treimic este lumină, pentru că lumina este strălucirea Dumnezeirii și vederea harului Dumnezeului Treimic. În troparele Bisericii se cântă: „lumină este Tatăl, lumină este Cuvântul, lumină și Sfântul Duh”. Chipul lui Hristos a strălucit ca soarele, vocea Tatălui a fost o vedere puternică a luminii, iar norul, care înfățișa prezența Duhului Sfânt, era și el luminos. De aceea, după cum spune Sfântul Grigorie Palama, în acel moment, ucenicii nu au putut să reziste și au căzut la pământ. Toate acestea exprimă slava Dumnezeirii.

În punctul culminant al vederii de Dumnezeu, s-a auzit vocea Tatălui: *Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit* (Matei 17, 5). Atunci când am analizat Botezul lui Hristos, am văzut semnificația acestei adevări a Tatălui. În analiza de față, vom prezenta punctul de vedere al Sfântului Ioan Gură de Aur, care spune că Tatăl își arată marea Sa dragoste pentru Fiul Său după fire, Cel Unul Născut. Dragostea Tatălui este triplă, mai întâi pentru că Hristos este Fiu, iar fiecare părinte își iubește copilul, în al doilea rând, pentru că El este iubit și, în al treilea rând, pentru că a binevoit în El.

Vocea Tatălui a arătat și faptul că, pe lângă văz, pe Muntele Tabor exista și auz. În realitate, după cum spune Sfântul Simeon Noul Teolog, în timpul vederii de Dumnezeu și al revelării Sale, toate simțurile omului se fac unul singur, adică se unesc. De aceea, vederea este auz, auzul este vedere, iar vederea și auzul sunt gust și pipăit etc. Cu toate acestea, în timpul contemplării lui Dumnezeu, omul nu este dezintegrat, pentru că dezintegrarea este trăsătură caracteristică a ființei umane căzute. Atunci când ajunge la vederea de Dumnezeu, omul îl vede pe Creator prin propria sa îndumnezeire.

După cum spune Sfântul Nicodim Aghioritul, de obicei, vederea este mai demnă de crezare decât auzul. Mai întâi omul aude ceva, după care urmează vederea. Însă în acest caz, se petrece contrariul. Ucenicii au văzut slava lui Dumnezeu, după care, prin intermediul auzului, a urmat confirmarea.

Explicând acest lucru, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că de aici se vedește diferența dintre Vechiul și Noul Testament. De obicei, în Vechiul Testament, revelațiile veneau mai ales prin auz, de vreme ce proorocii dezvăluiau cele viitoare prin preziceri și profeții. În mod obișnuit, oamenii auzeau mai întâi despre Dumnezeu, după care Îl vedeau, așa cum, de altfel, mărturisește și Dreptul Iov: *Din spusele unora și altora auzisem despre Tine, dar acum ochiul meu Te-a văzut* (Iov 42, 5). În Noul Testament, însă, se petrece contrariul. De obicei, mai întâi este vederea, după care urmează auzul. Acest fapt este firesc pentru că în Vechiul Testament, venirea lui Mesia era ascunsă, dar atunci când Fiul lui Dumnezeu a venit în trup, mai întâi a fost văzut, pentru că El a fost văzut, după care a urmat confirmarea.

Lucrul acesta se petrece și în viața bisericească și duhovnicească. Atunci când ne aflăm în stadiul curățirii, care amintește în fond de modul de viață legat de Legea Vechiului Testament, Îl cunoaștem pe Dumnezeu doar din auzite. Însă când ajungem la iluminarea minții și la îndumnezeire, prin viața petrecută în taine și în împărtășirea din energiile iluminatoare și îndumnezeitoare ale Creatorului, atunci Îl vedem pe Dumnezeu.

Toate aceste considerații sunt spuse în mod convențional și în contextul creat de faptul că, atunci când omul ajunge la îndumnezeire, puterile sale psihosomatice se unesc.

Vocea Tatălui vine din norul luminos, lucru care arată că Tatăl este de o ființă cu Sfântul Duh, dar și că cele trei sfinte ipostasuri sunt de o ființă. Arătarea norului luminos se leagă și de adevărul revelator că Hristos a fost Acela Care a îndrumat poporul lui Dumnezeu în Vechiul Testament.

În cartea Ieșirii, se spune că Dumnezeu conducea poporul israelit în drumul său din pământul Egiptului spre pământul făgăduinței, luminându-l noaptea cu foc și acoperindu-l cu un nor în timpul zilei: *Iar Domnul mergea înaintea lor: ziua în stâlp de nor, arătându-le calea, iar noaptea în stâlp de foc* (Ieșirea 13, 21).

Pe Muntele Tabor, au fost prezente atât lumina cât și norul. Lumina era Hristos, pentru că Îi strălucea chipul ca soarele, iar norul era prezența Duhului Sfânt. Din acest adevăr nu trebuie să se înțeleagă că lucrarea Fiului a fost diferită de lucrarea Preasfântului Duh sau că economia Fiului era separată de economia Duhului Sfânt.

De altfel, se știe faptul că zidirea și rezidirea omului reprezintă lucrarea comună a Dumnezeuului Treimic.

În concluzie, ceea ce trebuie subliniat este faptul că pe Tabor, S-a arătat și S-a revelat Dumnezeuul Treimic. Viața bisericească și duhovnicească înseamnă împărtășirea din harul nezidit al lui Dumnezeu prin firea omenească a Cuvântului. Atunci când ne împărtășim cu preacuratele Taine, ne împărtășim din Trupul și din Sângele lui Hristos și din energiile Dumnezeuului Treimic.

10

În afară de Dumnezeuul Treimic, pe Muntele Tabor se mai aflau cinci persoane. Lângă Hristos erau două persoane proeminente din Vechiul Testament – Profetul Moise și Profetul Ilie – precum și trei ucenici: Petru, Iacov și Ioan. Primii sunt reprezentanți ai Vechiului Testament, mai precis, unul al Legii (Moise), iar celălalt al profețiilor (Ilie), în vreme ce Apostolii sunt reprezentanți ai Noului Testament.

Ucenicii știau din cel puțin două motive că persoanele din Vechiul Testament care s-au arătat erau Moise și Ilie.

În primul rând, această cunoaștere venea prin harul lui Dumnezeu, fiindcă ucenicii i-au văzut pe bărbații văzători de Dumnezeu din Vechiul Testament tocmai pentru că se aflau în lumina lui Dumnezeu. După cum spune Sfântul Grigorie Palama, lumina lui Dumnezeu dezvăluie toate cele viitoare și cu atât mai mult pe cele prezente.

În al doilea rând, Apostolii i-au recunoscut pe cei doi oameni văzători de Dumnezeu ai Vechiului Testament din discuția avută de aceștia cu Hristos. Sfântul Evanghelist scrie: *Și iată, Moise și Ilie s-au arătat lor, vorbind cu El* (Matei 17, 3). Cuvintele Sfântului Evanghelist Luca sunt grăitoare, deoarece prezintă conținutul discuției: *Și iată, doi bărbați vorbeau cu El, care erau Moise și Ilie, și care, arătându-se întru slavă, vorbeau despre sfârșitul Lui, pe care avea să-l primească în Ierusalim* (Luca 9, 30-31). Bărbații din Vechiul Testament care s-au arătat în acel ceas vorbeau despre Patimile lui Hristos. Pentru că Schimbarea la Față a lui Hristos a avut loc în timpul rugăciunii – deoarece Sfântul Evanghelist Luca spune: *Și pe când Se*

ruga El, chipul feței Sale s-a făcut altul (Luca 9, 29) – iar discuția cu Hristos a celor doi bărbați se referea la Patimi, ajungem la concluzia că aceste fapte sunt strâns legate de rugăciunea Domnului de pe Ghetsimani, în care cerea să fie izbăvit de paharul amar al morții.

Cuviosul Teofilact spune că ucenicii au înțeles cine erau cei doi profeți din cuvintele pe care aceștia le-au adresat lui Hristos, cuvinte care, probabil, aveau legătură cu cele proorocite de ei în timpul vieții. Se poate ca Moise să fi spus: „Tu ești Cel ale Cărui Patimi le-am vestit; înjunghie mielul și săvârșește Paștile”, în vreme ce Ilie ar fi adăugat: „Tu ești Cel a Cărui înviere am vestit-o în chipul fiului văduvei”. Moise vorbea despre preînchipuirea Patimilor lui Hristos, adică a Paștelui creștin, în vreme ce Ilie vorbea despre Învierea lui Hristos.

11

Din Tradiția patristică, se cunoaște faptul că numai cei care se află la treapta vederii de Dumnezeu se împărtășesc din harul îndumnezeitor al Domnului, pentru că descoperirea lui Dumnezeu către oamenii necurați înseamnă iad și osândire. Așadar, Moise și Ilie s-au arătat în timpul Schimbării la Față a lui Hristos nu numai pentru că erau reprezentanți ai Legii și ai proorocilor Vechiului Testament, dar mai ales pentru că amândoi au fost văzători de Dumnezeu în timpul vieții lor.

Pe muntele Sinai, Moise a văzut slava Cuvântului neîntrupat, adică a Celui care i-a dat Legea sau Vechiul Testament. Dar și înainte de aceasta, Moise a mai avut o uimitoare vedere de Dumnezeu, care preînchipuia întruparea Cuvântului, sub forma rugului care ardea fără a se mistui. Altă dată, într-un moment greu al vieții sale, Moise l-a cerut lui Dumnezeu să Se arate pe Sine ca să fie văzut. Dumnezeu i-a spus că Se va arăta, dar pentru aceasta, Moise trebuia să meargă la o stâncă. Și trecând Dumnezeu, l-a ascuns în scobitura stâncii ca să nu-l vadă chipul, ci numai spatele (Ieșirea 33, 12-23). Această revelație preînchipuie întruparea lui Dumnezeu Cuvântul.

Dar și Profetul Ilie s-a învrednicit să-L vadă pe Cuvântul neîntrupat ca o adiere de vânt lin. Așadar, arătarea lui Dumnezeu

către Ilie nu s-a făcut sub forma vântului, a cutremurului sau a focului, ci în chip de vânt lin. *Iar după foc va fi adiere de vânt lin și acolo va fi Domnul.* Auzind vocea ce venea din adierea de vânt, Profetul Ilie și-a acoperit chipul cu mantia și a ieșit și a stat la gura peșterii (III Regi 19, 11-13). Această vedere de Dumnezeu a fost legată de întruparea Cuvântului, Dumnezeu arătându-Și astfel iubirea Sa de oameni.

Există totuși o mare diferență între vederea de Dumnezeu pe care au avut-o profeții pe vremea când trăiau și cea de pe Tabor. În timpul vieții lor, profeții L-au văzut pe Dumnezeu neîntrupat și de aceea, s-au ascuns în stâncă sau în peșteră, în vreme ce acum, ei Îl văd pe Cuvântul întrupat. Odinioară, pe Sinai, focul ardea până la cer și era negură, nor, furtună și o voce puternică (Deuteronomul 4, 11-12), lucruri care aparțin Vechiului Testament, în vreme ce pe Tabor toate erau strălucitoare și pline de lumina neapropiată a Dumnezeirii, semn că lumina aceasta era mai presus de Legea Vechiului Testament.

Cuviosul Teofilact prezintă foarte expresiv motivele pentru care bărbații văzători de Dumnezeu din Vechiul Testament și-au făcut apariția: mai întâi, pentru a se dovedi faptul că Hristos este Stăpânul Legii și al proorocilor; în al doilea rând, pentru a se arăta că El este stăpânul celor vii și al celor morți, fiindcă Moise era învățător de lege și a murit, iar Ilie era profet și trăia încă, el fiind răpit la cer într-un car; în al treilea rând, pentru a se dovedi fără putință de tăgadă că Hristos nu era nici împotriva Legii, nici a lui Dumnezeu, fiindcă, altfel, acești mari văzători de Dumnezeu nu ar fi vorbit cu El; în al patrulea rând, pentru a elimina bănuiala multora că El ar fi Ilie, pe care îl așteptau iudeii, sau vreun alt profet și în al cincilea rând, pentru a-i învăța pe ucenici să fie asemenea acestor mari bărbați, adică blânzi ca Moise și râvnitori, neînduplecați și grabnici în a-și pune viața în primejdie pentru adevăr atunci când este nevoie, la fel ca Profetul Ilie.

Profeții Moise și Ilie stăteau lângă Hristos cu evlavie și cuviință. În canonul praznicului Schimbării la Față, Sfântul Cosma Melodul scrie: „cu sfințită cuviință stând Moise și Ilie în Muntele Taborului și chipul dumnezeieștii fețe luminat văzându-l, pe Hristos în părinteasca slavă strălucind...” Pe Muntele Tabor, profeții Îl vedeau pe Dumnezeu Cuvântul întrupat și, în vederea de Dumnezeu, au cunoscut că El este Unul-Născut Fiul lui Dumnezeu, Care avea caracterul ipostasului

Tatălui, adică slava lui Dumnezeu Tatăl, și, de aceea, ei stăteau în fața lui Hristos cu sfințită cuviință și cu supunere de rob.

După cum spune Sfântul Nicodim Aghioritul, în Vechiul Testament, Moise stătea ca un arhiereu între Or și Aaron, pentru ca poporul israelit să învingă⁶³, iar Ilie, ca arhiereu al lui Dumnezeu, i-a ucis pe preoții lui Baal și a adus ardere de tot Domnului⁶⁴. Acești doi arhierei ai lui Dumnezeu stau acum pe Tabor, ca preoți și ca robi, având în mijloc pe Marele Arhiereu Hristos, Care Se pregătește pentru marea jertfă.

Cuvintele *sfințită cuviință și supunere de rob* amintesc de marea diferență care a existat și care există între Hristos și profeți. După cum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, Hristos îi îndumnezeiește pe oameni, pentru că El este după fire Fiul al lui Dumnezeu, în vreme ce profeții sunt îndumnezeiți, adică devin dumnezei prin împărtășire. Cu alte cuvinte, Hristos este un soare cu lumină proprie, în vreme ce profeții sunt aștri primitivi de lumină.

În continuare, trebuie să mai notăm un amănunt care exprimă un adevăr profund și nu mai puțin important. Sfântul Evanghelist Luca spune: *și când a trecut glasul (Tatălui), S-a aflat Iisus singur* (Luca 9, 36). Adică atunci când nu s-a mai auzit vocea, au dispărut și cei doi profeți din Vechiul Testament, iar Hristos a rămas singur. După cum spune Cuviosul Teofilact, acest lucru s-a petrecut spre a se crede că vocea s-a auzit pentru Hristos, nu pentru Moise și Ilie. Nu trebuia să se facă nici o confuzie între aceste persoane, pentru că Hristos este centrul celor cerești și al celor pământești.

12

La marele eveniment al Schimbării la Față a lui Hristos au fost prezenți doar trei ucenici, adică Petru, Iacov și Ioan. Aceste trei persoane au fost luate de Hristos pentru a fi martori și ai altor momente importante, precum învierea fiicei lui Iair sau rugăciunea de pe Ghetsimani.

⁶³ Ieșirea 17, 10-13.

⁶⁴ III Regi 18, 21-40.

Alegerea aceasta nu poate fi considerată părtinire, pentru că lui Hristos nu-l putem atribui predispoziții omenesti și tendințe pătimase. Motivația acestei alegeri este profund teologică. Știm foarte bine că, pentru cei pregătiți de vederea lui Dumnezeu, arătarea lui Dumnezeu înseamnă Raiul, iar pentru cei necurățiți sau nepregătiți, ea este iadul. De aceea, pentru a primi revelația lui Dumnezeu ca vedere, și nu ca osândă, omul trebuie să se găsească într-o stare duhovnicească corespunzătoare. Se pare, așadar, că cei trei ucenici erau cei mai pregătiți pentru primirea revelației lui Dumnezeu. Pentru ceilalți, aceste lucruri trebuiau să rămână ascunse până după Învierea lui Hristos.

Cei trei ucenici aveau câteva calități care îi făceau potriviți pentru a fi de față la această descoperire. Cu toții erau deasupra celorlalți ucenici (Sfântul Ioan Gură de Aur). Acest lucru se vedește din faptul că Petru îl iubea mult (foarte) pe Hristos prin căldura credinței sale, Ioan era iubit mult (foarte) de Hristos pentru mulțimea virtuților pe care le avea, iar Iacov era foarte sever cu iudeii, drept care a și fost ucis de Irod (Cuviosul Eftimie Zigabenu).

Cel puțin doi din cei trei ucenici care au fost pe Tabor în acel ceas înfricoșător au dat mărturia celor petrecute. Într-o epistolă de-asa, Sfântul Apostol Petru scrie: *pentru că noi v-am adus la cunoștință puterea Domnului nostru Iisus Hristos și venirea Lui, nu luându-ne după basme meșteșugite, ci fiindcă am văzut slava Lui cu ochii noștri*. Referindu-se la vocea Tatălui, el adaugă: *și acest glas noi l-am auzit pogorându-se din cer, pe când eram cu Domnul în muntele cel sfânt...* (II Petru 1, 16-20). Dar și Sfântul Evanghelist Ioan scrie în Epistola sa sobornicească: *Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mâinile noastre au pipăit despre Cuvântul vieții – și Viața s-a arătat și am văzut-o și mărturisim și vă vestim Viața de veci, care era la Tatăl și s-a arătat nouă* (I Ioan 1, 1-2). Dincolo de orice, textele scrise de Sfinții Apostoli sunt o dovadă a sfintei purtări de grijă a lui Dumnezeu și raze din lumina experienței avute de aceștia pe Muntele Tabor și în ziua Cincizecimii.

Văzându-L pe Hristos schimbat la Față, cei trei ucenici s-au bucurat, iar Petru a spus: *Doamne, bine este să fim noi aici; dacă voiești, voi face aici trei colibe: Ție una și lui Moise una și lui Ilie una*. În continuare, după ce i-a acoperit norul luminos și s-a auzit vocea Tatălui, *au căzut cu fața la pământ și s-au spăimântat foarte* (Matei 17, 4-6).

Părinții Bisericii (Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigorie Palama) spun că ucenicii au căzut la pământ din cauza luminii puternice. De altfel, este cert faptul că vocea Tatălui a fost o vedere de Dumnezeu mult mai intensă decât ce au văzut ucenicii mai înainte. Așadar, ei s-au temut de lumina mult mai puternică.

Uneori, în textele liturgice care se referă la acest eveniment, se spune că ucenicii au simțit frică, iar alteori, că au simțit bucurie. Dar, așa cum explică Sfinții Părinți, această frică a fost strâns legată de bucurie, pentru că era o frică desăvârșită, de fiu, nu o frică de început, adică de rob. În acest caz, a fost vorba de bucurie, respect și închinare în fața mării taine pe care ucenicii s-au învrednicit să o vadă.

13

Deja am subliniat faptul că cei doi profeți erau reprezentanți ai Vechiului Testament, în vreme ce apostolii aparțineau Noului Testament. De aici se vede limpede că Hristos este centrul Sfintei Scripturi. Vechiul Testament descrie revelațiile Cuvântului neîtrupat și proorocește întruparea Sa, iar Noul Testament descrie întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul. Pe lângă prezentarea întrupării Cuvântului, Noul Testament oferă mărturia că oamenii se pot împărtăși din întrupare, în sensul că se pot face mădulare ale Trupului lui Hristos.

Așadar, punctul central al Sfintei Scripturi este Hristos, Care vine întru slavă. De aceea, nu trebuie să insistăm prea mult pe anumite episoade narrative, pentru a extrage din ele adevăruri morale, fiindcă, deși sunt absolut necesare, acestea ne îndepărtează de mesajul profund al Sfintei Scripturi. Pentru că Hristos – Cuvântul neîtrupat și întrupat – este centrul Sfintei Scripturi, iar Biserica este Trupul lui Hristos, Sfânta Scriptură poate fi tâlcuită fără greșală numai de Biserică și de cei care trăiesc în atmosfera văzătoare de Dumnezeu a Bisericii. Doar oamenii îndumnezeiți, care sunt mădularele vii ale lui Hristos, pot tâlcui Sfânta Scriptură.

După cum spune Sfântul Evanghelist Matei, în timpul Schimbării la Față a lui Hristos, *a strălucit fața Lui ca soarele, iar*

veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina (Matei 17, 2). Sfântul Evanghelist Marcu ne oferă mai multe amănunte, spunând: *și S-a schimbat la față înaintea lor și veșmintele Lui s-au făcut strălucitoare, albe foarte, ca zăpada, cum nu poate înălbi așa pe pământ înălbitorul* (Marcu 9, 2-3). În vreme ce chipul lui Hristos strălucea ca soarele, hainele Sale s-au înălbit și păreau ca de zăpadă. Nici un vopsitor nu putea să le înălbească pe cât se făcuseră ele de albe.

Sfântul Grigorie Palama ne învață că veșmintele strălucitoare reprezintă literele cuvântului lui Dumnezeu, care sunt luminoase pentru cei care văd duhovnicește ceea ce este duhovnicesc. Dimpotrivă, oamenii care gândesc rațional nu pot să le explice și nici să le înțeleagă, pentru că ele pot fi explicate numai de către văzătorii de Dumnezeu. Aceasta înseamnă că numai cei îndumnezeiți pot înțelege cuvântul lui Dumnezeu și cuvântul celor îndumnezeiți.

Sfântul Maxim Mărturisitorul învață același lucru. El spune că duhul legii este sufletul, iar litera legii este trupul și îmbrăcămintea. Fără a disprețui veșmintele și trupul, adică litera, trebuie să înaintăm spre duh, adică spre suflet.

Prin urmare, atunci când studiem Sfânta Scriptură, este nevoie de multă atenție, astfel încât, pe de o parte, să nu disprețuim veșmintele ei, iar pe de altă parte, veșmintele să nu se facă pretext pentru a nu vedea chipul luminos al scrierii.

14

Este important de subliniat faptul că, pe Muntele Tabor, ca în general în toată viața lui Hristos, Trupul Său s-a făcut izvor al harului nezidit al lui Dumnezeu, datorită unirii în ipostas a firii dumnezeiești cu cea omenească. Înainte de întrupare, numai sfintele ipostasuri izvorau harul nezidit; acum însă, firea omenească în Persoana Cuvântului se face și ea izvor al harului. Tocmai de aceea, chipul lui Hristos a *strălucit ca soarele*.

Sfinții Părinți spun că, devenind izvor al harului nezidit, trupul luat de Hristos s-a făcut asemenea lui Dumnezeu. Prin analogie, un exemplu în acest sens este soarele fizic. Lumina a existat din prima zi a creației, dar soarele s-a făcut izvor al luminii în cea de-a patra zi,

atunci când s-a unit cu lumina. Așadar, Trupul lui Hristos este asemenea lui Dumnezeu. Sfântul Grigorie Teologul spune: „prin luarea trupului de către Hristos, acesta s-a îndumnezeit și s-a făcut asemenea Celui uns, și așa zice chiar asemenea lui Dumnezeu”. Acest lucru este afirmat și în textele sfintelor sinoade și în cele liturgice.

În ciuda faptului că trupul s-a îndumnezeit și că este și se numește asemenea lui Dumnezeu, el nu depășește granițele firii omenești pentru a se transforma în Dumnezeire. Contrariul este susținut de monofiziți, care spun că firea omenească a fost absorbită de firea dumnezeiască. Dar adevărul este că, deși s-a îndumnezeit, trupul a rămas neschimbat și nu și-a eliminat trăsăturile firești și nici așa-numitele patimi nepăcătoase, pe care Hristos le-a luat asupra Sa de bunăvoie. Așadar, chiar după ce firea omenească a fost îndumnezeită, ea a păstrat partea pătimitoare, stricăcioasă și muritoare. Desigur, putem spune acest lucru numai despre timpul de dinainte de Înviere, pentru că după Înviere Hristos a îndepărtat partea stricăcioasă și muritoare și toate așa-numitele patimi nepăcătoase. Cele necesare în legătură cu această temă vor fi spuse atunci când vom vorbi despre Învierea lui Hristos.

Faptul că Trupul lui Hristos s-a făcut izvor al harului nezidit are consecințe uimitoare în viața bisericească, pentru că ne permite să ne împărtășim din Trupul și din Sângele lui Hristos. Prin Sfânta Împărtășanie, omul nu ia harul lui Dumnezeu în mod abstract, ci primește Trupul lui Hristos, care este asemenea lui Dumnezeu pentru că izvorăște harul nezidit. Desigur, prin aceasta nu se înțelege că orice creștin care se împărtășește este sfințit, ci numai acela care s-a pregătit și care este măduiar adevărat și viu al Bisericii, adică al Trupului lui Hristos. Sfânta Împărtășanie lucrează în funcție de starea duhovnicească a omului.

15

Tâlcuind evenimentul sfintei Schimbări la Față, putem observa diferitele grade de împărtășire din slava lui Dumnezeu. Datorită unirii ipostatice a firii dumnezeiești cu cea omenească, trupul pe care l-a luat Hristos s-a făcut izvor al harului necreat al lui Dumnezeu și de aceea

chipul îi strălucea ca soarele. Aceasta înseamnă că Hristos i-a îndumnezeit și îi îndumnezeiește pe ucenicii Săi și pe toți oamenii care sunt vrednici de a se împărtăși din energiile Sale îndumnezeitoare. Așadar, prin harul și prin bunăvoința lui Dumnezeu, oamenii se împărtășesc din energiile îndumnezeitoare ale lui Dumnezeu. Dar și veșmintele lui Hristos străluceau în slava lui Dumnezeu, adică s-a veselit întreaga zidire. Într-un tropar, Cuviosul Cosma Melodul spune că lumina neapropiată a lui Dumnezeu care s-a arătat pe Muntele Tabor „a veselit zidirea și pe oameni i-a îndumnezeit”. Cu alte cuvinte, zidirea se luminează și se veselește, dar numai oamenii se îndumnezeiesc.

Așadar, întreaga creație se împărtășește din slava lui Dumnezeu, însă în mod diferit. Nu se poate vorbi despre îndumnezeirea zidirii, ci despre sfințirea zidirii și despre îndumnezeirea firii omenești. Nu putem considera zidirea și omul cu aceeași măsură, pentru că omul este rațional, în vreme ce zidirea este nerațională. Omul reprezintă încununarea întregii creații. El este microcosmosul în macrocosmos.

16

Schimbarea la Față a lui Hristos arată cine este și ce este Biserica, dar și care este scopul ei. De Biserică aparțin profeții, apostolii și toți cei care primesc teologia revelatoare a acestora, luptându-se pentru a avea cu toții același scop. Desigur, există multe trepte ale împărtășirii din har, dar omul trebuie să se găsească cel puțin în stadiul curățirii.

De aici se vedește și țelul cel mai important al Bisericii, care este îndrumarea omului spre îndumnezeire, adică spre vederea luminii necreate. Întreaga lucrare a păstorilor țintește spre acest scop înalt. Așadar, îndumnezeirea nu este un lux, ci reprezintă lucrarea tainică și scopul fundamental al vieții creștinești. Așadar, sfintele Taine și viața ascetică au rolul de a-l îndruma pe om spre îndumnezeire, dar când se îndepărtează de acest scop, ele se fac idoli.

Lumina necreată este hrana venită din cer, însemnând trăirea Împărăției lui Dumnezeu prin pregustarea bunătăților ce vor să fie.

Schimbarea la Față a arătat ce anume este Împărăția lui Dumnezeu și care va fi starea viitoare. Dumnezeu-Om va fi în mijlocul celor îndumnezeiți, care se vor veseli în grade și în forme diferite prin împărtășirea din slava lui Dumnezeu. În acest fel, se va pune în lucrare Psalmul lui David: *Dumnezeu a stat în dumnezeiască adunare și în mijlocul dumnezeilor va judeca* (Ps. 81, 1). Hristos sau, mai bine zis, Dumnezeu Treimic va fi Dumnezeu după fire, iar sfinții vor fi dumnezei prin împărtășirea din har. Așadar, la fel ca și prezența noastră în Biserică, Împărăția Cerurilor nu va fi o întrunire de oameni evlavioși, ci o unire, o adunare a dumnezeilor după dar, al celor cu adevărat „îndumnezeiți de Cel care este după fire Dumnezeu” (Sfântul Simeon al Tesalonicului).

17

Toate praznicele împărătești au caracter hristologic, dar și antropologic și soteriologic, lucru valabil și în cazul Schimbării la Față a lui Hristos. Prin schimbarea Sa la față, Hristos a vădit îndumnezeirea firii omenești, precum și slava celor care se vor uni cu El. Evenimentul Schimbării la Față este un punct de referință al învățaturii soteriologice a Bisericii tocmai pentru că arată care este scopul existenței omului.

Pentru ca omul să ajungă la trăirea slavei îndumnezeirii sale, adică la împărtășirea din energiile îndumnezeitoare ale Creatorului, trebuie ca el să treacă etapa curățirii lăuntrice. Hristos luminează omul în funcție de curăția inimii sale. În acest sens, Sfântul Grigorie Teologul spune: „mai întâi omul se curăță, iar apoi, celui curat i se vorbește”. Lumina duhovnicească lucrează la fel ca lumina fizică, pentru că luminează gândul curat și inima strălucitoare tot așa cum lumina fizică luminează ochii sănătoși ai trupului (Sfântul Nicodim Aghioritul).

Referindu-se la Schimbarea la Față a lui Hristos și la împărtășirea din slava sfântă, Sfinții Părinți vorbesc despre urcarea fiecărui om pe muntele vederii de Dumnezeu. Biserica spune mereu: „luminează-ne pe noi păcătoșii cu lumina Ta veșnică”. Într-o rugăciune a ceasului întâi, simțim nevoia să îl rugăm pe Hristos: „Hristoase, Lumina cea adevărată, Care luminezi și sfințești pe tot omul care vine

în lume, să se însemneze peste noi lumina Feței Tale, ca să vedem într-însa lumina cea neapropiată". Este însă nevoie de urcuș și de creștere continuă. Și în Biserică vorbim despre evoluția omului, însă nu de la maimuță la om, ci de la om la Dumnezeu (prin har). Această teorie „evoluționistă” a Bisericii oferă sens vieții și rezolvă toate problemele interioare și neliniștile existențiale ale omului.

Sfântul Maxim Mărturisitorul învață că Hristos nu Se arată tuturor în același fel. Celor începători, Se arată în chip de rob, iar celor care urcă pe muntele vederii de Dumnezeu Se arată „în chip de Dumnezeu”.

Îndată ce au văzut slava chipului lui Hristos, cei trei ucenici de pe Muntele Tabor au mărturisit [prin glasul lui Petru]: *Doamne, bine este să fim noi aici; dacă vrei, voi face aici trei colibe: Ție una și lui Moise una și lui Ilie una* (Matei 17, 4). Tâlcuind această dorință a ucenicilor, Sfântul Maxim spune că cele trei corturi sunt cortul practicii (*al faptei*), al teoriei (*al vederii de Dumnezeu*) și al teologiei (*al grăirii de Dumnezeu*). Chipul primului cort (al practicii) era Ilie, ca om plin de bărbăție și de cuminenie, chipul celui de-al doilea (al teoriei) era Moise, ca învățător de lege și ca îndreptător, iar chipul celui de-al treilea cort (al teologiei) era Împăratul Hristos, pentru că era desăvârșit în toate.

Din această analiză interpretativă se vădese cele trei trepte ale vieții duhovnicești care alcătuiesc urcușul sufletesc al omului pe Muntele Tabor. Acestea sunt: curățirea, iluminarea și îndumnezeirea. Așadar, nu este vorba despre un urcuș spațial, ci despre o creștere interioară. Dacă analizăm cu atenție toată viața bisericească și învățătura soteriologică a Sfinților Părinți, vom constata că se vorbește în permanență despre aceste trei trepte ale vieții duhovnicești, care sunt în legătură cu diferitele grade de împărtășire a omului din harul lui Dumnezeu. Dacă viața duhovnicească nu este caracterizată de această creștere, ea devine idolatră și sclavă a moralei.

Schimbarea la Față a lui Hristos ne arată ce anume este teologia ortodoxă. Din învățătura Bisericii cunoaștem că teologia nu este reprezentată de gândire și de cunoștințe raționale, ci de împărtășirea din harul îndumnezeitor, care înseamnă vederea Luminii necreate și, desigur, îndumnezeirea omului. Atunci când vorbim

despre teologie, prin ea înțelegem experiența (*practica*) și vederea de Dumnezeu (*teoria*).

* * *

În concluzie, trebuie spus că Schimbarea la Față a Domnului constituie un eveniment central din viața lui Hristos, dar și un moment fundamental din viața omului. De aceea, acest eveniment nu poate fi analizat prin gânduri frumoase și morale sau prin exaltare sentimentală, ci numai în limitele teologiei ortodoxe. De altfel, trăind în Biserică, nu căutăm pur și simplu să devenim oameni mai buni, ci să ne facem dumnezei după har. La această înălțime ne cheamă viața bisericească și teologia ortodoxă.

Septembrie 1994

VIII

Învierea lui Lazăr și intrarea Domnului în Ierusalim

Atunci când a venit vremea să pătimească pentru neamul omenesc, Hristos a intrat în Ierusalim, unde iudeii l-au pregătit o primire triumfală. Această primire a fost cauzată de minunea învierii lui Lazăr, care fusese mort vreme de patru zile și îngropat în mormânt. Dezamăgiți de starea socială și nădăjduind în venirea lui Mesia, iudeii credeau că El era stăpânul lui Israel pe care îl așteptau. Trebuie să spunem că aceste așteptări mesianice ale lor erau indisolubil legate de luptele pentru eliberarea poporului și pentru dobândirea libertăților etnice.

Învierea lui Lazăr și intrarea triumfală a lui Hristos în Ierusalim sunt strâns legate între ele și de aceea nu pot fi analizate separat. Desigur, în cadrul celor douăsprezece mari praznice împărătești ale Bisericii, ele sunt două sărbători de sine stătătoare, însă, din motivul pe care l-am explicat mai înainte, vor fi analizate împreună.

De altfel, legătura dintre ele se vedește și din rânduiala liturgică, pentru că atât la sărbătoarea învierii lui Lazăr din sâmbăta de dinaintea Floriilor cât și în duminica Floriilor cântăm același tropar: „Învierea cea de obște mai înainte de patima Ta adevărind-o, pe Lazăr din morți l-ai sculat, Hristoase Dumnezeule. Pentru aceasta și noi, ca pruncii, semnele biruinței purtând, Ție, Biruitorului morții, strigăm: Osana Celui dintru înălțime, binecuvântat ești Cel ce vii întru numele Domnului”. La ambele sărbători, Hristos este cântat și slăvit ca biruitor al morții. Ramurile de finic pe care oamenii le țin în mâini în acea zi sunt simbolul biruinței și al triumfului datorat învierii lui Lazăr, care a fost preînchipuirea învierii lui Hristos, dar și a învierii de obște a tuturor oamenilor.

Prin urmare, mai întâi vom dezvolta subiectul învierii lui Lazăr, iar mai apoi, vom analiza intrarea lui Hristos în Ierusalim.

1

Învierea lui Lazăr ne este înfățișată de Sfântul Evanghelist Ioan (Ioan 11, 1 și urm.), fiind prevestirea Învierii Domnului, dar și preînchipuirea învierii de obște a tuturor oamenilor la cea de-a Doua Venire a lui Hristos. De aceea, ea are o însemnătate foarte mare.

Textul evanghelic referitor la acest eveniment poate fi împărțit în trei părți principale. Prima parte este aceea în care Hristos le spune ucenicilor Săi despre boala lui Lazăr și mai apoi despre moartea acestuia, a doua parte este întâlnirea lui Hristos cu surorile lui Lazăr, care plângeau moartea fratelui lor, iar a treia parte este învierea minunată a lui Lazăr. Din aceste evenimente se pot desprinde multe adevăruri teologice, ca de exemplu, acela că Hristos este învierea sau că toți oamenii vor învia în vremea de apoi, pe care însă nu le vom analiza în detaliu.

Ne vom opri asupra faptului că Biserica prăznuiește învierea lui Lazăr ca pe o adevărire a învierii de obște a oamenilor. De aceea, în troparul sărbătorii cântăm triumfător: „Învierea cea de obște mai înainte de patima Ta adevărind-o, pe Lazăr din morți l-ai sculat, Hristoase Dumnezeu!”. În acest fel, Hristos a oferit certitudinea că îi va învia pe toți oamenii. Așadar, nu vor învia numai dreptii, în vreme ce păcătoșii vor dispărea, ci vor învia cu toții și se vor înfățișa înaintea înfricoșătorului scaun de judecată al lui Hristos.

Prezența impunătoare a lui Hristos în fața mormântului și a morții, vocea Sa poruncitoare prin care sufletul lui Lazăr s-a întors în trupul mort, readucerea la viață a trupului lui Lazăr și prezența plină de viață a lui Lazăr în casa sa, împreună cu cei apropiați lui, sunt preînchipuiri ale celor ce se vor petrece la cea de-a Doua Venire a Domnului. Cu adevărat, această minune săvârșită de Hristos a fost închipuirea „învierii de obște a morților” (Sfântul Chiril al Alexandriei).

Între învierea lui Lazăr și învierea oamenilor la cea de-a Doua Venire a lui Hristos există, fără îndoială, o diferență esențială. După înviere, Lazăr nu a luat trup duhovnicesc, ci același trup pe care îl

avea înainte să moară, cu toate trăsăturile caracteristice stricăciunii și supunerii față de moarte, drept care avea nevoie în continuare de hrană și de toate cele necesare pentru întreținerea trupului biologic. Acest lucru reiese și din faptul că mai apoi el a murit din nou. Așadar, în ciuda învierii sale, el a luat trup muritor și vremelnic. Însă după cea de-a Doua Venire a lui Hristos, când trupurile vor învia, ele vor fi duhovnicești, nemaivând nevoie de hrană, de somn, de apă sau de veșminte.

Învierea lui Lazăr a arătat că Hristos, Care a săvârșit această mare minune prin Dumnezeirea Sa, poate să îi învieze pe oameni în ziua pe care El o va alege. El este Dumnezeu puternic și stăpânitor.

2

După cum se vede din Evanghelie, Lazăr era prieten cu Hristos. Nu numai el, dar și surorile sale, Maria și Marta, îi erau apropiate Domnului. Comunicarea și legătura Mariei și a Martei cu Hristos și îndrăzneala pe care o aveau față de Acesta arată apropierea dintre ei. Surorile lui Lazăr i-au trimis veste lui Hristos: *Doamne, iată, cel pe care îl iubești este bolnav* (Ioan 11, 3). Iubirea lui Hristos față de întreaga familie reiese din fraza: *Și iubea Iisus pe Marta și pe sora ei și pe Lazăr* (Ioan 11, 5). În ceasul în care Hristos a anunțat moartea lui Lazăr, l-a numit pe acesta prieten al Său și al tuturor ucenicilor: *Lazăr, prietenul nostru, a adormit* (Ioan 11, 11). Atunci când Maria a venit plângând în întâmpinarea Domnului și a ucenicilor, văzând durerea ei și auzind cele spuse de ea, Hristos a lăcrimat, iar iudeii au zis: *Iată cât de mult îl iubea* (Ioan 11, 36). După învierea lui Lazăr, Hristos a mers în casa acestuia la cina pe care l-au pregătit-o (Ioan 12, 1-3).

Așadar, din aceste fragmente se vede faptul că Hristos îi iubea foarte mult pe Lazăr și pe surorile lui. Sfântul Andrei al Cretei l-a numit pe Lazăr *fericit* pentru că era iubit de Hristos, Care este Însăși Iubirea. În continuare, el spune că nu este deloc de mirare faptul că și femeile, adică Marta și Maria, erau iubite de Hristos – care a venit în lume ca să cheme la El pe toți oamenii – pentru că aveau bărbăție sufletească. Aceasta înseamnă că Marta și Maria, care simbolizează practica (*fapta*), respectiv teoria (*contemplarea*), după cum vom vedea mai

târziu, depăşiseră bariera emoţională şi iubeau deplin şi adevărat. Prin urmare, ele erau vrednice de a fi mult iubite de Hristos.

La început, Hristos a aflat că Lazăr s-a îmbolnăvit de la Marta şi de la Maria. Sfântul Chiril al Alexandriei vorbeşte despre obrăznicia bolii care a îndrăznit să vină până şi la oamenii care erau iubiţi de Dumnezeu. Dar după cum vedem din toate textele Sfintei Scripturi sau din scrierile Părinţilor Bisericii, şi sfinţii care sunt uniţi cu Dumnezeu suferă acţiunea bolii.

În continuare, deoarece, ca Dumnezeu ce era, Hristos ştia că Lazăr a murit, El le-a spus ucenicilor: *Lazăr, prietenul nostru, a adormit* (Ioan 11, 11). El consideră că moartea temporară a trupului este un somn, de vreme ce, printr-un simplu gest al Celui care este viaţa adevărată, ea încetează să mai existe. În plus, Hristos vorbeşte despre moarte ca despre un somn, pentru că nu a vrut nici măcar să pomenească moartea, adică să-i rostească numele, tocmai pentru că El a creat omul pentru nescricăciune (Sfântul Chiril al Alexandriei).

Atâta timp cât trăiesc în alcătuirea lor biologică şi în condiţiile de viaţă corespunzătoare acesteia, prietenii lui Dumnezeu sunt supuşi stricăciunii şi morţii, pentru că sunt îmbrăcaţi în haine de piele. Desigur, agonia morţii nu pune stăpânire pe ei, pentru că moartea este învinsă prin puterea lui Hristos; cu toate acestea, moartea este o realitate. Însă, prin prietenia lor cu Hristos, ei primesc încă de pe acum seminţele nemuririi. După slăvita lor moarte, şi trupul scapă de stricăciune, pentru că moaştele celor mai mulţi dintre sfinţi nu putrezesc, iar la cea de-a Doua Venire a lui Hristos, vor învia într-o nescricăciune.

3

În cazul morţii şi învierii lui Lazăr se vădeşte şi taina dumnezeieştii iconomii, precum şi felul în care lucrau cele două firi ale lui Hristos.

Atunci când ne-am referit la sărbătoarea Naşterii după trup a lui Hristos, ni s-a dat ocazia să vorbim despre cele două firi ale lui Hristos şi să facem analiza termenilor *fără schimbare, fără amestecare* şi *fără despărţire*, stabiliţi de cel de-a patrulea Sinod Ecumenic. *Fără*

schimbare arată că firea dumnezeiască și cea omenească au rămas neschimbate, lucru care înseamnă că nici firea dumnezeiască nu a devenit omenească, nici firea omenească nu s-a dezbrăcat de trăsăturile ei pentru a se face dumnezeiască. Niciuna din cele două firi nu și-a pierdut caracteristicile sale firești. *Fără amestecare* înseamnă că nu s-a făcut nici o amestecare între energiile celor două firi. Firea dumnezeiască le face pe toate cele dumnezeiești, iar firea omenească le face pe toate cele omenești. *Fără despărțire* înseamnă că cele două firi nu s-au despărțit niciodată și de aceea, atunci când Hristos le săvârșea pe cele dumnezeiești, era prezentă și firea omenească, iar când le făcea pe cele omenești, contribuia și firea dumnezeiască. Pentru a prezenta acest adevăr, Sfinții Părinți spun că fiecare fire lucra „în comuniune cu cealaltă”.

Din cazul învierii lui Lazăr, se vede cum anume lucrau cele două firi. Ca om, Hristos a lăcrimat pentru moartea prietenului Său, Lazăr, dar ca Dumnezeu, l-a înviat prin puterea Sa dumnezeiască. În continuare, vom aprofunda această temă, analizând și alte laturi ale evenimentelor legate de moartea și de învierea lui Lazăr.

Atunci când a anunțat moartea prietenului Său, Hristos nu a vorbit despre moarte, ci despre adormire, în vreme ce, mai târziu, când a vorbit despre moartea lui Lazăr, nu l-a mai caracterizat pe acesta ca prieten. El vorbește despre moartea lui Lazăr, iar în același timp, își exprimă hotărârea de a merge spre a-Și învia prietenul. După cum spune Sfântul Andrei al Cretei, acest lucru nu este numai dovadă a iconomiei, ci și semn al prezenței Dumnezeirii, deoarece Dumnezeirea Se retrăgea în fața celor omenești și a tuturor lucrurilor legate de boala fizică, datorită luării de către Cuvânt a firii omenești, iar iconomia limita lucrurile care aparțineau autorității dumnezeiești, tot ca urmare a luării de către Cuvânt a firii omenești. Așadar, autoritatea și puterea dumnezeiască se retrăgeau în fața tuturor celor omenești, iar iconomia le retrăgea și le limita pe cele dumnezeiești, datorită faptului că Hristos a luat asupra Sa firea omenească. Aceasta este marea taină a chenozei Fiului lui Dumnezeu Cuvântul.

Înfățișând faptele legate de întâlnirea lui Hristos cu Maria, sora lui Lazăr, Sfântul Evanghelist Ioan spune că Hristos a lăcrimat (Ioan 11, 35). În Evanghелиi se menționează de două ori că Hristos a plâns. Prima dată, atunci când S-a aflat în fața morții prietenului Său, Lazăr,

iar a doua oară, atunci când venea spre Ierusalim (Luca 19, 41). Lacrimile sunt dovada firii omenești, dar și a faptului că Hristos a luat firea omenească pe de-a-ntregul. Așadar, Hristos a arătat și în acest fel că, pe lângă faptul că era Dumnezeu desăvârșit, era și om întreg și desăvârșit.

Hristos a lăcrimat pentru moartea lui Lazăr și pentru faptul că a văzut pătrunderea morții, urâtirea chipului omenesc și stricarea firii omului ca urmare a păcatului (Sfântul Andrei al Cretei). Omul nu a fost zidit pentru a muri, dar păcatul a făcut să pătrundă în el stricăciunea. Numai Hristos, Care este Creatorul omului și prototipul zidirii acestuia, știe cum era el la începuturile sale și ce a ajuns ca urmare a păcatului. De asemenea, și atunci când a plâns la vederea Ierusalimului, Hristos a arătat marea Sa milă, pentru că S-a gândit la cele care urmau să se petreacă, dar și pentru faptul că nu vroia să-i omoare pe oamenii din acel oraș din pricina a ceea ce aveau să facă aceștia împotriva Lui. În plus, a plâns pentru indiferența Ierusalimului, adică pentru indiferența locuitorilor lui (Cuviosul Teofilact).

Pe lângă faptul că a lăcrimat în fața morții lui Lazăr și a durerii Mariei, Hristos a simțit și zbucium sufletesc. Sfântul Evanghelist Ioan spune că, atunci când Hristos i-a văzut plângând pe Maria și pe iudeii care erau de față, *a suspinat cu duhul și S-a tulburat întru Sine* (Ioan 11, 33).

Interpretarea acestei fraze necesită multă atenție, pentru că în ea se ascunde din nou taina lucrării celor două firi ale lui Hristos. Tocmai de aceea, o vom aborda în contextul analizei interpretative a Sfântului Chiril al Alexandriei.

Deoarece după fire, Hristos nu a fost numai Dumnezeu, ci și om, El a suferit ca un om. Atunci când tristețea provocată de lacrimă începea să se miște în Hristos, trupul Său era muștrat într-o anumită măsură de puterea Duhului Sfânt. Trupul omenesc tremura, se tulbura și era confuz, pentru că nu putea suporta mișcarea Dumnezeirii Care Se unise cu trupul. De altfel, prin întruparea Sa, Hristos a urmărit să omoare slăbiciunea trupului cu puterea Sfântului Duh și să izbăvească firea omenească de trăsăturile pământești.

Hristos a luat trup supus patimii și morții pentru a-l scăpa pe om de hainele de piele pe care acesta le-a îmbrăcat după căderea lui Adam. El a primit tulburarea izvorâtă din patimă în același fel în care a primit foamea sau oboseala. Cu alte cuvinte, pentru că Hristos era om,

în El se mișcau atât patimile nepăcătoase ale trupului, cât și patimile nepăcătoase ale minții, adică tulburarea care vine din aducerea-aminte.

Un alt lucru care atrage atenția este că Hristos a întrebat unde l-au îngropat pe Lazăr. *Unde l-ați pus?* (Ioan 11, 34). Hristos nu a pus această întrebare pentru că nu ar fi știut unde l-au îngropat pe Lazăr. Dacă oamenii care trăiesc în Hristos cunosc multe din lucrurile viitoare, pentru că le sunt descoperite de harul lui Dumnezeu, cu atât mai mult Hristos le știa pe toate. Fiind Dumnezeu, El nu știa numai ceea ce se petrecea atunci, ci și lucrurile viitoare, înainte ca ele să înceapă a se petrece. Hristos a spus că nu știe unde au pus trupul mort al lui Lazăr pentru a arăta că firea omenească este săracă și roabă, vădind astfel sfânta cheneză, adică aplecarea Sa către om, dar și pentru a-i face pe oamenii care erau acolo să se îndrepte spre locul unde urma să aibă loc minunea (Sfântul Chiril al Alexandriei).

Înainte de minunea învierii lui Lazăr, Hristos a făcut rugăciune către Tatăl Său: *Părinte, Ți mulțumesc că M-ai ascultat. Eu știam că întotdeauna Mă ascuți, dar pentru mulțimea care stă împrejur am zis, ca să creadă că Tu M-ai trimis* (Ioan 11, 41-42). Prin acest cuvânt, Hristos a arătat faptul că este egal cu Părintele Său, pentru că a fost trimis de Tatăl și săvârșește minunile după voia Acestuia. Desigur, trebuie observat faptul că voia a fost înainte de replămădirea omului, adică de învierea lui Lazăr, după cum odinioară, voia a fost înainte de zidirea primului om, adică a lui Adam. Între aceste două cazuri există însă o diferență. Atunci (la zidirea lui Adam), Tatăl a spus Fiului: *să facem om*, iar Fiul a ascultat, dar acum, Fiul vorbește Tatălui, iar Tatăl ascultă. De aici vedem că Fiul și Tatăl sunt de o cinste și de o voie (Sfântul Grigorie Palama). Prin urmare, această rugăciune s-a făcut pentru iudei, spre a-i face pe aceștia să înțeleagă că Hristos a venit de la Tatăl, că El este Dumnezeu și Fiul lui Dumnezeu și că are aceeași voie și aceeași fire cu Tatăl (Sfântul Andrei al Cretei)

Așadar, rugăciunea a fost rostită pentru mulțimea care era de față. Cuvintele care au urmat – adică *Lazăre, vino afară!* – nu au mai fost cuvinte de rugăciune, ci cuvinte de stăpân, care exprimau puterea. Hristos ar fi putut să-l învieze pe Lazăr de la distanță și fără a striga cu putere, prin simpla Sa voie. Însă El *a strigat cu glas mare: Lazăre, vino afară!* (Ioan 11, 43) pentru poporul care era de față. Toți cei de

acolo trebuiau să creadă că Hristos este Cel care cheamă din neființă la ființă și Care le ține pe toate prin puterea Sa, iar acest lucru trebuia să fie dovedit prin toate simțurile trupului. Astfel, prin văz, iudeii îl vedeau pe Lazăr în mormânt, prin miros, simțeau mirosul greu al mortului, prin pipăit, au ridicat piatra, au dezlegat legăturile de pe trup și au dat la o parte mahrama de pe față, iar cu urechile lor trebuiau să înțeleagă puterea stăpânitoare a lui Hristos (Sfântul Grigorie Palama).

Prin toate acestea, s-a vădit faptul că Hristos era Dumnezeu-Om, adică Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, și că avea două firi, una dumnezeiască și una omenească, firi care lucrau fără schimbare, fără amestecare, fără despărțire. Din minunea învierii lui Lazăr înțelegem că Hristos este Împărat și Stăpân, dar în același timp, vedem și smerirea Sa pentru mântuirea neamului omenesc.

4

În timpul vieții Sale de pe pământ, Hristos a săvârșit trei învieri din morți asupra unor oameni care se aflau în diferite momente de la moarte. Prima a fost învierea fiicei lui Iair, imediat după ce aceasta murise, a doua a fost învierea fiului văduvei din Nain, care s-a făcut în ceasul când mortul era dus la îngropare, iar a treia a fost învierea lui Lazăr, care a fost săvârșită în cea de-a patra zi de la moarte.

Sfântul Evanghelist Ioan spune: *Deci, venind, Iisus l-a găsit pus de patru zile în mormânt* (Ioan 11, 17). Mai târziu, atunci când Hristos a poruncit să fie ridicată piatra de pe gura peșterii unde era înmormântat Lazăr, Marta, sora mortului, l-a spus: *Doamne, deja miroase, că este a patra zi* (Ioan 11, 39).

Aceste fragmente arată că trecuseră patru zile de la moartea lui Lazăr, adică de la ieșirea sufletului din trup, dar și că începuse deja descompunerea trupului. Însă, prin puterea Sa, Hristos a poruncit sufletului să se întoarcă, iar în același timp, a tămăduit și a reînnoit trupul. Prin urmare, ne aflăm cu adevărat în fața replămădirii și a rezidării, pentru că descompunerea care începuse în trup a fost vindecată.

Faptul că Hristos l-a înviat pe Lazăr la patru zile de la moartea acestuia a avut o motivație precisă, ținând cont că El nu a făcut nimic

fără un anumit scop. Comentând acest episod, Sfinții Părinți ai Bisericii aduc în atenție motivele sale principale, fără însă a epuiza tema. Mai întâi, iudeii trebuiau să creadă că Cel care are putere să învieze un om mort de patru zile are puterea de a Se învia și pe Sine după trei zile: „Pentru că mai degrabă este a se ridica din morți după trei zile decât după patru zile” (Sfântul Andrei al Cretei). Apoi, cu cât trecea mai mult timp din ziua morții, cu atât mai mult era prețuită puterea lui Hristos (Sfântul Andrei al Cretei). În plus, fiindcă începuse descompunerea trupului, minunea avea să fie nemaivăzută, dat fiind faptul că Hristos a curmat avântul stricăciunii (Sfântul Andrei al Cretei). De asemenea, pentru că învierea lui Lazăr reprezintă prevestirea învierii de obște a oamenilor, Hristos l-a înviat pe Lazăr în cea de-a patra zi, astfel încât să arate că învierea de obște se va face din cele patru elemente din care este alcătuit trupul omenesc.

Din toate cele prezentate aici, se vede faptul că, prin învierea lui Lazăr, Hristos preînchipuie învierea de obște a trupurilor omenești. Acela Care l-a înviat pe Lazăr, ce era mort de patru zile și mirosea, poate să-i învieze și pe oamenii ale căror trupuri s-au descompus după ieșirea sufletului din ele. De altfel, învierea viitoare a trupurilor se mai numește și renaștere sau rezidire, pentru că este vorba despre o nouă creare. Această nouă creare nu înseamnă că trupurile vor căpăta o altă formă, fiindcă, rămânând aceleași, ele vor fi izbăvite de stricăciune și de stăpânirea morții, devenind trupuri duhovnicești.

5

În acord cu cele spuse până în acest moment este și tâlcuirea pe care a făcut-o Sfântul Andrei al Cretei cuvintelor Mântuitorului *Lazăre, vino afară!* (Ioan 11, 43). Tâlcuind porunca lui Hristos, Sfântul Andrei spune că ea are două motivații.

Mai întâi, prin această poruncă, Hristos i-a cerut lui Lazăr să învieze pentru a arăta cum va fi învierea cea de obște și cum, într-o clipită, fiecare ființă se va însufleți. Ceea ce s-a petrecut cu Lazăr, care, la vocea lui Hristos, a început să se miște și a ieșit din mormânt, la cea de-a Doua Venire a Domnului, se va petrece cu toți oamenii. Acela Care a spus odinioară *să fie lumină și să fie tărie*, acum

poruncește: *vino afară*. Așa cum afirmă Sfântul Andrei al Cretei, observăm că lui Lazăr i s-au petrecut lucruri greu de închipuit, pentru că trupul său a început a se mișca, deși încetaseră toate funcțiile sale. Astfel, vedem că are respirație în nări, că venele îi sunt pline cu sânge, în vreme ce vocea i se reîntoarce în faringe, vorbele îi intră în urechi, ochii au puterea să vadă și nasul să miroasă, mersul se face în mod firesc și, în general, tot trupul este înviorat și funcționează normal, pentru că sufletul s-a întors.

În al doilea rând, prin această poruncă, Hristos i-a cerut prietenului Său, Lazăr, să învieze pentru a vedea toate lucrurile străine și peste fire care urmau să se petreacă în acele zile la Ierusalim. Hristos îi vorbește lui Lazăr la persoana a doua și-i spune că trebuie să învieze pentru a-L vedea răstignit cu tâlharii și adăpat cu oțet și cu fiere, bătut în cuie și împuns în coastă cu lancea, chinându-Se sub lumina soarelui, la mijlocul zilei, iar întunericul să acopere soarele, iudeii să-L batjocorească și El să teologhisească cu tâlharul.

Așadar, învierea lui Lazăr trebuia să arate felul în care se va face învierea de obște, dar și să aducă mărturia lucrurilor înfricoșătoare care urmau să aibă loc în Ierusalim. Prin urmare, morții înviați trebuiau să confirme nerecunoștința și răutatea oamenilor.

Înviindu-l pe Lazăr, Hristos a făcut cel mai mare lucru cu putință. Totuși, El a cerut ca Lazăr să fie dezlegat de ceilalți, având în vedere faptul că, așa cum erau înmormântați oamenii pe atunci, acesta era legat de mâini și de picioare cu fâșii de pânză albă, iar fața îi era acoperită de o mahramă, adică de o basma. Porunca lui Hristos a fost categorică: *Dezlegați-l și lăsați-l să meargă* (Ioan 11, 44).

Și acest lucru a avut o motivație precisă, pentru că procedând astfel, Hristos i-a făcut martori ai celor întâmplare pe iudeii care erau de față, aceștia convingându-se cu mâinile lor că ceea ce s-a petrecut nu a fost o închipuire. Iudeii trebuiau să-l dezlege pe Lazăr, iar acesta urma să fie lăsat să meargă singur, astfel încât să înțeleagă cu toții că cel care fusese mort și care începuse să putrezească nu mai avea nevoie să fie susținut pentru a merge, deoarece căpătase o nouă viață (Sfântul Andrei al Cretei).

În plus, fraza *Dezlegați-l și lăsați-l să meargă* exprimă izbăvirea omului de stricăciunea păcatului și a morții la învierea de obște din morți. Într-o anumită măsură, păcatul ne-a înfășurat chipul în vâlul

rușinii și ne-a legat cu pecetea morții. Însă, la cea de-a Doua Venire a lui Hristos, trupurile noastre vor învia, iar noi ne vom mișca liberi de stricăciune și de răutate. În acest fel, se va împlini cuvântul Profetului Maleahi: *Și va răsări pentru voi, cei care vă temeți de numele Meu, soarele dreptății, cu tămăduire venind în razele lui și veți ieși și veți zburda ca vițeei de îngrășat* (Maleahi 3, 20). Așadar, această frază a lui Hristos este preînchipuirea învierii de obște a oamenilor, care va însemna izbăvirea de stricăciune și de moarte (Sfântul Chiril al Alexandriei).

De asemenea, prin această frază Hristos a dezvăluit acțiunea puterii sfinte, dar și necesitatea acțiunii puterii omenești, pentru că toate trebuie făcute teantropic. Hristos l-a înviat pe Lazăr prin puterea Dumnezeirii Sale, dar oamenii au fost aceia care au trebuit să-l dezlege, iar Lazăr însuși a trebuit să meargă. Dumnezeu nu-l înlocuiește pe om, ci face ceea ce omul nu poate, în vreme ce omul trebuie să lucreze în armonie cu energia lui Dumnezeu. Dacă, după învierea duhovnicească, care are loc prin Tainele Bisericii, adică prin darul lui Hristos, nu urmează propria noastră strădanie, atunci harul lui Dumnezeu este acoperit de patimi, iar omul va fi din nou cuprins de moarte.

6

Sfinții Părinți ai Bisericii au dat faptelor legate de învierea lui Lazăr și o interpretare alegorică, potrivit căreia Lazăr este gândul cuprins de moartea păcatului, iar surorii sale, adică Marta și Maria, sunt practica (*fapta*), respectiv teoria (*contemplarea, vederea lui Dumnezeu*). Atunci când gândul omului este cuprins de moarte, Marta (adică practica) încearcă prin diferite moduri să îl găsească pe Hristos și îl roagă să vină pentru a învia gândul mort, iar mai apoi îi urmează Maria (adică teoria), care mai înainte ședea în casă, dar acum vine la Hristos și plânge înaintea Lui. Hristos înviază gândul mort al omului și după aceea, se face o cină mare, iar Lazăr (gândul), care fusese mort, este unul dintre invitați, alături de Hristos, în timp ce Marta (practica) slujește la masă, iar Maria (teoria) unge picioarele lui Hristos cu mir scump (Ioan 11, 17-33 și Ioan 12, 1-3).

Aceasta înseamnă că, înainte de învierea minții celei moarte, mai întâi se apropie de Hristos fapta și apoi contemplarea, în vreme ce, după învierea minții, fapta se lucrează și îi slujește lui Hristos, în vreme ce contemplarea exprimă dragostea și comuniunea cu El prin diferite lucrări înmiresmate.

Reluând o exprimare relativă a Sfântului Maxim Mărturisitorul, Sfântul Grigorie Palama afirmă că gândul care se îndepărtează de Dumnezeu se face fie fiară plină de patimi, fie demon ce se deosebește prin mândrie. La rândul său, Sfântul Chiril al Alexandriei spune că, atunci când mintea moare, omul trebuie să se îndrepte prin spovedanie către Hristos și să se roage Lui atât cu trupul cât și cu sufletul smerit, așa cum au făcut Marta și Maria. Drept urmare, Hristos va da poruncă de a se ridica nepăsarea care zăcea în mormânt și va striga cu glasul mare al trâmbiței Evangheliei să ieșim afară din rătăcirea lumii, desfăcându-ne legăturile păcatelor pentru a ne putea mișca cu vigoare înspre virtute.

Într-o altă variantă interpretativă, Sfântul Chiril al Alexandriei spune că Marta este virtutea practică, în vreme ce Maria este teoria care urmează practicii. Prin practică (faptă) și prin teorie laolaltă, putem să ne arătăm dragostea față de Hristos într-o măsură mai mare. De asemenea, există unii care spun că cele două surori închipuie Sfânta Scriptură, Marta fiind tipul Vechiului Testament, care îi slujește lui Hristos, iar Maria reprezentând învățătura evanghelică. Mergând pe aceeași linie, alții afirmă că Marta închipuie Sinagoga iudeilor, care vrea să îl slujească pe Hristos prin practici trupești, în vreme ce Maria este închipuirea Bisericii Neamurilor, care vine către Dumnezeu aducând jertfe duhovnicești și credința bine-mirositoare și care se sfințește prin binecuvântarea trupului ce izvorăște din taina Sfintei Împărtășanii.

Această interpretare alegorică a învierii lui Lazăr este întâlnită la mai mulți Părinți ai Bisericii. Îl amintesc aici numai pe Cuviosul Nichita Stithatul, a cărui interpretare este în acord cu ceea ce spunea Sfântul Chiril al Alexandriei. În plus, există și tropare ale Bisericii care se referă la aspectele prezentate. Într-unul din aceste tropare, care se cântă în joia de dinainte de Florii, se spune: „Însoțind gândirea și fapta la cele de sus, să ne sânguim a trimite lui Hristos rugăciuni, ca să învieze mintea noastră cea îngropată, ca pe alt Lazăr, cu venirea Lui

cea înfricoșătoare; ca să-l aducem stălpărilor dreptății și să strigăm: Bine ești cuvântat, Cel ce vii". Într-un alt tropar, care se cântă în miercură de dinainte de Florii, se spune limpede că Marta și Maria sunt mesagerii pe care trebuie să îi trimitem la Hristos pentru ca El să vină și să învieze gândul nostru nesimțitor și mort, care, aflându-se în mormântul nepăsării, nu simte frica sfântă și nu se mișcă nicidecum înspre viață.

7

Încă de la început am afirmat că există o strânsă legătură între sărbătoarea învierii lui Lazăr și intrarea triumfătoare a lui Hristos în Ierusalim. Învierea lui Lazăr a fost preînchipuirea învierii cea de a treia zi a lui Hristos și a învierii de obște a oamenilor, iar primirea triumfală a lui Hristos în Ierusalim s-a datorat tocmai faptului că iudeii trăiau încă sub impresia acestui fapt nemaiauzit.

Într-o predică rostită în duminica Floriilor, Sfântul Chiril al Alexandriei se referă la legătura, dar și la diferența dintre cele două sărbători împărătești. Ieri, spune el, adică în sâmbăta lui Lazăr, sărbătoarea Betania, iar astăzi, adică în duminica Floriilor, întreaga Biserică se bucură de prezența sfântă. Ieri, Hristos dăruia viață unui om, adică lui Lazăr, iar astăzi, El Însuși vine spre moarte. Ieri îl învia pe mortul de patru zile, astăzi vine în Ierusalim ca să învieze din morți după trei zile.

Între Betleem și Betania, adică între Nașterea lui Hristos și Betania – Ierusalim există multe asemănări, neuitând faptului că toate praznicele împărătești se află în strânsă legătură. De asemenea, între aceste două momente există și deosebiri. Cândva, în Betleem, erau Maria și [moașa] Salomeea, iar acum, în Betania, sunt Marta și Maria. Odinioară, Hristos era înfășat, iar acum, Lazăr este înfășurat în pânze albe. Atunci era ieslea, iar acum este mormântul. Atunci Irod și Ierusalimul s-au tulburat de Nașterea lui Hristos, iar acum, după învierea lui Lazăr, Ierusalimul se tulbură, iar fariseii îndeamnă poporul la răzmeriță. Odinioară, păstorii se minunau, iar acum preoții sunt indignați. Atunci, Magii se închinau lui Hristos și îi aduceau daruri, acum poporul se arată teomah (*luptător împotriva lui Dumnezeu*) față

de Hristos. Odinioară, copiii uciși de Irod aduceau plângând cântece de îngropăciune, iar acum, copiii din popor Îi cântă lui Hristos imne de biruință, ca o prevestire a morții pe care El avea să o primească. Din toate acestea se vede nebunia iudeilor care s-a manifestat și atunci când Hristos S-a arătat în trup dar și acum când, prin cântări, El este dus spre răstignire.

Cu adevărat, prin apariția Sa în lume, Hristos a provocat o mare tulburare, pentru că oamenii nu puteau îndura prezența lui Dumnezeu printre ei. Omenirea era atât de rănită de păcate, încât și cea mai umilă prezență a lui Hristos provoca durere profundă, ca atunci când ne apropiem și atingem o rană, fie și din motive terapeutice. Întreaga omenire era o mare rană.

Din cauza acestui lucru, Hristos Se arată întotdeauna în chip umil, nevoind să provoace prea mult furia și patima oamenilor. De altfel, acesta este motivul pentru care Hristos Se dezvăluie ascunzându-Se și Se ascunde dezvăluindu-Se. Numai cei care au viață duhovnicească și inimă sensibilă Îl pot recunoaște.

8

În ciuda osanalelor datorate învierii lui Lazăr și a așteptărilor poporului, adică a „primirii împărătești” (Sfântul Chiril al Alexandriei), intrarea Împăratului Hristos în Ierusalim s-a făcut în smerenie deplină.

Episoadele petrecute în timpul intrării lui Hristos în oraș, unde după puține zile avea să sufere chinuri cumplite, iar în cele din urmă, să fie răstignit și să învieze, sunt descrise de Sfinții Evangheliști (Matei 21, 1-11, Marcu 11, 1-10, Luca 19, 28-40, Ioan 12, 12-16).

Intrarea Domnului în Ierusalim – ca de altfel toate evenimentele împărătești – a fost propovăduită de profeți în Vechiul Testament. Proorocul Zaharia spunea: *Bucură-te foarte, fiica Sionului, veselește-te, fiica Ierusalimului, căci iată Împăratul tău vine la tine drept și biruitor; smerit și călare pe asin, pe mănzul asinei. El va nimici carele din Efraim, caii din Ierusalim și arcul de război va fi frânt. El va vesti pacea popoarelor și împărăția Lui se va întinde de la o mare până la cealaltă mare și de la Eufrat până la marginile pământului* (Zaharia 9, 9-10).

Prezența lui Hristos înseamnă prezența iubirii de oameni și a îngăduinței, nu a dreptei judecăți sau a osândei. Hristos S-a întrupat și a venit în Ierusalim în chip de rob, ca mire și ca miel neprihănit care se dă pe sine spre jertfire, smerit ca picătura de ploaie ce cade pe lână fără să facă zgomot, iar prin acest chip umil El i-a răsturnat de pe tronuri pe cei puternici și i-a ridicat pe cei smeriți (Sfântul Chiril al Alexandriei). Hristos a venit către oameni așa cum vine mirele la nuntă, adică plin de dragoste și de smerenie, nu ca un stăpânitor. De altfel, dragostea nu poate fi legată de stăpânire și de tiranie.

Hristos este Împăratul noului Israel al harului lui Dumnezeu. Însă Împărăția Sa nu are legătură cu gândirea și cu slava lumească, pentru că este o împărăție a iubirii și a smereniei. Hristos a intrat în Ierusalim și în istorie în chip diferit față de ceilalți împărați și stăpânitori. El nu era un tiran înconjurat de acoliți și de aghiotanți și nici nu ducea după Sine o mulțime de ostași care trăiau în belșug, cereau biruri sau îi puneau pe oameni la munci înjositoare și vătămătoare. Steagul lui Hristos era smerenia, sărăcia și simplitatea (Sfântul Grigorie Palama).

Atunci când comentează intrarea lui Hristos în Ierusalim, Sfinții Părinți au în vedere și atmosfera obișnuită a acelei epoci, când împărații și conducătorii militari intrau în orașe cu multă autoritate și putere. Însă Hristos nu deținea o asemenea putere și nici nu voia să Se impună oamenilor în acest fel. De aceea, Sfântul Epifanie, Episcopul Ciprului, spune că Hristos nu avea sceptru și trâmbețe, ci a venit într-o sărăcie desăvârșită; nu era însoțit de săbii, de arme și de sulite, așa cum, în semn de cinste, se însoțeau stăpânii pământești, ci Se purta cu smerenie deplină; nu avea oameni înarmați, scuturi, blazoane încrustate în aur, coifuri și platoșe, ci numai blândețe fără margini, bunătate nemăsurată și cumpătate desăvârșită.

Smerenia lui Hristos este expresia iubirii și simplității Sale, nu o virtute exterioară prefăcută. Omul simplu din fire și iubitor este neapărat un om smerit. Smerenia lui Hristos, împletită cu simplitatea și cu dragostea Sa, reprezintă în realitate energia Sa necreată, care provine din firea simplă a Dumnezeirii. De aceea, atunci când sfinții se învrednicesc să Îl vadă pe Hristos în slavă, ei sunt copleșiți de dragostea și de smerenia Sa. Hristos este blând și smerit cu inima, după cum El Însuși a spus-o.

Potrivit tâlcuirilor Sfinților Părinți, smerenia lui Hristos se vede din faptul că a intrat în Ierusalim *șezând pe mânzul asinei*. Sfântul Evanghelist Ioan scrie: *Iisus, găsimd un asin tânăr, a șezut pe el* (Ioan 12, 14). La rândul său, Evanghelistul Matei spune că ucenicii l-au adus lui Hristos asina și mânzul: *Au adus asina și mânzul și deasupra lor și-au pus veșmintele, iar El a șezut peste ele* (Matei 21, 7). Sfântul Evanghelist Luca vorbește despre faptul că Hristos S-a așezat pe mânz, nu pe asină (Luca 19, 35).

După cum tâlcuiește Cuviosul Teofilact, între Evangheliști nu există nici o contradicție. Hristos a intrat în Ierusalim șezând pe mânzul asinei. Ucenicii au adus mânzul la Hristos, dar împreună cu mânzul au adus-o și pe mama mănzului, adică pe asină. Atunci când Sfântul Evanghelist Matei scrie *peste ele*, nu a vrut să spună că Hristos S-a așezat în același timp și pe asină și pe mânz. Aceste cuvinte pot fi interpretate în două chipuri diferite. În primul rând, *a șezut peste ele* se referă la hainele pe care ucenicii le-au așezat pe mânz. În al doilea rând, dacă ar fi să interpretăm că *a șezut peste ele* înseamnă că a șezut pe amândouă animalele care au fost aduse la Hristos, atunci El a șezut mai întâi pe asină și mai apoi pe mânz, ceea ce simbolizează că mai întâi s-a odihnit în sinagoga iudeilor, iar mai apoi în poporul ce venea dintre neamuri.

Sfinții interpreți ai textelor evanghelice arată că aceste fapte au un înțeles simbolic. Cuviosul Eftimie Zigabenui spune că Hristos a șezut pe mânz, care este închipuirea poporului dintre neamuri, iar în spate venea asina, care este închipuirea poporului iudaic. Aceasta înseamnă că, după ce Hristos va vesti Evanghelia către neamuri și după ce Se va odihni întru ele, vor veni și iudeii, care se vor întoarce la credința în Hristos.

Dacă vom considera că atât mânzul cât și asina simbolizează poporul dintre neamuri, atunci șederea lui Hristos pe asină arată că El a venit să omoare înșelăciunea idolatriei lipsite de judecată, iar șederea pe mânz arată că a venit să țină în frâu avântul nestăpânit pe care îl aveau popoarele spre necredință, pentru că nu există nimic mai

fără de judecată decât necredința și mai îndărătnic și nesupus decât neamurile care se închină la idoli (Sfântul Nicodim Aghioritul).

Acest episod a fost proorocit în Vechiul Testament. Referindu-se la copilul lui Iuda, din care S-a tras după trup și Hristos, și profetind întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, Patriarhul Iacov spune printre altele: *Acela își va lega de viță asinul Său, de coardă mânzul asinei Sale* (Facerea 49, 11). Din această proorocie înțelegem că Hristos este via, iar corzile, adică organele vegetale prin care vița de vie se înfășoară pe lemne și se ține de ele, sunt ucenicii lui Hristos, prin care Domnul a legat de El pe mânzul asinei, adică pe noul Israel cel dintre neamuri (Sfântul Grigorie Palama). Cu alte cuvinte, ucenicii, care sunt ramurile viței Mântuitorului, au adus neamurile la credința în Hristos și le-au unit cu via cea adevărată, care este Însuși Hristos.

Potrivit Evangheliștilor care prezintă aceste fapte (Matei, Marcu și Luca), Hristos i-a trimis pe ucenicii Săi în satul de dinaintea lor, acolo unde se găseau *o asină legată și un mânz cu ea*. Hristos le-a cerut să dezlege acele două animale și să le aducă la El.

Tâlcuind acest episod, Sfântul Atanasie cel Mare spune că satul de dinaintea lor este viața aceasta pământească, iar orașul este viața cerească, adică Raiul din care a căzut Adam prin păcatul pe care l-a săvârșit. Nimeni altul în afară de Hristos nu putea să ne facă să intrăm din nou în locul de unde am fost alungați. Asina și mânzul reprezintă omenirea întreagă. Mânzul este protopărintele nostru Adam, pe care Satana l-a legat prin înșelătorie, iar asina, care este un animal necurat, reprezintă neamurile momite de idoli și murdărite cu sânge necurat. Hristos îi trimite pe ucenici la întreaga omenire pentru ca aceștia să îi aducă la El atât pe iudei, cât și pe cei dintre neamuri și să alcătuiască Biserica din creștini proveniți din rândul iudeilor și a neamurilor. Dezlegarea acestor animale și a ceea ce ele simbolizează poate fi făcută numai de oameni mari, nu în sensul vârstei trupești, ci în sensul credinței, al dragostei, al dreptății, al înțelepciunii, al bărbăției și al virtuții. Asemenea bărbați sunt Apostolii, care au fost trimiși în lume pentru a propovădui și a plini Biserica lui Hristos.

Ucenicii lui Hristos, adică Sfinții Apostoli, au dezlegat toate neamurile din întunericul ce înseamnă necunoașterea lui Dumnezeu, înșelarea, păcatul, robia celui rău și stăpânirea întunericului acestui veac, ducându-le spre Dumnezeul lor Care le-a zidit. Iar acum, Hristos

stă deasupra tuturor acestor neamuri și împărătește peste ele (Tit, Episcopul Vostrelor).

Atunci când Hristos Și-a trimis ucenicii să dezlege mînzul, El le-a spus că, dacă vor întâlni pe cineva care să-i întrebe pentru ce fac aceasta, să răspundă că Îi trebuie Domnului. Și cu adevărat, atunci când ucenicii au dezlegat mînzul, unii din cei care erau de față au întrebat: *de ce dezlegați mînzul?* Dar când ucenicii au răspuns că este porunca lui Hristos, *i-au lăsat* (Marcu 11, 5-6).

Acest lucru arată puterea stăpînitoare a lui Hristos, pentru că, fiind Dumnezeu, El conduce lumea și nimeni nu poate să Îi stea împotrivă. Toate lucrurile au fost zidite de El și toate sunt conduse de energia Sa necreată.

După cum tâlcuiesc Sfinții Părinți, dacă mînzul este omenirea ce a fost dezlegată din legăturile păcatului, putem să ne gândim că cei care se aflau de față îi simbolizează pe viclenele stăpînii, care nu s-au putut opune poruncii lui Hristos, ci, așa cum tâlcuiește Sfântul Atanasie cel Mare, au alergat imediat la stăpînul lor, Satana, și i-au spus toate cele care s-au petrecut. Tocmai de aceea, imediat s-a făcut sfat și *întrunire a celor vicleni* împotriva lui Hristos. Diavolii i-au spus lui Satana că urma să se întâmple ceva, pentru că mînzul a fost dus la domnul său și nu mai era al lor, iar ei nu mai aveau putere asupra lui. Diavolul s-a gândit ce trebuie să facă și astfel, i-a îndemnat pe cărturari și pe farisei să pregătească moartea lui Hristos. Nefericiții nu știau însă că moartea lui Hristos avea să ne dăruiască nouă viața veșnică, iar pogorârea Sa la Iad urma să ducă la ridicarea noastră la ceruri.

10

Proorocul și împăratul David se întoarce la Dumnezeu și spune: *eram fără de minte și nu știam; ca un dobitoc eram înaintea Ta. Dar eu sunt pururea cu Tine. Apucatu-m-ai de mîna mea cea dreaptă. Cu sfatul Tău m-ai povățuit și cu slavă m-ai primit* (Ps. 72, 22-23). David se lasă cu încredere în voia lui Dumnezeu, pentru că are credința desăvîrșită că El îl va îndruma în cel mai bun chip cu putință.

Sfântul Andrei al Cretei face legătura dintre acest fragment din Psalmi și episodul pe care îl analizăm, spunând că omul trebuie să se facă dobitoc în ceea ce privește simplitatea minții, la fel ca mânzul ce mergea fără a se opune după ucenicii care îl dezlegaseră și îl duceau la Hristos. Omul trebuie să asculte fără cârtire de cel care și-a asumat îndrumarea sa duhovnicească în Hristos și să devină astfel mânz al Domnului, izbăvit de orice nebie care îl face asemenea animalului. Abia atunci va înceta să pășească pe pământul grijii lumești, să se încovoie sub povara încercărilor și să se îngreueze cu greutatea patimilor împotriva firii, pentru că, ridicându-se deasupra grăsimii vieții pământești, purtându-se deasupra plăcerilor cărnii și călcând pe balonul de săpun al slavei deșarte, el va fi mânz al lui Hristos și se va face „car al tronului Heruvimilor”.

Omul îndepărtat de Dumnezeu devine dobitoc pentru că este stăpânit de necugetatele poftes și voile trupesti și pentru că se supune poftei omului celui vechi. Însă atunci când dobândește smerenia în Hristos și leapădă această lipsă de minte, omul se face car al lui Hristos. Acesta este înțelesul fragmentului din Psalmi „ca un dobitoc eram înaintea Ta”.

Sfântul Atanasie cel Mare învață că fiecare dintre noi se aseamănă mînzului ce a fost legat cu legăturile păcatului. De aceea, trebuie să-L rugăm pe Hristos să-i trimită la noi pe ucenicii Săi ca să ne dezlege. Unul este legat cu iubirea de arginți, altul cu preacurvia, altul cu beția, altul este stăpânit de slava deșartă, altul nedreptățește, altul răpește avutul aproapelui său și al săracului, altul ia dobândă peste dobândă și, în general, fiecare dintre noi a slăbit prin nedreptățile sale. Din acest motiv, cu toții avem nevoie de tămăduire de la Mântuitorul Hristos: „Și avem nevoie de El să ne trimită și nouă pe ucenicii Săi ca să ne dezlege din legăturile diavolului”.

Atunci când omul se face ca un dobitoc, cu sensul de supunere deplină față de ucenicii Domnului, el este dus fără îndoială înaintea tămăduitorului Hristos, Care îl vindecă de toate slăbiciunile și îl face tron al lui Dumnezeu. De aceea, trebuie să ne facem dobitoace cugetătoare și vom fi sfințiți de Hristos.

Atmosfera triumfală și sărbătorească a intrării Domnului în Ierusalim și bucuria iudeilor rezultă și din faptul că oamenii își așterneau veșmintele pentru ca Hristos să treacă peste ele. Acest lucru era obișnuit în cazul intrării în orașe a regilor și a generalilor încununați de victorie.

Din Sfintele Evanghelii vedem că au fost așternute două feluri de veșminte. Mai întâi, Apostolii și-au pus hainele pe mânzul pe care S-a așezat Hristos, după care unii dintre iudei și-au așternut veșmintele pe pământ, pe unde avea să treacă mânzul ce îl purta pe Hristos. *Și [Apostolii] au adus mânzul la Iisus și și-au pus hainele pe el și Iisus a șezut pe el. Și mulți își așterneau hainele pe cale...* (Marcu 11, 7-8).

Veșmintele Apostolilor care au fost așezate pe mânz sunt virtuțile acestora, pe care Hristos stă așezat. După cum spune Cuviosul Teofilact, aceasta înseamnă că, dacă sufletul omului nu se împodobește cu virtuțile apostolice, Dumnezeu nu poate domni peste el. Viața apostolică este fundamentul venirii și biruinței lui Hristos în inima omului. A așterne hainele noastre nu înseamnă altceva decât a ne supune carnea și voia în fața duhului, pentru că numai astfel ne putem învrednici să ne închinăm Patimii lui Hristos și slăvitei Sale Învieri (Sfântul Grigorie Palama).

Veșmintele care au fost așezate pe mânz nu simbolizează numai virtuțile Apostolilor, ci și harul care le-a fost dat acestora. Hristos a fost făcut cunoscut la toate popoarele prin har (Tit, Episcopul Vostrelor). Așadar, sfinții Apostoli nu ar fi putut săvârși toată această lucrare dacă nu ar fi avut harul lui Hristos.

Sfântul Evanghelist Luca consemnează un amănunt foarte reprezentativ prin înțelesul pe care îl are. El spune că ucenicii și-au așternut veșmintele pe mânzul pe care S-a suit Domnul, iar în continuare, în vreme ce Hristos înainta, își așterneau hainele pe cale înaintea Lui: *Iar pe când mergea El, așterneau hainele lor pe cale* (Luca 19, 36).

Tâlcuind așezarea hainelor Sfinților Apostoli la picioarele mânzului, Sfântul Atanasie cel Mare spune că hainele reprezintă legile

morale care sunt aşternute sub picioare. Aceste legi morale sunt poruncile lui Dumnezeu, adică *să nu fii desfrânat; să nu ucizi; să nu furi; să nu mărturiseşti strâmb împotriva aproapelui tău; cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta*. Sfinţii Apostoli şi-au aşternut veşmintele pe cale pentru ca noi să nu mai păşim pe pământ şi să nu mai mergem însoţiţi de dorinţe şi de pofta pântecelui, adică să nu fim stăpâniţi de patimile părţii poftitoare şi ale părţii irascibile a sufletului. Trebuie să fim atenţi şi să nu păşim pe pământ, pentru că Apostolii şi-au aşternut pentru noi veşmintele, adică poruncile lui Hristos. Pentru că primim acest ajutor, putem urca foarte sus, fiindcă, în loc să ne aplecăm fruntea spre pământ, ne-o plecăm în faţa lui Hristos, aşa cum a făcut Sfântul Ioan Teologul. Astfel, omul nu-şi mai târăşte picioarele pe pământ, ci păşeşte în ceruri. În mod vădit, aici este vorba despre virtutea practicii (*a faptelor*) şi despre virtutea teoriei (*a vederii lui Dumnezeu*). Prin practică trebuie să ne luptăm pentru a ne curăţi inima, iar prin teorie să ajungem la comuniunea cu Dumnezeu.

Faptul că Apostolii şi-au scos hainele şi le-au aşezat ca să treacă peste ele Hristos mai înseamnă printre altele că cei care sunt vrednici a-L slăvi pe Hristos trebuie să îl lege pe omul cel vechi şi să îl supună Domnului. Atunci, Hristos va veni la aceştia şi îi va sfinţi, iar carnea lor nu se va mai răscula împotriva duhului (Cuviosul Teofilact).

12

Bucuria iudeilor la intrarea lui Hristos în Ierusalim era nestăvilită. Ei strigau zicând: *Osana! Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului* (Ioan 12, 13). Sfântul Evanghelist Matei spune că mulţimea care mergea înaintea Lui striga: *Osana Fiului lui David; binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului! Osana întru cei de sus!* (Matei 21, 9), iar după cum afirmă Sfântul Evanghelist Marcu, mulţimea aclama: *Osana! Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului! Binecuvântată este împărăţia ce vine a părintelui nostru David! Osana întru cei de sus!* (Marcu 11, 9-10). De asemenea, Sfântul Evanghelist Luca spune că mulţimile strigau: *Binecuvântat este împăratul care vine întru numele Domnului! Pace în cer şi slavă întru cei de sus* (Luca 19, 38).

Înțelesul tuturor acestor osanale este același, numai cuvintele sunt diferite, pentru că mulțimea striga fără a fi strunită în vreun fel, așa cum se întâmplă de obicei în asemenea împrejurări, iar Evangheliștii au redat ceea ce au auzit ei înșiși, diferențele fiind cele specifice care apar în povestirea evenimentelor de către martori diferiți. Cert este că aveam de-a face cu strigăte de biruință și de slavă, pentru că cei mai mulți sperau că a venit Mesia care avea să îi elibereze din robia lor față de romani. S-au așteptat așadar ca El să fie un stăpân lumesc care le va aduce eliberare națională.

Cuvântul *osana* este ebraic și înseamnă *mântuiește* (Sfântul Nicodim Aghioritul). El provine dintr-un Psalm al lui David, care era cunoscut iudeilor pentru că se cânta în sinagogi: *O, Doamne, mântuiește! O, Doamne, sporește! Binecuvântat este cel ce vine întru numele Domnului; binecuvântatu-v-am pe voi din casa Domnului. Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă* (Ps. 117, 25-27). Am putea spune că iudeii au adaptat un cuvânt liturgic la această împrejurare. Există și punctul de vedere că *osana* se tâlcuiește *harul lui Dumnezeu* (Macarie Hrisochefalul). Însă acesta nu este un sens contradictoriu, pentru că Dumnezeu îi mântuiește pe oameni prin harul Său. Așadar, *osana* reprezintă un imn adresat Domnului care înseamnă *mântuiește*, iar *întru cei de sus* arată că Hristos nu este slăvit numai pe pământ, ci și de către îngerii din cer (Sfântul Grigorie Palama).

Cuvântul *binecuvântat*, atunci când este adresat de către oameni lui Dumnezeu, are un înțeles diferit față de cazul în care este îndreptat de Dumnezeu către oameni. Răspunzând la nedumerirea legată de cum este cu putință ca omul zidit să îl binecuvânteze pe Dumnezeul nezidit, pentru că ar trebui să se întâmple tocmai contrariul, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că termenul *binecuvântare* are în Sfânta Scriptură două înțelesuri. În primul rând, el este folosit pentru a arăta sfințirea care este dată de Dumnezeu oamenilor, după cuvântul și a binecuvântat Dumnezeu ziua a șaptea și a sfințit-o (Facerea 2, 3). De asemenea, cuvântul *binecuvântare* mai este folosit pentru a exprima doxologia și mulțumirea adresată de noi lui Dumnezeu, după cum este scris în Psalmul lui David: Binecuvântează, suflule al meu, pe Domnul și toate cele dinlăuntrul meu, numele cel sfânt al Lui (Ps. 102, 1), unde cuvântul *a binecuvânta* are înțelesul de doxologie și de mulțumire.

Sfântul Ioan Gură de Aur spune că nu numai Dumnezeu îl binecuvântează pe om, ci și omul îl binecuvântează pe Dumnezeu, dar în chip diferit. Atunci când Dumnezeu îl binecuvântează pe om, îl face pe acesta mai strălucitor, iar când omul îl binecuvântează pe Dumnezeu, devine el însuși mai strălucitor. Așadar, fie spunem că Dumnezeu îl binecuvântează pe om, fie că omul îl binecuvântează pe Dumnezeu, cel câștigat este omul, pentru că Dumnezeu nu are nevoie de nici o binecuvântare.

Cuvintele mulțimii, care au devenit un imn liturgic, au un înțeles hristologic profund pentru că arată cele două firi ale lui Hristos. *Osana întru cei de sus* exprimă firea înaltă a Dumnezeirii, iar *binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului* exprimă firea omenească, adică sămânța lui Avraam, care a fost binecuvântată de Dumnezeu pentru că din ea avea să vină mântuirea neamului omenesc (Tit, Episcopul Vostrelor). Faptul că ambele doxologii sunt adresate Persoanei lui Hristos arată caracterul Său teantropic, pentru că El este Dumnezeu și om, având două firi într-un ipostas și într-o persoană.

Iudeii strigau: *Osana Fiului lui David* (Matei 21, 9). Ei îl numeau pe Hristos *Fiu al lui David* pentru că știau din proorociile Vechiului Testament că Mesia Se va trage din neamul lui David. Dumnezeu i-a făgăduit lui David: *Juratu-S-a Domnul lui David adevărul și nu-l va lepăda: «Din rodul pântecelui tău voi pune pe scaunul tău»* (Ps. 131, 11). În acel moment, poporul a fost luminat de Duhul Sfânt, pentru că și-a amintit acest Psalm și a înțeles că Hristos este Mesia cel făgăduit spre mântuirea lor (Sfântul Nicodim Aghioritul).

Astfel, după ridicarea lui Lazăr din morți, îngerii au înțeles în chip tainic măreția lui Dumnezeu, iar oamenii au văzut-o cu ochii lor și de aceea s-au ridicat și au cântat cu toții imnuri de biruință, slăvind-L pe Hristos ca pe Mesia pe Care îl așteptau să vină pentru a izbăvi neamul omenesc și a aduce îngerilor darul neschimbării⁶⁵. Măreția lui Dumnezeu a fost înțeleasă mai ales de îngeri. Îngerii sunt zidirea lui Dumnezeu și de aceea nici ei nu cunosc viitorul sau ceea ce nu este nevoie ca ei să cunoască. Ei au aflat că Adam va fi înviat și li s-a confirmat acest lucru abia când L-au văzut pe Hristos înviindu-i pe fiul văduvei și pe fiica sutașului, dar mai ales atunci când au văzut învierea

⁶⁵ Imposibilitatea de a cădea.

lui Lazăr, care începuse să putrezească, să se descompună și să fie luat în stăpânire de viermi. Văzând, dar, îngerii că deși fusese sub stăpânirea viermilor și a demonilor, omul a înviat, s-au ridicat minunându-se și au cântat *osana* (Tit, Episcopul Vostrelor).

Prin acest imn, Hristos este slăvit ca biruitor al morții. Triumful și biruința generalilor asupra oștirilor de pe pământ nu pot fi comparate cu biruința lui Hristos asupra diavolului și a morții și de aceea, acest imn este unic.

13

Chiar dacă întregul popor îl slăvea pe Hristos strigând pe cale „osana”, când El a intrat în templu, de unde i-a scos pe cei care vindeau și cumpărau și i-a vindecat pe orbii și pe șchiopii care se găseau acolo, arhierii și cărturarii au fost indignați. Indignarea lor a crescut atunci când i-au auzit pe copii strigând *Osana Fiului lui David*. Arhierii și cărturarii au protestat înaintea lui Hristos, dar El le-a răspuns: *Au niciodată n-ați citit că din gura copiilor și a celor ce sug Ți-ai pregătit laudă?* (Matei 21, 15-16).

Așa cum amintește și Hristos, imnele de slavă cântate de copii au fost proorocite în Vechiul Testament de Profetul David: *Din gura pruncilor și a celor ce sug ai săvârșit laudă, pentru vrăjmașii Tăi, ca să amuțești pe vrăjmaș și pe răzbunător* (Ps. 8, 2). Fiind curați, copiii L-au slăvit pe Hristos în templu, nu pe cale.

Acești copii s-au arătat mari teologi, iar imnul lor a fost un imn teologic, chiar dacă ei erau needucați și neînvățați (Sfântul Grigorie Palama). Priveliștea era străină și peste fire pentru că pruncii de lapte stăteau în brațele mamelor lor și cu o mână țineau sânul mamei, iar cu cealaltă ramura de finic, în vreme ce aceleași guri care sugeau laptele matern rosteau dogmă împărătească (Sfântul Chiril al Alexandriei). Limba și buzele pruncilor erau mișcate de harul și de puterea Sfântului Duh, pentru că altfel acest lucru nu ar fi fost cu putință.

Un fapt și mai ieșit din comun a fost acela că pruncii îl slăveau pe Hristos ca Dumnezeu, în vreme ce părinții lor, arhierii și cărturarii îl huleau. Sfântul Chiril al Alexandriei face o serie de observații deosebite, subliniind această diferență. El spune că pruncii L-au

recunoscut pe Împăratul zidirii așa cum Acesta S-a înfățișat, în vreme ce părinții lor s-au arătat neștiutori; copiii L-au slăvit ca Dumnezeu, însă părinții lor L-au răstignit ca vrăjmaș; copiii cântau *osana*, iar părinții strigau *răstigniți-L*; vârsta fragedă și nepricepută s-a înțeleptit, în vreme ce înțelepții s-au întunecat; copiii și-au așternut veșmintele ca să treacă peste ele Hristos, iar părinții lor l-au împărțit hainele; pruncii L-au întâmpinat pe Hristos cu ramuri de finic, iar părinții blestemau; copiii L-au primit pe păstor ca niște miei, în vreme ce părinții lor au sfâșiat mielul ca niște lupi.

Diferența dintre copii și părinți izvorăște din starea sufletească diferită a acestora, deoarece Duhul Sfânt lucrează numai asupra inimilor curate și nemurdărite de mândrie. El nu poate sălășlui în inimile atinse de nepăsare.

Imnul pruncilor de lapte este imnul noului popor al Domnului, care are inimă de prunc. Sfântul Apostol Pavel le spune creștinilor din Corint: *Fraților, nu fiți copii la minte. Fiți copii când e vorba de răutate. La minte însă, fiți desăvârșiți* (I Cor. 14, 20). Există o vârstă de prunc și de copil la minte și o vârstă de prunc și de copil la inimă. Creștinii nu trebuie să fie prunci cu mintea. Ei trebuie să fie prunci cu inima, în vreme ce la minte, ei trebuie să fie desăvârșiți și împliniți. Starea de pruncie a inimii este legată de curățirea și de îndepărtarea de acolo a tuturor gândurilor.

Sfântul Grigorie Palama le spune creștinilor pe care îi păstorea: „fraților, bătrâni sau tineri, luați răutatea pruncilor ca să fiți laolaltă cu împărații și cu căpeteniile”. Atunci când omul are răutate de prunc, el este întărit de Dumnezeu pentru a putea ține semnele biruinței și ale triumfului nu numai asupra patimilor viclene, ci și asupra vrăjmașilor văzuți și nevăzuți, după care omul primește harul de a grăi de fiecare dată când este nevoie.

14

Pe lângă faptul că strigau și îl slăveau pe Hristos ca Dumnezeu, mulțimile țineau în mâini ramuri de finic. Sfântul Evanghelist Ioan scrie: *A doua zi, mulțime multă, care venise la sărbătoare, auzind că Iisus vine în Ierusalim, au luat ramuri de finic și au ieșit întru întâmpinarea*

Lui (Ioan 12, 12-13). Ceilalți Evangheliști spun că oamenii tăiau ramuri din copaci și le așterneau pe cale (Matei 21, 8; Marcu 11, 8).

Această scenă amintește de întâmpinarea unui conducător lumesc care vine biruitor dintr-o bătălie. După victoria lui Simon Macabeul, s-a scris: *Și au intrat în ea⁶⁶... cu laude și cu stâlپări și harpe și chimvale și cu alăute și cu cântări de cântece...* (I Macabei 13, 51). Dar și sfinții pe care Sfântul Ioan Teologul i-a văzut stând pe tronul lui Dumnezeu purtau veșminte albe și țineau *în mână ramuri de finic* (Apoc. 7, 9).

Există mărturii care confirmă faptul că Biserica a repetat această scenă a intrării triumfale în Ierusalim. Astfel, odinioară aveau loc procesiuni în care poporul mergea la Muntele Măslinilor ținând în mână ramuri de finic, iar episcopul se așeza pe un mânăz, închipuindu-L astfel pe Hristos. Litania aceasta este amintită în multe dintre troparele slujbei din duminica Floriilor.

După cum spune Sfântul Epifanie, *vaion⁶⁷* este un cuvânt provenit din limba egipteană care înseamnă *ramură de finic*. Și astăzi, de Florii, creștinii țin în mâini ramuri, pentru că ele simbolizează primirea triumfală a lui Hristos și prezența virtuților. Această zi este precedată de patruzeci de zile nevoiță, de post și de rugăciune prin care creștinii se pregătesc pentru a-L întâmpina pe Hristos Care va învia din morți.

Sfântul Chiril al Alexandriei le recomandă creștinilor să nu țină ramuri de finic numai în mână, ci să le poarte și în suflet, pentru că prezența lor înseamnă dezbrăcarea sufletului de moartea vechii haine de piele și lepădarea de orice boală și mândrie. Sfântul Andrei al Cretei spune să nu așternem pe calea pe care va trece Hristos ramuri de măslin, obiecte sau ramuri de finic, ci, pe cât ne este cu putință, să ne așternem pe noi înșine, prin smerenia sufletului și prin dreapta judecată, pentru ca astfel să-L primim la noi pe Cuvânt, iar Dumnezeu cel neîncăput să își facă sălaș în noi. Iar în altă parte, Sfântul Andrei spune că nu trebuie să-L mărturisim pe Hristos cu ramuri, ci cu viață

⁶⁶ În cetate.

⁶⁷ În limba greacă: βαϊον (cuvânt care la plural înseamnă *flori*).

plină de virtuți. De altfel, ramurile de măslin sunt mâinile care se întind spre milă și milostivire⁶⁸.

În sfârșit, ramurile pe care le țin creștinii în mâini nu trebuie să reprezinte doar manifestări exterioare ale credinței, pentru că ele simbolizează înduhovnicirea, fapta, cunoștința și lucrarea curată a omului interior, după cum ne învață Tit, Episcopul Vostrelor. Lucrarea duhovnicească a omului nu se referă numai la faptă, ci și la cunoștință și la contemplare. Ramurile de finic arată lucrarea duhovnicească completă a omului care însetează să îl întâmpine pe Biruitorul morții.

15

Un tropar al slujbei Vecerniei din duminica Floriilor începe astfel: „Astăzi harul Sfântului Duh pe noi ne-a adunat și toți, luând Crucea Ta, zicem...” Sfântul Nicodim Aghioritul explică motivul pentru care se rostește acest tropar, motiv care are o semnificație deosebită. El spune că în ziua pomenirii Sfântului Antonie cel Mare (17 ianuarie), părinții de odinioară care viețuiau prin mănăstiri se retrăgeau în pustie, în munți sau în peșteri și rămâneau acolo până în ziua Floriilor, nevoindu-se în isihie sfântă și petrecând în post și în rugăciune. În săptămâna de dinainte de duminica Floriilor, ei se strângeau laolaltă pentru a prăznui Patimile, Răstignirea și Învierea lui Hristos. La acest fapt se referă multe tropare. Unul dintre ele spune: „Veniți cei din pustii și din munți și din peșteri, adunați-vă ținând stâlپări împreună cu noi, să întâmpinăm pe Împăratul și Stăpânul”. Tocmai de aceea cântau: „Astăzi harul Sfântului Duh pe noi ne-a adunat”.

De aici înțelegem că nu este suficientă prăznuirea exterioară a acestor evenimente, ci este nevoie de o abordare existențială și interioară a lor. Rugăciunea, isihia și cumpătarea sunt mijloacele potrivite pentru ca omul să se apropie în mod corect de aceste sărbători și să le prăznuiască în chip sfânt, nu idolatric. De aceea, Biserica a stabilit o perioadă de pregătire de cincizeci de zile, care începe din Duminica vameșului și a fariseului. Aceste fapte hristologice

⁶⁸ În limba greacă, cuvântul *măslin*, cu forma de genitiv plural, adică *eleón* (ελαιών), are aceeași pronunție cu *éleon* (έλεον), care înseamnă *milă*, diferența fiind numai de accentuare. Drept urmare, autorul face un joc subtil de cuvinte.

sunt legate de mântuirea omului și presupun o pregătire corespunzătoare.

* * *

Învierea lui Lazăr și intrarea triumfală a lui Hristos în Ierusalim închipuie nădejdea învierii de obște precum și intrarea lui Hristos în inima curată a omului. Aceste sărbători trebuie să depășească stadiul de evenimente exterioare și să devină prăznuri lăuntrice.

Tit, Episcopul Vostrelor, spune: „Să ne facem pentru El car sfânt, nu mânz necurat, pentru ca [Hristos] să urce în el. Să punem frâu pe gândurile noastre, pentru ca El să domnească peste noi în veac”.

Noiembrie 1994

IX Patimile și Răstignirea lui Hristos

Există mai multe posibilități de abordare a Patimilor și a Răstignirii lui Hristos, acestea depinzând de felul de viață al fiecăruia. Prima este abordarea antropocentristă, în care domină cu multă putere elementul sentimental, a doua este abordarea etică, în care Patimile și Răstignirea lui Hristos sunt adaptate evenimentelor din viața omului, cu referire la situații personale pline de durere și, în sfârșit, a treia este abordarea teologică, în care nota dominantă o are realitatea și prin care este trăită smerenia ce se leagă indisolubil de tristețe și de bucurie în același timp. În următoarele noastre analize vom prefera această ultimă modalitate de abordare, la fel cum am făcut și în cazul altor praznice împărătești. Asemenea evenimente nu pot fi înțelese decât în cadrul teologiei Bisericii.

Atunci când vorbim despre abordarea teologică a Patimilor și a Răstignirii, înțelegem punerea accentului pe semnele hristologice, dar mai ales pe scopul pentru care Hristos a pățimit și pe modul în care lucrau cele două firi ale lui Hristos în timpul pătimirii. Între aceste coordonate se încadrează multe teme hristologice. Prin urmare, nu vom analiza toate faptele care se leagă de Patimile lui Hristos, ca de exemplu lepădarea lui Petru, trădarea lui Iuda, nerecunoștința iudeilor etc., ci numai pe acelea care se referă la Persoana Dumnezeu-lui Om Hristos.

Patimile lui Hristos aparțin timpului istoric, la fel ca toate evenimentele vieții Sale. Așa cum consemnează Evangheliile, în acest caz este vorba despre un fapt istoric care s-a petrecut în timpul guvernării lui Pilat din Pont. Fiind om desăvârșit, Hristos a avut fire omenească adevărată și a trăit într-o anumită epocă. Din acest motiv, Sfinții Evangheliști dau o mare importanță aspectului istoric al Răstignirii.

În același timp, însă, Răstignirea este o taină, pentru că se referă la biruința lui Hristos asupra morții și la replămădirea firii omenești. Așadar, nu avem de-a face numai cu rememorarea unui eveniment istoric, cu tristețea pentru nedreptatea care i s-a făcut unui om drept, ci mai ales cu un triumf asupra diavolului, a morții și a păcatului. Elementul tainic al acestui eveniment istoric nu izvorăște numai din biruința lui Hristos, pentru că are legătură și cu viața noastră personală. Puterea tainei Răstignirii și a Învierii Mântuitorului constă tocmai în împărtășirea fiecăruia dintre noi din Patima și din Răstignirea lui Hristos în spațiul tainic al Bisericii.

Prin urmare, în zilele Săptămânii Mari nu ne aflăm numai în fața laturii istorice a evenimentului, ci mai ales în fața celei tainice și duhovnicești. Aceasta înseamnă că, în măsura în care învingem moartea în viața noastră personală prin puterea lui Hristos, Care S-a răstignit și a înviat, participăm și noi la biruința lui Hristos asupra morții.

În textele liturgice din Săptămâna Mare se spune în repetate rânduri că Patima lui Hristos a fost de bunăvoie: „Mergând Domnul spre Patima cea de bunăvoie...” La fel ca în cazul întrupării lui Dumnezeu Cuvântul, și Patimile Domnului s-au făcut prin bunăvoința Tatălui și prin participarea Duhului Sfânt, dar cu voia Fiului. Hristos nu a pătimit nimic fără voia Sa și nu a fost supus de nimeni pentru că era liber în toate.

Întrebarea este: de ce trebuia ca Hristos să pătimească și de ce a primit Patima și Răstignirea? Din învățătura Sfinților Părinți cunoaștem că întruparea Cuvântului a fost voia anterioară a lui Dumnezeu, ceea ce înseamnă că Dumnezeu a hotărât și a plănuit întruparea Cuvântului înainte de crearea omului, fără ca această hotărâre să aibă vreo legătură cu păcatul lui Adam, lucru care este perfect admisibil din punct de vedere teologic, deoarece omul nu ar fi putut niciodată ajunge la îndumnezeire dacă nu ar fi existat o anumită persoană în care firea dumnezeiască să fie unită cu cea omenească fără schimbare, fără amestecare, fără despărțire și fără împărțire. Consecințele căderii lui Adam au fost numai Patimile, Răstignirea și moartea lui Hristos, tocmai pentru că moartea intrase în lume prin această cădere. Așadar, Hristos a luat trup muritor și pătimitor prin voia Sa, El nefiind supus niciunei constrângeri.

Există mai multe elemente din analiza cărora putem să înțelegem care au fost cauzele întrupării și ale Patimilor lui Hristos.

În p r i m u l rând, Hristos S-a întrupat pentru a îndrepta greșeala lui Adam. Știm din Vechiul Testament că Adam nu a reușit să se statornicească în lumină și să ajungă la îndumnezeire. Drept urmare, Hristos, Care este noul Adam, a făcut ceea ce vechiul Adam nu a izbutit. Adam a avut chip sfânt, dar nu l-a păstrat cum era pentru că, după cădere, chipul i s-a întunecat și s-a înnegrit. Acum însă, prin întrupare, Hristos ia trup omenesc pentru a reînnoi chipul și a înveșnici trupul. De aceea, prin întrupare, Hristos „dă oamenilor o a doua împărțășire, cu mult mai străină decât prima”. Așadar, Dumnezeu Cuvântul a venit pentru a doua oară în comuniune cu omul, această a doua comuniune fiind cu mult mai greu de închipuit decât prima, pentru că, la început, nouă ni s-a dat ce era mai bun, și anume chipul, iar acum, Hristos ia ce este mai rău, adică trupul omenesc (Sfântul Grigorie Teologul).

În al d o i l e a rând, Hristos S-a întrupat pentru a birui moartea prin trupul Său și pentru a face din acest trup un adevărat medicament al veșniciei, pe care omul muritor să îl ia și să își afle tămăduirea. Descoperirea unui medicament pentru o anumită boală trupească dă speranța de vindecare fiecărui om care suferă de acea boală. Pedepsele din Vechiul Testament, Legea, proorocii, semnele, schimbările de pe pământ și din cer etc. nu puteau să-l vindece pe om

de multe sale patimi și de idolatrie și de aceea, „trebuia un leac mai puternic”. Acest leac mai puternic este Dumnezeu Cuvântul, Care S-a întrupat și a murit pentru om (Sfântul Grigorie Teologul). Așadar, omul poate să biruiască moartea numai în Hristos.

Prin urmare, primul Adam nu a putut să-l biruiască pe Diavol și a murit. Acum însă, noul Adam, adică Hristos, îl surpă pe Diavol și calcă pe moartea care era urmarea păcatului. De aceea, dacă omul vrea să se unească cu Hristos, poate și el să biruiască moartea și diavolul. În ciuda vicleniei sale, diavolul nu poate să-l învingă pe omul matur în Hristos, așa cum a izbutit cu neîncercatul Adam. Omul care trăiește în Biserică și care se unește cu Hristos este matur și desăvârșit.

3

Hristos a luat firea omenească supusă pătimirii și morții, afară desigur de păcat, pentru a putea astfel să pătimească, să fie răstignit și să moară. Dacă nu lua în trupul Său patima și moartea, nu ar fi fost cu putință ca acestea să fie supuse prin Patimile mântuitoare și prin făcătoarea de viață Crucea Sa.

În canonul minunat și plin de înțelesuri din Sâmbăta Mare există un tropar în care se spun următoarele: „Prin moarte ai prefăcut ce era muritor și prin îngropare ce era stricăcios; dăruiești nestricăciune ca un Dumnezeu și veșnicie zidirii”. Cu alte cuvinte, ce era muritor în firea omenească a fost transformat prin moartea lui Hristos, iar ce era stricăcios a fost transformat prin îngroparea Sa. Astfel, Hristos a dat posibilitatea ca fiecare om să își transforme propria fire prin unirea cu El.

Tâlcuind acest tropar, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că doctorii trupului obișnuiesc să vindece bolile trupesti folosind medicamente opuse, adică usucă suferințele umede și umezesc suferințele uscate sau încălzesc acolo unde este rece din cauza bolii și răcesc acolo unde este fierbinte. Însă Hristos, ca un adevărat doctor al oamenilor, face tocmai invers, deoarece prin medicamente de un anume fel, vindecă boli de același fel. Prin sărăcia Lui, tămăduiește sărăcia lui Adam, prin propria Sa ocară, șterge ocara lui Adam, prin

moartea Sa, vindecă moartea lui Adam și prin îngropare, vindecă îngroparea protopărintelui. În plus, pentru că Adam a coborât în Iad, Hristos S-a dus până acolo să îl elibereze.

De aici înțelegem dragostea lui Dumnezeu, dar și înțelepciunea Sa, pentru că, golindu-Se pe Sine, l-a îndumnezeit pe om.

4

Patima și jertfa pe Cruce a lui Hristos sunt manifestarea marii iubiri a lui Dumnezeu pentru neamul omenesc. Însuși Hristos a spus: *Căci Dumnezeu într-atât a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică* (Ioan 3, 16). Astfel, întruparea, dar mai ales Patimile și Răstignirea arată dragostea lui Dumnezeu, și în nici un caz dreptatea, așa cum credem noi, pentru că dreptatea omenească este după faptă, pe când Dumnezeu S-a făcut om ca să-l mântuiască pe Adam chiar dacă El era fără de păcat și chiar dacă nu era vinovat de păcatul protopărintelui nostru și de căderea acestuia. De aceea, dreptatea lui Dumnezeu se identifică cu iubirea Sa de oameni (Sfântul Isaac Sirul și Sfântul Nicolae Cabasila).

Dacă în învățătura ortodoxă se vorbește despre dragostea de oameni a lui Dumnezeu, în teologia occidentală, așa cum este ea dezvoltată de scolastici, se vorbește despre ispășirea lui Dumnezeu. Se spune așadar că Hristos a pățimit, S-a răstignit și a murit pe Cruce ca să ispășească sfânta dreptate care fusese păgubită prin păcatul lui Adam.

Această teorie care, din păcate, a fost transferată de anumiți teologi și în Biserica Ortodoxă, nu are nici un temei teologic. Ceea ce trebuie accentuat este faptul că, fiind neschimbat, Dumnezeu nu Se păgubește. Nu putem să Îi conferim lui Dumnezeu trăsături caracteristice omului căzut și plin de patimi. Așadar, nu Dumnezeu este cel care are nevoie de vindecare, ci omul. Omul trebuie să se vindece, nu Dumnezeu. De altfel, nicăieri în Sfânta Scriptură nu se spune că Hristos L-a împăcat pe Dumnezeu cu omul, ci că l-a împăcat (l-a schimbat) în El pe om cu Dumnezeu, pentru că omul fusese despărțit de Dumnezeu și trebuia să revină în comuniune cu El. Acest

lucru a avut loc prin întrupare, prin Patimi, prin Răstignire și prin Învierea lui Hristos.

Este interesant ceea ce spune Sfântul Grigorie Teologul referitor la această temă. În epoca sa, se vorbea despre unde și cui anume a oferit Hristos sângele Său. Unii spuneau că, deoarece omul era închis în Iad, Hristos a dat sângele Său diavolului, pentru ca astfel să-l răscumpere pe om și să îl slobozească din mâna celui rău. Alții susțin că Hristos Și-a adus jertfa Sa înaintea Tatălui, ca și cum Dumnezeu Tatăl ar fi fost înfuriat de îndepărtarea omului. Nici unul din aceste puncte de vedere este valabil din punct de vedere ortodox.

Sfântul Grigorie Teologul spune că nu este cu puțință ca Hristos să Își fi dat sângele sau să Se fi dat pe Sine Însuși diavolului pentru slobozirea neamului omenesc. El consideră ca fiind o blasfemie a susține acest lucru, adică a pretinde că diavolul ar fi primit o asemenea răscumpărare și o asemenea plată pentru faptul de a fi chinuit neamul omenesc. De asemenea, nu este cu puțință să se afirme că Tatăl avea nevoie de sângele Unuia-Născut Fiului Său pentru a-l mântui pe om. Așa cum vedem și din Vechiul Testament, Dumnezeu nu a primit nici ca Avraam să-l jertfească pe Isaac, ci numai i-a încercat credința, după care l-a oprit din ceea ce vroia să facă. Cum să fie oare posibil ca „Tatăl să verse sângele Unuia-Născut Fiului Său?”

După ce exclude amândouă aceste interpretări, Sfântul Grigorie Palama spune că Tatăl nu avea nevoie și nici nu a cerut să se verse sângele Unuia-Născut Fiului Său. Dar în cele din urmă, El a îngăduit această jertfă, pentru ca omul să fie slobozit de sub tirania diavolului, să fie sfințit prin firea omenească a lui Hristos și să fie readus la comuniunea cu Dumnezeu prin Fiul Său întrupat. Astfel, prin jertfa lui Hristos, moartea și diavolul au căzut, iar omul a fost eliberat de sub stăpânirea lor și a dobândit comuniune cu Dumnezeu.

Împărtășind acest punct de vedere, Sfântul Nicolae Cabasila spune că rănilor și Patimilor lui Hristos au fost oferite omului spre a i se răscumpăra prin ele voirea. Având în vedere faptul că fusese rob al Diavolului, omul trebuia reînnoit pentru a fi în stare să îl biruiască pe stăpânul întinericului. Hristos a săvârșit tocmai acest lucru. Prin jertfa Sa, El a dat putere și voință firii omenești pentru ca, în Hristos, omul să îl poată birui pe Diavol și să calce peste moarte.

Acest punct de vedere nu se deosebește de teologia Sfântul Grigorie Teologul, dacă ne gândim că, după ce l-a slobozit pe Adam de sub stăpânirea diavolului și a morții, Hristos a dat posibilitatea ca, prin El, toți oamenii să îl biruiască pe Diavol în propria lor viață. Dacă voința noastră și întreaga noastră fire nu sunt întărite prin harul lui Hristos Care a înviat din morți, nu putem să luptăm și să biruim moartea.

5

După Cina cea de Taină, Hristos Și-a luat ucenicii și a mers cu ei într-un sat care se numea Ghetsimani. Lăsându-i în acel loc pe opt dintre ei, i-a luat mai încolo pe Petru, pe Iacov și pe Ioan și a început să Se roage Tatălui. Din acest episod, trebuie să accentuăm două fraze rostite de Hristos, care sunt legate de teologia Patimilor și a Răstignirii. Una dintre acestea a fost spusă celor trei ucenici, iar cealaltă este o rugăciune plină de înțeles pe care Hristos a adresat-o Tatălui Său înainte de a sosi ceasul Patimilor îngrozitoare. În continuare, vom face o scurtă analiză a cuvintelor adresate de Hristos ucenicilor.

Înainte de Patima Sa, Hristos a început a Se întrista și a Se mâhni. Cei trei ucenici au înțeles tristețea și zbuciumul lui Domnului din cuvintele Sale: *Întristat este sufletul Meu până la moarte*. Zicând acestea, Hristos le-a cerut celor trei să stea alături de El (Matei 26, 37-38). Aceste cuvinte ale lui Hristos se leagă de o altă frază rostită de El înainte de Patimi: *Acum sufletul Meu e tulburat, și ce voi zice? Părinte, izbăvește-Mă de ceasul acesta* (Ioan 12, 27).

După cum afirmă Sfântul Ioan Damaschin, toate acestea exprimă șovăirea lui Hristos înaintea Patimilor și a morții. Pentru a nu se ajunge la nici o interpretare greșită, Sfântul Ioan Damaschin face deosebire între șovăirea după fire și cea împotriva firii. Șovăirea firească a sufletului înainte de moarte se datorează faptului că între suflet și trup există o strânsă legătură și prin urmare, moartea prin care sufletul se desprinde de trup nu este un lucru firesc. De aceea, este normal ca, atunci când sufletul se pregătește să plece din trup, el să se zbuciume și să i se facă frică. Frica împotriva firii provine din

trădarea gândurilor, din necredință și din necunoașterea ceasului morții. Deoarece, prin întruparea Sa, Hristos a luat trup supus patimii și morții și, desigur, a luat și toate patimile nepăcătoase, în mod firesc, I s-a făcut frică. Însă în cazul lui Hristos, s-a manifestat frica după fire, nu frica împotriva firii. Desigur, acest lucru trebuie privit din perspectiva faptului că patimile nepăcătoase nu se mișcau în Hristos împotriva voii Lui, ci prin libera Sa voință, adică El Se mișca deasupra lor. Tâlcuind fraza „acum sufletul Meu e tulburat”, Sfântul Atanasie cel Mare spune că „acum” înseamnă că voia sfântă a îngăduit firii omenești să șovăie în fața morții.

După spusele Sfântului Chiril al Alexandriei, frica lui Hristos de dinaintea Patimilor a arătat că El era om adevărat și că moartea nu este o stare naturală. Dar, având în vedere faptul că atunci când o fire se mișca, ea era mereu în comuniune cu cealaltă, deși ca om, Hristos S-a tulburat la aducerea-aminte a morții, imediat după aceea, ca Dumnezeu, a transformat frica în îndrăzneală. De aceea, după cum vom vedea mai jos, Hristos Însuși, prin puterea Sa, a chemat moartea să vină.

6

În afară de aceste cuvinte pe care Hristos le-a spus ucenicilor Săi și care exprimă frica firească în fața morții, El a mai rostit și o rugăciune către Dumnezeu Tatăl, prin care a cerut, dacă era cu putință, să nu bea paharul Patimilor și al Răstignirii: *Părintele Meu, de este cu putință, treacă de la Mine paharul acesta! Însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voiești* (Matei 26, 39).

Sfântul Ioan Damaschin face observații deosebite în legătură cu rugăciunea Domnului de pe Ghetsimani. În continuare, vom expune cele mai interesante aspecte ale analizei sale interpretative. Mai întâi, el spune că rugăciunea reprezintă, pe de o parte, înălțarea minții la Dumnezeu, iar pe de altă parte, rugămintea omului adresată lui Dumnezeu pentru a primi ceea ce are nevoie. Aceste două aspecte nu puteau caracteriza rugăciunea lui Hristos, deoarece El era unit fără încetare cu Tatăl și nu era nevoie să ceară ceva de la Părintele Său. Însă Hristos S-a rugat, așa cum a făcut-o și cu alte ocazii pe parcursul

vieții Sale, pentru că Și-a însușit propriul nostru chip și pentru voia să ne învețe și pe noi să ne rugăm, pentru ca prin rugăciune să ne urcăm la El.

Apoi, prin această rugăciune, Hristos a arătat că Îl cinstește pe Tatăl, Care este începutul și izvorul nașterii Sale, dar și faptul că nu este împotriva Sa. Rugăciunea de pe Ghetsimani a fost semn al celor două firi ale lui Hristos. „Părinte” desemnează firea dumnezeiască a lui Hristos, deoarece Cuvântul este de o ființă cu Părintele, iar „însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voiești” desemnează firea omenească, pentru că, în același timp, Hristos este de o ființă cu noi. Astfel, această rugăciunea arată că Hristos are două voci firești, între care nu există contradicție pentru că întotdeauna voia omenească o urmează pe cea dumnezeiască și se supune ei.

Deoarece moartea nu este o stare firească pentru om, voia omenească a cerut izbăvirea de moarte, dar în cele din urmă, ea s-a supus voci dumnezeiești. Tocmai de aceea Patima lui Hristos a fost de bunăvoie. Chiar dacă voia omenească nu este de o ființă cu Tatăl, ea se supune celei dumnezeiești, devenind astfel voia lui Dumnezeu Tatăl.

Prin această rugăciune, Hristos ne-a învățat că și noi trebuie să ne rugăm în astfel de situații, că la vreme de ispită, trebuie să cerem ajutor numai de la Dumnezeu, nu și de la oameni, și că trebuie să preferăm întotdeauna voia dumnezeiască propriei noastre voci. Așadar, trebuie să facem tot timpul voia lui Dumnezeu, chiar dacă aceasta este diferită de propria noastră voie.

Sunt mulți cei care, citind acest fragment evanghelic, găsesc prilej să Îl hulească pe Hristos, afirmând că nu este Dumnezeu adevărat. Răspunzând acestor insinuări, Cuviosul Vasile al Seleuciei spune că, dacă această rugăciune arată că Hristos S-a supus Patimii împotriva voci Sale, adică dacă Patima nu a fost de bunăvoie, atunci nici Învierea nu a fost voită. Dacă Răstignirea a fost împotriva voci lui Hristos, atunci și harul vine cu forța și, desigur, nici mântuirea nu mai este voia lui Hristos, pentru că ne-a mântuit fără ca El să vrea. Patima lui Hristos este de bunăvoie, iar acest lucru se vedește din multe fragmente pe care Cuviosul Vasile al Seleuciei le prezintă pentru a-și susține afirmațiile, ca de exemplu cuvintele lui Hristos: *Iar Eu, când Mă voi înălța de pe pământ, Îi voi trage pe toți la Mine* (Ioan 12, 32);

Nimeni nu-l ia de la Mine (sufletul), ci Eu de la Mine Însumi îl pun (Ioan 10, 18); Pentru aceasta Mă iubește Tatăl, fiindcă Eu Îmi pun sufletul, ca iarăși să-l iau (Ioan 10, 17); Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oile sale (Ioan 10, 11).

Toate acestea arată că firea omenească a lui Hristos și-a arătat frica și șovăirea înaintea Patimii, a Răstignirii și a morții, lucru care înseamnă că această fire și-a păstrat toate caracteristicile ei, dar în cele din urmă, ea s-a supus voii sfinte și de aceea, Patima a fost de bunăvoie.

7

Vorbind despre Patima lui Hristos, trebuie să subliniem faptul că, așa cum învață Sfântul Ioan Damaschin, nu ne este permis să spunem că Dumnezeu a pățimit în trup, deoarece afirmația corectă este că Dumnezeu a pățimit în trup. Între aceste două exprimări există o diferență. Prima arată că a pățimit și s-a răstignit ființa dumnezeiască, lucru care este greșit, pe când cea de-a doua exprimare, care este corectă, spune că Dumnezeu a pățimit în trupul pe care l-a luat de la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, adică a pățimit și s-a răstignit trupul lui Dumnezeu Cuvântul, fără ca Dumnezeu să pătimească ceva.

Hristos este Dumnezeu-Om, Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit. În Hristos sunt două firi, una dumnezeiască și una omenească. Firea dumnezeiască este nepătimitoare, în vreme ce firea omenească suferă. Cu toate acestea, ipostasul lui Hristos este unui singur, adică Dumnezeul-Om Hristos. Prin urmare, în timpul Patimii, deși pătimea firea omenească, iar cea dumnezeiască rămânea nepătimitoare, a pățimit și S-a răstignit Dumnezeul-Om Hristos. În legătură cu aceste lucruri, într-un tropar din canonul Sâmbetei Mari se spune: „deși a pățimit firea trupului Tău celui de țărână, Dumnezeirea a rămas fără patimă”.

Pentru a explica într-o anumită măsură această taină a pătimirii Dumnezeului-Om Hristos, Sfântul Ioan Damaschin folosește două exemple. Desigur, el știe foarte bine că aceste exemple nu pot avea o aplicare totală și directă, deoarece nu se aseamănă întru totul cu ceea

ce se intenționează a se pune în evidență prin ele. Așadar, aceste exemple exprimă numai în parte taina chenozei lui Hristos din timpul Patimilor și a Răstignirii.

Unul din aceste exemple este al copacului tăiat de tăietorul de lemne în ceasul în care ramurile sale sunt încălzite de lumina soarelui. Copacul scaldat în lumina soarelui este tăiat, dar soarele nu este tăiat împreună cu copacul și nici nu suferă în vreun fel. La fel se petrece și cu Dumnezeuirea nepătimitoare a Cuvântului, Care este unită în ipostas cu trupul, însă nu suferă nimic, fiindcă trupul este cel care pătimește.

Celălalt exemplu este al fierului înroșit în foc. Atunci când punem apă pe fierul încins, focul se stinge, dar fierul nu se transformă, pentru că firea lui nu se distruge prin apă așa cum se întâmplă cu focul. Cu atât mai mult acest lucru s-a petrecut în Hristos. În timpul Patimilor, Dumnezeuirea a rămas nedespărțită de trup, dar nu a fost atinsă de durere, chiar dacă trupul suferea.

Astfel, deși Dumnezeuirea nu a pățit deloc și nici nu a participat la Patimile și la Răstignirea lui Hristos, spunem că Dumnezeu a pățit și S-a răstignit în trup omenesc, datorită unirii ipostatice a firii dumnezeiești cu cea omenească în ipostasul Cuvântului.

Acest fapt poate fi înțeles dacă ne gândim că, atunci când Dumnezeu Cuvântul a primit firea omenească în ipostasul Dumnezeuirii Sale, a luat în El și trăsăturile firii omenești. Astfel privind lucrurile, spunem că s-a vărsat sângele lui Dumnezeu, chiar dacă Dumnezeu nu are trup sau sânge. Același lucru se înțelege și din cuvintele Sfântului Apostol Pavel *au răstignit pe Domnul slavei* (I Cor. 2, 8). Ne-am putea întreba cum de a fost cu puțință să fie răstignit Domnul slavei, Care este Dumnezeu Cuvântul, dacă Dumnezeu Cuvântul este duh fără de trup? Sensul acestor cuvinte este că, în timp ce pătimea firea omenească care era unită ipostatic cu Dumnezeu Cuvântul, suferea și El prin firea omenească unită ipostatic (Sfântul Nicodim Aghioritul).

8

Pentru vindecarea omului, Hristos a îndurat multe patimi: interogatoriul în fața arhierilor și a lui Pilat, biciuirea, cununa de spini, mantia purpurie, purtarea Crucii spre Golgota, răstignirea pe locul Căpățânii etc. De aici vedem îndelunga răbdare a lui Dumnezeu, Care

le-a primit pe toate acestea pentru mântuirea omului. Ziditorul a fost osândit de zidirea Sa și Părintele a fost necinstit de copilul Său.

Modul în care Hristos a primit suferința, ca și multe feluri de patimi la care Acesta a fost supus sunt de o mare importanță fiindcă prin acestea, Hristos a tămăduit diferitele boli ale omului și l-a dus pe el spre sănătate duhovnicească. În calitate de filocal, Sfântul Nicodim Aghioritul a strâns laolaltă o serie de fragmente din Sfinții Părinți referitoare la diferitele feluri de patimi, din care vedem cauza pentru care Hristos a pățimit în acel fel.

Hristos a primit cununa de spini pe capul Său pentru a arăta că a aruncat coroana pe care diavolul și-o pusese pe cap după biruința lui asupra noastră (Sfântul Grigorie Palama). De asemenea, această cunună simbolizează faptul că Hristos a răscumpărat blestemul creșterii spinilor pe pământ, care a fost lăsat după căderea lui Adam. Cununa de spini mai înseamnă că Hristos a luat asupra Sa grijile și durerile acestei vieți, care sunt ai domnului spinilor, și că S-a făcut stăpân și biruitor al cărnii și al păcatului (Sfântul Atanasie cel Mare), pentru că regii sunt cei care poartă cunună.

Veșmintele l-au fost scoase și a fost îmbrăcat în purpură pentru ca să scoată pe care Adam le-a îmbrăcat după călcarea poruncii lui Dumnezeu și care sunt semnul morții (Sfântul Atanasie cel Mare). Apoi, a fost din nou îmbrăcat cu haine pentru ca să înveșmânteze omul în nestricăciunea pe care a avut-o înaintea căderii (Sfântul Atanasie cel Mare).

A luat în mână trestia ca să-l omoare pe Diavol, adică pe șarpele cel dintru început, fiindcă se obișnuiește ca șerpii să fie omorâți cu trestia (Sfântul Atanasie cel Mare). De asemenea, a luat trestia pentru ca să pună capăt puterii diavolului asupra oamenilor (Sfântul Grigorie Teologul), să șteargă zapisul păcatelor (Sfântul Atanasie cel Mare) și să scrie cu sângele Său împărătesc scrisoarea iertării păcatelor noastre (Sfântul Teodor Studitul).

S-a răstignit pe lemnul Crucii pentru a da oamenilor să mănânce din pomul vieții. Știm din Vechiul Testament că Adam a căzut și a pierdut comuniunea cu Dumnezeu prin gustarea din fructul lemnului. De aceea, trebuia ca omul să fie readus în Raiul din care căzuse ca urmare a plăcerii printr-un alt lemn, și anume prin lemnul Crucii. A fost pironit pe Cruce pentru ca să pirosească păcatul. Și-a

întins mâinile pe Cruce pentru a vindeca întinderea mâinilor lui Adam și a Evei atunci când au apucat fructul oprit, dar și pentru a uni ce era despărțit, adică pe îngeri cu oamenii și pe cele cerești cu cele pământești.

Pe Cruce fiind, a primit gustul fierii și a oțetului pentru vindecarea gustului dulce pe care l-au simțit Adam și Eva atunci când au mâncat fructul oprit (Sfântul Grigorie Teologul). Astfel, prin gustul oțetului a tămăduit gustul plăcerii oprite. De asemenea, a murit pentru ca să omoare moartea.

Sângele și apa care au curs din coasta Sa simbolizează tainele fundamentale ale Bisericii, adică Botezul (apa) și Sfânta Împărtășanie (sângele), dar și botezul mucenicieii. Soarele și luna s-au întunecat pentru ca să-și arate doliul lor pentru Cel răstignit. Hristos S-a urcat pe Cruce ca să vindece căderea lui Adam. Pietrele s-au despiciat pentru că pătimea piatra vieții. Hristos i-a înviat pe morții care au intrat mai apoi în Ierusalim pentru a arăta că și noi vom intra în Ierusalimul ceresc după ce vom învia. După moartea pe Cruce a fost pus în mormânt pentru ca noi să nu ne mai întoarcem în pământ, așa cum am făcut până atunci. În fine, Mântuitorul a înviat pentru propria noastră înviere.

Cuviosul Proclu, Patriarhul Constantinopolului, spune că Patima lui Hristos este curățitoare; moartea Sa este pricină a veșniciei, pentru l-a readus pe om la viață; coborârea Sa la Iad a fost pod pe care au trecut spre viață cei care muriseră de-a lungul veacurilor; miezul zilei, atunci când Hristos a fost osândit la moarte, este ștergerea osândirii celei de seară din Rai; Crucea este doctorul pomului din Rai; cuiele sunt cele care, prin cunoașterea de Dumnezeu, au prins și au ținut lumea care fusese bântuită de moarte; spinii sunt strugurii viei iudeilor; fierea este pricina mării credinței și mângâietoare în fața vicleniei iudeilor; buretele este cel care a șters păcatul din lume; trestia este cea prin care credincioșii au fost scriși în ceruri și care a zdrobit tirania șarpelui celui începător al răului; Crucea este semn de împotrivire pentru necredincioși și semn slăvit de cei credincioși.

Prin Patima Sa, Hristos a arătat că El este adevăratul doctor al oamenilor, pentru că a vindecat toate relele pe care le adunase neamul omenesc de la căderea lui Adam. Așadar, Hristos este noul născător al oamenilor.

După hotărârea de osândire, Hristos a fost dus pe Golgota, *care înseamnă* [în evreiește] *Locul Căpățânii* (Matei 27, 33). Așadar, dealul unde a fost răstignit Hristos se numea *Locul Căpățânii*. După cum spune Sfântul Nicodim Aghioritul și în acord cu învățătura Părinților Bisericii, există două motivații pentru care locul înfricoșător al răstignirii Domnului era denumit astfel.

Potrivit unui punct de vedere, numele de *Locul Căpățânii* venea de la faptul că, fiind loc de osândire, acolo „erau împrăștiate multe cranii ale răufăcătorilor decapitați”. Această explicație este simplă.

Potrivit celui de-al doilea punct de vedere – exprimat și de Sfântul Vasile cel Mare, de Sfântul Ioan Gură de Aur și de Cuviosul Teofilact – dealul acela se numea *Locul Căpățânii* pentru că acolo se afla îngropat trupul lui Adam. Sfântul Epifanie spune că, atunci când din coasta sfântă a curs sânge și apă, rămășițele protopărintelui Adam au fost stropite. De altfel, acesta este și motivul pentru care, în iconografia Răstignirii, la baza Crucii este înfățișat un craniu, care este craniul lui Adam. În acest fel, se arată faptul că Hristos, ca un nou Adam, a îndreptat păcatul și căderea vechiului Adam.

Pe Golgota se găseau trei cruci. La mijloc era Crucea lui Hristos, iar la dreapta și la stânga erau crucile tâlharilor care au fost răstigniți împreună cu El. Crucea lui Hristos este mântuitoare fiindcă prin ea ne mântuim, cea din dreapta este crucea pocăinței, care mântuiește prin legătura pe care o are cu Crucea lui Hristos, iar cea din stânga este crucea hulei, pentru că refuză relația cu Hristos și se osândește. Așadar, legătura cu Hristos este cea care determină mântuirea sau osânda noastră. Cu alte cuvinte, nu ne mântuim numai pentru faptele noastre bune și nici nu ne osândim pentru relele noastre, pentru că mântuirea sau osândirea noastră vin din relația bună sau rea pe care o avem cu Hristos.

Alături de întrupare și de viețuirea pe pământ, răstignirea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul a însemnat smerirea Acestuia. Însă chenoza a fost în același timp și o umplere, pentru că, golindu-Se, Fiul lui Dumnezeu l-a umplut pe om de îndumnezeire. Tocmai de aceea Crucea este semn al biruinței și al slavei.

Prin răstignirea Sa, Hristos a arătat modul în care a slobozit neamul omenesc de sub robia diavolului și a morții, dar și felul în care împărătește asupra oamenilor. De aceea, hagiografia [grecească] a înlocuit inițialele cuvintelor *Iisus Nazarineanul Regele Iudeilor* (INRI), pe care Pilat le-a pus pe Cruce, cu cele care corespund cuvintelor *împăratul slave*⁶⁹. Aceste cuvinte arată că, prin Cruce, Hristos este adevăratul împărat al slavei și al biruinței.

Sfântul Apostol Pavel scrie către corinteni că nimeni dintre stăpânitorii lumii acesteia nu l-a cunoscut pe Hristos, căci dacă L-ar fi cunoscut, *n-ar fi răstignit pe Domnul slavei* (I Cor. 2, 8). Hristos este numit *Domn al slavei* *Care S-a răstignit*, însă acest lucru nu înseamnă că a pățit firea dumnezeiască, pentru că, așa cum am mai spus, datorită unirii firii dumnezeiești cu cea omenească în ipostas, numirile lui Hristos sunt inversate de multe ori, în sensul că numele sfânt denumește partea omenească, iar numele omenesc denumește partea dumnezeiască. Acest lucru este firesc, deoarece Hristos este unul și unul este ipostasul Dumnezeuului-Om. Din acest motiv, Cel care a fost răstignit Se numește Domn al slavei (Sfântul Grigorie al Nisei).

Dacă Cel răstignit este împăratul slavei, înseamnă că sfânta Cruce este tronul împăratului slavei. În vechime, împărații aveau tron de pe care își conduceau supușii; la rândul Său, Hristos împărătește de pe Cruce. Desigur, moartea împărătească pe Cruce arată chipul străin al împărăției lui Hristos, așa cum ne spune Sfântul Nicolae Cabasila.

Hristos nu a rămas în sâmurile Tatălui, acolo unde era mai înainte, și nici nu i-a trimis pe îngeri ca să-i poștească pe oameni la

⁶⁹ În limba greacă: ο βασιλεύς της δόξης (ΒΑΣΙΛΕΥΣ).

mântuire, ci „a săvârșit mai mult decât atât”, pentru că S-a făcut pe Sine rob și slujitor. Așadar, a coborât în locul unde era legat omul și l-a slobozit pe el prin vărsarea cinstului Său Sânge. Toate acestea arată marea Sa smerenie.

Hristos Și-a arătat multa Sa dragoste pentru că nu S-a oprit la a-i învăța pe oameni, nici nu i-a ținut lângă El prin frică, așa cum ar fi făcut stăpânitorii lumești, și nici nu i-a cumpărat cu bani, ci, având putere dumnezeiască, i-a unit cu Sine pe cei care l-au supus. S-a făcut El Însuși prieten, părinte și inimă a omului. L-a îndrumat pe om „mai credincios ca un prieten, mai înțelept decât un împărat, cu mai multă dragoste și cu mai multă grijă decât un părinte, ca unul pentru care inima are cea mai multă dorire”. Hristos stăpânește peste oamenii Săi prin iubire. El Însuși are puterea și nu o ia de nicăieri; dar în același timp, nu ține pe nimeni lângă El prin frică sau prin plată, pentru că asemenea lucruri nu au legătură cu adevărata stăpânire.

Smerenia și dragostea sunt în strânsă legătură cu libertatea. Chiar dacă îi iubește pe oameni, Hristos nu îi îndrumă împotriva voinții lor. El S-a făcut Domn și Împărat nu numai al trupurilor, ci și al sufletelor și al liberei alegeri, și îi îndrumă pe oamenii Săi așa cum sufletul îndrumă trupul și așa cum capul îndrumă mădulele.

Domnul răstignit este chipul adevăratei puteri. Numai cel care are smerenie, dragoste și respect pentru libertate poate stăpâni cu adevărat. Cu aceste atribute, Hristos „a împărățit peste adevărata și curată împărăție”.

11

Există un cuvânt foarte frumos care exprimă taina iubirii lui Dumnezeu, așa cum a fost ea manifestată pe Golgota. Este vorba despre *împăcare*, iar verbul *a împăca* este des folosit de Sfântul Apostol Pavel în epistolele sale. Vorbind despre iubirea lui Hristos, Care a murit pe Cruce, el spune: *căci, pe când eram vrăjmași, ne-am împăcat cu Dumnezeu, prin moartea Fiului Său, cu atât mai mult, împăcați fiind, ne vom mântui prin viața Lui* (Rom. 5, 10). De aici se vede limpede că, după cădere, omul a devenit vrăjmașul lui Dumnezeu și că împăcarea s-a făcut prin moartea lui Hristos. Nu spunem că

Dumnezeu era vrăjmașul omului, ci că omul era vrăjmașul lui Dumnezeu. Într-o altă epistolă de-a sa, Apostolul Pavel se referă la slujirea împăcării: *Și toate sunt de la Dumnezeu, Care ne-a împăcat cu Sine prin Hristos și Care ne-a dat nouă slujirea împăcării. Pentru că Dumnezeu era în Hristos, împăcând lumea cu Sine Însuși* (II Cor. 5, 18-19). Și din acest fragment, vedem că Dumnezeu l-a împăcat pe om cu Sine prin Iisus Hristos.

Împăcarea, care este tot una cu dragostea de oameni a lui Dumnezeu, este strâns legată de evenimentul istoric al Răstignirii, căci prin Cruce, Hristos a biruit diavolul, moartea și păcatul. În Epistola sa către Coloseni, Sfântul Apostol Pavel spune că Hristos a șters zăpădul care era asupra noastră și, *pironindu-l pe cruce, dezbrăcând* (de putere) *începătorii și stăpânii, le-a dat de ocară în văzul tuturor, biruind asupra lor prin Cruce* (Col. 2, 14-15). Astfel privind lucrurile, Crucea lui Hristos este semnul tainei împăcării omului cu Dumnezeu.

Împăcarea și iubirea lui Dumnezeu pentru om reprezintă energia Sa necreată, care este de dinainte de veac și care i-a izbăvit pe oamenii de dinainte de Lege și pe cei de sub Lege, pe cei care au fost înaintea întrupării și după întrupare, pe cei de dinainte de jertfa de pe Crucea Golgotei și de după aceasta. Desigur, există diferite trepte de trăire a tainei împăcării, dar cea mai înaltă treaptă a trăirii și a simțirii ei este evenimentul istoric al Răstignirii, tocmai pentru că, prin moartea Sa, Hristos a biruit stăpânirea morții.

Taina împăcării avea loc și în cazul dreptilor Vechiului Testament, pentru că și ei ajungeau la îndumnezeire, cu diferența că, deoarece Hristos nu Se răstignise și moartea nu fusese încă învinsă din punct de vedere ontologic, aceștia mergeau cu toții în Iad. Prin jertfa lui Hristos de pe Cruce, dreptii Vechiului Testament au ajuns să trăiască și ei în cel mai mare grad taina împăcării, adică omorârea morții, lucrul care s-a petrecut din momentul în care Hristos S-a pogorât la Iad și i-a eliberat pe aceștia de sub stăpânirea întinericului. Așadar, taina împăcării și a Crucii era prezentă și în Vechiul Testament, însă numai ca trăire a îndumnezeirii, nu și ca trăire a biruinței asupra morții, care s-a petrecut o dată cu evenimentul istoric al Răstignirii și al Învierii lui Hristos.

Așadar, atunci când se vorbește despre preînchipuirea Crucii în Vechiul Testament, nu se înțelege un simplu simbolism sau o simplă

aspirație către venirea lui Hristos în lume și către Răstignirea Sa, ci trăirea adevărată a tainei împăcării și a iubirii lui Dumnezeu, fără ca moartea să fi fost biruită. Prin urmare, nu este vorba despre o simplă pomenire sau preînchipuire, ci despre taina împăcării, despre trăirea iubirii lui Dumnezeu și despre împărtășirea din harul curățător, iluminator și îndumnezeitor al Creatorului.

Trebuie să mai facem încă o precizare, și anume aceea că energia necreată a tainei împăcării venită prin Cruce este diferită de împărtășirea din harul nezidit al împăcării care se face prin sfintele Taine și prin nevoința ce se lucrează în Biserică. Aceasta înseamnă că omul nu se mântuiește doar prin faptul că Hristos S-a răstignit, ci numai dacă trăiește în Biserică, prin sfintele Taine, și dacă se nevoiește pentru a se împărtăși din energia curățitoare, iluminatoare și îndumnezeitoare a lui Dumnezeu, adică dacă se răstignește el însuși prin harul lui Dumnezeu.

Toate acestea arată că învățătura ortodoxă despre taina Crucii ca taină a împăcării omului cu Dumnezeu este diferită de învățătura catolică și de cea protestantă. În teologia catolică se vorbește despre împăcarea lui Dumnezeu cu oamenii, nu a oamenilor cu Dumnezeu, în vreme ce în teologia protestantă se abordează numai evenimentul istoric al Răstignirii, care este înstrăinat de taina împăcării, spunându-se că mântuirea omului se face prin simpla jertfă a lui Hristos.

12

Referindu-se la Răstignire, Sfinții Evangheliști sunt de acord în legătură cu faptul că Hristos a murit în jurul celui de-al nouălea ceas, adică ora trei (3) din după-amiaza zilei de vineri. De asemenea, ei mai sunt de acord și asupra faptului că, de la ceasul al șaselea (ora 12 ziua) și până la ceasul al nouălea (ora 3 după-amiază), s-a făcut întuneric pe tot pământul. Sfântul Evanghelist Marcu spune că iudeii L-au răstignit pe Hristos în ceasul al treilea (ora 9 dimineața). Nu are importanță dacă atunci s-a luat hotărârea de osândire a lui Hristos sau dacă, într-adevăr, la acea oră a fost bătut în cuie. Cert este că El a rămas atârnat de Cruce timp de multe ore.

În tot acest timp, aflându-Se în dureri și în chinuri groaznice, Hristos a vorbit de șapte ori. Aș dori să ne referim în continuare la aceste șapte rostiri ale lui Hristos, pentru că din ele vom descoperi aspecte teologice care se leagă de Patimi și de Răstignire.

P r i m u l cuvânt este rugăciunea către Tatăl Său, prin care cere iertarea păcatului iudeilor: *Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac* (Luca 23, 34). După cum spune Leontiū de Bizanț, prin această frază se arată că Hristos este mijlocitorul dintre Dumnezeu și oameni. După toate câte l-au făcut iudeii și romanii Fiului Său, Tatăl putea să-i pedepsească, dar Hristos L-a rugat să îi ierte, pentru că mulți se vor pocăi – așa cum au făcut Ștefan, Apostolul Pavel și mulți alții – iar mai apoi, adică după Răstignire și după Cincizecime, vor mărturisi că El este Fiul lui Dumnezeu.

În afară de aceasta, El nu S-a rugat către Părintele Său pentru că Tatăl nu ar fi știut ce voia Fiul, și nici pentru că Fiul S-ar fi îndoit de ce voia Tatăl, deoarece voia Tatălui și voia Fiului sunt una, ci pentru că dorea să Îl slăvească pe Tatăl până și pe Cruce, dar și să arate că El Însuși este Fiul adevărat al Tatălui și că are aceeași ființă cu Părintele Său.

În ceasul Botezului lui Hristos și în timpul Schimbării la Față, s-a auzit vocea Tatălui: *Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit*⁷⁰, prin care Tatăl L-a arătat și L-a făcut cunoscut oamenilor pe Fiul Său. Acum, Fiul de pe Cruce este Cel care strigă: *Părinte, iartă-le lor*, pentru că vrea să întoarcă mărturisirea Tatălui Său.

Aceste cuvinte au fost de o mare importanță, deoarece au dat roade asupra acelor care s-au pocăit și s-au făcut ucenici ai lui Hristos.

13

Cel de-al d o i l e a cuvânt al lui Hristos se referă la ucenicul Său, Ioan, și la Maica Sa, care se aflau pe Golgota în acel ceas dureros. Hristos a spus mamei Sale: *Femeie, iată fiul tău*, iar ucenicului Ioan i-a spus: *iată mama ta* (Ioan 19, 26-27). Așa cum

⁷⁰ Matei 3, 17.

afirmă Cuviosul Teofilact, auzind aceste cuvinte, trebuie să ne minunăm deoarece, pe Cruce fiind, Hristos vorbește netulburat, adeverind astfel cuvintele proorociilor, pentru că vedem că Se îngrijește de Maica Sa și că deschide Raiul pentru tâlhar, în vreme ce, înainte de a fi răstignit, sufletul îi era chinuit și vărsa valuri de sudoare. De aici înțelegem faptul că cele ce s-au petrecut înainte de Răstignire erau ale firii omenești, iar cele ce s-au petrecut pe Cruce erau ale firii dumnezeiești.

Potrivit aceluiași tâlcuitor, alături de cele spuse până acum, interesul manifestat de Hristos față de Născătoarea de Dumnezeu, de care S-a îngrijit în mod deosebit, arată că ea era Maica Sa adevărată, de la care a luat trup omenesc. Acest lucru se explică prin faptul că Hristos a fost om cu adevărat, pentru că omul adevărat se interesează de mama sa. De asemenea, El ne-a lăsat exemplu de cum trebuie să ne îngrijim de mama noastră până la ultima suflare. În plus, vedem că Hristos îl cinstea mult și pe ucenicul Său, Ioan, pentru că l-a făcut fratele Său. Acest lucru este foarte important, deoarece înseamnă că și noi trebuie să rămânem în Hristos atunci când El pătimește, pentru ca să ajungem „în frăția Lui”, adică să fim considerați frații Lui.

Durerea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu este împlinirea profeției Dreptului Simeon, care a spus că prin sufletul ei va trece sabie. De vreme ce Maica Domnului nu a suferit în timpul purtării în pântec și a nașterii, trebuia ca ea să sufere în timpul ieșirii sufletului Fiului său, pentru a se arăta astfel că a fost cu adevărat Maica lui Hristos.

Dincolo de aceasta, din cuvintele lui Hristos vedem că Fecioara este încredințată ucenicului care trăia în fecioare și cea iubită este dată celui iubit (Cuviosul Eftimie Zigabenu). Oamenii care au o comuniune puternică cu Dumnezeu au o comuniune puternică și cu Preasfânta Născătoare de Dumnezeu și invers.

Cel de-al t r e i l e a cuvânt al lui Hristos de pe Cruce a fost răspunsul la mărturisirea mântuitoare a tâlharului. Atunci când tâlharul din dreapta Sa a spus: „Pomenește-mă, Doamne, când vei veni în

Împărăția Ta”, Hristos i-a răspuns: *Adevărat grăiesc ție, astăzi vei fi cu Mine în Rai* (Luca 23, 42-43).

Această adevărare a lui Hristos nu înseamnă că El nu Se afla în acea clipă și în Rai sau că ar fi urmat să meargă acolo mai apoi. Aceste cuvinte ale lui Hristos se explică prin aceea că, deși era Dumnezeu, El vorbea ca un om, pentru că, „fiind om pe Cruce, ca Dumnezeu era pretutindeni și, în Rai aflându-Se, pe toate pe săvârșea și nu era în nici un loc” (Cuviosul Teofilact). Ca om, Hristos Se găsea cu trupul pe Cruce sau în Mormânt, iar ca Dumnezeu, era cu sufletul în Iad, dar și în Rai împreună cu tâlharul și pe tron cu Părintele Său, așa cum spune un tropar al Bisericii.

Unii notează faptul că există o diferență între Rai și Împărăția lui Dumnezeu. Tâlcuind cuvintele lui Hristos către tâlhar, în corelație cu acelea ale Sfântului Apostol Pavel, care spune că nimeni dintre sfinți nu a primit încă cele făgăduite, Cuviosul Teofilact afirmă că intrarea în Rai este diferită de Împărăția lui Dumnezeu. Bunătățile Împărăției lui Dumnezeu nu au fost văzute și nici au fost auzite de nimeni, așa cum spune Apostolul Pavel: *Cele ce ochiul nu a văzut și urechea nu a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El* (I Cor. 2, 9), pe când urechile lui Adam au auzit și ochii săi au văzut grădina Raiului. Pe cruce, tâlharul a primit Raiul, care este „loc de odihnă duhovnicească”, dar după cea de-a Doua Venire a lui Hristos și după învierea trupului său, el se va desfăta în Împărăția lui Dumnezeu. De aceea, „tâlharul a dobândit Raiul, nu și Împărăția”. O va dobândi însă o dată cu cea de-a Doua Venire a lui Hristos.

Iar dacă am considera că Raiul și Împărăția lui Dumnezeu sunt de aceeași natură, atunci ar trebui să înțelegem că, la fel ca și sfinții, sufletul tâlharului a dobândit deja Împărăția lui Dumnezeu, dar se va bucura pe deplin de ea împreună cu trupul său înviat numai la cea de-a Doua Venire a lui Hristos, după măsura pocăinței și a curăției sale (Cuviosul Teofilact).

Cel de-al p a t r u l e a cuvânt de pe Cruce a fost: *Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?* (Matei 27, 46). Aceste cuvinte trebuie interpretate în duh ortodox, având la bază tâlcuirile Sfinților Părinți ai Bisericii, pentru că altfel se pot considera o rostire eretică. Subliniem acest lucru deoarece în încercarea de a interpreta spusele lui Hristos unii scolastici și raționaliști susțin că, fie și pentru câteva secunde, firea dumnezeiască a părăsit firea omenească ce se găsea pe Cruce, pentru ca Hristos să simtă suferința și chinul părăsirii.

Aceste cuvinte au legătură cu un Psalm al lui David, care are un cert caracter hristologic, pentru că se referă la întruparea lui Hristos și la Patima Sa mântuitoare, și care începe astfel: *Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, ia aminte la mine, pentru ce m-ai părăsit?* (Ps. 21, 1). Acest Psalm este profetic pentru că arată durerea lui Hristos de pe Cruce. Hristos nu a repetat cuvintele Psalmului în mod mecanic, ci prin rostirea lor, a făcut ca proorocia să se împlinească. Desigur, toate acestea au fost văzute mai întâi în mod profetic de Prooroc, iar mai apoi, Hristos a rostit cuvintele prezentate mai sus pentru a se împlini toate proorociile care s-au spus despre El.

Tâlcuind acest strigăt al lui Hristos, Sfântul Grigorie Teologul spune că El nu a fost părăsit de Tatăl Său și nici Dumnezeirea nu a plecat de la El, ca și cum s-ar fi temut de Patima lui Hristos și ar fi fugit de la Cel care pătimea. Atunci ce s-a întâmplat cu adevărat? Prin acest strigăt, Hristos vorbește despre noi, pentru că noi am fost cei părăsiți și dați la o parte, iar mai apoi, Dumnezeu Și-a întors iarăși fata către noi și am fost mântuiți prin Patima Celui nepătimitor. La rândul său, Sfântul Chiril al Alexandriei spune că „părăsire înseamnă primirea patimii”. Golirea lui Hristos, care a început prin întruparea Sa, a ajuns astfel la cel mai înalt punct al său, iar punctul culminant al golirii se numește părăsire.

În analizele anterioare am subliniat faptul că în Hristos, firea dumnezeiască și cea omenească s-au unit fără schimbare, fără amestecare, fără despărțire și fără împărțire, după cum învață cel de-al patrulea Sinod Ecumenic. Aceasta înseamnă că cele două firi nu s-au despărțit, nu se despart și nici nu se vor despărți niciodată. De altfel, tocmai de aceea putem să ne împărțăm cu Trupul și cu Sângele lui

Hristos. Așadar, prin acest strigăt al lui Hristos către Tatăl este exprimat propriul nostru strigăt de după pierderea comuniunii cu Dumnezeu, ca urmare a păcatului, iar consecința a fost că Hristos a venit și a pățimit pentru noi.

16

Cel de-al cincelea cuvânt al lui Hristos se referă la un fapt dramatic, și anume la sete. El a spus: *Mi-e sete* (Ioan 19, 28). În legătură cu acest lucru, Sfântul Evanghelist Ioan afirmă: *După aceea, știind Iisus că toate s-au săvârșit acum, ca să se împlinească Scriptura, a zis: Mi-e sete* (Ioan 19, 28).

Faptul acesta a fost proorocit în Vechiul Testament, în același Psalm al lui David pe care l-am amintit mai înainte și care se mai numește și Psalmul „ajutorului dumnezeiesc”. Astfel, după ce vorbește despre părăsirea lui Hristos și despre multe alte momente ale Răstignirii, care se referă la iudeii însetați de sânge și la purtarea lor, Psalmistul spune: *Uscatu-s-a ca un vas de lut țaria mea și limba mea s-a lipit de cerul gurii mele și în țărâna morții m-am coborât* (Ps. 21, 16).

Sfântul Evanghelist afirmă că Hristos a rostit *mi-e sete* pentru a se împlini proorocia. Este adevărat, dar prin aceasta trebuie să înțelegem că, atunci când s-a referit la setea lui Hristos, Proorocul David a văzut ceea ce avea să se petreacă în viitor, nu că Hristos a spus acest cuvânt cu scopul de a împlini o profeție oarecare.

Setea este provocată de multa uscăciune a trupului, adică de deshidratare, iar trupul are atunci nevoie de apă pentru a umple lipsa aceasta. Acest lucru s-a petrecut și cu Hristos. Toate câte au precedat momentul Răstignirii, dar mai ales lunga ședere a lui Hristos pe Cruce și pierderea unei mari cantități de sânge și de apă, au provocat o sete insuportabilă. Această sete a demonstrat că Trupul lui Hristos de pe Cruce era trup adevărat, nu închipuit, dar și faptul că Hristos a pățimit cu adevărat pentru mântuirea omului. Desigur, și acest lucru trebuie privit din perspectiva faptului că Hristos nu a pățimit nimic împotriva voinii Sale, pentru că El pătimea atunci când voia să pătimească și Îl era sete atunci când voia să-I fie sete, deoarece Dumnezeirea lui

Hristos îngăduia firii omenești să pătimească cele după fire atunci când Acesta voia.

17

Cel de-al ș a s e l e a cuvânt al lui Hristos, care a urmat momentului în care a cerut apă, a fost: *Săvârșitu-s-a* (Ioan 19, 30).

Înțelesul cuvântului *săvârșitu-s-a* este legat nu numai de împlinirea tuturor proorociilor, dar și de sfârșitul lucrării de iertare și de mântuire a omului. Este vorba despre punctul culminant al jertfei mântuitoare a lui Hristos. Ne aflăm așadar în fața măreției chenozei Fiului lui Dumnezeu Cuvântul sau, mai bine zis, în fața celei mai adânci smeriri a lui Dumnezeu, Care nu S-a mulțumit să Se limiteze la a-i învăța pe oameni, ci a ajuns *până la moarte, și încă moarte pe Cruce* (Filip. 2, 8).

Acest cuvânt a fost rostit cu voce triumfătoare. Sfântul Evanghelist Marcu spune: *Iar Iisus, scoțând un strigăt mare, Și-a dat duhul* (Marcu 15, 37). Așadar, Hristos a spus cu voce puternică *săvârșitu-s-a* cu puțin înainte de ieșirea sufletul din trup. Acest lucru arată că în acel moment, El avea putere multă. Hristos a fost Cel care a chemat moartea și a murit atunci când a voit. Așadar, El nu S-a stins așa cum se petrece de obicei cu muribunzii. De cele mai multe ori, înainte de moarte, nimeni nu mai are putere, pentru că viața se scurge din om puțin câte puțin. Însă cu Hristos nu s-a petrecut același lucru, fiindcă pe Cruce El lucra ca Dumnezeu-Om.

18

Cea de-al ș a p t e l e a și ultimul cuvânt al lui Hristos are legătură cu cel de dinainte, așa cum reiese din Evanghelia după Luca: *Și Iisus, strigând cu glas tare, a zis: Părinte, în mâinile Tale încredințez duhul Meu. Și, zicând acestea, Și-a dat duhul* (Luca 23, 46).

Moartea pe care Hristos a primit-o pe Cruce nu a fost moartea unui om obișnuit, ci o moarte de „împărat”. Ca Dumnezeu ce era, Hristos avea putere asupra morții și a murit atunci când a voit El

Însuși, nu atunci când a voit moartea. El Și-a încredințat sufletul în mâinile Părintelui Său, ceea ce înseamnă că diavolul nu avea nici o putere asupra Lui. Până atunci, sufletele morților erau înghițite de Diavol, adică de Iad, însă prin vocea împărătească a lui Hristos sufletele noastre au cunoscut pentru prima dată eliberarea de sub stăpânirea diavolului. Înainte de moartea lui Hristos, diavolul avea drept asupra sufletelor oamenilor, însă, din momentul în care Hristos Și-a încredințat sufletul Părintelui Său, și nu Iadului, cei care se aflau în Iad au fost eliberați (Cuviosul Teofilact). De aceea, Crucea este slava Bisericii, ea fiind legată, desigur, de Învierea lui Hristos. Cruce fără Înviere nu există, după cum nu există nici Înviere fără Cruce.

Vocea cu care Hristos a rostit ultimele Sale cuvinte de pe Cruce a fost urmată de un alt fapt consemnat de Sfântul Evanghelist Ioan: *Și plecându-Și capul, Și-a dat duhul* (Ioan 19, 30). Această frază este foarte semnificativă. Cu Hristos s-a petrecut tocmai invers față de ceea ce are loc în cazul oamenilor obișnuiți, care mai întâi mor, adică sufletul le iese din trup, și numai după aceea capul își pierde stabilitatea și cade. În cazul lui Hristos, s-a petrecut exact contrariul. El Însuși Și-a înclinat capul, iar mai apoi, Și-a dat duhul. Sfântul Ioan Gură de Aur observă: „nu Și-a înclinat capul pentru că murise, așa cum se întâmplă cu noi, ci Și-a înclinat capul pentru ca să-Și dea duhul după aceea”. Acest lucru subliniază ceea ce am spus anterior, și anume că Hristos avea putere asupra morții și de aceea, „a murit atunci când a voit” (Cuviosul Eftimie Zigabenu).

Faptul că Hristos a înclinat capul, după care Și-a dat duhul, adică l-a încredințat Părintelui Său, arată că El „era Domn peste moarte și pe toate le săvârșea potrivit puterii Sale” (Cuviosul Teofilact). Toate se desfășurau după voia și după dorința Sa. Nimic din ceea ce se petrecea cu Hristos nu era impus. Prin voia Sa, El a luat trup supus morții și pătimirii și tot prin voia Sa, lăsa patimile nepăcătoase să se miște în El, după cum El Însuși, ca Domn al vieții și al morții, a cerut morții să vină. Hristos le-a săvârșit pe toate acestea pentru împlinirea economiei dumnezeiești, adică pentru a birui moartea prin moartea Sa.

Așa cum spune Sfântul Ioan Damaschin, moartea s-a supus poruncii lui Hristos ca o roabă și a venit cu frică și cu îngrozire. Tocmai acest lucru a însemnat moartea morții. Pentru a prinde peștele, pescarii pun în cârlig momeală. După același model, Dumnezeirea a

fost undița, momeala a fost trupul muritor, iar diavolul și moartea au fost prinși de Dumnezeu atunci când au mușcat din firea omenească a lui Hristos (Sfântul Grigorie al Nisei). Sfântul Grigorie Palama spune că însăși Crucea a fost undița prin care au fost prinși diavolul și moartea, pentru că pe ea a murit Hristos.

19

În Noul Testament și în textele patristice, pentru oamenii ale căror suflete ies din trup este folosit de multe ori cuvântul *a adormit*, însemnând că a murit, dar trăiește în Domnul, fiindcă moartea nu mai are putere. Pentru Hristos, însă, nu se folosește cuvântul *a adormit*, ci *a murit*, pentru a nu exista nici o îndoială asupra faptului că Hristos a murit cu adevărat, adică pentru a nu se crede că moartea Sa a fost „în aparență” sau închipuită. Dacă Hristos nu ar fi murit, nu ar fi existat cu adevărat nici Învierea.

Moartea reprezintă separarea sufletului de trup. Așadar, Hristos Și-a încredințat duhul, adică sufletul, în mâinile Părintelui Său. Dar acest lucru nu înseamnă că s-a produs o separare a unirii în ipostas a firii dumnezeiești cu cea omenească. Dacă și pentru oameni acceptăm faptul că, în ciuda ieșirii sufletului din trup, ipostasul lor nu se desființează, acest lucru este cu atât mai valabil în cazul lui Hristos.

Sfântul Ioan Damaschin spune că, deși Hristos a murit ca om, iar sufletul Său s-a desprins de preacuratul Său trup, Dumnezeu nu s-a despărțit nici de suflet, nici de trup. În ciuda separării sufletului de trup prin moartea lui Hristos, ipostasul Cuvântului nu s-a despărțit în două, ci a rămas unul. De altfel, nicidecum sufletul și trupul lui Hristos nu au format un ipostas separat de cel al Cuvântului. Așadar, chiar dacă sufletul s-a îndepărtat spațial de trup, el a rămas unit în ipostas prin Cuvânt.

Aceasta înseamnă că sufletul s-a pogorât la Iad împreună cu Dumnezeu pentru a-i elibera pe dreptii Vechiului Testament de sub stăpânirea morții, iar trupul a rămas împreună cu Dumnezeu în mormânt, fără să fie supus stricăciunii, tocmai pentru că era unit cu Dumnezeu. În acest fel, sufletul și trupul, unite prin Dumnezeu, „a[u] rupt amândouă legăturile: a morții și a iadului”, așa cum cântă

Biserica. Sufletul unit cu Dumnezeu a rupt legăturile ladului, iar trupul unit cu Dumnezeu a zdrobit stăpânirea morții.

Acest mare adevăr teologic este consemnat de Cuviosul Cosma Melodul, Episcopul Maiumei, într-un tropar din canonul Sâmbetei Mari: „Omorât ai fost, dar nu Te-ai despărțit, Cuvinte, de trupul pe care l-ai luat; că de s-a și stricat Templul Tău în vremea Patimii, și așa unul era ipostasul Dumnezeirii și al trupului Tău; că în amândouă unul ești, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, Dumnezeu și om”.

20

Consecința adevărului teologic enunțat anterior este faptul că Trupul lui Hristos, care a rămas în mormânt separat de suflet, dar nedespărțit de Dumnezeu, nu a fost supus niciunei stricăciuni. Într-un tropar din canonul Sâmbetei Mari se cântă: „Trupul Tău, Stăpâne, n-a văzut stricăciune, nici sufletul Tău n-a rămas în iad, care este lucru necuvenit”. În mod paradoxal pentru înțelegerea omenească, nici trupul nu a suferit stricăciune, nici sufletul nu a fost singur în iad, pentru că și în suflet și în trup Se afla aceeași Dumnezeu a Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, unită atât cu sufletul cât și cu trupul datorită unirii ipostatice în Hristos a celor două firi.

Tâlcuind acest fapt, Sfântul Ioan Damaschin spune că există o mare diferență între *pătimire* și *stricăciune*.

Cuvântul *pătimire* desemnează așa-numitele patimi nepăcătoase, adică foamea, setea, oboseala, semnele cuielei sau moartea, care este despărțirea sufletului de trup. Hristos le-a avut pe toate acestea, fiindcă a luat de bunăvoie trup curat și fără de pată, dar supus morții și pătimirii, cu intenția de a pătimi și de a muri pentru a pune capăt stăpânirii diavolului. Înainte de Răstignire și de Înviere, Hristos avea în El pătimirea. Este o necuviință a spune că, înainte de Înviere, trupul lui Hristos era nepătimitor, cu sensul pe care l-am expus aici, pentru că aceasta ar însemna că trupul Său nu a fost la fel ca al nostru, iar tainele sfintei iconomii, adică Patimile și Răstignirea, au fost înșelăciune și teatru și, în consecință, nu am putea să ne mântuim cu adevărat. După Învierea Sa, Hristos a depărtat de la Sine pătimirea, putând vorbi acum despre un trup nesupus patimii, căruia nu îi era

foame, nu îi era sete etc. Așadar, înainte de Înviere, Hristos a avut trup supus patimii, iar după Înviere, a avut trup nesupus patimii.

Cuvântul *stricăciune* înseamnă descompunerea trupului, adică întoarcerea sa la cele din care a fost făcut, după ce sufletul iese din el. Cu alte cuvinte, trupul omenesc este alcătuit din mai multe elemente, adică din apă, aer, pământ și foc, iar din momentul în care sufletul se desparte de trup, acesta din urmă se descompune în elementele sale componente, lucru desemnat prin cuvântul *stricăciune*, care se leagă de putrezire și de mirosul greu. Atunci când sufletul lui Hristos s-a despărțit de trup, stricăciunea nu l-a atins trupul. „Trupul Domnului nu a cunoscut experiența aceasta”. Trupul lui Hristos nu a fost atins de putrezire, adică nu a cunoscut stricăciunea, tocmai pentru că era unit cu Dumnezeu.

În mod similar se petrec lucrurile și cu sfinții. Atunci când sufletul lor se desparte de trup, harul lui Dumnezeu rămâne în moaște și de aceea, multe dintre ele sunt nestricăcioase și răspândesc un miros plăcut (Sfântul Grigorie Palama). În cazul oamenilor, acest lucru are loc prin împărțășire, însă în cazul lui Hristos, a fost după fire, fiindcă trupul Său împărătesc s-a făcut izvor al harului nezidit.

21

Sfântul Evanghelist Ioan, care a fost de față la Patimile lui Hristos de pe Golgota, consemnează episodul împingerii coastei Domnului cu sulfa. După ce iudeii au primit învoire de la Pilat să curme viața celor răstigniți prin zdrobirea fluierelor picioarelor, pentru a putea fi îngropați, deoarece ziua de sâmbătă care urma era o zi mare, ostașii s-au apropiat și au văzut că Hristos deja murise. De aceea, nu l-au mai zdrobit fluierile picioarelor, *ci unul dintre ostași cu sulfa a împuns coasta Lui și îndată a ieșit sânge și apă* (Ioan 19, 31-34). Tâlcuind acest episod, Sfinții Părinți fac o serie de observații importante.

Potrivit Sfântului Ioan Gură de Aur, în acel ceas, prin ieșirea sângelui și a apei, „s-a săvârșit o taină fără seamăn”. Taina a constat în două fapte deosebite. În primul rând, în vreme ce sângele altor morți nu mai curge, pentru că se coagulează imediat, sângele lui Hristos a

ieșit șuvoi. În al doilea rând, în timp ce sângele curgea, a ieșit din același loc și apă, sângele și apa fiind însă separate, astfel încât să se deosebească. Acest lucru nu poate avea o altă explicație decât aceea că „Cel împuns era supraom” și că a fost rânduiala lui Dumnezeu să se vădească cele două Taine fundamentale ale Bisericii, adică Botezul (apa) și Sfânta Împărtășanie (sângele).

Prin bunăvoință desăvârșită și prin economie dumnezeiască, aceste fapte au arătat că, în acel ceas, s-a întemeiat Biserica, ce se sprijină pe cele două Taine. Sfinții Părinți acceptă un paralelism între crearea Evei din coasta lui Adam și crearea Bisericii din coasta noului Adam, adică a lui Hristos. Dumnezeu a luat coasta lui Adam și a făcut femeia, în același fel în care Hristos a zidit Biserica din coasta Sa. De asemenea, Eva a fost creată atunci când Adam dormea, după cum și Biserica a fost zidită din coasta lui Hristos atunci când El era mort (Sfântul Ioan Gură de Aur).

Mai există și o altă tâlcuire a Sfinților Părinți legată de acest subiect. Eva, care a fost creată din coasta lui Adam, a adus moartea și stricăciunea pentru Adam și pentru neamul omenesc. Această înșelare a fost vindecată prin coasta noului Adam, adică a lui Hristos, care se face răscumpărătoare și curățitoare pentru cealaltă coastă. Răscumpărarea și curățirea se fac prin sânge și prin apă curățitoare (Sfântul Atanasie cel Mare). Astfel, dacă din coasta lui Adam a izvorât stricăciunea, din coasta noului Adam a izvorât viața (Sfântul Ioan Gură de Aur). Coasta împunsă arată printre altele că mântuirea nu este oferită numai bărbaților, ci și femeilor, pentru că ele au fost create din coasta bărbatului (Cuviosul Teodor Studitul).

Biserica nu este o organizație religioasă, ci este Trupul slăvit al lui Hristos. În Biserică există două mari taine, simbolizate prin sânge și prin apă. Acestea sunt Botezul și Sfânta Împărtășanie. Prin sfântul Botez firea omului se curăță și chipul său se spală, iar prin Sfânta Împărtășanie omul dobândește viață. Din acest punct de vedere, Crucea este Învierea și Viața.

De aceea, atunci când, cugetând lumește, iudeii L-au provocat pe Hristos să Se coboare de pe Cruce pentru ca ei să creadă că El este Dumnezeu adevărat, Acesta nu a răspuns, pentru că știa că prin Cruce stăpânirea diavolului avea să fie sfărâmată și că prin Cruce și prin Învierea Sa va întemeia Biserica cu tainele sale dătătoare de

lumină. Gândirea și concepția omenească se caracterizează prin micime. Rămânând pe Cruce, Hristos „a eșuat” după criteriile omenești, dar tocmai aceasta a fost marea Sa izbândă.

22

Sfântul Evanghelist Ioan descrie faptele referitoare la pogorârea de pe Cruce a Mântuitorului și la îngroparea Sa. Hristos a fost îngropat de doi ucenici de-ai Săi, pe nume Iosif din Arimateea și Nicodim. Primul era „ucenic al lui Iisus, dar într-ascuns, de frica iudeilor”, iar al doilea era acela care a venit pentru prima dată la Hristos în timpul nopții. Mai întâi, Iosif din Arimateea i-a cerut lui Pilat să-i dea voie să îl înmormânteze pe Hristos, după care, cei doi L-au îngropat împreună. Aproape de locul răstignirii era o grădină *și în grădină un mormânt nou, în care nu mai fusese nimeni îngropat* (Ioan 19, 38-41).

Sfântul imnograf scrie: „Închipuirile îngropării Tale le-ai arătat, înmulțind vedeniile”. Tâlcuind acest tropar, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că, prin multele vedenii ale proorocilor Vechiului Testament, Hristos a înfățișat o mulțime de simboluri care au fost preînchipuirea Îngropării Sale. Există multe fapte din Vechiul Testament care arată chipul slăvitei Îngropări a lui Hristos. Sfântul Nicodim le pomenește pe cele mai reprezentative, ca de exemplu: șederea lui Iona timp de trei zile în pântecul balenei; cuvântul Proorocului Isaia, care a spus: *din pricina răutății a pierit cel drept. El intră în pace în groapă. Cel care umblă pe calea cea dreaptă...* (Isaia 57, 1-2); învierea mortului care fusese așezat în mormântul Profetului Elisei; Proorocul Daniel, ce a ieșit nevătămat din groapa leilor, în care fusese aruncat, dar și profeția lui Ieremie, care a văzut învierea oaselor moarte și ale cărui cuvinte referitoare la această vedenie sunt citite atunci când ne întoarcem în Biserică după scoaterea Epitafului.

Aici, trebuie să accentuăm faptul că, fiind Dumnezeu și având putere asupra morții și asupra întregii zidiri, Hristos a primit să Se închidă în mormânt pentru că El Însuși a voit acest lucru. Într-un tropar din canonul Sâmbetei Mari se cântă: „că de bunăvoie Se pecetluiește în mormânt Cel ce locuiește întru înălțime”, iar în alt loc, se spune: „Iată este socotit între cei morți Cel ce locuiește în înălțime, și în

mormânt mic ca un străin este primit". Chiar și pe cele omenești Hristos le săvârșește ca un Dumnezeu.

Deși se afla în mormânt, Trupul lui Hristos unit cu Dumnezeirea era plin de măreție. Sunt cunoscute cuvintele Patriarhului Iacov care se referă la Hristos: *El a îndoit genunchii și s-a culcat ca un leu, ca o leoaică... Cine-l va deștepta?* (Facerea 49, 9). Tâlcuind această proorocie, Sfântul Ioan Gură de Aur spune că leul are măreție nu numai când este treaz, dar și când doarme. Același lucru s-a petrecut și cu Hristos, Care era plin de măreție atât înainte de a fi răstignit și în timpul Răstignirii, cât și în moarte. Astfel se explică de ce, atunci când Hristos a murit, s-au petrecut toate acele lucruri înspăimântătoare, adică întunericul de pe pământ, cutremurul, crăparea pietrelor, despicarea catapetesmei templului și învierea sfinților, care au intrat în Ierusalim. Imaginea leului simbolizează Dumnezeirea lui Hristos.

Mormântul lui Hristos s-a arătat „comoară sfântă a vieții”, pentru că în el Se afla Însăși Viața. Într-o omilie legată de Îngropare, Sfântul Epifanie, Episcopul Ciprului, își exprimă mirarea față de felul cum a fost cu puțință ca viața să guste moartea, ca Cel neîncăput să încapă în mormânt, ca Cel care nu a părăsit sânul Tatălui să locuiască sub pământ și să intre în peșteră Cel care a deschis porțile Raiului și a zdrobit porțile Iadului, lăsând neatins porțile Fecioarei etc.

Sfântul Atanasie cel Mare numește mormântul „loc de înviere”, „zămislitor al învierii”, „desființarea mormintelor” și „loc în care viața se naște pentru cei ce nu au avut-o”. Acest mormânt trebuia să fie nou din mai multe motive. Principalul motiv a fost acela că trebuia să nu apară nici o confuzie, în sensul de a nu se considera că învierea lui Hristos s-a datorat prezenței unei alte persoane care ar fi fost înmormântată mai înainte acolo, dar nici că a înviat altcineva în locul lui Hristos.

Cugetând la mormânt, sfântul imnograf scrie: „Bogat este mormântul, că primind în sine pe Făcătorul ca pe un adormit, s-a arătat dumnezeiască visterie de viață, spre mântuirea noastră, a celor ce cântăm: Izbăvitorule, Dumnezeule, bine ești cuvântat”.

Prin întruparea și prin jertfa Sa pe Cruce, Hristos a arătat marea iubire a lui Dumnezeu pentru neamul omenesc. De aceea El este numit „Mire al Bisericii”. Slujbele din primele zile ale Săptămânii Mari se numesc slujbe ale Mirelui. Chiar și în ceasul în care Hristos este răstignit, preotul intonează: „Cu piroane a fost pironit Mirele Bisericii”. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că Dumnezeu este și iubire și iubit, Care atrage către Sine pe cei care își deschid inima spre dragoste. Sfântul Ignatie Teoforul îl numește pe Hristos *dragoste*: „dragostea noastră S-a răstignit”.

Este interesant să adăugăm în continuare gândul Sfântului Nicolae Cabasila despre marea iubire a lui Hristos pentru om. Așa cum dragostea îi aduce la extaz pe oamenii care se iubesc, la fel și dragostea lui Dumnezeu pentru oameni L-a făcut pe Acesta să Se deșerteze pe Sine și să devină om. Dumnezeu nu S-a limitat la a-i chema la El pe cei care îl iubesc, ci S-a coborât pe Sine și a pățimit, cerând în schimb să I se răspundă la sentimente. Cum se explică această golire a lui Hristos în fața omului?

Cel care iubește cu adevărat are două atitudini principale față de cel pe care îl iubește. În primul rând, el vrea să facă bine celui iubit și, în doilea rând, vrea să sufere pentru acesta. Cea de-a doua atitudine este cu siguranță superioară celei dintâi. Dar pentru că era nepățitor, Dumnezeu nu putea să sufere pentru om. De aceea, El „a lucrat deșertarea” și a pățimit în trupul Său, arătându-Și astfel multa Sa iubire de oameni. Însă Hristos face și ceva mai mult decât aceasta. În vreme ce după Învierea Sa trupul Său este duhovnicesc, cu toate acestea păstrează asupra Sa rănilor Crucii și le socotește ca pe o podoabă, le arată și îngerilor, Se bucură arătând ce a pățimit pentru om. Astfel, nu a lepădat rănilor Crucii, ci păstrează semnele junghierii trupului. Nimeni nu a mai dovedit o iubire atât de nebună ca aceea pe care a avut-o Hristos, Care, pe lângă faptul că a primit să fie lovit și că îi mântuiește pe cei nemulțumitori, își consideră rănilor prețioase. Cu aceste răni, El șade pe tronul împărătesc și îi cheamă pe toți pentru a le oferi cununa rănilor Sale. Și nu numai că își consideră rănilor

prețioase, dar Se oferă pe Sine Însuși, căci prin sfintele Taine, mâinile și picioarele Sale străpunse devin mâinile și picioarele noastre.

Această dragoste a lui Dumnezeu – care este esența adevăratei iubiri – este simțită de cei care Îl iubesc pe Hristos din toată inima și care se curăță pe dinăuntru. Nu este vorba însă despre o stare sentimentală, nici despre o dragoste înfocată, care în fond, este legată de patimă, ci despre o iubire care izvorăște din nepătimire. Astfel, cuvintele Cuviosului Ignatie Teoforul pe care le-am amintit anterior sunt legate de nepătimire. De aceea, într-o epistolă de-a sa către romani, el a scris: „dragostea noastră se răstignește, iar în noi nu este foc de iubire”. Prin aceste cuvinte, el vrea să-L mărturisească pe Hristos, pe Care îl iubește și îl numește *dragoste*, iar această aplecare spre mărturisire izvorăște din faptul că în el nu se află iubire pentru cele materiale și nici pentru lume. Cuviosul Ignatie continuă: „apa vie vorbește în mine și îmi spune dinlăuntru: vino la Tatăl. Din hrana stricăciunii n-am gustat și nici din plăcerile lumii acesteia”. Astfel, cei care se răstignesc sufletește și pășesc spre jertfă și spre cruce, adică au dorință de a se jertfi, pot simți sau simt dragostea lui Dumnezeu pentru om.

De altfel, așa cum spune Sfântul Nicolae Cabasila, dragostea este strâns legată de cunoștință. Cu cât un om îl cunoaște mai bine pe celălalt, cu atât îl iubește mai mult. Fiindcă există multe trepte ale cunoștinței, există și multe trepte ale iubirii. Așa cum din auz izvorăște un nivel al cunoștinței, iar din văz un altul, în mod corespunzător vor exista diferite grade și feluri de iubire. Sfinții simt dragostea lui Dumnezeu și Îl iubesc pe El cu adevărat.

24

Taina Răstignirii, ca taină a veșnicei iubiri a lui Dumnezeu față de neamul omenesc, a fost pusă în lucrare pe Golgota prin moartea lui Hristos. Însă noi nu trebuie să ne oprim la aspectul exterior și istoric al acestei teme, deoarece este nevoie să purcedem spre împărtășirea din taina Răstignirii printr-o viață ascetică trăită în Tainele Bisericii. Așa cum spune Sfântul Apostol Pavel, prin Botez ne botezăm cu moartea lui Hristos, pentru ca, ieșind din cristelniță, să înviem și să ne facem

părtași ai Învierii Sale. Tocmai de aceea vechile cristelnițe aveau formă de cruce. Trebuie însă ca Tainele să fie săvârșite într-o atmosferă de viață ascetică.

Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că toate câte există trebuie să fie răstignite. Aceasta înseamnă că este nevoie să fugim de păcatul cu fapta, la fel cum evreii au fugit din Egipt și au trecut de cealaltă parte a Mării Roșii; de asemenea, și gândurile trebuie să fie înmormântate. Cu alte cuvinte, trebuie să ne îngrijim și de mișcările irascibile ale gândurilor și ale patimilor. Acest lucru se reușește printr-o viață de trezvie și liniștire. Numai astfel Cuvântul lui Dumnezeu înviază în noi.

Luându-i drept exemplu pe Iosif din Arimateea și pe Nicodim, care au îngropat Trupul lui Hristos, Sfântul Maxim spune că mormântul împărătesc este fie lumea, fie inima fiecărui credincios⁷¹. Cei care îl îngroapă pe Domnul cu cinste trebuie să îl înfășoare în pânze, care sunt pricinile și chipurile virtuților, dar și să-l pună pe față mahramă, care este cunoașterea teologiei, ce trebuie să fie simplă și fără înflorituri lumești. Numai cei care trăiesc prin practică și prin teorie, ceea ce înseamnă viețuirea în virtuți și în cunoașterea teologiei, pot să-L vadă pe Hristos înviat, în vreme ce, pentru toți ceilalți, care nu trăiesc în modul arătat, Hristos rămâne nevăzut.

Tocmai de aceea am spus mai înainte că împăcarea omului cu Dumnezeu, care s-a săvârșit prin evenimentul istoric al Răstignirii, este diferită de împărtășirea din taina împăcării, care are loc prin viețuirea ascetică și în Tainele Bisericii.

* * *

Patimile și Răstignirea lui Hristos nu ne sunt oferite pentru a alimenta gândurile și emoțiile noastre antropocentriste, ci pentru ca să purcedem pe calea renașterii, a reînnoirii, a slăvirii lui Dumnezeu și a îndumnezeirii. Însă pentru aceasta, este nevoie de o abordare personală și existențială a acestor mari evenimente împărătești. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că avem două posibilități: una este

⁷¹ Prin *lume* și prin *inimă*, autorul redă cele două modalități de manifestare a iubirii, adică iubirea pentru semenii și iubirea pentru Hristos.

de a-L răstigni din nou pe Hristos, păcătuind cu mădularele noastre, care prin Botez s-au făcut mădularele lui Hristos, iar cealaltă este să ne răstignim noi înșine împreună cu Hristos. În fond, este vorba despre cele două posibilități pe care le-au avut tâlharii ce au fost răstigniți alături de Hristos pe Golgota. Unul dintre ei s-a arătat un adevărat teolog, iar celălalt, un hulitor. Nu este de ajuns ca omul să-L aibă lângă sine pe Hristos răstignit, ci trebuie să se răstignească el însuși împreună cu Acesta, să alunge *omul cel vechi, dimpreună cu faptele lui* și să se îmbrace cu *cel nou care se înnoiește spre deplină cunoștință, după chipul Celui ce l-a zidit* (Col. 3, 9-10).

Octombrie 1994

X Învierea lui Hristos

Învierea lui Hristos este cel mai mare eveniment din istorie. Este ceea ce diferențiază creștinismul de orice altă religie. Celelalte religii au capi muritori, în vreme ce Capul Bisericii este Hristos, Care a înviat din morți. Învierea lui Hristos a însemnat înnoirea firii omenești, replămădirea neamului omenesc și trăirea realității eshatologice. Nu putem vorbi despre Înviere în afara Răstignirii, deoarece Răstignirea și Învierea sunt cei doi poli ai vieții mântuitoare, așa cum se cântă în Biserică: „a venit, prin Cruce, bucurie la toată lumea. Totdeauna binecuvântând pe Domnul, laudăm Învierea Lui”, sau: „Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, și sfântă Învierea Ta o slăvim”.

Deoarece Învierea lui Hristos are o mare însemnătate pentru viața credinciosului, în Biserică se vorbește în permanență despre ea. Nu credem în revoluții sociale, pentru că cel mai mare bine de pe lume a venit prin Înviere, nu prin vreo răzvrătire a maselor. Dacă înțelegem că Învierea este adevărata revoluție, atunci am aflat adevărul, deoarece prin Învierea lui Hristos omul și-a recăpătat locul pe care îl avea cândva, urcând chiar și mai sus. Cuvântul *epanastas*⁷² (revoluție) provine din verbul *epanistimi*⁷³, însemnând *revenire la starea anterioară*⁷⁴. Îndreptarea și reșezarea omului pe locul avut mai înainte s-au făcut prin Învierea lui Hristos.

Sfântul Apostol Pavel spune în mod clar: *Iar dacă Hristos nu a înviat, zadarnică este credința voastră* (I Cor. 15, 17). Adevărul și puterea credinței se datorează marelui eveniment al Învierii lui Hristos. Fără acest adevăr, creștinii sunt *mai de plâns decât toți oamenii* (I Cor. 15, 19).

⁷² În limba greacă: επανάστασις.

⁷³ În limba greacă: επανίστημι.

⁷⁴ În limba română, cuvântul *revoluție* provine din latinescul *revolutio*, având tot sensul de *revenire la starea anterioară*.

Biserica prăznuiește Învierea lui Hristos începând din momentul pogorării Sale la Iad, unde a slobozit sufletele dreptilor Vechiului Testament de sub stăpânirea morții și a diavolului. Aceasta este rânduiala prăznuirii Învierii în Biserica noastră. Așa cum observăm din textele liturgice, prăznuirea Învierii începe din Vinerea Mare, o dată cu slujba Utreniei Sâmbetei Mari, atunci când are loc purtarea Epitafului. Omiliile Părinților Bisericii din Vinerea Mare sunt, în realitate, cuvinte purtătoare de lumina biruinței Învierii.

Acest lucru se vede și din hagiografia Învierii. Biserica a stabilit ca imaginea pogorării lui Hristos la Iad să fie considerată o adevărată icoană a Învierii Mântuitorului. Desigur, există și icoane ale Învierii care descriu arătarea lui Hristos către mironosițe și către ucenici, dar icoana Învierii prin excelență este cea a triumfului asupra morții, care s-a făcut prin pogorârea lui Hristos la Iad, atunci când sufletul Său unit cu Dumnezeu a purces în lumea întunericului, de unde a eliberat sufletele dreptilor Vechiului Testament care îl așteptau pe Izbăvitor.

Înfățișarea Învierii sub forma pogorării lui Hristos la Iad are mai multe motivații teologice importante. Prima motivație este legată de faptul că nimeni nu L-a văzut pe Hristos în ceasul în care a înviat, fiindcă El a ieșit din „mormântul închis”. Venirea îngerului care a dat piatra la o parte de pe mormânt și cutremurul s-au făcut doar pentru ca mironosițele să se încredințeze de faptul că Hristos a înviat. A doua motivație se leagă de faptul că Hristos a zdrobit stăpânirea morții și a diavolului în ceasul în care sufletul Său unit cu Dumnezeu S-a pogorât la Iad. Cu alte cuvinte, El a biruit moartea prin propria Sa moarte. Astfel, Tradiția ortodoxă vedește faptul că, prin moartea lui Hristos, stăpânirea morții a fost zdrobită cu totul. De aceea, în Biserică se intonează: „Hristos a înviat din morți, cu moartea pre moarte călcând...” Biruința lui Hristos asupra morții a avut loc exact în momentul în care sufletul Său unit cu Dumnezeu a zdrobit moartea. A treia motivație a unei astfel de reprezentări a Învierii provine din faptul că prin pogorârea Sa la Iad Hristos i-a eliberat pe Adam și pe Eva de sub stăpânirea morții. Dacă prin căderea lui Adam a căzut

întregul neam omenesc, pentru că Adam a fost părintele din care ne-am tras cu toții, o dată cu învierea sa am gustat și noi din fructele învierii și ale mântuirii. Datorită legăturilor firești care există între descendenți și ascendenți, ceea ce s-a petrecut cu protopărintele nostru s-a petrecut cu întreaga fire omenească.

Din aceste motive, cea mai reprezentativă icoană a Învierii este considerată pogorârea lui Hristos la Iad. Așadar, după cum vom vedea și în continuare, punctul central al Învierii este omorârea morții și izbăvirea de diavol. În Biserică se cântă: „Prăznuim omorârea morții, sfărâmarea iadului”. Izbăvirea de Iad și desființarea morții constituie înțelesul adânc al sărbătorii Învierii.

2

Întrebarea care se pune este următoarea: ce înțelegem cu adevărat atunci când vorbim despre Iad și despre pogorârea lui Hristos acolo? Atât în Vechiul, cât și în Noul Testament există multe fragmente care se referă la Iad. Nu le voi expune aici pe toate, deoarece scopul meu este înfățișarea învățăturii legate de omorârea și de nimicirea Iadului.

Unul dintre aceste fragmente îl înfățișează pe Hristos spunând: *Și tu, Capernaume: N-ai fost înălțat până la cer? Până la Iad te vei coborî* (Matei 11, 23). În mod vădit, Hristos folosește imaginea Iadului în opoziție cu cerul, care se identifică cu slava Capernaumului, pentru că această cetate s-a învrednicit să îl vadă pe Dumnezeu-Om Hristos; prin urmare, Iadul înseamnă umilința totală a cetății și căderea ei pentru că nu s-a arătat vrednică de această mare cinste.

Cuvântul *Iad* din Noul Testament corespunde cuvântului ebraic *Șeol*, care înseamnă *peșteră, prăpastie, abis* și desemnează împărăția întunecoasă și nevăzută a morților, adică locul unde se află sufletele celor plecați din această lume.

Cuvântul *Hades* (*Iad*) provine din mitologia grecească. Hades este „fiul lui Cronos și al Rheeli, frate al lui Zeus, al lui Poseidon, al Herei, al Hestiei și al lui Demeter”. Hades a participat la lupta Titanilor, purtând un coif din piele de câine, care l-a făcut nevăzut pentru ceilalți zei, iar acest lucru a contribuit la victoria zeilor. La împărțirea lumii prin

tragere la sorți, Hades a primit stăpânirea asupra lumii subpământene a morților, unde era întuneric gros. Hades a rămas acolo și nu a mai ieșit decât o singură dată, atunci când a răpit-o pe Persefona, fiica lui Demeter, și îi primește la el pe morți, luându-i sub stăpânirea sa.

Firește, atât în Vechiul, cât și în Noul Testament, aceste teorii despre Iad nu sunt acceptate. Iadul nu este un anume zeu care are stăpânire asupra sufletelor morților și care, așa cum se credea în vechea Eladă, putea fi uneori și bun, ci este împărăția și puterea morții și a diavolului. În Vechiul Testament, Iadul este considerat un loc anume, aflat în cele mai de jos ale pământului, în acord cu concepțiile acelei epoci, potrivit cărora Pământul este la mijloc, Cerul este deasupra pământului, iar Iadul se găsește în tenebrele de sub pământ. Desigur, aceste lucruri trebuie înțelese în mod simbolic. Datorită faptului că sufletele nu sunt materiale, ci sunt fără materie, nu putem considera că Iadul este un loc anume.

Astfel, în Sfânta Scriptură, imaginea Iadului este folosită simbolic pentru a desemna stăpânirea morții și a diavolului. Sfântul Apostol Pavel spune: *Deci, de vreme ce pruncii s-au făcut părtași sângelui și trupului, în același fel și El S-a împărtășit de acestea, ca să surpe prin moartea Sa pe cel ce are stăpânirea morții, adică pe diavolul, și să izbăvească pe acei pe care frica morții îi ținea în robie toată viața* (Evrei 2, 14-15). Cu alte cuvinte, stăpânirea morții se identifică cu puterea diavolului.

Așadar, în Tradiția ortodoxă, Iadul nu este considerat un loc anume, ci este reprezentat de stăpânirea morții și a diavolului. De aceea spunem că sufletele oamenilor care se află sub puterea diavolului și a morții se află în Iad. Între aceste coordonate trebuie analizată învățătura Bisericii despre pogorârea lui Hristos la Iad. Hristos a primit moartea și a intrat în împărăția morții, făcând-o pe aceasta cu totul fără vlagă și fără putere și dând fiecărui om posibilitatea ca, prin puterea lui Dumnezeu, să poată fugi de împărăția și de stăpânirea morții și a diavolului.

Epistola Sobornicească a Sfântului Apostol Petru ne dă mărturie despre pogorârea lui Hristos la Iad: *Pentru că și Hristos a suferit odată moartea pentru păcatele noastre, El, Cel drept, pentru cei nedrepți, ca să ne aducă pe noi la Dumnezeu, omorât fiind cu trupul, dar viu făcut în duh, întru care S-a pogorât și a propovăduit și duhurilor ținute în închisoare...* (I Petru 3, 18-19). Așadar, prin Dumnezeirea Sa, Hristos a coborât în închisoarea duhurilor, adică a sufletelor, unde a propovăduit pocăința. Același lucru se spune și într-un alt loc din Epistolă: *Că spre aceasta s-a binevestit morților, ca să fie judecați ca oamenii, după trup, dar să vieze, după Dumnezeu, cu duhul* (I Petru 4, 6).

În Tradiția Bisericii, se vorbește mult despre pogorârea lui Hristos la Iad, în sensul pătrunderii Sale în împărăția morții. Troparele care se cântă la Vecernia Paștelui sunt cutremurătoare. Ele încep astfel: „astăzi Iadul strigă suspinând”. Așadar, Iadul se tânguiește. În aceste tropare se mai spune printre altele că puterea Iadului a fost nimicită pentru că Hristos i-a eliberat pe toți cei care fuseseră de veacuri sub stăpânirea sa. Grăitoare sunt în acest sens cuvintele: „Zdrobitu-s-a stăpânirea mea, Păstorul S-a răstignit și pe Adam l-a înviat. De cei peste care eram împărat sunt lipsit, și pe care i-am înghițit, puternic fiind, pe toți i-am vărsat. Deșertat-a mormintele Cel ce a fost răstignit; slăbit-a puterea morții”.

Deosebit de important pentru înțelegerea acestor fapte este cuvântul de învățătură al Sfântului Ioan Gură de Aur care se rostește în timpul sfintei Liturghii din Duminica Paștelui. Printre altele, în acest cuvânt se spune că, atunci când l-a întâlnit pe Hristos, Iadul „s-a amărât... s-a stricat... a fost batjocorit... a fost omorât... s-a surpat... a fost legat”. În continuare, se adaugă că, prin moartea lui Hristos pe Cruce, Iadul a răpit un trup muritor, dar s-a aflat dintr-o dată în fața lui Dumnezeu; a înghițit pământ-țărână, dar a primit cerul în pânțece; a luat ceea ce a văzut, adică trupul omenesc și firea omenească, dar a fost biruit de ceea ce nu vedea, adică de Dumnezeire.

Sfântul Ioan Damaschin expune învățătura Bisericii despre pogorârea lui Hristos la Iad într-un tropar din canonul Paștelui. Vom prezenta în întregime acest tropar, deoarece este foarte cunoscut: „Pogorātu-Te-ai în cele mai de jos ale pământului și ai sfărâmat încuietorile cele veșnice, care țineau pe cei legați, Hristoase; iar a treia zi, ca și Iona din chit, ai înviat din mormânt”.

În cadrul unei omilii prin care tâlcuiește un psalm al lui David ce se referă la acest subiect (Ps. 23, 7-10), Sfântul Epifanie, Episcopul Ciprului, face o descriere minunată a pogorării lui Hristos la Iad și a tuturor lucrurilor care s-au petrecut în acest răstimp. În cuvinte expresive, el spune că Hristos S-a pogorât la Iad „ca un Dumnezeu, ca un războinic... ca un împărat”, însoțit nu de douăsprezece cete de îngeri, ci de mii de mii și de milioane de milioane de îngeri. Înainte ca Hristos să ajungă în locașurile necercetate de lumina soarelui ale Iadului, a coborât acolo Arhanghelul Gavriil ca să vestească tuturor sosirea lui Hristos, așa cum tot el vestise odinioară și Fecioarei Maria zămislirea Mântuitorului în pântecele ei. Arhanghelul Gavriil a spus: *Ridicați, căpetenii, porțile voastre*. După aceea a grăit Arhanghelul Mihail: *...și vă ridicați porțile cele veșnice*. Puterile îngerești au strigat: *dați-vă la o parte străjeri ai răului, iar stăpâniile: sfărâmați-vă lanțuri care nu ați fost nicicând dezlegate... Înfricoșați-vă tirani și călcători de lege*. Apoi a venit Hristos și a semănat frică, tulburare și groază. Atunci, stăpânitorii Iadului au întrebat cu glas mare: *cine este acesta Împăratul slavei?* Iar puterile cerului au răspuns: *Domnul cel tare și puternic, Domnul cel tare în război... Domnul puterilor, Acesta este Împăratul slavei* (Ps. 23, 7-10).

În continuare, Sfântul Epifanie face o descriere minunată a convorbirii lui Hristos cu Adam. Adam a auzit pașii lui Hristos, Care Se apropia, așa cum i-a auzit cândva și în Rai, după căderea în păcat. Odinioară, a simțit frică, însă acum, simte bucurie și desfătare. Cuprins de pocăință, Adam a strigat tuturor sufletelor: „Domnul meu să fie cu voi cu toți”, iar Hristos a răspuns: „Și cu duhul tău”. După aceea, Hristos l-a prins de mână, l-a înviat și i-a spus tot ce făcuse pentru mântuirea lui și a întregului neam omenesc.

Din tot ceea ce am spus până, putem să înțelegem scopul pogorării lui Hristos la Iad. Adevărul este că Hristos a intrat în împărăția diavolului pentru a o duce la pieire. În continuare, vom analiza mai amănunțit motivele pentru care Mântuitorul a mers în Iad.

În p r i m u l rând, așa cum am mai spus, pogorârea la Iad a fost făcută cu scopul de a zdrobi porțile împărăției întinericului, adică de a pune capăt morții și stăpânirii diavolului. Acest lucru fusese proorocit încă din Vechiul Testament. Profetul David a spus: *a sfărâmat porți de aramă și zăvoare de fier a frânt* (Ps. 106, 16). De asemenea, Profetul Isaia s-a făcut și el purtător al cuvântului lui Dumnezeu: *Eu voi merge înaintea ta și drumurile cele muntoase le voi netezi, voi zdrobi porțile cele de aramă și zăvoarele cele de fier le voi sfărâma* (Isaia 45, 2). Tâlcuind aceste fragmente, Sfântul Ioan Gură de Aur notează că Dumnezeu nu a spus că va deschide porțile de aramă, ci a făgăduit că le va zdrobi, pentru a se pierde cu totul închisoarea sufletelor; în egală măsură, El nu a spus că va deschide zăvoarele, ci le va sfărâma, pentru ca închisoarea să rămână neputincioasă, deoarece nimeni nu poate fi ținut acolo unde nu este ușă sau zăvor. Atunci când Hristos nimicește ceva, nimeni nu poate să facă acel lucru la loc.

În al d o i l e a rând, Hristos S-a pogorât la Iad pentru a-l prinde și a-l supune pe Diavol, care până atunci era stăpânul morții și al Iadului. De altfel, însuși Hristos a propovăduit în timpul vieții Sale că nimeni nu poate să intre în casa celui tare ca să-i jefuiască lucrurile și să-i prade averea dacă mai întâi nu l-a legat pe cel tare (Matei 12, 29). Așadar, prin pogorârea Sa la Iad, Hristos l-a legat pe Diavol, ceea ce înseamnă că acesta nu mai are nici o putere asupra oamenilor.

În al t r e i l e a rând, Hristos S-a pogorât la Iad pentru a umple totul cu lumina Sa. Sfântul Apostol Pavel învață același lucru atunci când spune: *Iar aceea că „S-a suit” ce înseamnă decât că S-a pogorât în cele mai de jos ale pământului? Cel ce S-a pogorât, Acela este Care S-a suit mai presus de toate cerurile, ca pe toate să le umple* (Efes. 4, 9). Astfel, pogorârea în cele mai de jos ale pământului s-a făcut pentru ca

toate să se umple de lumina lui Hristos și, în esență, pentru ca împărăția morții să se piardă. Desigur, trebuie făcută distincție între harul lui Dumnezeu care le plinește (*le umple*) pe toate și harul îndumnezeitor al lui Dumnezeu, din care se împărtășesc numai cei îndumnezeiți. Sfântul Grigorie Teologul afirmă că, dacă toate s-au umplut de slava lui Dumnezeu, înseamnă în mod sigur că existau închinători ai lui Dumnezeu atât pe pământ, cât și în împărăția morților. Acesta este sensul troparului Bisericii, care spune: „Ca să umpli toate de slava Ta, Te-ai pogorât în cele de dedesubt pământului”. Sfântul Ioan Damaschin cântă cu glas de biruință: „Acum toate s-au umplut de lumină: și cerul și pământul și cele de dedesubt. Deci să prăznuiască toată făptura Învierea lui Hristos, întru Care s-a întărit”.

În al p a t r u l e a rând, Hristos S-a pogorât la lad pentru ca și acolo să aibă loc cele ce se petrecuseră pe pământ. Pe pământ, Hristos a binevestit pacea, i-a iertat pe cei păcătoși, a dat orbilor lumina ochilor și S-a făcut pricină de mântuire pentru cei care au crezut, dar și muștrare a necredinței pentru cei necredincioși. Aceleași lucruri trebuiau să se petreacă și în lad, unde se aflau sufletele celor care muriseră, astfel încât întreaga fire omenească, adică întreaga omenire, să audă vestea de mântuire adusă de Hristos. După ce a răsărit soarele dreptății pentru cei care trăiau pe pământ, trebuia să strălucească lumina lui Dumnezeu și pentru cei ce locuiau în întuneric și în umbra morții (Sfântul Ioan Damaschin).

5

Analizând pogorârea lui Hristos la lad, trebuie să răspundem la două întrebări interesante. Prima întrebare este: de vreme ce Hristos a mers la lad numai cu sufletul, cum de ladul a recunoscut rănile de pe Trupul Său? Iar a doua întrebare este: s-au mântuit toți cei care erau prizonieri ai morții în lad?

Răspunsul la p r i m a întrebare nu trebuie să aibă caracter scolastic, ci teologic, dar mai ales antropologic. El are legătură cu faptul că Hristos a luat atât trup, cât și suflet, fiind om întreg și desăvârșit.

Această întrebare a fost pusă deoarece, într-un tropar din canonul Sâmbetei Mari, se spune că Iadul s-a amărât văzând om muritor care s-a îndumnezeit și care era plin de rănilor Crucii. „Iadul întâmpinându-Te, Cuvinte, s-a amărât văzându-Te om îndumnezeit rănit de bătaie și Atotputernic; și de înfricoșătorul Tău chip a rămas fără glas”. De aici înțelegem că, deși era plin de răni, Hristos era atotputernic.

Se știe faptul că la Iad s-a pogorât sufletul lui Hristos unit cu Dumnezeu, în vreme ce trupul unit cu Dumnezeu a rămas în mormânt. Prin urmare, rănilor pe care Hristos le avea în Iad erau fie răni ale sufletului, fie ale Dumnezeirii. Cea de-a doua variantă se exclude, drept care trebuie spus că rănilor erau ale sufletului. Dar cum se putea ca rănilor trupului care s-au făcut pe Cruce să fie considerate și răni ale sufletului?

Într-o analiză anterioară, am spus că, în timpul Patimilor, atunci când trupul pătimea, Dumnezeu nu pătimea împreună cu trupul, rămânând nepătimitoare. Dar împreună cu trupul, pătimea și sufletul lui Hristos. Sfântul Nicodim Aghioritul explică faptul că unele energii ale sufletului lucrează fără participarea trupului, ca de exemplu, mintea, rațiunea, judecata, care acționează atunci când trupul se liniștește, în vreme ce alte energii ale sufletului, așa cum sunt imaginația și simțirea, nu lucrează fără participarea trupului. Astfel, atunci când trupul lui Hristos era biciuit, semnele și imaginile transfigurate⁷⁵ ale biciuirilor și ale patimilor se imprimau și în sufletul lui Hristos. Prin urmare, semnele de pe trup s-au imprimat și pe suflet, și aceasta este ceea ce a văzut Iadul.

De altfel, același lucru se petrece și cu sufletele oamenilor. Sfântul Vasile cel Mare spune că oamenii care au săvârșit lucruri rele și viclene vor învia spre osândire și spre rușine căci „vor purta în ei rușinea și semnele păcatelor”.

Cu adevărat, această rușine este mai îngrozitoare decât întinericul și decât focul cel veșnic căci, așa cum afirmă Sfântul Vasile cel Mare, acești oameni vor păstra pentru vecie în memoria sufletului semnele păcatului pe care l-au săvârșit cu trupul, ca o vopsea care nu se mai ia niciodată. Poate că în acest fel putem să înțelegem cum de

⁷⁵ Transformate din imagini (amprente) materiale în imagini (amprente) spirituale.

bogatul din parabola lui Hristos a văzut și a recunoscut sufletul lui Lazăr.

În legătură cu cea de-a d o u a întrebare, trebuie să spunem că, prin pogorârea lui Hristos la Iad, nu s-au mântuit toți cei ce se găseau acolo, ci numai dreptii, adică numai cei care ajunseseră la diferite trepte ale îndumnezeirii. Sfântul Epifanie spune că nu s-au mântuit toți oamenii care se aflau în Iad, ci numai cei care au crezut. Aceste cuvinte trebuie interpretate în sensul că L-au recunoscut pe Hristos numai cei care, atâta vreme cât au fost în viață, au avut comuniune cu Dumnezeu Cuvântul neîntrupat.

Din alte învățături ale Sfintei Scripturi și din Tradiția patristică, știm că și oamenii Vechiului Testament au avut parte de iluminare și de îndumnezeire, pentru că s-au învrednicit să-L vadă pe Cuvântul neîntrupat, cu diferența că moartea nu fusese încă biruită și de aceea, ei mergeau în Iad. Însă, prin pogorârea Sa la Iad, Hristos a sfărâmat stăpânirea morții, iar cei care aveau comuniune cu El au crezut că El este puternic și stăpânitor și mântuitorul oamenilor și, astfel, au fost eliberați.

6

În Sâmbăta Mare, sufletul lui Hristos unit cu Dumnezeirea era în Iad, iar trupul unit cu Dumnezeirea se afla în mormânt. Pentru că în acest fel s-a biruit stăpânirea diavolului și a morții, Sâmbăta de dinaintea Învierii este considerată de Biserica Ortodoxă o zi mare, ea fiind în strânsă legătură cu Duminica ce a urmat.

În textele liturgice, Sâmbăta Mare, în care Hristos S-a odihnit după toate câte săvârșise pentru mântuirea omului, este corelată cu cea de-a șaptea zi a creației, în care, după zidirea lumii și a omului, Dumnezeu „S-a odihnit de toate lucrurile Sale”. De aceea, se cântă: „acesta este Sâmbăta cea prea binecuvântată”.

În cartea Facerii vedem că după ce a creat lumea întreagă și l-a zidit pe om în șase zile, în cea de-a șaptea zi, Dumnezeu S-a odihnit de tot ce făcuse. Moise scrie: *Și a binecuvântat Dumnezeu ziua a șaptea și a sfințit-o, pentru că într-însa S-a odihnit de toate lucrurile Sale, pe care le-a făcut și le-a pus în rânduială* (Facerea 2, 3).

Din acest motiv, Moise a stabilit ca cea de-a șaptea zi – adică sâmbăta, care se tâlcuiește *odihnă* – să fie pentru iudei zi de odihnă, închinată slăvirii lui Dumnezeu și închinăciunii. Porunca a fost limpede: *În ziua întâi să aveți adunare sfântă, în ziua a șaptea iar adunare sfântă; și în acele zile să nu faceți nici un fel de lucru, decât numai cele ce trebuie fiecăruia de mâncat, numai acelea să vi le faceți* (Ieșirea 12, 16).

Există o tâlcuire care spune că porunca odihnei din ziua de sâmbătă a fost dată de Dumnezeu mai ales cu referire la rezidirea și reînnoirea omului care urma să aibă loc prin jertfa și prin moartea lui Hristos pe Cruce, prin pogorârea Sa la Iad și prin omorârea păcatului și a morții (Iosif Kalothetis). Cu toate acestea, trebuie subliniat faptul că, deși începutul rezidirii și al reînnoirii a fost în ziua Sâmbetei Mari, în mod cert, renașterea a început cu adevărat în ziua de Duminică, atunci când Hristos a ieșit cu trupul din mormânt (Sfântul Nicodim Aghioritul). De aceea, chiar dacă cinstim ziua de sâmbătă, cinstim mai mult duminica, pe care, mai întâi de toate, o considerăm ziua rezidirii și a reînnoirii. Cu toate acestea, prețuim și ziua de sâmbătă, după cuvântul Sfântului Gherman, Patriarhul Constantinopolului: „Cinstită este această sâmbătă, ca zi a rezidirii noastre”.

În Tradiția ortodoxă, cinstirea sâmbetei mai are și o altă însemnătate. În esență, sâmbăta este legată de odihna omului, de isihasm, adică de așa-numita liniște sfântă, cu tot ceea ce înseamnă ea. După ce spune că cinstirea sâmbetei este necesară pentru poporul lui Dumnezeu, Sfântul Apostol Pavel recomandă: *să ne silim, deci, să intrăm în acea odihnă* (Evrei 4, 11). Sfântul Grigorie Palama afirmă că, atunci când omul îndepărtează din mintea sa orice gând și când, cu răbdare și cu rugăciune neînteruptă, gândul său se întoarce în inimă, el intră în sfânta odihnă, adică în vederea de Dumnezeu și în contemplarea Lui.

Această odihnă, acest isihasm, nu este o inerție, ci o adevărată mișcare. Chiar dacă S-a odihnit în cea de-a șaptea zi, Dumnezeu nu S-a oprit din a conduce lumea cu energia Sa necreată. Acest lucru este valabil și pentru om, care, atunci când se află în stare de vedere duhovnicească, săvârșește cea mai înaltă lucrare, pentru că se unește cu Dumnezeu și ajunge să iubească ceea ce iubește și Dumnezeu. De aceea, spunem că omul poate să trăiască Învierea lui Hristos prin propria sa odihnă, adică printr-un mod de viață isihast. Cu cât omul

gustă mai mult din sfânta Sâmbătă, adică din sfânta odihnă, cu atât mai intens trăiește momentul Învierii. Urarea „Învierea cu bucurie”⁷⁶ ar trebui să fie însoțită și urmată de urarea „odihnă cu bucurie”.

7

Într-un anumit moment, vorbind în parabole, Hristos S-a referit la Învierea Sa din morți de după trei zile, spunând: *Dă-râmați templul acesta și în trei zile îl voi ridica*. Iudeii au crezut că vorbea despre templul lui Solomon, pentru înălțarea căruia a fost nevoie de patruzeci și șase de ani, dar *El vorbea despre templul trupului Său*. Chiar și ucenicii au înțeles acest lucru abia după Învierea Sa (Ioan 2, 19-22).

Cu alte prilejuri, Hristos a vorbit fără ascunzișuri despre Învierea Sa cea de-a treia zi: *Și a început să-i învețe că Fiul Omului trebuie să pătimească multe și să fie defăimat de bătrâni, de arhierii și de cărturari și să fie omorât, iar după trei zile să învieze* (Marcu 8, 31). Atât de mult se răspândise această învățătură, încât cei care se aflau pe Golgota în ceasul jertfei de pe Cruce, îl huleau spunând: *Tu, Cel ce dă-râmi templul și în trei zile îl zidești, mântuiește-Te pe Tine Însuți* (Matei 27, 40). De asemenea, arhierii și fariseii i-au cerut lui Pilat să păzească mormântul, pentru că și-au adus aminte că, atunci când trăia, Hristos spusese: *După trei zile Mă voi scula* (Matei 27, 63).

Cu toții spunem că Hristos a înviat din morți după trei zile. Desigur, atunci când vorbim despre Înviere, nu înțelegem că a înviat Dumnezeirea, ci că sufletul, care se despărțise de trup fără a fi separat de Dumnezeire, a revenit în trup, și astfel Hristos a ieșit din mormânt. Apare însă o problemă în legătură cu cele trei zile. De când începe numărătoarea lor și cum sunt ele socotite, având în vedere faptul că Hristos a murit la ora trei după-amiază în Vinerea Mare și a înviat în primele ore ale Duminicii?

Sfântul Ioan Damaschin a formulat o tâlcuire potrivit căreia, cu adevărat, Hristos a stat în mormânt timp de trei zile și trei nopți. Analizând faptele legate de Răstignire, el spune că, în Vechiul

⁷⁶ Urare care se rostește în Grecia în preajma și în timpul sărbătorii Paștelui. În limba română, corespunde urării „Paște fericit”.

Testament, Dumnezeu a numit întunericul noapte și lumina zi. Așadar, întunericul care s-a așternut peste toate în timpul Răstignirii, de la ora douăsprezece și până la ora trei după-amiază, este considerat noapte, fiindcă soarele nu s-a întunecat din cauza vreunui nor care ar fi acoperit raza solară. Întunericul a căzut pe tot pământul pentru că a lipsit energia generatoare de lumină ce izvorăște din corpul solar. De la ora trei și până la apusul firesc al soarelui, a fost zi. În continuare, a fost noaptea de vineri spre sâmbătă, care se socotește ca fiind cea de-a doua noapte, iar sâmbătă este cea de-a doua zi. În fine, noaptea de sâmbătă este a treia noapte, iar începutul zilei de duminică, în care a înviat Hristos, este socotit ziua a treia.

Sfântul Mucenic Anastasie Sinaitul alcătuiește o altă tâlcuire, care se încadrează aproximativ între aceleași coordonate. El spune că, în Vechiul Testament, ziua este socotită împreună cu seara. În cartea Facerii, este scris: *Și a fost seară și a fost dimineață: ziua întâi* (Facerea 1, 5). De asemenea, o parte este considerată ca întreg.

Prin urmare, după spusele Sfântului Anastasie, ora la care Hristos a murit este parte a zilei de vineri, care a început joi după-amiază și se încadrează în prima zi. Seara de vineri și ziua de sâmbătă sunt considerate ca fiind cea de-a doua zi, iar seara de sâmbătă până în zorii zilei de duminică, atunci când Hristos a înviat, sunt socotite a treia zi, pentru că includ o parte din ziua de duminică.

Personal, consider că interpretarea Sfântului Ioan Damaschin este mai veridică, fără însă a exclude interpretarea Sfântului Anastasie. Cert este că Hristos a stat în mormânt trei zile și trei nopți.

Este important și motivul pentru care Hristos a înviat după trei zile, nu la un interval mai scurt sau mai lung de timp. Hristos ar fi putut să învieze imediat după moartea Sa pe Cruce, dar a înviat după trei zile pentru a se adevăra taina morții, care în alte condiții ar fi putut fi pusă la îndoială. De asemenea, nu a rămas în mormânt o vreme mai îndelungată pentru că, dacă ar fi trecut mai mult timp, taina Învierii ar fi putut provoca neorânduială, deoarece, cu cât întârzia mai mult, cu atât ar fi pricinuit mai multe probleme și întrebări iudeilor și ucenicilor (Macarie Hrisochefalul). De aceea, intervalul de trei zile a fost cel mai potrivit pentru ca nici taina morții să nu fie pusă a îndoială, și nici taina Învierii lui Hristos să nu stârnească împotriviri.

Hristos a înviat în primele ore ale duminicii. Nu cunoaștem timpul exact când a avut loc Învierea Sa, pentru că nimeni nu L-a văzut în acel ceas. Faptul a fost constatat dis-de-dimineață, pe când era încă întuneric, de femeile mironosițe care mergeau la mormânt ca să ungă trupul lui Hristos cu miresme. Așadar, duminica, adică prima zi din săptămână, este ziua Învierii lui Hristos. Dacă sâmbăta Hristos a biruit stăpânirea morții, duminica a făcut cunoscută tuturor Învierea Sa și faptul că El este biruitorul morții și al diavolului.

Duminica este prima zi din săptămână⁷⁷, începând de la care se numără toate celelalte zile, dar și a opta zi, pentru că se găsește la sfârșitul perioadei unei săptămâni, adică după sâmbătă. În Vechiul Testament este considerată o zi importantă, pe de o parte pentru că este prima zi a zidirii lumii, în care s-a făcut lumina, iar pe de altă parte pentru că este considerată sfântă, după porunca: *Șapte zile să aduceți jertfă Domnului și în ziua a opta va fi adunare sfântă; să aduceți arderi de tot Domnului* (Leviticul 23, 36).

Cea dintâi zi nu este numită de Moise *prima zi*, ci *ziua una*⁷⁸. Tâlcuind acest fapt, Sfântul Vasile cel Mare spune că sfânta Duminică în care a înviat Hristos este numită *ziua una*⁷⁹ pentru a ne îndrepta nouă atenția înspre veacul ce va să fie. Acum, duminica este preînchipuirea veacului ce va să fie, însă atunci, va fi cu adevărat cel de-al optulea veac. Dacă ne gândim că ciclul săptămânii simbolizează

⁷⁷ În Vechiul Testament, ziua cinstită îndeosebi de iudei ca fiind cea de-a șaptea zi a săptămânii – ziua în care Dumnezeu S-a odihnit după facerea lumii – era sâmbăta și, drept urmare, duminica era considerată prima zi a săptămânii. Creștinii au înlocuit cinstirea zilei de sâmbătă cu cinstirea duminicii mai ales pentru că Hristos a înviat în zi de duminică. Acest lucru nu a schimbat însă numerotarea zilelor săptămânii, pentru că, în continuare, sâmbăta a fost considerată ultima zi a săptămânii, iar duminica prima zi. Acest lucru rezultă și din denumirea grecească a zilei de luni: *Deutera* – Δευτέρα (*a doua zi*). La români, duminica este considerată ultima zi a săptămânii.

⁷⁸ În textul biblic românesc, apare varianta *ziua întâi* (Facerea 1, 5), însă traducerea exactă din Septuaginta este *ziua una*, pentru că nu are numai sensul de *prima zi*, ci și acela de *o singură zi*, adică *singura zi care există*.

⁷⁹ Ibidem.

întreaga durată a vieții omului, iar duminica este preînchipuirea celui de-al optulea veac ce va să fie, atunci duminica este *ziua una*⁸⁰, adică o singură zi. Sfântul Vasile cel Mare spune că duminica este „începutul zilelor” și „de o vârstă cu lumina”.

După cum afirmă Sfântul Grigorie Palama, duminica este considerată cea de-a opta zi și pentru că în această zi a avut loc Învierea lui Hristos, care este cea de-a opta înviere din istorie. În Vechiul Testament, au avut loc trei învieri (una săvârșită de Profetul Ilie și două de Elisei), iar în Noul Testament, patru (a fiicei lui Iair, a fiului văduvei din Nain, a lui Lazăr și a morților din Vinerea Mare). Dar cea mai mare înviere este cea de-a opta, adică Învierea lui Hristos. În esență, aceasta din urmă nu este numai cea de-a opta înviere, ci și prima, care este în strânsă legătură cu învierea tuturor morților, pe care o așteptăm.

În zi de duminică, adică în prima zi a creației, s-a făcut lumina. Tot în zi de duminică, adică în prima zi a rezidării, ni s-a arătat Lumina Învierii, care este una cu Lumina Schimbării la Față și a Cincizecimii. Tot în zi de duminică, firea omenească a lui Hristos a lepădat ce era muritor și supus pătimirii, așa cum vom vedea în continuare.

Duminica mai este numită zi sfântă și aleasă pentru că toate marile evenimente împărătești au avut loc în această zi. Sfinții Părinți spun că Bunavestire a Maicii Domnului, Nașterea lui Hristos și Învierea, adică cele mai însemnate evenimente împărătești, au avut loc în zi de duminică. Dar și cea de-a Doua Venire a lui Hristos – ca și învierea morților, desigur – se va petrece tot în această zi (Cuviosul Petru Damaschin). De aceea, creștinii acordă o mare importanță acestei zile și se străduiesc să o sfințească, pentru că venirea neașteptată a lui Hristos se va face într-o asemenea zi.

Din aceste motive, Sfântul Ioan Damaschin cinstește cu osebire sărbătoarea Paștelui: „Această aleasă și sfântă zi, cea dintâi a săptămânii, împărăteasă și doamnă, praznic al praznicelor este și sărbătoare a sărbătorilor, în care binecuvântăm pe Hristos în veci”.

Este emoționant să ne gândim la faptul că, prin minunatele sale tropare, Biserica prăznuiește Învierea lui Hristos în fiecare duminică. Astfel, alături de Paștele sărbătorit în fiecare an, există și Paștele din

⁸⁰ Ibidem.

fiecare săptămână, adică așa-zisul Paște mic, care este ziua luminată a duminicii.

9

Învierea lui Hristos diferă în mod evident de alte învieri din Vechiul sau din Noul Testament prin aceea că, fiind Dumnezeu adevărat, Hristos S-a înviat pe Sine Însuși, adică firea omenească a fost înviată de firea dumnezeiască datorită unirii ipostatice, în vreme ce toate celelalte învieri s-au făcut prin puterea și prin harul lui Dumnezeu. S-ar putea spune că, așa cum Hristos îndumnezeiește, în vreme ce sfinții primesc îndumnezeirea, la fel Hristos a înfăptuit Învierea, adică ridicarea Sa din morți, în vreme ce sfinții au primit învierea. Verbul *a primi* arată că sfinții suferă o acțiune exterioară, în vreme ce Hristos este izvor al harului nezidit.

Desigur, în Sfânta Scriptură există unele fragmente în care se vorbește despre faptul că Hristos a fost înviat de Dumnezeu Tatăl. Referindu-se la Hristos, într-un cuvânt rostit în ziua Cincizecimii, Sfântul Apostol Petru a spus: *...pe Care Dumnezeu L-a înviat, dezlegând durerile morții, întrucât nu era cu putință ca El să fie ținut de ea* (Fapte 2, 24). De asemenea, Apostolul Pavel scrie într-una din epistolele sale: *precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții* (Rom. 6, 4). Într-o altă epistolă, el afirmă: *...după lucrarea puterii tăriei Lui (...) Dumnezeu a lucrat-o în Hristos, sculându-L din morți...* (Efes. 1, 19-20).

Aceste fapte trebuie interpretate în lumina triadologiei, potrivit căreia Persoanele Sfintei Treimi au aceeași ființă și aceeași energie, diferind numai în ceea ce privește ipostasul. Așadar, nu există o energie⁸¹ a Tatălui, una a Fiului și una a Duhului Sfânt, pentru că energia Dumnezeului Treimic este unică. Ceea ce vrea Tatăl este voit și de Fiul și de Duhul Sfânt, ceea ce vrea Fiul este voit și de Tatăl și de Duhul Sfânt și ceea ce face Duhul Sfânt este voit de Tatăl și de Fiul. Așadar, atunci când se spune că Tatăl L-a înviat pe Hristos înseamnă

⁸¹ Cuvântul *energie* trebuie înțeles și cu sensul de *lucrare*.

că Însuși Hristos S-a înviat pe Sine, deoarece Tatăl nu face nimic care să nu fie făcut și de Fiul.

Toate câte sunt ale Tatălui sunt și ale Fiului, în afară de faptul că Tatăl este nenăscut. Prin urmare, este o lipsă de cucernicie a pune numai pe seama Tatălui ceea ce s-a petrecut cu Fiul. Dar a le pune pe toate pe seama Fiului nu este în afara adevărului, deoarece Fiul este Dumnezeu cu aceeași putere ca și Tatăl și poate să facă tot ce poate face Tatăl (Zonaras). Așadar, a spune că Tatăl L-a înviat pe Hristos echivalează cu a spune că Dumnezeuul Treimic, adică Dumnezeirea – Care este tot una cu firea dumnezeiască – a înviat firea omenească.

10

După Înviere, Hristos S-a arătat femeilor mironosițe și ucenicilor Săi. Unii își pun întrebarea de ce anume Hristos nu S-a arătat tuturor oamenilor, dar mai ales celor care L-au răstignit sau celor care L-au negat Învierea, pentru a-i face și pe aceștia să creadă în El.

Dacă s-ar cunoaște substanța teologiei ortodoxe, asemenea întrebări nu ar mai apărea. Arătarea lui Hristos nu se face pentru spectacol sau pentru ca omul să fie forțat să creadă. De fiecare dată, o asemenea apariție are un anumit scop și o motivație precisă.

Mai întâi, trebuie să notăm faptul că Hristos nu vrea să oblige pe nimeni să creadă. Apoi, arătarea lui Dumnezeu este un moment crucial în viața omului. În cealaltă viață, la cea de-a Doua Venire a lui Hristos, cu toții Îl vor vedea pe Dumnezeu, dar pentru cei care vor fi curățiți și pregătiți pentru aceasta, El va fi lumină, în vreme ce pentru oamenii necurați El va fi iad. Același lucru s-ar fi putut petrece și în situația de față. Așadar, Dumnezeu S-a ascuns din dragoste de oameni față de cei care L-au răstignit sau care n-au crezut în El.

Arătarea lui Hristos în slavă se face numai și numai pentru a-i îndruma pe oamenii care sunt pregătiți pentru îndumnezeire și pentru slăvire. Ucenicii erau pregătiți și tocmai de aceea, cu puțin înaintea Patimilor Sale, Hristos le-a spus: *Acum voi sunteți curați pentru cuvântul pe care vi l-am spus* (Ioan 15, 3). Auzind cuvântul lui Dumnezeu vreme de trei ani, inițiindu-se în tainele Împărăției cerurilor și alungând demonii, ucenicii au parcurs etapa curățirii lor interioare.

De aceea, ei au fost pregătiți pentru primirea îndumnezeirii și pentru împărtășirea din harul Învierii. Dar, mai mult decât atât, așa cum vom vedea în continuare, și după Înviere Hristos i-a pregătit pentru împărtășirea într-o măsură mult mai mare din îndumnezeire și din vederea de Dumnezeu, care avea să se petreacă în ziua Cincizecimii.

Arătarea lui Hristos către ucenicii Săi nu a fost un fapt care s-a petrecut numai pentru aceștia, deoarece știm că toți cei care trec un anumit prag al vindecării și al curățirii lor personale se învrednicesc să se împărtășească din Înviere și să-L vadă pe Hristos înviat din morți. În această lumină trebuie să înțelegem spusele Sfântului Apostol Pavel, care are certitudinea faptului că și lui i S-a arătat Hristos înviat din morți. *Iar la urma tuturor, ca unui născut înainte de vreme, mi S-a arătat și mie* (I Cor. 15, 8). Se știe că pe vremea Învierii lui Hristos, Sfântul Apostol Pavel era zelot iudeu, el venind la credința în Hristos abia după Cincizecime. Așadar, prin aceste cuvinte, el se referă la o arătare a lui Hristos înviat din morți care s-a petrecut după Înălțarea Sa și după Cincizecime.

Acest fapt ne arată că vederea lui Hristos înviat din morți depinde de starea duhovnicească a omului, exemplele în acest sens continuând de-a lungul întregii istorii a omenirii. Pe parcursul veacurilor, au existat tot timpul martori ai Învierii lui Hristos.

11

În textele Sfintei Scripturi sunt prezentate unsprezece apariții ale lui Hristos înviat din morți, dintre care zece au avut loc în intervalul dintre Înviere și Înălțare, iar una, după Cincizecime. Unele dintre aceste apariții sunt descrise în amănunt, iar altele sunt numai pomenite. Mai trebuie subliniat că nu sunt descrise toate de aceiași Evangheliști, adică nu sunt amintite toate cele unsprezece apariții într-o anumită Evanghelie, ci o parte sunt amintite de către unii Evangheliști, iar cealaltă parte, de alții.

Cu siguranță, au mai existat și alte apariții ale lui Hristos. Acest fapt rezultă din cuvântul Sfântului Evanghelist Luca, ce este cuprins în Faptele Apostolilor: *...cărora S-a și înfățișat pe Sine viu după patima Sa prin multe semne doveditoare, arătându-li-Se timp de patruzeci de*

zile și vorbind cele despre Împărăția lui Dumnezeu (Fapte 1, 3). Lucrul acesta era firesc să se întâmple pentru că, pe de o parte, Hristos a vrut să-i mângâie pe ucenici, iar pe de altă parte, a dorit să îi pregătească pentru Înălțarea Sa, dar și pentru venirea Preasfântului Duh.

Cele unsprezece apariții ale lui Hristos sunt următoarele:

1. Lui Simon Petru (I Cor. 15, 5; Luca 24, 35).
2. Mariei Magdalena (Marcu 16, 9-11; Ioan 20, 11-18).
3. Femeilor mironosițe (Matei 28, 9-10).
4. Celor doi ucenici care mergeau spre Emaus (Marcu 16, 12-13; Luca 24, 13-15).
5. Celor zece Apostoli, atunci când Toma nu era de față (Marcu 16, 14; Luca 24, 36-43; Ioan 20, 19-25).
6. Celor unsprezece ucenici, atunci când Toma era de față (Ioan 20, 26-29).
7. Celor șapte Apostoli, pe Marea Tiberiadei (Ioan 21, 1-23).
8. Celor unsprezece din Galileea (Matei 28, 16).
9. Apostolilor în Betania, atunci când S-a înălțat la cer (Marcu 16, 19-20; Luca 24, 50; Fapte 1, 6-11, I Cor. 15, 7).
10. Lui Iacov, ruda Domnului (I Cor. 15, 7).
11. Sfântului Apostol Pavel (I Cor. 15, 8-9).

Aceste apariții ale lui Hristos de după Învierea Sa din morți sunt consemnate în Noul Testament. Există totuși multe alte exemple de sfinți care s-au învrednicit să-L vadă ei înșiși pe Hristos. De altfel, Biserica Ortodoxă, care este Trupul înviat al lui Hristos, ne oferă experiența Învierii. Referindu-se la rugăciunea „Învierea lui Hristos văzând, să ne închinăm Sfântului Domnului Iisus, Unuia Celui fără de păcat”, Sfântul Simeon Noul Teolog învață că, prin această rugăciune, nu ne referim numai la Învierea pe care au văzut-o ucenicii. Cu alte cuvinte, nu este vorba despre o simplă mențiune istorică, ci mai ales despre Învierea, sau mai bine zis, despre Hristos înviat din morți, pe Care Îl vedem în Biserică. Nu spunem „crezând în Învierea lui Hristos”, ci „Învierea lui Hristos văzând”. Desigur, sunt mulți cei care cred în Înviere, dar mai sunt și alții, chiar dacă puțini, care Îl văd în tot ceasul pe Hristos înviat, îmbrăcat în lumină „și strălucind cu strălucirea nestricăciunii și a Dumnezeirii”, căci cu adevărat, Învierea lui Hristos „este învierea celor de pe pământ”. Așadar, unii sunt martori „auditivi”

ai Învierii lui Hristos, iar alții sunt martori „vizuali”. Cei din a doua categorie sunt, prin excelență, martorii Învierii lui Hristos.

În continuare, vom analiza unele aspecte referitoare la aparițiile lui Hristos de după Învierea Sa, mai ales la cele care au o mai mare legătură cu temele hristologice pe care le dezvoltăm aici.

12

Faptul că femeile mironosițe au fost primele care L-au văzut pe Hristos înviat din morți are o semnificație deosebită. Însămănțați de ceea ce se petrecuse, Apostolii s-au ascuns într-o casă, în vreme ce femeile, pline de dragoste, de căldură sufletească și de bărbăție, s-au dus la mormânt încă dinainte de a se ivi zorile pentru ca să ungă Trupul lui Hristos cu miresme. Nu le-a fost frică nici de întuneric, nici de singurătate și nici de soldați. Aceasta înseamnă că, pentru a se învrednici să-L vadă pe Hristos înviat, omul are nevoie de dragoste și de bărbăție.

După cum spune Sfântul Grigorie Palama, faptul că Hristos S-a arătat mai întâi femeilor mironosițe are un profund înțeles teologic. Sfântul Grigorie învață că Învierea lui Hristos este înnoirea și învierea firii omenești, rezidirea și reîntoarcerea la viața fără de moarte pe care a avut-o primul Adam. După facerea sa, primul Adam a fost văzut mai întâi de femeie, care a fost zidită imediat după Adam, pentru că în acel ceas nu mai era nimeni altcineva care să îl vadă. În egală măsură, pe noul Adam nu L-a văzut nimeni atunci când a ieșit din mormânt, dar mai târziu, prima dată a fost văzut de femei.

Așadar, mironosițele au devenit evangheliște ale Evangheliștilor și apostoli ai Apostolilor. Acest fapt are o deosebită însemnătate. Eva a fost aceea care a adus lui Adam vestea căderii, iar acum, tot femeia este cea care aduce Apostolilor vestea Învierii. În acest fel s-a făcut reșezarea firii femeiești pe locul avut înainte de păcat. Nimeni nu o mai poate învinui acum pe femeie de încălcarea poruncii și de cădere.

Nichita Tâlcuitorul face și alte observații în legătură cu numele femeilor mironosițe. Aceste nume înfățișează trăsăturile personale ale acestora și ne arată felul în care trebuie să trăim și drumul pe care trebuie să-l urmăm pentru a-L vedea pe Hristos înviat din morți.

Maria Magdalena, din care Hristos a scos șapte duhuri necurate, simbolizează acel suflet care se curăță de aluatul diavolului prin supunerea față de poruncile evanghelice. Salomeea, al cărei nume înseamnă *pace*, reprezintă omul care a dobândit pacea interioară prin biruirea patimilor, care a supus trupul sufletului și a primit lumina cunoștinței prin vederea de Dumnezeu și prin înțelegerea adâncimilor duhovnicești. Ioana, al cărei nume înseamnă *porumbiță*, simbolizează sufletul fără răutate și plin de virtuți, care a scăpat prin blândețe de orice patimă și care izvorăște înțelesuri pline de discernământ duhovnicesc. Atunci când omul se distinge prin aceste stări duhovnicești și se apropie de mormântul inimii sale, el vede dându-se la o parte piatra indiferenței și a tulburării cugetului, iar îngerii, care reprezintă conștiința sa, îi vestesc că a înviat în el gândul virtuții și al cunoștinței care fusese mort și, mai mult decât atât, omul se va învrednici să vadă arătarea în inima sa a lui Dumnezeu Cuvântul Însuși, fără ca această apariție să mai fie o preînchipuire sau un simbol.

În concluzie, pentru a se învrednici de închinarea în fața lui Hristos înviat din morți și de auzirea „cuvântului învierii”, omul are nevoie de curățire interioară.

13

În troparele Bisericii, se spune că vestea Învierii lui Hristos a fost dusă la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu de îngerul Domnului. „Îngerul a strigat celei pline de har. Curată Fecioară, bucură-te; iarăși zic: Bucură-te, că Fiul tău a înviat a treia zi din mormânt”.

Desigur, din textele evanghelice nu rezultă clar că Maica Domnului L-a văzut pe Hristos înviat. Există însă fraze care se referă la „cealaltă Marie”. Sfântul Evanghelist Matei scrie: *După ce a trecut sâmbăta, când se lumina de ziua întâi a săptămânii (duminică), au venit Maria Magdalena și cealaltă Marie, ca să vadă mormântul* (Matei 28, 1). De asemenea, în altă parte, se vorbește despre *Maria lui Iacov* (Luca 24, 10). Tâlcuind aceste situații, Sfântul Grigorie Palama spune că este vorba despre Maica Domnului, care a venit prima la mormânt.

Ea a aflat de la început din gura Arhanghelului Gavriil că Fiul ei a înviat, după care L-a văzut pe Acesta, și numai ea s-a învrednicit să-l cuprindă picioarele cu mâinile sale.

Așa cum afirmă Sfântul Grigorie Palama, era drept și corect ca Preasfânta Născătoare de Dumnezeu să fie prima care să afle vestea Învierii și prima care să-L vadă pe Hristos înviat. Desigur, acest lucru are legătură și cu faptul că Maica Domnului ajunsese la o mare curăție, pentru că de mic copil trăise îndumnezeirea.

Faptul că Sfinții Evangheliști au evitat să spună direct că prima care L-a văzut pe Hristos a fost Preasfânta Născătoare de Dumnezeu are o motivație importantă, după cum afirmă Sfântul Grigorie Palama, pentru că ei nu au vrut să dea necredincioșilor prilej de a pune la îndoială Învierea, de vreme ce aceasta a fost constatată de Maica lui Hristos.

Maica Domnului a fost ultima care a plecat de lângă Cruce. Tot ea a fost și prima care s-a dus la mormânt ca să ungă cu miresme Trupul lui Hristos. Acest fapt s-a petrecut nu numai pentru ea era Maica Lui, dar și datorită stării ei duhovnicești înalte, pentru că cei care au vedere de Dumnezeu într-un grad ridicat au o cunoștință mai mare și o dragoste mai desăvârșită.

14

Începând din ziua Învierii au avut loc mai multe apariții ale lui Hristos. Între acestea au fost arătarea în fața ucenicilor care se aflau închiși într-o casă, atunci când Toma nu era printre ei, și cea din în duminica următoare, *după opt zile*, când era de față și Toma (Ioan 20, 19-29). Arătându-Se ucenicilor, Hristos le-a împărțit daruri. Primul dar a fost pacea, iar al doilea a fost Duhul Sfânt spre iertarea păcatelor. Nimeni nu poate da ceva din ceea ce nu are. Aceasta înseamnă că, fiind Dumnezeu, Hristos este izvorătorul păcii, pentru că pacea este energia (harul) Dumnezeului Treimic. Prin întruparea și prin jertfa Sa, El a făcut pace între cele cerești și cele pământești, între îngeri și oameni, între oameni și Dumnezeu, între oameni și întreaga zidire și, desigur, a revărsat pacea peste toate energiile sufletești. De

asemenea, El a dat Duh Sfânt, deoarece Duhul Sfânt Se odihnește în Fiul. Persoanele Sfintei Treimi au comuniune și unire în ființă și în energie, pentru că sunt de o gândire, de o fire și de o putere. Duhul Sfânt purcede din Tatăl, dar este împărtășit prin Fiul.

Ne putem pune întrebarea: care este diferența dintre darul Duhului Sfânt de după Înviere și pogorârea Duhului Sfânt asupra ucenicilor din ziua Cincizecimii? Cunoaștem faptul că ucenicii au primit Duh Sfânt în ziua Cincizecimii. În aceste condiții, cum putem oare spune că Hristos le-a dat Duh Sfânt imediat după Învierea Sa?

Sfântul Grigorie Teologul învață că, fără nici o îndoială, aici este vorba despre o intensitate diferită a lucrării Duhului Sfânt. Duhul Sfânt era în permanentă unit cu Fiul. Însăși întruparea Fiului, ca și întreaga Sa lucrare, s-a făcut prin împreună-lucrarea celei de-a treia Persoane a Sfintei Treimi. Prin urmare, Duhul Sfânt lucra în ucenici atât cât puteau ei să îl încapă, adică fie „slab”, fie „cu mai multă putere”, fie „desăvârșit”.

Înainte de Patima lui Hristos, Duhul Sfânt lucra în ucenici „slab”, după puterea pe care aceștia o primiseră, de a alunga duhurile și de a vindeca bolile. În timpul în care ucenicii îl urmau pe Hristos, ei se curăteau prin lucrarea Duhului Sfânt. Mai apoi, însă, adică după Înviere, Duhul Sfânt a lucrat cu mai multă intensitate, ca „o împărtășire mai sfântă”. Motivele pentru care Hristos le-a dat ucenicilor Duh Sfânt imediat după Înviere au fost două. Mai întâi, El a vrut să-i pregătească pe aceștia pentru marea împărtășire cu Duhul Sfânt din ziua Cincizecimii, deoarece nimeni nu se poate împărtăși într-o măsură mai mare din Duhul Sfânt dacă nu este pregătit corespunzător. În al doilea rând, acest dar al Duhului Sfânt avea legătură cu iertarea păcatelor, nu cu împărtășirea din Duhul Sfânt. Potrivit învățaturii Sfântului Grigorie Palama, împărtășirea din Duhul Sfânt nu este același lucru cu iertarea păcatelor prin harul Duhului Sfânt. Abia în ziua Cincizecimii, pregătiți fiind duhovnicește, ucenicii au primit marele dar și s-au făcut mădulare ale Trupului înviat al lui Hristos. În ziua Învierii, Hristos nu Se afla încă în ucenicii Săi, dar în ziua Cincizecimii, aceștia s-au făcut mădulare ale Trupului lui Hristos.

Atunci când a avut loc prima arătare a lui Hristos către ucenicii Săi, Sfântul Apostol Toma nu era de față. Cu toate acestea, și el s-a învrednicit de vederea lui Hristos după opt zile, adică în duminica următoare (Ioan 20, 24-30).

După cum spune Sfântul Grigorie Palama, de obicei Hristos Se arăta ucenicilor atunci când aceștia erau strânși laolaltă. De aceea, nefiind de față, Apostolul Toma nu a putut să-L vadă și el. În duminica următoare însă, atunci când se afla printre ceilalți, s-a învrednicit și el să aibă parte de această mare experiență. Prin urmare, suntem sfătuiți să nu lipsim de la întâlnirile de duminică, pentru ca să nu pățim și noi ceea ce a pățit Toma.

Există o motivație profundă pentru care Toma nu s-a învrednicit să-L vadă pe Hristos din prima zi. Așa cum tâlcuiește Cuviosul Teofilact, Toma era șovăitor și considera imposibilă Învierea lui Hristos. Așadar, el nu ajunsese încă la o asemenea stare duhovnicească încât să-L vadă pe Hristos înviat. Anterior, am subliniat faptul că Hristos Se arăta celor care se găseau într-o stare duhovnicească corespunzătoare, pentru ca arătarea Sa să reprezinte pentru ei mântuire, nu iad. Se pare însă că Toma nu ajunsese încă la maturitatea duhovnicească cerută de o asemenea împărtășire.

De altfel, faptul că Hristos a întârziat o săptămână până să i Se arate lui Toma a însemnat că i-a lăsat acestuia timp pentru a se pregăti. Hristos a amânat apariția în fața lui Toma „pentru ca să fie învățat de ceilalți ucenici, iar cele auzite să-l facă mai râvnitor și, în viitor, să-l facă mai credincios” (Cuviosul Teofilact). Așadar, a fost nevoie de o săptămână întreagă pentru ca Toma să primească de la ceilalți ucenici învățătura trebuincioasă și pentru ca să afle cele petrecute în legătură cu arătarea lui Hristos, astfel încât să se aprindă în el o mare râvnă, dar și să se pocăiască pentru necredința sa, iar arătarea lui Hristos să îi fie spre mântuire.

După ce Toma s-a pregătit în mod corespunzător, în momentul apariției lui Hristos, el s-a făcut teolog⁸² și a mărturisit: *Domnul meu și Dumnezeuul meu* (Ioan 20, 28). Aceste cuvinte arată certitudinea sa privind cele două firi ale lui Hristos unite într-un singur ipostas, pentru că *Domn* desemnează firea omenească, iar *Dumnezeu*, pe cea dumnezeiască, și amândouă aceste firi sunt unite în Hristos înviat din morți (Cuviosul Teofilact).

Așadar, Toma nu a fost necredincios în sensul ateismului, ci în sensul că nu era în stare să primească credința prin vederea de Dumnezeu. Pentru multă vreme, el s-a aflat la treapta credinței „din auzite”, dar după aceea a ajuns la credința ce se naște din vederea de Dumnezeu. Există așadar o mare diferență între ateu, care este un om împotriva lui Dumnezeu, și cel necredincios sau cel neîncrezător, care își are credința din auzite, nu din vederea de Dumnezeu.

16

Una dintre aparițiile lui Hristos în fața ucenicilor s-a făcut pe Marea Tiberiadei, în ceasul în care aceștia pescuiau în larg (Ioan 21, 1-14). Nu vom expune aici faptele legate de această apariție și nici felul în care Hristos S-a arătat, ci vom sublinia numai câteva aspecte interesante.

P r i m u l aspect este că ucenicii nu L-au recunoscut pe Hristos: „dar ucenicii n-au știut că este Iisus”. Acest lucru se explică prin faptul că, în realitate, aparițiile lui Hristos nu sunt numai prezența Acestuia, ci reprezintă adevărate revelații dumnezeiești. Sfântul Evanghelist Ioan spune limpede: „După acestea, Iisus S-a arătat iarăși”. Hristos Se arăta pe Sine Însuși atunci când voia. Asemenea apariții sau transformări ale lui Hristos au fost multe, atât înainte, cât și după Înviere.

A l d o i l e a aspect este că apariția lui Hristos se face în funcție de starea duhovnicească a oamenilor. Astfel, după pescuitul minunat, primul care L-a recunoscut pe Hristos a fost Ioan, iar acesta

⁸² Teologul prin har este cel care „vorbește despre Dumnezeu” ca urmare a inspirației dumnezeiești ce provine din împărtășirea cu harul dumnezeiesc.

i-a spus și lui Petru: „Și a zis lui Petru ucenicul acela pe care-l iubea Iisus: «Domnul este!»” Iar atunci, Petru și-a încins haina și s-a aruncat în apă pentru ca să ajungă mai repede la Hristos. De aici, vedem că ucenicul pe care îl iubea Hristos și care este expresia vederii de Dumnezeu îl recunoaște pe Hristos, în vreme ce Petru, care se găsea încă la treapta făptuirii, tocmai din cauza lepădării și a stării de pocăință în care se afla, aleargă către Hristos. Sfântul Grigorie Palama spune că Ioan era „mult mai pregătit decât toți ceilalți pentru a primi cunoștința dumnezeiască”, în vreme ce Petru era „mai grabnic în faptă decât toți”. Așadar, Ioan era la treapta teoriei, în vreme ce Petru era sânguincios spre practică. Acest lucru arată că teoria îl recunoaște pe Dumnezeu, iar practica urmează teoriei. Câteodată, se manifestă mai întâi practica, după care urmează teoria, iar alteori, teoria – care naște cunoștință – este urmată de practică.

Al t r e i l e a aspect are legătură cu faptul că, atunci când au venit pe țărm, ucenicii au văzut „*jar* pus jos și pește pus deasupra și pâine”. După cum spune Sfântul Grigorie Palama, cuvântul *anthrakian*⁸³ desemnează în realitate un fel de piele pe care drumeții o așezau jos, în loc de masă. Așadar, ucenicii au văzut un pește care nu a fost pescuit din lac, ci a fost creat din nimic, alături de o pâine. Faptul că i-a chemat să prânzească și că le-a dat El Însuși să mănânce arată că El este Cel care va dăruie desfătarea ce va să fie după ce Apostolii vor prinde pești în mrejele lor, prin propovăduire și prin strângerea tuturor laolaltă întru credința cea adevărată.

Din expunerea Sfântului Evanghelist Luca în legătură cu una din aparițiile lui Hristos în fața ucenicilor, reiese că Hristos a mâncat în fața acestora o bucată de pește fript și miere dintr-un fagure. Desigur, după Înviere, Trupul lui Hristos nu mai avea nevoie de hrană, însă El a procedat în acest fel pentru ca ucenicii să se încredințeze că nu aveau în fața lor o nălucă, ci un trup transformat și înduhovnicit. Firește,

⁸³ În limba greacă: ἀνθρακίον. Acest cuvânt înseamnă *jar* și este tradus ca atare în textul biblic românesc.

deoarece în Trupul lui Hristos de după Înviere nu mai exista sistem digestiv, hrana înghițită a fost dizolvată prin putere dumnezeiască. Așadar, ea nu a fost transformată în modul în care se petrece acest lucru în organismul omului. Dumnezeirea a consumat hrana pe care o mâncase Hristos așa cum focul consumă ceara. Acest exemplu se folosește în mod convențional, pentru că nu există o corespondență perfectă, deoarece focul care topește ceara este întreținut de un material combustibil, în vreme ce trupurile duhovnicești nu au nevoie de hrană pentru a se întreține (Sfântul Grigorie Palama).

Faptul că Hristos a gustat din peștele fript și din fagurele de miere are o semnificație simbolică. Firea omenească seamănă cu peștele care înota în apele vieții pline de iuțală și de desfătări trupești. Hristos a luat asupra Sa această fire și a unit-o în ipostasul Său cu firea dumnezeiască, a curățit-o prin focul Dumnezeirii (peștele fript) de toată aplecarea spre înverșunare și a umplut-o de foc sfânt, făcând-o asemenea lui Dumnezeu. Fagurele cu miere seamănă cu firea omenească, pentru că, la fel cum mierea stă în fagure, așa stă și comoara minții în trupul nostru, iar mai ales la cei care cred, harul Duhului Sfânt sălășluiește în suflet și în trup. Hristos gustă din acestea, deoarece consideră că hrana Sa este mântuirea fiecăruia dintre noi (Sfântul Grigorie Palama).

În plus, folosirea de către Hristos, după Învierea Sa, a simbolurilor pâinii și a peștelui înfățișează chipul lucrării Sale pentru mântuirea omului, mai ales sub forma tainei sfintei Împărtășanii, pentru că omul se împărtășește din pâinea vie și din peștele viu, care este Însuși Dumnezeu-Om Hristos, Cel care a luat asupra Sa firea noastră omenească și a îndumnezeit-o, după care S-a oferit pe Sine nouă, pentru ca și noi să ne îndumnezeim. Desigur, îndumnezeirea prin sfintele Taine și, mai ales, prin Sfânta Împărtășanie nu se face în mod mecanic sau magic, ci în funcție de starea duhovnicească în care ne aflăm. Așadar, taina sfintei Împărtășanii lucrează după starea noastră duhovnicească.

Într-una din aparițiile Sale în fața ucenicilor, văzând că în inima acestora se aflau îndoieli în ceea ce îl privea, Hristos a spus: *Vedeți mâinile Mele și picioarele Mele, că Eu însumi sunt; pipăți-Mă și vedeți, că duhul nu are carne și oase, precum Mă vedeți pe Mine că am* (Luca 24, 39). De aici ne dăm seama că Hristos avea trup, deci nu era doar în imaginația ucenicilor, dar Trupul Său nu era ca mai înainte.

Se cunoaște faptul că, prin întruparea Sa, Hristos a luat fire omenească și S-a făcut om desăvârșit, luând, desigur, asupra Sa și așa-numitele patimi nepăcătoase, între care, posibilitatea ca trupul să sufere vătămări, moarte⁸⁴, foame, sete, oboseală, somn etc. După Înviere, însă, Hristos a lepădat toate aceste patimi firești, adică „vătămarea trupului, foamea, setea, somnul, oboseala și toate cele asemenea lor”. Deși a lepădat așa-zisele patimi nepăcătoase, El a rămas cu trup și cu suflet. Atunci când S-a înălțat la cer, Hristos a luat cu Sine trupul și sufletul, rațiunea și gândul, voirea și fapta. Așadar, El șade de-a dreapta Tatălui cu întreaga fire omenească îndumnezeită. În acest fel, Hristos lucrează și ca Dumnezeu, prin pronie, dar și ca om, amintindu-Și de lucrarea Sa de pe pământ și cunoscând că l se închină întreaga făptură rațională (Sfântul Ioan Damaschin).

Trupul înviat al lui Hristos nu mai era supus patimii și morții, ci era împodobit în slavă sfântă, dar „la înfățișare era ca mai înainte” (Macarie Hrisochefalul). Astfel, chiar dacă a lepădat toate patimile nepăcătoase, a păstrat trăsăturile naturale, „adică înfățișarea exterioară, cum era, cât era, așezarea părului și liniile trupului”. Dacă S-ar fi lepădat și de acestea, nu ar mai fi avut trup adevărat, ci numai o extindere a acestuia sau o ieșire din canoanele firii omenești (Cuviosul Nicodim Aghioritul).

Prin întrupare, Hristos nu a ieșit din canoanele firii omenești. În același fel, după Învierea Sa, trupul omenesc îndumnezeit nu a trecut peste cele ce sunt firești naturii umane, adică nu a eliminat trăsăturile

⁸⁴ Nu însă și stricăciunea, adică descompunerea trupului după moarte, deoarece Trupul lui Hristos era unit cu Dumnezeirea.

omenești. Acest lucru a avut loc deoarece, după „unirea celor două firi total diferite, trăsăturile acestora au rămas neschimbate” (Sfântul Ioan Damaschin). De altfel, acesta este și motivul pentru care, deși Se află în ceruri, Hristos este înfățișat de Biserică cu trup. În ceruri, Hristos nu are nici carne, așa cum o știm noi, dar nici nu este fără trup sau fără materie, ci este undeva pe la mijloc (Sfântul Grigorie Teologul). El are trup duhovnicesc, nesupus stricăciunii, care totuși, este trup. Hristos va rămâne în veac Dumnezeu-Om, pentru că, de când s-au unit, cele două firi ale Sale sunt nedespărțite.

În plus, și sufletul lui Hristos știe fără vreo îndoială că este unit în ipostas cu Dumnezeu Cuvântul și că este închinat și slăvit alături de Dumnezeu, ca suflet al lui Dumnezeu, nicidecum ca un simplu suflet (Sfântul Ioan Damaschin).

Așadar, lepădându-se de moarte și de patimile nepăcătoase, trupul înviat al lui Hristos a rămas trup duhovnicesc, asemenea lui Dumnezeu, însă descriptibil și având toate trăsăturile caracteristice pe care le avusese și înainte. El străbătea distanțe uriașe în interval de secunde, intra și ieșea prin ușile închise și a ieșit prin „mormântul închis”, fiind însă trup adevărat, nu o fantomă. De multe ori, Hristos nu era înțeles de ucenicii Săi, care Îl considerau un om obișnuit, deoarece El nu voia să Se descopere. Hristos Se descoperea numai atunci când voia, iar ucenicii recunoșteau că El este Domnul.

19

Până în acest moment, am văzut că Învierea lui Hristos a adus oamenilor bucurie și desfătare, deoarece prin ea, a fost biruită stăpânirea morții, a diavolului și a păcatului. Trebuie însă subliniat că Învierea lui Hristos a folosit și îngerilor și tuturor făpturilor raționale.

Într-o omilie rostită în ziua de Paște, Sfântul Grigorie Teologul spune: „astăzi se face mântuire în lume, a celor văzute și nevăzute”. Aici se vorbește despre mântuirea îngerilor. Cum ar trebui să înțelegem aceste cuvinte?

Știm că, după căderea lui Lucifer, îngerii se îndreptau cu greutate spre rău, adică, deși nu puteau să se gândească la rău, încă nu dobândiseră caracter neschimbat. Cuviosul Nichita Stithatul spune

că, prin Învierea lui Hristos, îngerii s-au lepădat de orice posibilitate de a cădea. Acum ei nu se mai tem de modificare sau de transformare spre rău și de căderea care ar rezulta dintr-o asemenea transformare. Așadar, îngerii au dobândit neschimbarea. Însă această neschimbare nu este dobândită prin firea lor, ci prin harul lui Dumnezeu.

În plus, Învierea lui Hristos le-a adus puterilor îngerești și o altă desfătare, pentru că tagma îngerească, văduvită după căderea diavolilor, s-a reîntregit cu sufletele oamenilor care s-au mântuit, drept care, s-au adevărit cuvintele: „cele de sus s-au împlinit”. De asemenea, îngerii s-au desfătat pentru mântuirea oamenilor. Dacă, așa cum a spus Hristos, în cer se face multă bucurie pentru fiecare om care se pocăiește, cu atât mai mare a fost bucuria atunci când s-a mântuit întreg neamul omenesc (Zonaras).

Sfântul Grigorie Teologul afirmă că este convins de faptul că, în ziua Învierii, puterile îngerești s-au bucurat și au prăznuit alături de noi, pentru că îngerii sunt iubitori de Dumnezeu și de oameni. Gândindu-se la aceste cuvinte, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că este un lucru de neînțeles ca îngerii să se bucure pentru mântuirea noastră, iar noi, care ne-am mântuit, să nu ne bucurăm și să nu prăznuim alături de îngeri această sărbătoare a mântuirii lumii.

20

Ziua Învierii se mai numește și Paște. Acest cuvânt este repetat în multe tropare ale Bisericii și aduce creștinilor bucurie duhovnicească.

Așa cum spune Sfântul Grigorie Teologul, cuvântul *Pasha*⁸⁵ (*Paște*) provine din evreiescul *Fasca*, litera *f* devenind *p*, iar litera *c* devenind *h*⁸⁶. În limba ebraică, cuvântul *Paște* înseamnă *trecere*, fiind cunoscută sărbătoarea Paștilor, în timpul căreia evreii își aminteau de trecerea minunată prin Marea Roșie. Desigur, după cum afirmă și Sfântul Grigorie Teologul, există unii care cred că *Pasha* provine din

⁸⁵ În limba greacă: Πάσχα.

⁸⁶ În limba română, cuvântul *Paște* a pătruns pe filiera limbii latine, care cunoaște forma *pascha*.

cuvântul *pashin*⁸⁷ (*a pătimi*) și înseamnă Patima lui Hristos pentru noi, însă cea mai bună interpretare este prima.

Așa cum poporul israelit sărbătorea trecerea Mării Roșii și dobândirea libertății, la fel și Ierusalimul cel după har sărbătorește noua trecere de la moarte la viață. Aceasta este interpretarea pe care Sfântul Grigorie Teologul o dă într-o predică rostită în ziua de Paște. Preluând aproape fără modificare anumite texte ale Sfântului Grigorie Teologul, Sfântul Ioan Damaschin scrie: „Ziua Învierii, popoare, să ne luminăm! Paștile Domnului, Paștile! Că din moarte la viață și de la pământ la cer, Hristos-Dumnezeu ne-a trecut pe noi, cei ce cântăm cântare de biruință”.

Sărbătorind Paștele, Cuviosul Iosif Vrienios, care a fost ucenic al Sfântului Grigorie Palama și îndrumător al Sfântului Marcu Evghenicul, analizează înțelesul teologic al acestui praznic împărătesc. Paștele înseamnă trecerea de la întuneric la lumină, ieșirea din lad pe pământ, ridicarea de la pământ la ceruri, mutarea de la moarte la viață, învierea muritorilor căzuți, rechemarea exilaților alungați din Rai, scoaterea din stricăciune a celor robiți, viața adevărată a celor credincioși, bucuria întregii lumi și cinstea Sfintei Treimi. Semnificațiile Paștelui sunt fără număr, pentru că la fel de multe sunt și fețele harului care însoțește această sărbătoare. Paștele este alinarea sufletelor, desfătarea gândurilor, odihna trupurilor, luminarea ochilor, dulceața rostirii, veselie, căldură, pace și bucurie.

Sărbătoarea Învierii lui Hristos are loc o dată pe an, dar mai există și Paștile din fiecare săptămână. Sfânta Liturghie și împărțirea cu Trupul și cu Sângele lui Hristos fac posibil ca fiecare om să se împărțăsească din lumina Paștelui. Sfântul Ioan Gură de Aur afirmă în acest sens: „Paștele nu înseamnă post, ci jertfă și dar, înseamnă fiecare strângere laolaltă a credincioșilor”, pentru că, de fiecare dată când ne adunăm la sfânta Liturghie, plinind ceea ce ne cere Biserica, puterile lui Satana sunt nimicite (Sfântul Ignatie Teoforul), iar noi dobândim simțirea că moartea a fost biruită.

Paștele nu este numai sărbătoarea în sine, ca mutare de la moarte la viață, ci este însuși Hristos. De altfel, mântuirea omului nu poate fi concepută fără Dumnezeu-Om, pentru că El este calea,

⁸⁷ În limba greacă: πάσχειν.

adevărul și viața. El este învierea oamenilor. De aceea, în canonul sărbătorii Paștelui, Sfântul Ioan Damaschin Îl numește pe Hristos *Paște*. El scrie: „O, Paștile cele mari și preasfinte, Hristoase! O, Înțelepciunea și Cuvântul și Puterea lui Dumnezeu”. Această caracterizare are legătură cu ceea ce a spus și Sfântul Apostol Pavel: *Paștile nostru Hristos S-a jertfit pentru noi* (I Cor. 5, 7).

Așadar, prin Hristos, Care este Paștele cel viu, putem și noi să trăim Paștile, care înseamnă trecerea noastră de la moarte la viață.

21

Sfântul Grigorie Teologul spune că există trei feluri de paște: Paștele după lege, Paștele după har și Paștele veacului ce va să fie.

Paștele după lege, în timpul căruia iudeii sărbătoreau trecerea prin Marea Roșie, era o rememorare a amărăciunii robiei din Egipt, dar și a eliberării lor cu ajutorul lui Dumnezeu. Era un Paște „al recunoștinței și al rugăciunii”. În realitate, acest Paște reprezenta preînchipuirea propriului nostru Paște.

Paștele sfântului har este Învierea lui Hristos prin care se face trecerea „de la moarte la viață și de la pământ la cer”. Sfântul Grigorie Teologul spune: „O, Paște mare și sfânt și curățirea întregii lumi”. Fără împărtășirea din Hristos și fără comuniunea cu El există numai moarte și robie. Așa cum afirmă Sfântul Grigorie Sinaitul, „cel care nu vede, nu aude și nu simte duhovnicește este mort”. Prin urmare, Paștele este venirea lui Hristos în inimă. Sfântul Maxim Mărturisitorul se exprimă foarte sugestiv: „Paștele este venirea Cuvântului în gândul oamenilor”. Atunci când Îl primește pe Hristos, omul trăiește cu adevărat, iar Hristos Se face în el viață și suflet al sufletului său, „suflet al celei de-a doua învieri a oamenilor” (Cuviosul Nil).

Paștele veacului ce va să fie este „mai desăvârșit și mai curat”. Cu puțin timp înainte de moartea Sa, atunci când săvârșea Paștele, la Cina cea de Taină, Hristos a spus: *nu voi mai bea de acum din acest rod al viței până în ziua aceea când îl voi bea cu voi, nou, întru împărăția Tatălui Meu* (Matei 26, 29). Fără îndoială, prin aceste cuvinte, El vorbește despre Paștele Împărăției Cerurilor. Paștele vieții de acum este o ceremonie în comparație cu Paștele veacului ce va să

fie. Atunci, îngerii vor avea mai multă comuniune cu Hristos, deoarece Cuvântul va descoperi și va învăța „ceea ce acum este învățat numai în parte” (Sfântul Grigorie Teologul).

Creștinii se nevoiesc pentru a trece de la Paștile ca ceremonie la Paștile sfântului har, iar de acolo, la Paștile veacului ce va să fie. Așadar, această sărbătoare are un înțeles și un scop profund. Nici o altă sărbătoare nu țintește atât de sus și nu potolește setea și foamea duhului omenesc.

În timpul sărbătoririi Paștelui evreilor, se junghia un miel de un an neprihănit și fără meteahnă. Acesta era preînchipuirea mielului creștin, adică a lui Hristos, Care este neprihănit și desăvârșit. El S-a jertfit și Se dă pe Sine creștinilor pentru ca aceștia să se unească cu El.

22

Învierea lui Hristos nu trebuie sărbătorită ca un eveniment istoric și social, ci ca unul existențial, ceea ce echivalează cu împărtășirea din harul Învierii. Postul de dinaintea sărbătorii, care durează șapte săptămâni, și nevoia ascetică ținesc spre desăvârșita împărtășire din taina Învierii.

Însă, așa cum ne învață toți Sfinții Părinți, pentru acest lucru, este nevoie atât de curățirea simțurilor trupești, cât și de cea a celor sufletești. Omul are trup și suflet, și de aceea are simțuri trupești și simțuri sufletești. Într-un tropar, Sfântul Ioan Damaschin scrie: „Să ne curățim simțurile și să vedem pe Hristos strălucind cu neapropiata lumină a Învierii. Și, cântându-l cântare de biruință, luminat să-L auzim zicând: bucurați-vă”. Așadar, curățirea este o condiție necesară pentru vederea de Dumnezeu și pentru comuniunea cu Acesta. Sfântul Grigorie Teologul spune: „De aceea, să te curățești mai întâi pe tine pentru ca să se curătească și cei din jurul tău”.

Scopul vieții duhovnicești este ca omul să se unească cu Hristos înviat din morți și să Îl vadă pe Acesta în inima sa. Hristos înviază în inimă, omorând gândurile de răzvrătire care sunt sădite acolo de diavoli și zdrobind patimile și atacurile păcatului, la fel cum a zdrobit pecetea mormântului (Sfântul Maxim Mărturisitorul). Prin urmare, nu suntem în fața unei sărbători exterioare și ceremoniale, ci a

unui praznic lăuntric și existențial: Astfel privind lucrurile, Sfântul Grigorie Teologul ne îndeamnă să nu facem din Înviere o petrecere lumească, ci să o sărbătorim cu sfințenie și să ne îndepărtăm de duhul lumesc.

Împărtășirea din taina Învierii înseamnă trăirea îndumnezeirii. Cel care a început să înțeleagă puterea tainică a Învierii a cunoscut din experiență scopul pentru care Hristos a zidit lumea (Sfântul Maxim Mărturisitorul). Cu adevărat, omul a fost creat pentru a ajunge la îndumnezeire, iar lumea - pentru a se sfinți prin om. Prin urmare, cei care încep să înțeleagă puterea tainică a Învierii ajung la îndumnezeire și împlinesc scopul existenței lor pe pământ. În acest fel, aceștia dobândesc o mare cunoștință.

Sfântul Apostol Pavel ne recomandă tuturor să dăm vieții noastre un asemenea curs, scriind că, prin Botez, ne-am îngropat cu Hristos în moarte, „pentru ca, precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții” (Rom. 6, 4). Această renaștere este absolut necesară, pentru că altfel, omul moare duhovnicește, după cuvântul Apostolului Pavel: *căci dacă viețuiți după trup, veți muri, iar dacă ucideți cu Duhul faptele trupului, veți fi vii. Căci câți sunt mânați de Duhul lui Dumnezeu, sunt fii ai lui Dumnezeu* (Rom. 8, 13-14).

* * *

Învierea lui Hristos este cel mai mare eveniment din istorie. Ea înseamnă învierea și îndumnezeirea firii omenești și nădejdea de îndumnezeire și de înviere a propriului nostru ipostas. Pentru că s-a găsit tratamentul, acum există speranță de viață. Prin Învierea lui Hristos, viața și moartea capătă un alt înțeles. Deja nu mai considerăm că viața este reprezentată de totalitatea evenimentelor istorice, ci de comuniunea cu Dumnezeu. De asemenea, nu mai considerăm că sfârșitul acestei vieți înseamnă moarte, pentru că moartea este îndepărtarea omului de Hristos, în vreme ce despărțirea sufletului de trup nu este decât un somn temporar. Tocmai pentru că se simte în comuniune cu Hristos înviat din morți, Sfântul Apostol Pavel poate să mărturisească: *Căci sunt încredințat că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpânirile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi, nici*

puterile, nici înălțimea, nici adâncul și nici o altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru (Rom. 8, 38-39).

Într-un cuvânt de învățătură – un adevărat imn de biruință – al Sfântului Ioan Gură de Aur, se spune că, prin Învierea lui Hristos, au fost depășite toate problemele omenești:

Nimeni nu trebuie să plângă pentru sărăcie și, în general, pentru lipsa celor necesare, pentru că „s-a arătat Împărăția cea de obște”.

Nimeni nu trebuie să jelească pentru păcatul pe care l-a făcut, pentru că „din mormânt iertare a răsărit”.

Nimeni nu trebuie să se teamă de moarte, pentru că „ne-a izbăvit pe noi moartea Mântuitorului”.

Acest „nimeni” este absolut, pentru că izvorăște din Învierea lui Hristos. Cu cât ne închidem mai mult în relativ și ne îndepărtăm de absolutul lui „nimeni”, cu atât mai mult vom plânge, vom jeli și ne vom teme.

Octombrie 1994

XI

Înălțarea Domnului

La patruzeci de zile după Învierea Sa, Hristos S-a înălțat la ceruri, de unde venise, așa cum El Însuși le-a spus cândva ucenicilor Săi: *Vă smintește aceasta? Dacă veți vedea pe Fiul Omului suindu-Se acolo unde era mai înainte?* (Ioan 6, 61-62). Desigur, acest lucru nu înseamnă că, începând din ceasul întrupării, Hristos nu a mai existat ca Dumnezeu în ceruri, ci înseamnă că avea să urce acolo mai târziu, cu trup omenesc. De altfel, coborârea Sa din ceruri se înțelege ca bunăvoință dumnezeiască, nu ca mutare din loc.

În intervalul dintre Înviere și Înălțare, Hristos S-a arătat ucenicilor Săi de mai multe ori. El le-a dezvăluit acestora tainele Împărăției lui Dumnezeu, după cuvântul Sfântului Evanghelist Luca: *...căroră S-a și înfățișat pe Sine viu după patima Sa prin multe semne doveditoare, arătându-li-Se timp de patruzeci de zile și vorbind cele despre Împărăția lui Dumnezeu* (Fapte 1, 3).

Sărbătoarea împărătească a Înălțării are o mare importanță pentru viața creștină și duhovnicească, pentru că este legată de îndumnezeirea omului. În continuare, prin prezentarea celor mai importante aspectele hristologice ale acestui praznic împărătesc, vom încerca să-i înțelegem însemnătatea.

Pentru început, este necesar să vedem ce anume spune Sfânta Scriptură despre Înălțarea Domnului. Acest mare eveniment împărătesc este proorocit în Vechiul Testament și este înfățișat în Noul Testament. Nu vom expune aici toate fragmentele care conțin referiri la această sărbătoare, ci numai pe cele mai grăitoare, cu atât mai mult cu cât, în analiza care urmează, vom prezenta și alte texte care se referă la Înălțarea lui Hristos.

În Vechiul Testament, există profeții despre sfânta Înălțare, așa cum există pentru toate celelalte evenimente împărătești. Profetul Iezechiel a avut o vedenie care se referă cu certitudine la Înălțarea lui Hristos: *Atunci slava Domnului s-a dus de la prag și s-a așezat pe heruvimi. Iar heruvimii, întinzând aripile, s-au ridicat de la pământ înaintea ochilor mei și s-au dus însoțiți de roți și s-au oprit la poarta cea dinspre răsărit a templului Domnului, și slava Dumnezeului lui Israel era asupra lor* (Iezechiel 10, 18-19).

O profeție și mai reprezentativă care se referă la Înălțarea lui Hristos este cuprinsă în Psalmii lui David. Într-unul din acești psalmi este scris: *Suitu-S-a Dumnezeu întru strigare, Domnul în glas de trâmbiță* (Ps. 46, 5); iar într-un alt psalm, se spune: *Și a plecat cerurile și S-a coborât și negură era sub picioarele Lui. Și S-a suit pe heruvimi și a zburat; zburat-a pe aripile vântului* (Ps. 17, 11-12).

Din analize anterioare cunoaștem faptul că revelațiile lui Dumnezeu din Vechiul Testament au fost revelații ale Cuvântului neîntrupat. Ceea ce s-a proorocit în Vechiul Testament s-a înfăptuit prin întruparea lui Dumnezeu Cuvântul. Așadar, în Noul Testament se vorbește de multe ori despre Înălțarea lui Hristos. În continuare, vom analiza trei categorii de referiri la Înălțarea Domnului.

Mai întâi de toate, despre Înălțare vorbește Însuși Hristos în învățătura Sa. Adresându-Se ucenicilor Săi, înainte de a pătimi, El a spus: *Ieșit-am de la Tatăl și am venit în lume; iarăși las lumea și mă duc la Tatăl* (Ioan 16, 28). De asemenea, cu o altă ocazie, Hristos a afirmat: *nimeni nu s-a suit în cer, decât Cel ce S-a coborât din cer* (Ioan 3, 13).

În al doilea rând, subiectul Înălțării se regăsește în relatările unora dintre Evangheliști. Mai concret, este vorba despre Sfântul Evanghelist Marcu (Marcu 16, 19) și despre Sfântul Evanghelist Luca, la acesta din urmă, atât în Evanghelia sa (Luca 24, 50-53), cât și în Faptele Apostolilor, la scrierea cărora a participat nemijlocit (Fapte 1, 3 și 9-10). Amănunte despre Înălțare, ca și despre felul în care aceasta a avut loc, sunt cuprinse în Cartea Faptelor Apostolilor, asupra căreia vom arunca o privire mai jos.

În al treilea rând, există multe fragmente apostolice din care putem vedea lipsa oricărei îndoieli a Apostolilor în legătură cu acest eveniment. În vechea Biserică, Înălțarea era unul dintre simbolurile fundamentale din ceremonia Botezului; cu alte cuvinte, ea era inclusă în mărturisirea de credință de dinainte de Botez. Atunci când se referă la cele mai importante aspecte ale lucrării mântuitoare a lui Hristos, adică a lucrării sfintei iconomii, Sfântul Apostol Pavel include și Înălțarea: *Dumnezeu S-a arătat în trup, S-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, S-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume, S-a înălțat întru slavă* (I Tim. 3, 16). Referindu-se la puterea Tatălui, el spune că pe aceasta Dumnezeu a lucrat-o în Hristos, *sculându-L din morți și așezându-L de-a dreapta Sa, în ceruri* (Efes. 1, 20). Desigur, așa cum am mai spus, puterea Tatălui este și puterea Fiului. După ce ne-a curățit de păcat, Hristos *a șezut de-a dreapta slavei, întru cele prea înalte* (Evrei 1, 3) și a făgăduit tuturor celor care se vor uni cu El că vor ședea și ei pe tronul Tatălui Său: *Celui ce biruiește îi voi da să șadă cu Mine pe scaunul Meu, precum și Eu am biruit și am șezut cu Tatăl Meu pe scaunul Lui* (Apoc. 3, 21).

Din fragmentele pe care le-am expus reiese foarte clar faptul că Biserica dă o mare importanță evenimentului sfintei Înălțări, deoarece, așa cum vom vedea în continuare, Înălțarea lui Hristos exprimă cel mai adânc înțeles al vieții duhovnicești.

2

Înainte de a intra în teologia Înălțării trebuie să vedem de ce anume Hristos S-a înălțat la patruzeci de zile de la Învierea Sa, având în vedere faptul că El nu a făcut niciodată ceva fără un motiv determinat. Toate au avut un anumit scop.

Invocând mărturiile Sfântului Grigorie al Acragandelor și ale lui Macarie Hrisochefalul, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că, prin întrupare, Hristos a primit trei nașteri: prima din Fecioara Maria, a doua prin Botez și a treia prin Înviere. În toate cele trei nașteri, El a fost numit *întâi născut*, pentru că a fost întâi născut „între mulți frați”, în sensul existenței Sale în trup, apoi a fost întâi născut al noii zidiri și, în al treilea rând, a fost întâi născut din morți. Dacă privim cu atenție, vom observa că, la patruzeci de zile după fiecare din aceste trei nașteri, a avut loc un eveniment important: la patruzeci de zile după Naștere, Hristos a fost adus la templu, fapt ce corespunde sărbătorii Întâmpinării Domnului; la patruzeci de zile după Botezul Său în râul Iordan, l-a biruit pe diavolul care Îl ispitise de trei ori; la patruzeci de zile de la Înviere, S-a înălțat la ceruri, unde a adus Tatălui Său jertfa firii noastre.

Desigur, Hristos ar fi putut să urce la ceruri cu firea omenească imediat după Învierea Sa, dar nu a făcut acest lucru pentru ca Învierea să nu pară o închipuire. După Înviere, Hristos S-a arătat ucenicilor Săi și a făcut minuni, întărind astfel credința acestora și făcându-i martori ai învierii Sale. După ce le-a spulberat îndoielile legate de adevărul Învierii și le-a spus ce avea să se întâmple în legătură cu venirea Duhului Sfânt și cu Înălțarea, Hristos i-a făcut pe ucenici martori ai Înălțării (Sfântul Atanasie cel Mare). Astfel, s-a constituit o mărturie de netăgăduit a acestui eveniment hotărât de Dumnezeu.

În fine, din multa Sa iubire de oameni, Hristos S-a smerit prin înțelegerea și prin acceptarea neputinței omenești. Așa cum a luat asupra Sa toate acele patimi nepăcătoase, la fel a înțeles și neputința firii omenești și S-a golit pe Sine, săvârșindu-le pe toate astfei încât să-I mântuiască pe om.

3

Nu se poate face o ierarhie a praznicelor împărătești. Fiecare dintre acestea este un eveniment mântuitor rânduit de sfânta iconomie, prin care Hristos a lucrat mântuirea neamului omenesc. Hristos S-a întrupat, a propovăduit, a pătimit, a înviat și S-a înălțat la ceruri. Între toate acestea există o unitate minunată. Înălțarea este

ultimul praznic împărătesc, în sensul că este punctul final al lucrării de mântuire a neamului omenesc.

Totuși, Sfinții Părinți stabilesc o anumită comparație prin determinare a acestor sărbători. Spunem prin determinare, deoarece, dacă Hristos nu S-ar fi întrupat, nu ar mai fi existat Învierea și Înălțarea, iar dacă nu ar fi înviat, zadarnică ar fi fost întruparea.

Analizând dimensiunea și valoarea Înălțării, Sfântul Epifanie, Episcopul Ciprului, spune că mulți oameni o consideră mai prejos decât celelalte sărbători, deoarece nu îi cunosc însemnătatea. Însă, la fel cum capul este podoaba trupului, sărbătoarea Înălțării este podoaba tuturor sărbătorilor și plinirea tuturor praznicelor împărătești⁸⁸: prima sărbătoare este înfricoșătoarea și minunata Naștere a lui Hristos după trup; a doua este sărbătoarea Bobotezei, la care Dumnezeu S-a arătat într-o măsură mai mare decât la prima; a treia este sărbătoarea Învierii, care a fost mai slăvită decât celelalte, deoarece, prin ea, moartea a fost biruită, dar nici aceasta nu a avut plinătatea desfătării, deoarece Hristos Se afla încă pe pământ. Însă praznicul Înălțării le-a umplut pe toate de bucurie, pentru că, după ce a deschis cerurile, Hristos ne-a dat să vedem priveliște străină, adică „propriul nostru trup așezat pe tronul împărătesc”. Prin urmare, însemnătatea Înălțării constă în aceea că, după ce a fost îndumnezeită prin unirea cu firea dumnezeiască în ipostasul Cuvântului, firea omenească a fost așezată pe tronul împărătesc, de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl.

Prin întruparea Sa, Hristos a îndumnezeit firea omenească. Însă oamenii nu cunoșteau prea mult din măreția slavei Sale și tocmai de aceea nu L-au putut cunoaște într-adevăr, L-au clevetit și, în cele din urmă, L-au răstignit. Însă, atunci când Hristos S-a înălțat la ceruri, oamenii au cunoscut cine este El cu adevărat. Astfel, prin Înălțare, lucrarea lui Hristos a umplut lumea de cunoașterea lui Dumnezeu (Sfântul Diadoh al Foticeei).

Referindu-se la cele două mari sărbători, adică la Înviere și la Înălțare, Sfântul Atanasie cel Mare spune că sărbătoarea Învierii ne dăruiește armele biruinței asupra morții, în vreme ce Înălțarea lui Hristos ne urcă la cer. Cu alte cuvinte, după ce este schimbată

⁸⁸ În continuare, nu se face enumerarea tuturor praznicelor împărătești, ci numai a celor considerate mai importante.

comportarea omului pe pământ, el este urcat la ceruri. Prin urmare, biruința asupra morții este o lucrare diferită față de urcarea firii omenești la tronul lui Dumnezeu. Tocmai de aici înțelegem superioritatea Înălțării sau, ca să ne exprimăm mai bine, prin acest eveniment putem constata desăvârșirea și plinirea sfintei iconomii.

O altă diferență dintre Înviere și Înălțare este că ucenicii nu au văzut începutul Învierii, ci numai sfârșitul ei – pentru că nimeni nu L-a văzut pe Hristos în ceasul în care a ieșit din mormânt, El fiind văzut abia după aceea, când El însuși a voit să fie văzut – în vreme ce, în cazul Înălțării, ucenicii i-au văzut începutul, adică L-au văzut pe Hristos cum Se ridică la ceruri, și căutau cu privirea în sus pentru a-i vedea sfârșitul (Macarie al Filadelfiei).

Din nou trebuie să spunem că evenimentele împărătești sunt unite între ele și nu se poate să acordăm o importanță mai mare unuia sau altuia dintre ele. Totuși, în funcție de receptarea lor de către om, putem să observăm anumite diferențe, având în vedere faptul că, de-a lungul vieții duhovnicești și pe parcursul urmăririi lui Hristos, există un traseu ascendent. Mai întâi, ne naștem în Hristos, după aceea, biruim stăpânirea diavolului și înviem, iar în cele din urmă, putem să trăim îndumnezeirea. Sfinții Părinți leagă sărbătoarea Înălțării de îndumnezeirea omului.

În acest context, Sfântul Grigorie Palama spune că Învierea este specifică tuturor oamenilor, în vreme ce Înălțarea are loc numai în cazul sfinților. Acest lucru înseamnă că, prin Învierea Sa, Hristos a biruit moartea și a oferit tuturor darul Învierii, pentru că toți vor învia la cea de-a Doua Venire a lui Hristos, și cei dreپți și cei păcătoși, dar nu se vor înălța cu toții. Numai cei dreپți, adică cei îndumnezeiți, se vor învrednici de această mare trăire. Sfântul Apostol Pavel mărturisește: *cei morți întru Hristos vor învia întâi, după aceea, noi cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiți împreună cu ei, în nori, ca să întâmpinăm pe Domnul în văzduh* (I Tesal. 4, 16-17).

Așadar, cu toții vor învia, dar numai dreپții se vor înălța și vor fi răpiți în nori pentru a-L întâmpina pe Hristos venind din cer. Aceasta presupune o mai mare unire și comuniune cu El. Cei care participă la Înălțare participă practic la îndumnezeire și tocmai de aceea, din punct de vedere soteriologic, Înălțarea este o sărbătoare mai însemnată.

Din învățătura Sfinților Părinți pe care am înfățișat-o anterior se vedește limpede faptul că înțelesul sărbătorii nu este numai hristologic, ci și antropologic. Prin Înălțarea Sa la ceruri, Hristos a înălțat și firea noastră omenească.

De altfel, scopul lucrării sfintei iconomii a fost „ca Hristos să nu ne lase pe pământ, ci să ne înalțe la ceruri. Pentru că acolo este adevărata mântuire și acolo ne vom desfăta din dulceața vederii preabunului nostru Împărat” (Sfântul Nicodim Aghioritul).

Coborârea Cuvântului de la cer la pământ nu a însemnat o deplasare spațială a Acestuia, ci o bunăvoință dumnezeiască, pentru că El nu Și-a lăsat nici un moment tronul, ci a șezut pe acesta fără încetare, alături de Dumnezeu Tatăl. Iar acum, prin Înălțarea Sa, Hristos nu ridică la ceruri Dumnezeuirea, pentru că El nu a fost niciodată despărțit de Părintele Său, ci așează pe tronul ceresc firea noastră pe care a luat-o asupra Sa.

Așadar, prin praznicul Înălțării, sărbătorim întronarea în ceruri a firii noastre. O dată cu Învierea și cu Înălțarea firii omenești, sărbătorim și începutul învierii și înălțării fiecărui credincios în parte. De aceea, atunci când omul participă la Înălțarea lui Hristos, el nu mai este un om de pe pământ, așa cum era primul om, ci este om al cerului, așa cum a fost cel de-al doilea om, adică Hristos (Sfântul Grigorie Palama).

Exprimarea care spune că, după ce S-a înălțat la cer, Hristos a *șezut de-a dreapta lui Dumnezeu* (Marcu 16, 19) provine din teologia simbolică. Ea arată Dumnezeuirea Cuvântului – adică faptul că Hristos a fost mereu de o ființă cu Părintele Său, pentru că El Însuși era Dumnezeu – dar și că, fiind Dumnezeu-Om, Hristos a înălțat firea omenească la ceruri și a făcut-o asemenea lui Dumnezeu. După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, *de-a dreapta lui Dumnezeu* înseamnă slava și cinstea Dumnezeuirii, adică faptul că Fiul are slava Dumnezeuirii pe care o are Părintele Său, iar după întruparea Fiului și după înălțarea firii omenești, și aceasta (firea omenească) participă la slava Dumnezeuirii, iar Hristos este slăvit de întreaga zidire ca Dumnezeu-

Om. Astfel, dreapta Tatălui înseamnă unimea în ființă a Fiului și a Tatălui, deoarece Fiul are aceeași ființă sau fire cu Tatăl.

Verbul *a ședea* are o mare importanță. Sensul lui este de *oprire*, de *instaurare*, desemnând, așa cum afirmă Sfântul Vasile cel Mare, stabilitatea și statornicia firii. Cu alte cuvinte, Hristos are aceeași fire cu Tatăl, fără să sufere nici o schimbare. El rămâne Dumnezeu în veci. Astfel, „a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu” înseamnă că „este de aceeași cinste [cu Dumnezeu]”.

Înțelesul praznicului este foarte înalt și foarte important. Dacă prin Înviere a fost biruită stăpânirea morții și a diavolului, prin Înălțare firea noastră s-a suit la tronul lui Dumnezeu. În acest fel, și nouă ni s-a dat posibilitatea să ajungem și la trăirea Înălțării, adică a îndumnezeirii.

5

Cuvântul *analips⁸⁹* (*înălțare*) provine din verbul *analamvano⁹⁰*, care printre altele, înseamnă și *a înălța ceva/pe cineva*. Prin acest cuvânt, se desemnează urcarea Dumnezeului-Om la cer și așezarea Sa pe tron împreună cu Părintele Său. Hristos S-a aflat tot timpul pe tron împreună cu Tatăl, însă acum, El a adus pe tron și trupul omenesc. Observând Înălțarea lui Hristos la cer, vedem „o privesc străină”, deoarece Făcătorul zidirii Se înălță purtând armură omenească (Sfântul Epifanie, Episcopul Ciprului).

În afară de cuvântul *analipsi* (*înălțare*), în Sfânta Scriptură mai este folosit și cuvântul *anodos⁹¹* (*urcare, suire*): *Suitu-S-a Dumnezeu întru strigare...* Între *înălțare* și *suire* (*urcare*) există o diferență ce exprimă taina acestui eveniment. *A se sui* (*a se urca*) se folosește mai ales pentru a desemna Dumnezeirea, iar *a se înălța*, pentru a desemna firea omenească, trupul omenesc⁹². Cele două cuvinte se folosesc alternativ pentru ca noi să credem că Hristos este Dumnezeu

⁸⁹ În limba greacă: ανάληψη.

⁹⁰ În limba greacă: αναλαμβάνω.

⁹¹ În limba greacă: ἀνοδος.

⁹² A se nota aici că firea omenească nu înseamnă numai trupul omenesc, ci și sufletul omenesc.

și om într-un ipostas. Așadar, prin aceste cuvinte se exprimă taina Dumnezeu-lui-Om (Sfântul Diadoh al Foticeei).

Hristos este primul și singurul Care S-a suit la cer cu trupul pe care l-a luat de la Preacurata Fecioară Născătoare de Dumnezeu. Despre acest lucru avem încredințare de la Însuși Hristos, Care a spus: *Și nimeni nu s-a suit în cer, decât Cel ce S-a coborât din cer, Fiul Omului, Care este în cer* (Ioan 3, 13). Cuvântul *nimeni* nu lasă loc de nici o îndoială, deoarece a fost rostit de gura nemincinoasă a Domnului. Desigur, așa cum tâlcuiesc Sfinții Părinți, și Maica Domnului a urcat la cer cu trupul, însă acest lucru s-a făcut după înălțarea lui Hristos și numai datorită faptului că trupul lui Hristos a fost zămislit din trupul ei. Dar și în aceste condiții, trupul Născătoarei de Dumnezeu primește îndumnezeirea, în vreme ce Trupul lui Hristos este izvor al harului necreat.

Încredințarea dată de Hristos că nimeni altul în afară de El nu a mai urcat la cer pare a fi în contradicție cu mărturia Sfintei Scripturi care spune că Profetul Ilie s-a înălțat la ceruri. Însă, dacă analizăm cu atenție atât textul Sfintei Scripturi, cât și tâlcuirile Sfinților Părinți, vom constata că, în realitate, nu există o asemenea contradicție.

Despre înălțarea Profetului Ilie este scris: *deodată s-a ivit un car și cai de foc și, despărțindu-i pe unul de altul, a ridicat pe Ilie în vârtej de vânt [ca]⁹³ la cer* (IV Regi 2, 11), în vreme ce, despre înălțarea lui Hristos se spune: *Deci Domnul Iisus, după ce a vorbit cu ei, S-a înălțat la cer și a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu* (Marcu 16, 19). Observăm așadar că, în cazul Profetului Ilie, se folosește sintagma *ca la cer*, în vreme ce, pentru Hristos, exprimarea este *la cer*.

Notând această diferență, Sfinții Părinți ai Bisericii spun că nu este vorba despre o deosebire de exprimare, ci despre o diferență teologică. Sintagma *ca la cer* are sens îndoielnic, în vreme ce *la cer* desemnează un fapt concret (Sfântul Epifanie). Așadar, nu este vorba despre același lucru. Urcarea lui Hristos la cer nu poate fi pusă în nici un caz sub semnul îndoielii, deoarece exprimarea este clară.

⁹³ Deși apare în Septuaginta, cuvântul *ca* nu este redat în varianta sinodală a Bibliei românești, editată în 1988. În textul de față, cuvântul *ca* a fost introdus, deoarece argumentația autorului se bazează tocmai pe acesta. De menționat este faptul că el este prezent atât în ediții mai vechi ale Bibliei, cât și în cea diortosită de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, și editată în anul 2001.

Dincolo de această diferență, se pare că mai există încă una, care este mult mai importantă. După cum afirmă Părinții Bisericii, chiar dacă s-a înălțat cu trupul, Profetul Ilie nu a urcat la cer, acolo unde este Dumnezeu, ci a mers într-un alt „spațiu”. După spusele Sfântului Ioan Gură de Aur, Profetul Ilie se găsește acum în Raiul pământesc, de unde a căzut Adam prin neascultare și prin călcarea poruncii lui Dumnezeu. Cuviosul Nil susține că Ilie se află în văzduh, care este mai presus de aer, dar mai prejos decât cerul.

Mai precis este Sfântul Grigorie Palama, care, cu simțul său teologic pătrunzător, dă acestui eveniment noi dimensiuni. El spune că, așa cum, înainte de Învierea lui Hristos, au existat mai multe învieri, și înainte de Înălțarea Sa, au existat mai multe înălțări. În Vechiul Testament, se spune că Profetul Ieremia a fost luat de un duh, Avacum, de un înger, iar Profetul Ilie a fost ridicat de un car de foc. Însă înălțarea tuturor acestora a fost „ca o mutare din loc”, adică, într-o anumită măsură, a fost o deplasare în spațiu, prin care au fost luați de pe pământ, dar nu au fost scoși în afara lui. Cu alte cuvinte, nimeni dintre aceștia nu a trecut de atmosfera care înconjoară pământul. În mod similar, cei care înviau, mureau după o vreme din nou și se întorceau în pământ. Însă Hristos a înviat, iar moartea nu a avut putere asupra Sa, după cum toate înălțările la ceruri au fost mai mici decât a Lui.

Din aceste cuvinte patristice, putem să tragem concluzia că Înălțarea Profetului Ilie în car de foc a fost ca o schimbare de loc, ca un fel de moarte, care arată cam cum ar fi plecat oamenii de pe pământ dacă Adam nu ar fi păcătuit și dacă moartea nu ar fi pătruns în zidire. Din toate acestea, putem să tragem concluzia că nimeni nu s-a suit la ceruri în afară de Hristos.

6

Din Sfânta Scriptură, rezultă fără putință de tăgadă că Hristos a urcat la ceruri cu Trupul. De asemenea, din învățătura Bisericii noastre, știm că firea dumnezeiască și firea omenească nu s-au despărțit niciodată.

Grăitorul de Dumnezeu David scrie într-un Psalm de-al său: *În soare și-a pus locașul său; și el este ca un mire ce iese din cămara sa. Bucura-se-va ca un uriaș, care aleargă drumul lui* (Ps. 18, 5-6).

Tâlcuirea fragmentului de mai sus este că Dumnezeu Și-a făcut din soare sălaș ales și îi poruncește acestuia să iasă ca un mire din odaia miresei și să străbată în fiecare zi, ca un uriaș, calea de la răsărit la apus. Sfântul Grigorie Teologul spune că soarele este pentru lumea fizică ceea ce este Dumnezeu pentru lumea duhovnicească. Soarele zidit luminează lumea văzută, în vreme ce soarele nezidit luminează lumea nevăzută.

Tâlcuind greșit acest fragment din Psalmi, maniheiștii, care erau niște eretici din primele veacuri ale creștinismului, susțineau, la fel ca Origen, că odată urcat la ceruri pentru a se odihni la sânul Tatălui Ceresc, Hristos S-a lepădat ca de o greutate de firea omenească, pe care a pus-o în discul soarelui, și astfel, Dumnezeirea dezgolită S-a suit și a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl. Dimpotrivă, monofiziții credeau că firea omenească a fost absorbită de cea dumnezeiască, iar firea omului s-a transformat în Dumnezeire.

Din punct de vedere ortodox, aceste două opinii nu au nici un temei. Sfântul Grigorie Teologul spune că cine crede că Trupul lui Hristos a fost lepădat și așezat în soare și că Domnul a urcat la cer numai cu Dumnezeirea practic nu crede că Dumnezeu există în Trup și nici că va fi în Trup la cea de-a Doua Venire. Adevărul este că cei care cred un asemenea lucru nu vor vedea slava celei de-a Doua Veniri, căci cum ar putea să o vadă, atâta vreme cât Trupul lui Hristos s-a pierdut și a fost dezintegrat de elementele naturii?

Asemenea concepții au pentru om consecințe grave. Se știe faptul că maniheiștii disprețuiau trupul omenesc, același lucru fiind observat și la monofiziți, însă, desigur, într-un alt sens.

Așadar, învățătura Bisericii potrivit căreia Hristos S-a înălțat cu întreaga fire omenească și cu trupul omenesc este strâns legată de îndumnezeirea propriei noastre firi și de valoarea trupului omenesc. Nu ne lepădăm de trup și nu îl considerăm ceva rău, pentru că trupul nu este o închisoare care trebuie lepădată și distrusă pentru a ne elibera sufletul.

Profetul David spune: *Suitu-S-a Dumnezeu întru strigare, Domnul în glas de trâmbiță* (Ps. 46, 5). Fără îndoială, aici este vorba despre o proorocie care s-a împlinit o dată cu înălțarea lui Hristos la ceruri. Tocmai din acest motiv, versetul de mai sus este rostit la începutul sfintei Liturghii din ziua înălțării Domnului. Tâlcuind acest fragment din Psalmi, Sfântul Ioan Gură de Aur spune că nu se folosește forma *a fost suit*, ci *suitu-S-a*, deoarece Hristos nu S-a suit cu ajutorul cuiva, ci prin propria Sa putere, ca un Dumnezeu. Hristos a urcat prin propria Sa putere, în vreme ce Profetul Ilie a fost înălțat de o altă putere. *Întru strigare și în glas de trâmbiță* arată biruința strălucită asupra morții. Referindu-se la acest fragment, Cuviosul Nichita spune că *întru strigare și în glas de trâmbiță* exprimă imnul triumfal al oștirilor îngerești, pentru că acestea vedeau prin puterea Duhului Sfânt că Cel care avea chip de om era de fapt Dumnezeu.

Potrivit tâlcuirilor Sfinților Părinți, *întru strigare* se referă la îngeri, iar *în glas de trâmbiță*, la Apostolii care cântau cu glas de trâmbiță imnele biruinței și ale triumfului.

Înălțarea lui Hristos s-a petrecut în liniște, pentru că numai ucenicii erau de față. Cu toate acestea, ea s-a făcut cunoscută până la marginile pământului. Nu mai este nimeni care să nu fi aflat de ea (Macarie Hrisochefalul). Acest lucru arată că toate marile evenimente au loc în liniște și în tăcere. Chiar dacă renașterea omului este nevăzută pentru ochii oamenilor lumefți, ea produce o mare rezonanță în toată lumea. Nu există o dovadă mai clară a existenței lui Dumnezeu decât viața sfinților. Cei mai mulți dintre aceștia au fost necunoscuți pentru lume, dar harul lui Dumnezeu i-a făcut cunoscuți în toată lumea și în toate veacurile.

Sfântul Evanghelist Luca ne oferă amănunte reprezentative ale înălțării lui Hristos la ceruri. După ce i-a dus pe ucenici până spre Betania, *ridicându-și mâinile, i-a binecuvântat. Și pe când îi binecuvânta, S-a despărțit de ei și S-a înălțat la cer* (Luca 24, 50-51).

În Sfânta Scriptură, binecuvântarea este opusul blestemului. Binecuvântarea este legată pe de o parte de persoana care oferă ceva prin cuvânt sau prin faptă, iar pe de altă parte, de oferirea harului și a energiei. Se știe faptul că, în Sfânta Scriptură, transmiterea binecuvântării lui Dumnezeu către om se face prin diferite practici. După facerea primilor doi oameni, Dumnezeu i-a binecuvântat (Facerea 1, 28). Este reprezentativ felul în care Patriarhul Iacov i-a binecuvântat pe copiii lui Iosif. El și-a așezat mâna dreaptă pe capul lui Efraim și pe cea stângă pe capul lui Manase și *i-a binecuvântat* (Facerea 48, 13-15). De asemenea, înainte de moartea sa, Isaac l-a binecuvântat pe Iacov (Facerea 27, 23-29). Aceasta înseamnă nu că se dădea binecuvântare doar în timpul vieții, ci și atunci când oamenii plecau din această lume. Este interesant faptul că Elisei a luat binecuvântarea lui Ilie pe când acesta din urmă se urca la cer, pentru ca toți să înțeleagă că duhul lui Ilie s-a odihnit peste el. De aceea, după ce l-au găsit pe Elisei, oamenii i s-au închinat până la pământ (IV Regi 2, 15). În Vechiul Testament, exista credința că, prin binecuvântare, Profetul sau Patriarhul transmite viața, adică harul lui Dumnezeu.

În Evangheliile, vedem că Hristos i-a binecuvântat pe oameni de multe ori. Un caz aparte este acela al binecuvântării date copiilor. Sfântul Evanghelist scrie: *Și, luându-i în brațe, i-a binecuvântat punându-și mâinile peste ei* (Marcu 10, 16). Elementul binecuvântării se regăsește și în minunile pe care Hristos le-a făcut, mai ales în acelea care se săvârșeau prin punerea mâinii Sale pe diferitele părți ale trupului celor bolnavi, așa cum a fost în cazul vindecării soacrei lui Petru, când *S-a atins de mâna ei și au lăsat-o frigurile* (Matei 8, 15).

În vreme ce Hristos Se înălța la cer, El îi binecuvânta pe ucenici, trimițându-le harul Său. Este important de subliniat faptul că Hristos nu S-a oprit să-i binecuvânteze, pentru a începe abia după aceea să Se înalțe la cer, ci îi binecuvânta în timp ce urca. *Și pe când îi binecuvânta, S-a despărțit de ei și S-a înălțat la cer*. Cu alte cuvinte, a început să-i binecuvânteze pe ucenici, dându-le acestora puterea de a împlini lucrarea poruncilor și, în timp ce îi binecuvânta, Se ridica la cer. Astfel, Hristos a arătat că mereu îi va binecuvânta pe cei care ascultă de El și le va da acestora bogăție nesfârșită de har (Mașarie Hrisochefalul).

Această imagine este prezentă în hagiografie sub chipul lui Hristos Care șade pe tron și îi binecuvântează pe oameni, fapt ce arată că Hristos este Împăratul și Domnul cerului și al pământului, Cel ce trimite harul și binecuvântarea Sa către oameni; El este singurul binecuvântat, Care, prin binecuvântarea Sa, întărește și binecuvântează pe cei vrednici de binecuvântare. Proorocul David spune: *deschizând Tu mâna Ta, toate se vor umple de bunătăți* (Ps. 103, 29).

Dincolo de aceste tâlcuiri, faptul că Hristos îi binecuvânta pe ucenici în timp ce Se ridica la ceruri a însemnat că El va fi mereu alături de aceștia. El însuși a dat încredințarea: *Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului* (Matei 28, 20).

9

Imaginea Înălțării lui Hristos este maiestuoasă. Ucenicii rămăsese rămăsură de uimire și urmăreau cu bucurie și cu nedumerire Înălțarea Domnului la ceruri. Sfântul Evanghelist Luca scrie în acest sens: *Și acestea zicând, pe când ei priveau, S-a înălțat... și privind ei, pe când El mergea la cer...* (Fapte 1, 9-10).

După spusele Sfântului Atanasie cel Mare, ucenicii nu îl vedeau pe Hristos urcând la cer, ci priveau tot timpul cu atenție, ceea ce înseamnă că „încontinuu își așteptau privirea în sus, spre Hristos”. Așadar, a fost vorba despre o concentrare continuă a privirii. Am putea spune că stăteau ținându-și ochii și-L priveau pe Hristos. Care Se înălța la cer.

Dincolo de simțământul măreției imaginii lui Hristos Care Se înălța la ceruri, această așteptare a privirii are și înțelesul că cei care sunt creștini cu adevărat, au în permanență ochiul sufletului – care este gândul – întors spre cer. În acest context trebuie să analizăm îndemnul „sus să avem inimile”, pe care îl rostește preotul, sau „sus să avem gândul și inimile”, din sfânta Liturghie a lui Iacov, ruda Domnului. Cuvintele acestea sunt importante deoarece, după cum spune Sfântul Apostol Pavel, patria noastră nu se află pe pământ, ci în cer. *Cetatea noastră este în ceruri, de unde și așteptăm Mântuitor, pe Domnul Iisus Hristos* (Filip. 3, 20). Cu o altă ocazie, Apostolul Pavel recomandă:

Cugetați cele de sus, nu cele de pe pământ (Col. 3, 2). Această ațintire a privirii înspre Hristos și înălțarea minții la El se află în legătură cu isihia minții, adică de viața isihastă, care înseamnă desprinderea minții de orice dorință lumească și raportarea lui numai la Hristos. Desigur, în acord cu teologia isihastă și neptică, aceasta înseamnă întoarcerea minții în inimă, prin Hristos; în acest fel, gândul urcă la Dumnezeu. Așadar nu este vorba despre o deviere a drumului firesc al minții, ci despre curățirea și iluminarea acestuia.

În timp ce ucenicii priveau la cer, îngerii, despre a căror participare la înălțare vom vorbi mai jos, au spus că, așa cum Hristos S-a urcat la ceruri, la fel Se va și coborî: *Acest Iisus Care S-a înălțat de la voi la cer, așa va și veni, precum L-ați văzut mergând la cer* (Fapte 1, 11). Aceasta înseamnă că, deși nu-L mai vedeau pe Hristos, ucenicii au rămas cu privirea spre cer, în extaz și în uimire.

Analizând mai atent aceste cuvinte îngeresti, Sfântul Atanasie cel Mare spune că, în realitate, îngerii le făceau cunoscut ucenicilor că Hristos rămâne Dumnezeu-Om în veac și că va veni iarăși cu Trupul Său, deoarece nu a luat trup de la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu doar pentru a se folosi de el, ci pentru a rămâne în creație de-a pururi. Nu S-a întrupat numai pentru o vreme, ci pentru totdeauna. Hristos rămâne Dumnezeu-Om în veac.

Cuvântul Arhanghelului se referă la cea de-a Doua Venire întru slavă a lui Hristos, pentru ca să judece viii și morții. Referindu-Se la cea de-a Doua Sa Venire, Însuși Hristos a spus: *Când va veni Fiul Omului întru slava Sa, și toți sfinții îngeri cu El...* (Matei 25, 31). De altfel, învățătura Sfântului Apostol Pavel referitoare la faptul că sfinții vor fi răpiți și înălțați pentru a-L întâmpina pe Hristos, Care va veni cu slavă multă, se referă tocmai la această venire. De aceea, în Simbolul Credinței, mărturisim: „Și iarăși va să vină cu slavă”.

Cuvintele prin care îngerii vorbesc despre cea de-a Doua Venire a lui Hristos sunt prezente și în Vechiul Testament sub formă de proorocie. Profetul Daniel spune: *Am privit în vedenia de noapte, și iată pe norii cerului venea cineva ca Fiul Omului și El a înaintat până la Cel vechi de zile și a fost dus în fața Lui* (Daniel 7, 13). La această venire se referă și cuvintele lui Hristos: *și vor vedea pe Fiul Omului venind pe norii cerului, cu putere și cu slavă multă* (Matei 24, 30).

Din ceasul Înălțării lui Hristos și până în cel al venirii Sale din nou nu este un loc gol, pentru că, între aceste două momente, se află Biserica, prin care ne facem mădulare ale Trupului lui Hristos și prin care suntem în comuniune cu El. De altfel, cei care sunt parte organică a Bisericii și mădulare adevărate ale Trupului lui Hristos, vor putea trăi, după măsura la care au ajuns, atât Înălțarea lui Hristos, cât și slava venirii Sale.

10

Hristos este Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, adică Dumnezeu-Om adevărat. Fiindcă, prin întruparea Sa, Hristos nu a pierdut nici Dumnezeirea și nici șederea pe tron alături de Părintele Său, El era însoțit în permanență de îngeri. Îngerii și-au făcut apariția la toate evenimentele împărătești: ei au fost cei care au slăvit întruparea lui Dumnezeu, cei care l-au slujit după biruința Lui asupra diavolului din pustie, L-au întărit în timpul rugăciunii din grădina Ghetsimani și le-au vestit femeilor mironosițe Învierea Sa. De asemenea, îngerii au fost de față și la urcarea lui Hristos la ceruri.

În legătură cu evenimentul Înălțării, se spune că, în vreme ce ucenicii Îl vedeau pe Hristos înălțându-Se la cer, *un nor L-a luat de la ochii lor*. După aceea, au venit lângă ei doi bărbați *îmbrăcați în haine albe*, care le-au spus că Hristos va veni iarăși în același chip (Fapte 1, 9-11). Așadar, la Înălțarea lui Hristos, au fost prezenți mulți îngeri, atât în chipul norului, cât și în chipul bărbaților care purtau veșminte albe. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că acest lucru nu este de mirare, căci dacă în permanență întreg văzduhul este plin de îngeri, cu atât mai firesc era ca, atunci când Hristos S-a înălțat la ceruri, să fie de față multe puteri îngerești.

Îngerii sunt duhuri create de Dumnezeu, care au un rol dublu. Primul este de a-L slăvi fără încetare pe Dumnezeu, așa cum vedem din multe texte ale Vechiului și Noului Testament, iar al doilea este de a sluji spre mântuirea omului. Cuvântul *anghelos*⁹⁴ (*înger*) provine din

⁹⁴ În limba greacă: ἄγγελος.

*anghelo*⁹⁵ (*a anunța*) și îi desemnează pe cei care anunță ceva, care duc oamenilor veștile legate de mântuirea lor⁹⁶. Prezența îngerilor la Înălțarea lui Hristos a fost proorocită în Vechiul Testament. Profetul Iezechiel a avut o vedenie uimitoare: *Iar heruvimii, întinzând aripile, s-au ridicat de la pământ înaintea ochilor mei și s-au dus însoțiți de roți* (Iezechiel 10, 19). La rândul său, grăitorul de Dumnezeu David spune: *Și S-a suit pe heruvimi și a zburat; zburat-a pe aripile vântului* (Ps. 17, 12).

Aceste profeții nu sunt diferite. Ele se referă la același eveniment, chiar dacă într-una se vorbește despre heruvimi, iar în cealaltă, despre heruvimi și despre aripile vântului. Este vorba de același eveniment, deoarece aripile vântului sunt heruvimii, a căror lucrare este să poarte tronul lui Dumnezeu, așa cum se spune în Vechiul Testament. Norul care a apărut în timpul Înălțării și care L-a ascuns pe Hristos de ochii ucenicilor era în realitate prezența heruvimilor, care s-au arătat în chip de nor, adică așa cum știm noi că arată un nor. Cu adevărat, „heruvimii iau chip de nor pentru cei îndumnezeiți” (Macarie Hrisochefalul). De altfel, norii fizici sunt simbolul cerului, iar Hristos urcă pe nori pentru ca să arate puterea sfântă pe care o are (Sfântul Ioan Gură de Aur). Dincolo de aceste tâlcuiri mai există și una alegorică, care spune că *heruvim* înseamnă „mulțimea cunoștinței și revărsarea înțelepciunii”. Cu alte cuvinte, Hristos șade și se odihnește asupra celui care are cunoștință și înțelepciune (Sfântul Nicodim Aghioritul).

În afară de heruvimii care L-au însoțit pe Hristos în chip de nor, s-au mai arătat și doi bărbați îmbrăcați în veșminte albe. Dar de ce au apărut îngerii cu înfățișare de om? Desigur, îngerii nu au trup omenesc, pentru că sunt ființe imateriale, dar s-au arătat în chip de om pentru ca ucenicii să nu se înfricoșeze (Macarie Hrisochefalul). Faptul că purtau haine strălucitoare („îmbrăcați în haine albe”) era semnul „firii curate... și înfășurate în neprihănire”. De asemenea, era și semnul bucuriei acestora, pentru că veșmintele albe simbolizează desfătarea îngerească (Macarie Hrisochefalul). Cu adevărat, îngerii sunt ființe luminate, care își iau lumina de la Dumnezeu, iar veșmintele albe sunt chipul harului lui Dumnezeu cu care sunt înconjurați.

⁹⁵ În limba greacă: ἀγγέλω.

⁹⁶ În limba română, cuvântul *înger* a pătruns pe filiera limbii latine, care cunoaște forma *angelus*.

Sfântul Ioan Gură de Aur spune că cei doi îngeri s-au arătat și le-au vorbit ucenicilor din două motive. În primul rând, pentru a-i mângâia pe aceștia în ceasul despărțirii. De altfel, spusele îngerilor despre faptul că Hristos va veni din nou se încadrează în acest context. În al doilea rând, îngerii s-au arătat pentru a le spune ucenicilor că Hristos S-a înălțat la ceruri, fiindcă cerul era preaînalt, iar ochii ucenicilor nu puteau să străbată văzduhul și să vadă unde S-a așezat Hristos. În plus, un alt motiv ar fi acela de a-i încredința pe ucenici că Hristos nu a urcat *ca la cer*, ci *la cer*.

11

Într-o analiză anterioară am amintit Psalmul lui David în care se cere căpeteniilor să deschidă porțile, iar această cerere este repetată de două ori. Porunca este următoarea: *Ridicați, căpetenii, porțile voastre și vă ridicați porțile cele veșnice și va intra Împăratul slavei*. Căpeteniile întreabă: *cine este acesta Împăratul slavei?* Răspunsul este: *Domnul cel tare și puternic, Domnul cel tare în război*; iar a doua oară: *Domnul puterilor, Acesta este Împăratul slavei* (Ps. 23, 7-10).

Atunci când am dezvoltat subiectul legat de pogorârea lui Hristos la Iad, am analizat tâlcuirile Sfinților Părinți care spun că Arhanghelul Gavriil și toți îngerii care Îl însoțeau pe Hristos porunceau stăpânitorilor întinericului să deschidă porțile pentru ca să intre cu slavă biruitorul morții. În paralel, însă, Sfinții Părinți leagă acest Psalm și de Înălțare, spunând că el este și o proorocie care se referă la marele praznic împărătesc al Înălțării lui Hristos.

Pentru ca această tâlcuire să fie înțeleasă mai bine trebuie să spunem că, așa cum rezultă din Tradiția bisericească împământenită în primele secole, îngerii, care sunt duhuri raționale, sunt împărțiți în trei cete de câte trei, dintre care prima ceată⁹⁷ se află lângă tronul lui Dumnezeu, a treia ceată⁹⁸ se află pe pământ și slujește oamenilor, iar ceata de mijloc⁹⁹ se află între cer și pământ. Potrivit acestei tâlcuiri, cei mai de jos îngeri se află pe pământ, cei care sunt superiori acestora se

⁹⁷ Serafimii, Heruvimii și Tronurile.

⁹⁸ Începătoriile, Arhanghelii și Îngerii.

⁹⁹ Domniile, Puterile, Stăpâniile.

află în cel de-al doilea cer, în așa-zisele țării, iar ceilalți îngeri, care sunt cei mai înalți, se află în primul cer, acolo unde este Dumnezeu.

În timp ce Hristos Se ridică spre cer, cetele îngerești care îi slujeau Domnului pe pământ au poruncit căpeteniilor din țării, adică din cel de-al doilea cer, să deschidă porțile pentru ca să intre Împăratul slavei. Porțile sunt străjile îngerești, care nu fuseseră niciodată deschise. Ele erau închise chiar și atunci când Hristos S-a pogorât. De aceea, taina iconomiei întrupării lui Hristos nu era cunoscută nici de îngeri (Sfântul Ioan Gură de Aur). Îngerii din țării au întrebat ca să afle cine era acel împărat al slavei. Întrebarea se referea la trupul și la simbolurile Patimii, adică la rănilor de pe Cruce (Sfântul Grigorie Teologul). Așadar, ei se mirau de prezența Împăratului slavei în trup și de rănilor Sale. Mai apoi, îngerii din țării (din cel de-al doilea cer) au poruncit căpeteniilor din primul cer ca și ei să deschidă porțile pentru ca să treacă Împăratul slavei. La întrebarea corespunzătoare a acestor îngeri, răspunsul a fost că Hristos este Domnul puterilor și Împăratul slavei.

Nu trebuie să ne mire întrebarea îngerilor: *Cine este acesta Împăratul slavei?* De asemenea, nu trebuie să considerăm că este o întrebare neîntemeiată. Ea este reală din două motive. În primul rând, deoarece îngerii sunt ființe create și prin urmare ei nu știu de dinainte ce se va întâmpla și nici nu sunt atotcunoscători. Numai Dumnezeu are această cunoștință, pe care o descoperă doar celor cărora voiește. La fel ca și sfinții, îngerii cunosc numai ceea ce li se spune (Teodoret). În al doilea rând, așa cum am subliniat și anterior, mirarea îngerilor se datora unirii firii dumnezeiești cu cea omenească, Patimii lui Hristos și felului în care Hristos purta rănilor Crucii pe Trupul Său înviat. Teamă se naște în suflet din lucruri peste fire. Așa cum omul se teme atunci când vede un înger și drept urmare, îngenunchează etc, și cetele cele fără de trup, văzând trup purtat pe nor, au simțit teamă și nedumerire (Sfântul Atanasie cel Mare). De asemenea, mirarea îngerilor a venit din vederea felului în care Hristos a îndumnezeit firea omenească, a urcat la cer trupul pământesc și a așezat pe tron de-a dreapta Tatălui firea care căzuse, a făcut Biserica din îngeri și din oameni și, în general, l-a îndumnezeit pe om și l-a readus la slava de mai înainte (Macarie Hrisochefalul).

Întruparea lui Dumnezeu Cuvântul a produs în rândul îngerilor o puternică mirare. De aceea, în ziua Nașterii, ei au cântat imnuri de slavă măreției lui Dumnezeu. *Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoie!* (Luca 2, 14). Toate acestea au izvorât din faptul că unirea firii dumnezeiești cu cea omenească în Persoana Cuvântului a fost o mare taină, pe care nici mintea omenească și nici cea îngerească nu putea să o încapă.

Înălțarea cu trupul care purta pe el semnele rănilor de pe Cruce a produs mai multă uimire și nedumerire decât însăși Patima lui Hristos. Îngerii s-au minunat văzând toate aceste lucruri mari, dar mai ales atunci când au văzut cum trupul omenească luat de Hristos a fost așezat de-a dreapta Tatălui.

Profetul Isaia înfățișează această mirare a îngerilor în cuvinte impresionante. Îngerii au întrebat nedumeriți: *Cine este Cel ce vine împurpurat, cu veșmintele Sale mai roșii decât ale celui ce culege la vie¹⁰⁰, cu podoabă în îmbrăcămintea Lui și mândru de belșugul puterii Lui?... Pentru ce ai îmbrăcămintea roșie și veșmântul Tău este roșu ca al celui care calcă în teasc?* (Isaia 63, 1-2).

Îngerii îl vedeau pe Hristos cum urcă la ceruri și își exprimau nedumerirea. *Edomul*¹⁰¹ este pământul, *Vosorul*¹⁰² este trupul, iar veșmintele înroșite înseamnă sângele vărsat prin jertfa pe Cruce. Îmbrăcămintea este firea omenească și culoarea roșie înseamnă sângele care a curs din coasta lui Hristos. Prin Patimă, Trupul lui Hristos s-a înfrumusețat. Astfel, acest Trup este roșu ca hainele celui care strivește strugurii în teasc (Cuviosul Nichita). Așadar, nu încapă îndoială că în acest fragment se vorbește despre Patima lui Hristos.

Tâlcuind aceste cuvinte ale Profetului Isaia, într-o referire la Învierea lui Hristos, Sfântul Grigorie Teologul spune: „Trupul pe care

¹⁰⁰ Traducerea literală a acestui fragment este: „Cine este Cel care vine din *Edom* și Care Și-a înroșit veșmintele în *Vosor*...” Am redat acest fragment așa cum apare el în Septuaginta, deoarece argumentația autorului se bazează tocmai pe această variantă.

¹⁰¹ Vezi nota anterioară.

¹⁰² Ibidem.

I-a luat Hristos s-a înfrumusețat, s-a luminat și s-a împodobit prin Patimă și prin Înviere”.

În timpul Înălțării Sale, Hristos a păstrat pe trup rănille de pe Cruce, după care S-a așezat cu acestea pe tronul Tatălui. Sfântul Nicodim Aghioritul a strâns laolaltă mai multe fragmente din Sfinții Părinți, din care reiese motivul pentru care, după Învierea Sa, Hristos a păstrat pe Trup semnele sulitei și ale cuielor, având în vedere faptul că putea să le vindece. Sunt prezentate cinci motive. În primul rând, s-a avut în vedere împodobirea și înfrumusețarea trupului. Așa cum ferestrele caselor sunt împodobite, deoarece aduc lumina soarelui, la fel s-a petrecut și cu Trupul lui Hristos. În al doilea rând, El a lăsat rănille deschise spre putea fi atinse de Toma, pentru ca și acesta să teologhisească despre Înviere și să mărturisească faptul că Hristos este Dumnezeu și om. În al treilea rând, Hristos a vrut să-Și arate marea Sa iubire pentru om, fiindcă a pățit, iar acum Se laudă cu semnele primite pe Cruce. În al patrulea rând, El a lăsat semnele cuielor deschise pentru ca noi să alergăm spre ele la vreme de ispită și să ne acoperim cu ele, așa cum aleargă porumbelul la cuibul său atunci când este urmărit de șoim. În fine, în al cincilea rând, El a procedat astfel pentru a fi văzut și recunoscut de iudei în ziua judecății. În Apocalipsă este scris: *Iată, El vine cu norii, și orice ochi Îl va vedea și-L vor vedea și cei ce L-au împuns* (Apoc. 1, 7).

La întrebarea îngerilor, Hristos răspunde: *Eu sunt Acela al Cărui cuvânt este dreptatea și puternic este să răscumpere*¹⁰³... *singur am călcat în teasc și dintre popoare nimeni nu era cu Mine; și i-am călcat în mânia Mea, i-am strivit înurgia Mea, încât sângele lor a țâșnit pe veșmântul Meu și Mi-am pătat toate hainele mele* (Isaia 63, 1-3).

*Dreptatea*¹⁰⁴ este propovăduirea Evangheliei, iar *judecata Mântuitorului*¹⁰⁵ este modalitatea de mântuire. În plus, Hristos îi încredințează pe îngeri că a biruit stăpânirea morții și a diavolului de unul singur, fără ajutorul nimănui. De aici se vede limpede că Hristos este Dumnezeu, deoarece El a zdrobit moartea și a dat viață oamenilor prin sângele Său.

¹⁰³ În Septuaginta: „Eu vă aduc dreptatea și judecata Mântuitorului”.

¹⁰⁴ Vezi nota de mai sus.

¹⁰⁵ Ibidem.

Pe vremea când trăia pe pământ, răspunzându-le cărturarilor și fariseilor care căteau pentru că îi primea pe păcătoși și mânca împreună cu ei, Hristos a spus că același lucru îl face și păstorul cel bun atunci când pierde o oaie dintr-o sută: le lasă pe celelalte nouăzeci și nouă în pustie și urcă în munți pentru ca să găsească oaia rătăcită. Iar atunci când o găsește, o pune pe umerii săi și se bucură. După aceea, ajunge acasă și, chemându-și toți prietenii, le spune să se bucure cu el, pentru că oaia pierdută a fost găsită (cf. Luca 15, 4-6).

În cuvântul său din ziua Înălțării lui Hristos, Sfântul Epifanie al Ciprului folosește această frumoasă imagine soteriologică pentru a arăta lucrarea pe care Mântuitorul a săvârșit-o pe pământ. Mai apoi îl înfățișează pe Hristos după Înălțare, când îi vorbește Tatălui Său: „Am găsit, Părinte, oaia rătăcită, pe care șarpele viclean a înșelat-o și a făcut-o să meargă pe drumuri rele și să se înconjoare de zei și să murdărească curăția cunoștinței”.

După aceea, Hristos spune Tatălui Său că a găsit oaia înecându-se în mocirla vieții și, după ce a răpit-o cu dreapta Dumnezeirii Sale, a spălat-o în apele Iordanului, a umplut-o de mireasma Duhului Sfânt și, înviind, a venit să-l aducă oaia cea cugetătoare ca dar scump făcut Dumnezeirii Sale.

După ce prezintă oferirea de către Hristos a oii cugetătoare care fusese rătăcită, Sfântul Epifanie vorbește despre jalea diavolului pentru că a fost biruit de Hristos, Care, ca un „șoim cu zbor iute” i-a răpit pe toți cei ce erau ținuți în robie. Diavolul mai jalește văzând cum, prin Înălțarea lui Hristos, trupul omenesc se urcă la ceruri și păcatul se face nevăzut precum fumul. Jelește și se tânguiește mărturisind că Fiul Mariei l-a înșelat. Prin vorbe mincinoase, prin prigoană și chiar prin Cruce, diavolul a făcut tot ce i-a stat în putință pentru ca Hristos să dispară, dar în cele din urmă toate acestea s-au întors împotriva lui. Acum, diavolul îl vede pe Hristos urcând la cer într-o slavă, în vreme ce el se umple de rușine.

Durerea celui rău este mare, după cum spune Sfântul Epifanie. Însuși diavolul mărturisește că, pe vremea când era Luceafăr în cer, a

păcătuit și a fost aruncat pe pământ ca piatra din praștie. S-a ascuns în ape, dar Hristos a venit pe pământ și, după ce l-a găsit în matca Iordanului, l-a prins și l-a lovit ca pe un demon. A vrut să pună stăpânire pe pământ, dar a auzit vocea: *al Domnului este pământul și plinirea lui; lumea și toți cei ce locuiesc în ea*¹⁰⁶.

Din aceste cuvinte vedem că, prin Înălțarea lui Hristos, stăpânirea celui rău a fost năruită cu totul, pentru că diavolul a fost pus în fața biruinței finale a lui Hristos. Orice nădejde i-a fost zădărnicită atunci când a văzut cum firea omenească luată asupra Sa de Hristos a fost ridicată la ceruri și așezată de-a dreapta Tatălui. De aceea, sărbătoarea Înălțării este încoronarea tuturor celorlalte praznice împărătești.

14

Orice om, atunci când pleacă de pe lumea aceasta, obișnuiește să dea sfaturi celor dragi și să îi binecuvânteze. În același fel a procedat și Hristos. El a făcut ucenicilor Săi o făgăduință clară, le-a dat o poruncă și i-a binecuvântat. Despre binecuvântare am spus cele necesare într-un capitol anterior. În continuare vom analiza porunca pe care ucenicii au păzit-o și în urma căreia au primit ceea ce li s-a făgăduit.

Printre altele, Hristos le-a spus: *Și iată, Eu trimit peste voi făgăduința Tatălui Meu; voi însă ședeți în cetate, până ce vă veți îmbrăca cu putere de sus* (Luca 24, 49). Din Faptele Apostolilor, aflăm aceeași informație: *ci veți lua putere, venind Duhul Sfânt peste voi, și Îmi veți fi Mie martori în Ierusalim și în toată Iudeea și în Samaria și până la marginea pământului* (Fapte 1, 8). De asemenea, le-a dat porunca *să nu se depărteze de Ierusalim, ci să aștepte făgăduința Tatălui* (Fapte 1, 4). Din toate acestea se vede limpede faptul că Hristos le-a cerut ucenicilor ca, după Înălțarea Sa, să se întoarcă la Ierusalim și să nu plece de acolo până ce nu vor primi Duhul Sfânt în ziua Cincizecimii. După ce se vor fi umplut de puterea Duhului Sfânt, vor propovădui întregii zidiri și se vor face mucenici ai lui Hristos.

¹⁰⁶ Ps. 23, 1.

Ucenicii s-au supus poruncii lui Hristos și, după ce s-au închinat, *s-au întors în Ierusalim cu bucurie mare și erau în toată vremea în templu, laudând și binecuvântând pe Dumnezeu* (Luca 24, 52-53). Desigur, așa cum este scris în Faptele Apostolilor, ei s-au urcat în încăperea de sus [a casei „unde se adunau de obicei”¹⁰⁷] și *într-un cuget, stăruiau în rugăciune împreună cu femeile și cu Maria, Mama lui Iisus, și cu frații Lui* (Fapte 1, 12-14).

Tâlcuind aceste fragmente, care înfățișează atât porunca lui Hristos, cât și ascultarea ucenicilor, putem să observăm câteva aspecte interesante.

P r i m u l aspect. Ucenicii au plecat de la muntele Măslinilor¹⁰⁸ plini de bucurie. Chiar dacă le era dor de Învățătorul lor, ei se bucurau cu bucurie multă tocmai pentru că se încredințaseră că vor primi Duh Sfânt, prin Care se vor face mădulare ale Trupului lui Hristos. Cu adevărat, lipsirea de Hristos - după trup - s-a transformat într-o mare binecuvântare, pentru că au dobândit o nouă comuniune cu Mântuitorul. De altfel, Hristos i-a încredințat: *Iar Eu, când Mă voi înălța de pe pământ, îi voi trage pe toți la Mine* (Ioan 12, 32). Astfel, bucuria ucenicilor avea două izvoare. Primul era nădejdea de împărtășire din Sfântul Duh, iar al doilea era faptul că s-au învrednicit să se facă martori care au văzut și au auzit toate aceste mari taine.

A l d o i l e a aspect. Între Înălțare și Cincizecime a fost o perioadă de rugăciune și de liniște, atât sufletească, cât și trupească. Nimeni nu se poate împărtăși din Duhul Sfânt dacă nu se află în stare de rugăciune și de liniște interioară. De altfel, viața practică, adică tinerea poruncilor lui Hristos, pregătește terenul pentru venirea așa-numitei rugăciuni curate, iar rugăciunea este principala cerință pentru dobândirea împărtășirii din darul Preasfântului Duh.

A l t r e i l e a aspect. Ucenicii erau în permanență strânși laolaltă, în așteptare, având tot timpul în mijlocul lor pe Preasfânta Născătoare de Dumnezeu – pe Maica lui Hristos. Acest lucru arată valoarea cultului în Biserică, pentru că în punctul central al acestui cult se află cea mai iubită persoană a lui Hristos și a creștinilor, adică Preasfânta Născătoare de Dumnezeu. Maica Domnului nu a avut nici

¹⁰⁷ Fapte 1, 13.

¹⁰⁸ Înălțarea Domnului a avut loc în regiunea unde se află Muntele Măslinilor.

o demnitate în Biserică și nici vreo altă slujire. Cu toate acestea, ea era în centrul venerării ca cea mai de preț comoară pe care Biserica a avut-o și o are în continuare.

Al p a t r u l e a aspect. Trebuie să ne supunem în permanentă poruncilor lui Hristos, pentru că acestea au rezultat bun și sfânt. Dacă ucenicii nu s-ar fi întors la Ierusalim, ci s-ar fi retras mănăști pe la casele lor, atunci nu s-ar mai fi învrednicit de marele dar de a primi Duh Sfânt și de a se face mădulare ale Trupului lui Hristos. Așadar, ei ținut o poruncă și au fost apărați prin ținerea ei.

15

Ceea ce s-a petrecut în viața lui Hristos trebuie să aibă loc și în viețile creștinilor. De altfel, urmarea lui Hristos nu înseamnă o conformare exterioară față de câteva recomandări sau porunci formale, ci reprezintă împărtășirea din Hristos. Noi trebuie să trăim Patima, Răstignirea și Învierea lui Hristos în viețile noastre personale.

Același lucru este valabil și în legătură cu Înălțarea Mântuitorului. Sfântul Apostol Pavel vorbește limpede despre împărtășirea din harul Înălțării lui Hristos: *Pentru că Însuși Domnul, întru poruncă, la glasul arhanghelului și întru trâmbița lui Dumnezeu, Se va pogori din cer, și cei morți întru Hristos vor învia întâi, după aceea, noi cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiți împreună cu ei în nori ca să întâmpinăm pe Domnul în văzduh, și așa pururea vom fi cu Domnul* (I Tesal. 4, 16-17).

Desigur, în acest fragment, Sfântul Apostol Pavel vorbește despre oamenii care vor fi în viață în acea vreme când Hristos va veni cu slavă multă, dar așa cum am văzut și din alte analize, tâlcuirea Părinților Bisericii se referă la sfinții care se vor înălța pentru a-L întâmpina pe Hristos, deoarece aceștia se găsesc într-o stare duhovnicească înaltă.

Sfântul Diadoh al Foticeei spune că ceea ce s-a petrecut cu Hristos în timpul Înălțării, se va petrece și cu sfinții. Hristos a luat trup omenesc pe care l-a îndumnezeit, astfel încât oamenii să poată să se îndumnezeiască și ei prin mulțimea harului lui Dumnezeu. „Ceea ce s-a făcut cu Dumnezeu întrupat se va face și cu cei îndumnezeiți prin

bogăția harului Preaslăvitului Dumnezeu, pentru că și pe oameni îi poate face dumnezei”.

Pentru a ne desfăta din Înălțare, trebuie ca, prin practică (*faptă*) și prin teorie (*vederea de Dumnezeu*), să ne ridicăm acolo unde Se află Hristos. Practica este curățirea inimii prin ținerea poruncilor evanghelice, iar teoria este iluminarea minții și înălțarea sa la vederi duhovnicești.

Sfântul Nicodim Aghioritul spune că, așa cum Profetul Ilie și-a lepădat mantia, după care a fost răpit „ca la cer”, la fel și noi trebuie să ne dezbrăcăm, prin practică, de plăceri, de ambiții, de iubire de arginți și, în general, de orice străduință a acestei vieți, adică de atașamentul față de lucrurile din viața aceasta.

Trăirea teoriei înseamnă iluminarea minții și a inimii și vederea de Dumnezeu. Analizând cuvintele Apostolului Pavel, Sfântul Grigorie Palama spune că trebuie să privim spre Părintele din înălțime, pentru că acum nu ne mai tragem numai din primul om, adică din omul pământesc, ci și din cel de-al doilea om, adică din Domnul cerului. Așa cum Dumnezeu este ceresc, și noi trebuie să ne facem cerești și, așa cum ne-am îmbrăcat în chipul pământesc, trebuie să ne îmbrăcăm și în chipul ceresc. Iar după ce vom reteza legăturile cu hainele de piele, va trebui să ne așezăm în pământ sfânt, unde, prin virtuți și prin îndreptarea nezdruccinată a vieții înspre Dumnezeu, fiecare dintre noi va putea să prindă rădăcini. Inima noastră trebuie să se înalțe spre cer, unde va vedea privesc minunată, adică firea noastră înveșnicită de focul Dumnezeirii.

Așadar, prin practică și prin teorie, omul poate trăi înălțarea lui Hristos în viața sa personală. El se poate înălța cu Hristos, după cuvântul Sfântului Grigorie Teologul: „Urcând la ceruri, [Hristos] ne-a înălțat și pe noi”.

Teologia Înălțării nu trebuie să rămână la nivel teoretic sau intelectual. Ea trebuie să fie aplicată în practică. De altfel, teologia desprinsă de practică este demonică (Sfântul Maxim Mărturisitorul). Dinspre iconomie trebuie să înaintăm spre teologie. Aceasta înseamnă

că, atunci când trăim în viața noastră personală Răstignirea, Patima lui Hristos și tot ceea ce a făcut și a pățit Domnul prin taina sfintei iconomii, putem trăi și taina teologiei, adică a îndumnezeirii.

Între aceste coordonate se încadrează învățătura Părinților care spun că, pentru a trăi Înălțarea lui Hristos și a înțelege atât cât este cu puțință taina ei, trebuie să păzim poruncile dătătoare de viață ale lui Dumnezeu și să dobândim virtuțile dumnezeiești, dar mai ales smerenia și dragostea, astfel încât să putem îndura orice tristețe sau ispită care vine din faptul că suntem creștini, având în același timp și dorința de jertfire pentru slava numelui lui Hristos (Sfântul Nicodim Aghioritul).

Pentru că suntem mădulare ale Bisericii, în care trăiește întreaga lucrare a sfintei iconomii, avem și obligații. Ca împreună-locuitori cu cei fără de trup, trebuie să ne depărtăm de orice dorință trupească, iar ca membri ai sfintei comunități și ca temple ale lui Dumnezeu trebuie să trăim în sfințenie. Este nevoie să ne împăcăm cu Dumnezeu, fiindcă în locul iadului, Dumnezeu ne-a făcut daruri împărătești (Sfântul Proclu, Patriarhul Constantinopolului).

Pentru aceasta, este nevoie de curățirea trupului și a sufletului. Omul trebuie să țină în permanență ochiul sufletului treaz, ca un paznic, pentru ca atunci când diavolul jefuitor vine ca să îl murdărească cu păcate trupești să fie gata să îi spună: „Nu mă fac prădător al pământurilor împărătești, diavole” (Sfântul Epifanie). Adică: nu trădez încrederea Împăratului Hristos, Care m-a pus să veghez peste lucrurile Sale.

După ce au trecut prin toate încercările, prin curățire și prin trăirea Răstignirii, ucenicii lui Hristos s-au strâns laolaltă într-o casă și, astfel, au primit Duhul Sfânt. Pentru că ne închinăm și noi lui Hristos, trebuie să ne întoarcem la Ierusalim, care simbolizează pacea. Trebuie să facem pace cu noi înșine și cu ceilalți. Și nu numai că trebuie să ne întoarcem la Ierusalim, dar și să așteptăm în casă, care este gândul nostru, unde să ne rugăm neîncetat și să ne îngrijim pentru a ne curăți de mânie și de gândurile josnice. În acest fel, Mângâietorul va veni la noi și ne vom închina în adevăr Tatălui și Fiului și Sfântului Duh (Sfântul Grigorie Palama).

Înălțarea lui Hristos este prăznuită cu imnuri și cu cântece duhovnicești, dar și prin practică și teorie, adică prin curăție și prin iluminarea minții. Lupta duhovnicească și iluminarea fac ca omul să ajungă să guste din semnificația și din conținutul profund al acestei sărbători. Numai astfel omul poate să se bucure de acest praznic împărătesc cu bucurie fără margini.

Această bucurie, care nu este un sentiment [superficial], ci provine din trăirea iconomiei și a teologiei, are două cauze fundamentale. Prima este aceea că, prin Înălțarea Sa „unde era mai înainte”, Hristos a arătat că nu era un om mărunț (simplu), și nici fiul tâmplarului Iosif, ci era Fiul lui Dumnezeu (Sfântul Nicodim Aghioritul). A doua cauză este că firea omenească s-a înălțat, adică a fost ridicată la ceruri (Sfântul Grigorie Palama). Desigur, acest fapt are strânsă legătură cu ridicarea la ceruri a fiecărui om care crede și se unește cu Hristos. Astfel, Capul trupului nostru se află pe tronul lui Dumnezeu și, prin urmare, mădulele noastre se pot ridica și ele din somnul păcatului pentru a se îndumnezei.

Înălțarea lui Hristos este încununarea tuturor praznicelor împărătești și desăvârșirea a tot ceea ce a făcut Hristos pentru noi, prin lucrarea sfintei iconomii. Această sărbătoare desăvârșitoare ne cheamă și pe noi la desăvârșire duhovnicească și la împlinire, la împărtășirea din Înălțarea lui Hristos și la trăirea propriei noastre înălțări.

Octombrie 1994

XII

Cincizecimea

Înainte de a Se urca la cer, Hristos le-a poruncit ucenicilor ca, după Înălțarea Sa, aceștia să se întoarcă la Ierusalim și să aștepte acolo până ce vor fi înveșmântați cu putere din cer. Așadar, El le-a făgăduit ucenicilor că vor lua Duh Sfânt, despre Care a vorbit în timpul vieții Sale.

Făgăduința lui Hristos s-a împlinit la cincizeci de zile după Paște și la zece zile după Înălțarea Sa la ceruri. Atunci, Biserica prăznuiește Cincizecimea, prin care este cinstită Sfânta Treime, după care, în ziua următoare, este sărbătorit și slăvit Duhul Sfânt. Prin urmare, praznicul Cincizecimii este o sărbătoare a Sfintei Treimi.

Analizând sărbătoarea Cincizecimii, nu ne vom referi în amănunt la cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi, adică la Duhul Sfânt, ci vom sublinia doar acele fapte și acele învățături ale Sfintei Scripturi și ale Sfinților Părinți care se referă la Hristos. Prin urmare, vom pune mai mult accentul pe faptele hristologice care au legătură cu Duhul Sfânt. Dar pentru că nu există hristologie în afara triadologiei, trebuie să ne referim și la dogma legată de taina Sfintei Treimi.

Sărbătoarea Cincizecimii a fost inclusă între cele douăsprezece mari praznice împărătești ale Bisericii pentru că este ultima sărbătoare a sfintei iconomii. Întruparea lui Hristos a avut drept scop biruința asupra morții și venirea Preasfântului Duh în inimile oamenilor. De altfel, se cunoaște faptul că scopul vieții bisericești și duhovnicești este de a ne face mădulare ale Trupului lui Hristos și de a lua Duh Sfânt. Acestea două sunt indisolubil legate între ele.

Cuviosul imnograf spune că Cincizecimea este ultima sărbătoare din cele care se referă la reînnoirea omului: „Praznicul cel după praznice și cel mai din urmă să-l prăznuim noi, credincioșii, în chip luminat; aceasta este Cincizecimea, plinirea făgăduinței și a

sorocului". Astfel, dacă Bunavestire a Maicii Domnului este începutul sfintei economii și al întrupării Cuvântului, ziua Cincizecimii este punctul final, pentru că atunci omul s-a făcut prin Duhul Sfânt mădular al Trupului înviat al lui Hristos.

Acestea sunt coordonatele între care se încadrează Cincizecimea, alături de toate celelalte fapte legate de Duhul Sfânt și de Hristos, pentru că nu putem concepe hristologia în afara pnevmatologiei (*învățăături despre Duhul Sfânt*), și nici pnevmatologia în afara hristologiei.

1

Pogorârea Sfântului Duh s-a făcut în zi de duminică. Din acest fapt înțelegem importanța duminicii, pentru că cele mai mari evenimente împărătești au avut loc în această zi. După cum spune Sfântul Nicodim Aghioritul, în prima zi, adică duminica, a început zidirea lumii, pentru că atunci a fost creată lumina. De asemenea, în zi de duminică a început reînnoirea creației, prin Învierea lui Hristos, și tot în zi de duminică s-a desăvârșit reînnoirea creației prin pogorârea Duhului Sfânt. Crearea lumii s-a făcut de către Tatăl împreună cu Fiul și cu Duhul Sfânt, reînnoirea s-a făcut de către Fiul, prin bunăvoința Tatălui și prin participarea Sfântului Duh, iar desăvârșirea zidirii s-a făcut de către Duhul Sfânt, Care purcede din Tatăl și este trimis prin Fiul.

Desigur, spunând aceste lucruri, scoatem mai întâi în prim plan Persoana care a zidit lumea, apoi pe cea care a fost în centrul reînnoirii creației și, în fine, pe cea care a desăvârșit-o. Dar, așa cum am învățat și cum credem, lucrarea Dumnezeuului Treimic este comună și în nici într-un caz nu putem să despărțim sau să izolăm vreuna dintre Persoanele Sfintei Treimi.

Cincizecimea creștină, prin care sărbătorim pogorârea Sfântului Duh, coincide cu Cincizecimea iudaică. Cu alte cuvinte, Duhul Sfânt S-a pogorât asupra Apostolilor și i-a făcut pe aceștia mădulare ale Trupului înviat al lui Hristos în ziua în care iudeii sărbătoreau Cincizecimea.

Pentru iudei, Cincizecimea era a doua sărbătoare ca importanță după Paște. Potrivit tradiției, prin ea se rememora primirea Legii lui Dumnezeu de către Moise pe muntele Sinai. La patruzeci de zile de la prima sărbătorire a Paștelui, Moise a urcat pe muntele Sinai unde a primit Legea de la Dumnezeu. În paralel însă, Cincizecimea iudaică era și expresia recunoștinței iudeilor pentru roadele pământului. Deoarece coincidea cu perioada strângerii recoltei, ea se numea și *sărbătoarea secerișului*, iar iudeii aduceau la templu prinosul lor de roade. În plus, Cincizecimea, care era sărbătorită de israeliteni cu multă strălucire, mai purta numele de sărbătoare a săptămânilor (vezi leșirea 34, 22; Leviticul 23, 15-17; Numerii 28, 26-31; Deuteronomul 16, 9-10).

Această scurtă referire la Cincizecimea iudaică arată că ea era preînchipuirea Cincizecimii din Noul Testament. Dacă în ziua Cincizecimii iudaice, Moise a primit Legea Vechiului Testament, în ziua Cincizecimii creștine, ucenicii au luat Duh Sfânt, prin Care au trăit Legea Noului Testament, adică Legea sfântului har. Dacă în Vechiul Testament, Cuvântul neîntrupat a dat Legea pe Sinai, în Noul Testament, Cuvântul întrupat și înviat L-a trimis pe Duhul Sfânt la ucenicii care se găseau în încăperea de sus [a casei „unde se adunau de obicei”] ca să îi facă pe ei mădulare ale Trupului lui Hristos. Dacă la Cincizecimea Vechiului Testament se aducea prinos din roadele pământului, la Cincizecimea Noului Testament s-a adus prinos de roade duhovnicești, din recolta pe care a făcut-o Hristos. Cu alte cuvinte, Apostolii s-au oferit pe ei înșiși lui Dumnezeu.

Există, desigur, o mare diferență între revelarea lui Dumnezeu de pe Muntele Sinai și revelarea din „încăperea de sus” din Ierusalim. Muntele Sinai *fumega tot, că Se pogorâse Dumnezeu pe el în foc; și se ridica de pe el fum, ca fumul dintr-un cuptor, și tot muntele se cutremura puternic* (leșirea 19, 18). Dumnezeu poruncise ca nimeni să nu se apropie de munte pentru ca să nu moară: *tot cel ce se va atinge de munte va muri* (leșirea 19, 12). Însă, în ziua pogorârii Sfântului Duh asupra ucenicilor, lucrurile au fost diferite. Ucenicii s-au umplut de bucurie și s-au transformat. Din șovăielnici cum erau, ei s-au făcut oameni de neclintit, iar din muritori, au devenit dumnezei după har.

Diferența dintre Sinai și casa din Ierusalim se vede și din comparația între Legea Vechiului Testament și cea a Noului

Testament. Prima lege a fost scrisă pe table de piatră, însă acum, legea este scrisă în inimile Apostolilor. Sfântul Apostol Pavel spune: *sunteți scrisoare a lui Hristos, slujită de noi, scrisă nu cu cerneală, ci cu Duhul Dumnezeuului celui viu, nu pe table de piatră, ci pe tablele de carne ale inimii* (II Cor. 3, 3). Așa cum consemnează Apostolul Pavel, prin pogorârea Duhului Sfânt s-a împlinit proorocia Profetului Ieremia: *Pune-voi legile Mele în cugetul lor și în inima lor le voi scrie, și voi fi lor Dumnezeu și ei vor fi poporul Meu* (Evrei 8, 10).

2

Sărbătoarea Cincizecimii este sărbătoarea Sfintei Treimi, deoarece, prin pogorârea Duhului Sfânt, ne încredințăm de faptul că Dumnezeu este Treimic. Și anterior, atât din Vechiul Testament, deși mai vag, cât și din învățătura lui Hristos, oamenii au aflat că Dumnezeu este Treimic, dar încredințarea în legătură cu cele trei ipostasuri ale lui Dumnezeu s-a făcut în ziua Cincizecimii. Astfel, Cincizecimea este sărbătoarea teologiei ortodoxe.

Vorbind în termeni ortodocși, spunem că învățătura despre Dumnezeu (*teologia*¹⁰⁹) este diferită de învățătura despre întrupare (iconomia). În ziua Cincizecimii însă, teologhim despre iconomie și aflăm că Dumnezeu este Treimic: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. În acord cu învățătura ortodoxă revelată, Tatăl este fără de început, necauzat și nenăscut, adică existența Sa nu este cauzată de ceva anume, Fiul S-a născut din Tatăl, iar Duhul Sfânt purcede din Tatăl. Cuvintele *nenăscut, naștere, purcedere* ne-au fost dezvăluite de Hristos și nu putem să le înțelegem prin rațiune, ele rămânând o taină. Cert este că Fiul și Duhul Sfânt provin din Tatăl în chip diferit, adică au trăsături ipostatice și moduri de existență diferite, dar au aceeași ființă cu Tatăl.

În ciuda faptului că Tatăl este născător și purcezător, iar Fiul este născut și Duhul Sfânt este purces, Ei au aceeași ființă (substanță) și aceeași slavă (energie). Toate cele trei Persoane ale Sfintei Treimi sunt de o ființă, de o slavă, de o putere și nimeni nu este mai mare

¹⁰⁹ În limba greacă: *theologia* (θεολογία). Cuvântul *teologie* provine din *Theos* (Dumnezeu) și *logos* (cuvânt, învățătură).

decât celălalt, adică Fiul și Duhul Sfânt nu sunt de o mai mică importanță decât Tatăl. Atunci când vorbim despre prima, a doua sau a treia Persoană a Sfintei Treimi, nu facem o ierarhie după însemnătate, după superioritate sau după putere, ci ne referim la modul lor de existență (Sfântul Vasile cel Mare). În fine, trebuie să spunem că logica omului, dar și cuvintele și înțelesurile omenești sunt neputincioase să redea taina Dumnezeuului Treimic.

Sfinții Părinți au trăit această taină prin experiență revelatoare, atât cât le-a fost lor cu putință. Sfântul Grigorie Teologul vorbește despre trei lumini care l-au înconjurat în timpul revelației pe care a avut-o. El scrie: „Nu am apucat să înțeleg ce se întâmpla, și trei lumini m-au înconjurat. Nu am ajuns să înțeleg cele trei lumini, și am fost readus în fire”.

Taina Sfintei Treimi ne-a fost dezvăluită de Însuși Hristos, Care, vorbind ucenicilor Săi, le-a spus că Duhul Sfânt purcede din Tatăl și este transmis prin El Însuși (cf. Ioan 15, 26). Aceasta înseamnă că Fiul lui Dumnezeu nu ia parte la purcederea Duhului Sfânt, ci participă numai la trimiterea Sa înspre lume, iar această trimitere este tocmai arătarea Duhului în lucrare. Astfel, după cum explică Sfântul Grigorie Palama, Sfântul Duh purcede din Tatăl, putând spune că vine de la Fiul numai din punctul de vedere al lucrării și al arătării Sale în lume, nu din punctul de vedere al existenței ființei Sale. Existența Duhului Sfânt este altceva față de arătarea Sa prin lucrare.

Tatăl este suficient Lui Însuși și naște înainte de veacuri și pentru vecie Dumnezeu egal cu Sine, adică pe Fiul, și purcede Dumnezeu egal, adică pe Duhul Sfânt, fără ca Dumnezeuirea să Se despartă prin separarea Persoanelor, Ea rămânând unită neamestecat în cele trei Persoane ale Sfintei Treimi. Faptul că Fiul S-a născut din Tatăl nu înseamnă că este ulterior ca existență Părintelui Său, pentru că nu a trecut un anumit interval de timp între nenașterea Tatălui și nașterea Fiului sau purcederea Sfântului Duh. Cele trei Persoane ale Sfintei Treimi sunt veșnice, fără de început, de același rang și de aceeași cinste (Leon Înțeleptul).

Zidirea și rezidirea lumii au fost făcute prin lucrarea comună a Dumnezeuului Treimic. Tocmai acest adevăr teologic ne îndemnă să spunem că lucrarea lui Hristos nu este diferită de cea a Duhului Sfânt. Subliniem acest lucru deoarece există marele pericol de a vorbi despre iconomia lui Hristos ca și cum ea ar fi fără legătură cu cea a Duhului Sfânt, și despre iconomia Duhului Sfânt ca fiind o economie fără legătură și separată de cea a lui Hristos.

Dumnezeu Cuvântul S-a făcut om prin bunăvoința Tatălui și prin participarea Duhului Sfânt. Hristos a fost zămislit în pântecul Născătoarei de Dumnezeu *de la Duhul Sfânt*. Mai apoi, după Învierea Sa și, desigur, în ziua Cincizecimii, Hristos a trimis Duhul Sfânt, pentru că Duhul Sfânt Se transmite prin Hristos. Iar când Duhul a venit la Apostoli, Hristos a luat chip în inima lor, adică aceștia au fost făcuți mădulari ale Trupului înviat al lui Hristos. Din aceste motive nu putem vorbi despre existența vreunei diferențe între lucrarea Fiului și cea a Duhului Sfânt.

Acest lucru reiese limpede din Sfânta Scriptură. În timpul vieții Sale, Hristos a tămăduit și a curățit inimile Apostolilor prin învățătura Sa, prin descoperirea tainelor Sale și prin minunile pe care le-a săvârșit, iar la sfârșit, a spus: *Acum voi sunteți curați, pentru cuvântul pe care vi l-am spus* (Ioan 15, 3). Cu un alt prilej, a spus că cine îl iubește și păzește cuvântul Său, pe acela îl va iubi și Tatăl Său și, drept urmare: *Noi vom veni la el și ne vom face locaș la el* (Ioan 14, 23).

Faptul că Tatăl și Fiul vor locui în inima curățită și sfințită a omului nu înseamnă că Duhul Sfânt va lipsi sau că El este străin de lucrarea de sfințire, deoarece, într-un alt loc, Hristos a făgăduit ucenicilor că le va trimite Duhul Sfânt Care purcede de la Tatăl și Care *rămâne la voi și în voi va fi* (Ioan 14, 17). Drept aceea, omul care primește harul Dumnezeuului Treimic se face mădular al Trupului înviat al lui Hristos, sălaș al lui Dumnezeu Tatăl și templu al Duhului Sfânt, adică vas al Dumnezeuului Treimic.

Într-un tropar din canonul iambic al sărbătorii Cincizecimii, Sfântul Ioan Damaschin folosește exprimarea „Sfântul Duh este

semnul lui Dumnezeu Cuvântul Care S-a născut din Tatăl". Duhul Sfânt este numit semn al Cuvântului deoarece El Îl vedește pe Dumnezeu Cuvântul, căci „fără Duhul Sfânt, Fiul Unul-Născut nu poate fi cugetat” (Sfântul Grigorie al Nisei). De altfel, Sfântul Apostol Pavel spune că *nimeni nu poate să zică „Domn este Iisus” decât în Duhul Sfânt* (I Cor. 12, 3). De asemenea, Duhul Sfânt este numit semnul Cuvântului pentru că El i-a învățat pe ucenici în același fel în care i-a învățat și Hristos și le-a adus aminte ceea ce Însuși Hristos le-a spus. De aceea, Duhul Sfânt S-a făcut semn, adică prin El s-a arătat că Hristos este cu adevărat Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu și că Fiul este de o ființă și de o cinste cu Duhul Sfânt (Sfântul Nicodim Aghioritul).

Prin întruparea Sa, Fiul lui Dumnezeu L-a slăvit pe Tatăl. În ziua Cincizecimii, Duhul Sfânt S-a pogorât asupra Apostolilor, slăvind-L astfel pe Fiul (Leon Înțeleptul). Așadar, putem spune că Tatăl L-a slăvit pe Fiul, numindu-L *Fiu iubit*; Fiul S-a slăvit prin câte a săvârșit cu lucrarea Duhului Sfânt; Fiul L-a slăvit pe Tatăl prin întreaga lucrare de mântuire a neamului omenesc; în același timp, Fiul L-a slăvit pe Duhul Sfânt pentru că L-a descoperit ucenicilor; Duhul Sfânt, Care are în Biserică o lucrare bogată, Îl slăvește pe Tatăl din Care purcede, dar și pe Fiul, pentru că cei care iau Duh Sfânt se fac copii ai lui Dumnezeu și mădulare ale Trupului lui Hristos.

Din toate acestea, vedem că lucrarea Fiului nu este diferită de cea a Duhului Sfânt. Mântuirea omului este lucrarea comună a Dumnezeului Treimic. Această temă deosebit de importantă, care dezvoltă un mare adevăr teologic, va fi mai bine analizată în cele ce urmează.

4

Duhului Sfânt l-au fost date multe nume. Unul dintre acestea, care înfățișează lucrarea săvârșită în Biserică, dar și în viața oamenilor, este *Mângâietor*. Însuși Hristos L-a numit astfel pe Duhul Sfânt atunci când le-a vorbit ucenicilor, cu puțină vreme înainte de Patima Sa: *Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mângâietor vă va da vouă ca să fie cu voi în veac, Duhul Adevărului* (Ioan 14, 16-17). Ceva mai târziu, Duhul Sfânt este caracterizat de Hristos ca fiind Mângâietorul Care îi

va învăța pe ucenici și Care le va reaminti cele spuse de El Însuși în timpul vieții Sale. *Dar Mângâietorul, Duhul Sfânt, pe Care Tatăl Îl va trimite întru numele Meu, Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu* (Ioan 14, 26). Având încredințarea că Duhul Sfânt este Mângâietorul, ne rugăm acestuia: „Împărate ceresc, Mângâietorule, Duhul adevărului...”

Duhul Sfânt Se numește Mângâietor deoarece îl mângâie pe omul care se luptă împotriva păcatului și care se străduiește să păzească toate poruncile lui Hristos. Lupta este dură pentru că este dusă împotriva duhurilor viclene. În această luptă, Duhul Sfânt este mângâietor. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că Duhul Sfânt Se numește *paraklitos*¹¹⁰ (*mângâietor*) de la *parakalin*¹¹¹ (*a încuraja, a sfătui, a mângâia, a apăra*). Și, pentru că „a-i încuraja” și „a-i sfătui” pe oameni sunt trăsături definitorii ale lui Dumnezeu, numindu-L astfel pe Duhul Sfânt, Hristos Îl caracterizează pe Acesta ca fiind Dumnezeu.

Important pentru studiul hristologic pe care îl facem aici este că Însuși Hristos Îl numește pe Duhul Sfânt *Mângâietor*, dar și faptul că, în același timp, El spune că Duhul Sfânt este *alt Mângâietor*. Dacă Duhul Sfânt este alt Mângâietor, înseamnă că și Hristos este un Mângâietor Care îi ajută pe oameni. Într-una din epistolele sale sobornicești, Sfântul Evanghelist Ioan recomandă creștinilor să nu păcătuiască. În continuare, el spune că, și dacă vor păcătui, să nu deznădăjduiască, pentru că „avem *mijlocitor*”¹¹² către Tatăl, pe Iisus Hristos cel drept”¹¹³. Așadar, Hristos și Duhul Sfânt sunt cei doi Mângâietori ai lumii. Desigur, și Dumnezeu Tatăl este Mângâietor al oamenilor, pentru că mângâierea și ajutorul reprezintă lucrarea comună a Dumnezeului Treimic.

Exprimarea *alt Mângâietor* arată că Hristos și Duhul Sfânt sunt ipostasuri diferite. Tâlcuind cuvintele *alt Mângâietor*, Sfântul Grigorie

¹¹⁰ În limba greacă: παρακλητος.

¹¹¹ În limba greacă: παρακαλεῖν.

¹¹² În Biblia grecească, în acest loc se folosește cuvântul *paraklitos*, care în mod obișnuit este tradus în limba română prin *Mângâietor*. Așadar, traducerea literală a textului grecesc ar fi „avem *Mângâietor* către Tatăl”. Varianta „avem *mijlocitor* către Tatăl”, așa cum apare ea în Biblia românească, este cea corectă din punct de vedere semantic, dar acolo unde se folosește cuvântul *mijlocitor* trebuie să înțelegem că este vorba de fapt despre *Mângâietor*.

¹¹³ | Ioan 2, 1.

Teologul spune că acestea arată „împreună-împărăția” și ființa comună a celor două ipostasuri. Faptul că Hristos spune că va trimite *alt Mângâietor* arată că și El este Mângâietor. *Acesta este altul și este la fel ca Mine*. De aici putem să înțelegem că Hristos și Duhul Sfânt sunt de aceeași cinste.

5

Duhul Sfânt este de o ființă cu Fiul și cu Tatăl, pentru că cele trei Persoane ale Sfintei Treimi au aceeași ființă sau fire și aceeași energie sau slavă. De aceea, acolo unde Se află Hristos Se află și Duhul Sfânt.

Anterior, am subliniat faptul că Persoanele Sfintei Treimi nu Se despart, iar lucrarea lor nu diferă. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că Sfântul Duh lucrează asupra tuturor oamenilor, însă în mod diferit. Pentru că toți oamenii sunt zidirea lui Dumnezeu, Duhul Sfânt acționează asupra tuturor, fără nici o excepție, cu energie pronatoare, care este energia ce ține și mișcă funcțiile lor firești. Alături de aceasta, asupra celor care se află sub Lege, Duhul Sfânt lucrează cu har care îi îndeamnă spre necălcarea poruncilor și îi luminează spre cunoașterea lui Hristos. De asemenea, pentru cei care trăiesc în Hristos, harul este înfiitor, căci aceștia se fac fii ai lui Dumnezeu prin lucrarea Duhului Sfânt. În fine, asupra celor îndumnezeiți, adică asupra celor care s-au arătat vrednici de a trăi în cetatea lui Dumnezeu și de a se face sălaș al puterii Sale îndumnezeitoare, Duhul Sfânt acționează cu har înțeleptitor. Așadar, Duhul Sfânt lucrează în toți, dar în chip diferit, în funcție de starea duhovnicească în care se găsește fiecare.

Astfel privind lucrurile, înțelegem că Duhul Sfânt lucra și asupra profeților din Vechiul Testament, pentru că aceștia prooroceau despre Cuvântul întrupat, adică despre Hristos, prin puterea și prin energia Duhului Sfânt. Din teologia ortodoxă cunoaștem foarte bine faptul că toate revelațiile lui Dumnezeu din Vechiul Testament au fost revelații ale celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi, adică ale Cuvântului neîntrupat. Însă prezența Cuvântului era se afla în legătură cu cea a Duhului Sfânt. Astfel, Duhul Sfânt a fost Acela Care L-a arătat

profeților pe Cuvântul neîntropat și prin Duhul Sfânt se descopereau cele ce aveau să fie.

Sfântul Vasile cel Mare spune că Duhul Sfânt venea în gândul profeților pentru ca aceștia să proorocească binele ce avea să fie. Un caz aparte este cel al Sfântului Ioan Înaintemergătorul, care s-a umplut de Duh Sfânt de pe vremea când era un făt de șase luni în pântecele mamei sale. După cum spune Sfântul Grigorie Palama, el a primit prin Duhul Sfânt desăvârșirea veacului ce va să fie încă din pântecele mamei sale și a teologhisit despre Hristos. În plus, după cum am văzut atunci când am vorbit despre praznicul Întâmpinării Domnului, Dreptul Simeon L-a recunoscut pe Hristos tot prin Duhul Sfânt.

Prin urmare, Duhul Sfânt a lucrat și în Vechiul Testament, însă în chip diferit de cel în care lucrează în Noul Testament și în Biserică. Așa cum am spus și mai înainte, în Vechiul Testament Duhul Sfânt atrăgea atenția proorocilor despre călcarea poruncilor și le dezvăluia venirea lui Hristos, în vreme ce în Noul Testament El îi face pe oameni fii ai lui Dumnezeu și mădulare ale Trupului lui Hristos și îi îndreaptă spre îndumnezeire.

6

Întroparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, ca de altfel, întreaga lucrare a sfintei iconomii, nu s-a făcut fără Duhul Sfânt. Sfântul Vasile cel Mare este foarte expresiv în acest sens. El spune că Duhul Sfânt a anunțat și a dezvăluit sosirea lui Hristos în lume. Duhul Sfânt nu a fost despărțit de Hristos nici atunci când Acesta din urmă Se afla în lume cu trupul. De asemenea, lucrările puterii și vindecările se fac tot prin lucrarea Duhului Sfânt, demonii sunt alungați de oameni prin Duhul lui Dumnezeu, diavolul este stârpit de acolo unde Se află Duhul Sfânt, iar iertarea păcatelor și învierea morților se fac tot prin lucrarea celei de-a treia Persoane a Sfintei Treimi.

Dacă Duhul Sfânt lucra în profeții și în dreptii Vechiului Testament, vorbindu-le și dezvăluindu-le pe Hristos, cu atât mai mult a lucrat asupra Apostolilor și a ucenicilor Mântuitorului. Pentru că Duhul Sfânt acționează după starea duhovnicească a omului și la timpul potrivit, asupra ucenicilor a lucrat în trei chipuri, corespunzător cu trei

intervale de timp diferite. Astfel, înainte ca Hristos să Se slăvească prin Patimă, adică înainte de Patimi și de Răstignirea pe Cruce, Duhul Sfânt lucra „slab”, după Învierea lui Hristos lucra „cu mai multă putere”, iar după Înălțarea lui Hristos la ceruri lucra „desăvârșit” (Sfântul Grigorie Teologul). Trebuie să mai adăugăm faptul că Sfântul Duh nu Se desăvârșește pe Sine, pentru că este desăvârșit, ci îi desăvârșește și îi sfințește pe oameni. Duhul Sfânt este „Cel care desăvârșește, nu Cel care Se desăvârșește” (Sfântul Grigorie Teologul). Așadar, El i-a desăvârșit și i-a împlinit pe Apostolii care erau nedesăvârșiți.

Fiul lui Dumnezeu neînrupat a spus prin Profetul loil: *Dar după aceea, vărsa-voi Duhul Meu peste tot trupul, și fiii și fiicele voastre vor profeti, bătrânii voștri visuri vor visa* (loil 3, 1). Fără îndoială, aici se vorbește despre venirea Duhului Sfânt din ziua Cincizecimii și despre dăruirea harului proorocirii. După spusele Sfântului Chiril al Alexandriei, profeția aceasta se referă la cele ce s-au petrecut în ziua Cincizecimii, pentru că atunci, ucenicii vorbeau proorocind, adică propovăduiau tainele lui Hristos care au fost profetite în Vechiul Testament. Prin puterea Sfântului Duh, ucenicii au înțeles în acel ceas toate proorociile din Vechiul Testament despre Persoana lui Hristos. Așadar, ei s-au desăvârșit în cunoștință prin revelație.

Astfel, prin puterea și prin energia Duhului Sfânt, firea omenească a revenit la starea de la începuturile ei, pentru că a dobândit harul proorocirii, așa cum avea Adam în Rai (Sfântul Nicodim Aghioritul). Cu adevărat, văzând viața lui Adam din Rai de dinainte de cădere, ne dăm seama că el avea gând curat și că profetea. Dumnezeu a făcut-o pe Eva din coasta lui Adam pe când el dormea, însă atunci când s-a trezit din somn și a văzut-o pe Eva, Adam s-a luminat prin puterea Duhului Sfânt și a cunoscut că ea s-a născut din trupul său: *lată, aceasta-i os din oasele mele și carne din carnea mea* (Facerea 2, 23).

Aceasta înseamnă că toți cei care primesc Duh Sfânt și sunt membri ai Bisericii nu numai că sunt readuși la starea anterioară, în care se găsea Adam, dar urcă și mai sus, pentru că se unesc cu Hristos. Așa cum vedem din viețile sfinților, cel care are Duh Sfânt se face prooroc, adică dobândește har de profet, văzând și trăind împărăția lui Dumnezeu și cunoscând tainele lui Hristos. Prin puterea și prin harul Duhului Sfânt, darul de a prooroci devine starea firească a

omului. Rugăciunea minții este o dovadă a acestui har și a lucrării Sfântului Duh.

7

Din eclesiologie se vedește modul în care Duhul Sfânt lucra atât în Vechiul, cât și în Noul Testament. Studiind această temă, putem observa anumite aspecte importante care arată legătura strânsă dintre hristologie și pnevmatologie.

După spusele Sfinților Părinți, Biserica a existat și înainte de întruparea lui Hristos, fiindcă începuturile sale au fost legate de crearea îngerilor și a omului. Căderea lui Adam a însemnat și căderea Bisericii; totuși ea a dăinuit în persoana profeților și, în general, a bărbaților drepti din Vechiul Testament. În ciuda faptului că Biserica nu încetase să existe, stăpânirea morții era puternică și de aceea, chiar dacă dreptii din Vechiul Testament ajungeau la îndumnezeire și îl cunoșteau pe Cuvântul neîntrupat (Sfântul Ioan Gură de Aur), întinericul rămânea deasupra lor și ei coborau în Iad.

Prin întruparea Sa, care a fost lucrată prin Duhul Sfânt, Hristos a luat „trupul Bisericii” (Sfântul Ioan Gură de Aur), adică a luat firea omenească curată și neîntinată, pe care a unit-o cu Dumnezeirea în ipostasul Său. În acest fel, Biserica a dobândit Cap și s-a făcut ea însăși Trup al lui Hristos. Clement Romanul spune că la început Biserica era duhovnicească, ea fiind creată o dată cu apariția îngerilor, iar mai târziu, prin întruparea Cuvântului, „ea s-a arătat în Trupul lui Hristos”, adică a devenit Trupul lui Hristos. De asemenea, fiindcă întruparea lui Dumnezeu Cuvântul a fost lucrarea Duhului Sfânt, tot ceea ce are loc în Biserică se face și prin lucrarea Duhului Sfânt, fapt pentru care Cincizecimea este strâns legată de eclesiologie.

Hristos a spus cândva Apostolului Petru: *tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui* (Matei 16, 18). Această zidire a Bisericii s-a împlinit prin moartea lui Hristos pe Cruce și prin pogorârea Sa la Iad. Sufletul lui Hristos a coborât la Iad împreună cu Dumnezeirea, iar trupul Său, împreună cu Dumnezeirea, a rămas în mormânt. În acest fel, puterea Iadului și a

mortii a fost biruită și, din acel moment, moartea a încetat să mai stăpânească asupra Bisericii, care este acum Trupul lui Hristos.

Putem spune că Biserica a fost zidită în ziua Cincizecimii în sensul că, în acea zi, Apostolii s-au făcut mădule ale Trupului lui Hristos. Dacă până atunci Sfinții Apostoli erau în comuniune cu Hristos, după aceea, prin puterea și prin harul Duhului Sfânt, ei s-au făcut mădule ale Trupului lui Hristos. Mai înainte Biserica avea numai duh, acum însă ea are și trup. Sfinții, adică cei îndumnezeiți, nu au legătură și comuniune numai cu Dumnezeu Cuvântul neîntrupat, ci și cu Dumnezeu Cuvântul întrupat, adică cu Dumnezeul-Om Hristos. Învățătura care spune că Biserica este Trupul lui Hristos, iar sfinții sunt mădulele Trupului lui Hristos, este dezvoltată și de Sfântul Apostol Pavel (I Cor. 12, 1-31). Biserica nu este o organizație religioasă, ci este însuși Trupul lui Hristos. În plus, diferența dintre darurile pe care le avem¹¹⁴ vine din lucrarea Duhului Sfânt. În concluzie, Apostolul Pavel spune: *voi sunteți trupul lui Hristos și mădule fiecare în parte* (I Cor. 12, 27).

Trebuie să mai adăugăm faptul că în învățătura Sfinților Părinți putem distinge două adevăruri care arată că lucrarea Persoanelor Sfintei Treimi este comună, și anume: creștinii sunt mădule ale Trupului lui Hristos (cf. I Cor. 12, 27), dar în același timp, ei sunt și temple ale Duhului Sfânt (cf. I Cor. 6, 19). Cele două adevăruri nu se contrazic.

8

Duhul Sfânt a pogorât în ziua Cincizecimii. Acest lucru nu înseamnă că mai înainte El nu era prezent pe pământ și la oameni, ci arată că Duhul Sfânt lucrează în chip diferit, așa cum am văzut și anterior. Putem înfățișa aici două aspecte care rezultă din tâlcuirea pogorării Duhului Sfânt și a lucrării Sale diferite asupra oamenilor.

P r i m u l aspect este că, în ziua Cincizecimii, Apostolii au înțeles că Duhul Sfânt nu este o energie a lui Dumnezeu, ci un ipostas

¹¹⁴ Aici se face o paralelă între diferența dintre darurile pe care le au oamenii și diferența firească dintre mădulele aceluiași trup, având în vedere faptul că oamenii sunt mădule ale Trupului lui Hristos. Vezi I Cor. 12.

aparte. Sfântul Duh, Care în Vechiul Testament Se arăta discret, în chipul unei suflări de vânt, ca un sunet, ca o boare sau ca inspirație pentru profeți, în ziua Cincizecimii Se arată „ca având ipostas propriu”. Așadar, atunci când s-a încheiat lucrarea de revelare a ipostasului lui Hristos, a început lucrarea de revelare a ipostasului Duhului Sfânt (Sfântul Grigorie Palama).

Cel de-al d o i l e a aspect care rezultă din interpretarea pogorării Duhului Sfânt în ziua Cincizecimii este că Duhul Sfânt i-a făcut pe ucenici mădulare ale Trupului lui Hristos și le-a dat puterea de a lua parte la biruința lui Hristos asupra morții.

Pentru a tâlcui aspectele legate de pogorârea Duhului Sfânt, Sfântul Nicodim Aghioritul folosește fragmente din scrierile Cuviosului Nichita Stithatul și ale Sfântului Vasile cel Mare, potrivit cărora Duhul Sfânt nu S-a pogorât ca un rob, ci în chip împărătesc și de sine stăpător. Hristos S-a întrupat prin voia Sa, pentru că nu a fost silit de nimeni; în același fel, Duhul Sfânt i-a făcut pe ucenici mădulare ale Trupului lui Hristos prin voia Sa liberă. De altfel, voia Tatălui este și voia Fiului și a Duhului Sfânt și invers. Energia și voirea Dumnezeuului Treimic sunt comune.

De la sine puterea (libertatea) are însemnătate diferită, după cum se referă la Dumnezeu, la îngeri sau la oameni. Spunem că Dumnezeu este liber, „atotstăpânitor, atoatevăzător, mai presus de ființă, dar, mai presus de toate, este Dumnezeu de sine stăpător”. Dumnezeu nu poate fi însă cuprins în înțelesuri omenești. Îngeri sunt liberi, firește, și își folosesc libertatea neîmpiedicat, adică împlinesc imediat ceea ce vor, pentru că nu au obstacole în această împlinire, neoprindu-i nici trupul și nici vreo altă forță contrară. Și oamenii sunt de sine stăpători, adică liberi, dar libertatea lor este trunchiată de faptul că nu pot împlini cu ușurință ceea ce doresc. Acest lucru este cauzat de atacul diavolului, de îngreuierea trupului și de patimile în fața cărora omul s-a supus prin propria sa voință. Tocmai de aceea voința și libertatea trebuie să li fie întărite de Dumnezeu. În Vechiul Testament este scris: *dobândește har de la Domnul*¹¹⁵ (Pilde 8, 35). Iar Apostolul Pavel spune: *Căci Dumnezeu este Cel ce lucrează în voi și ca să vă voiți și ca să săvârșiți, după a Lui bunăvoință* (Filip. 2, 13) .

¹¹⁵ În Septuaginta: „dobândește voință de la Domnul”.

Aceasta înseamnă că pogorârea Duhului Sfânt în inimile Apostolilor – ca și lucrarea pe care El o săvârșește în inimile oamenilor – își are izvorul în propria voință a celei de-a treia Persoane a Sfintei Treimi. În nici un caz Duhul Sfânt nu săvârșește această lucrare ca un slujitor. Trebuie însă ca oamenii să răspundă la lucrarea Duhului Sfânt prin propria lor voință, pentru că Dumnezeu nu le încalcă libertatea. Dar voința și libertatea trebuie să le fie întărite de Dumnezeu, pentru că, în stare de cădere, omul este o ființă subjugată care are libertatea limitată.

De menționat este faptul că, atunci când vorbim despre pogorârea Duhului Sfânt din ziua Cincizecimii, prin aceasta nu înțelegem că pogorârea ar fi o întrupare a Duhului Sfânt, pentru că numai Dumnezeu Cuvântul S-a întrupat. Pogorârea a însemnat arătarea în lume a Duhului Sfânt în ipostas. Prin această arătare i-a transformat pe ucenici și i-a făcut din oameni muritori mădulari vii ale Trupului lui Hristos.

9

Prin sfântul Botez omul devine membru al Bisericii și mădular al Trupului lui Hristos. Apostolii au primit botezul în ziua Cincizecimii, deoarece, practic, atunci a fost ziua în care ei s-au făcut mădulari ale Trupului lui Hristos. Așadar, Hristos nu a fost un simplu învățător, ci adevăratul Cap al ucenicilor Săi.

Hristos le-a spus ucenicilor imediat după Înviere: *Ioan a botezat cu apă, iar voi veți fi botezați cu Duhul Sfânt nu mult după aceste zile* (Fapte 1, 5). Duhul Sfânt i-a botezat pe ucenici în ceasul în care S-a pogorât asupra lor, iar întreaga casă unde se aflau aceștia în așteptarea făgăduinței Tatălui s-a umplut de Duh Sfânt și s-a făcut cristelniță duhovnicească (Sfântul Grigorie Palama). Prezența Duhului Sfânt în acea casă a fost însoțită de un vuiet. Sfântul Evanghelist Luca scrie: *Și din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vânt ce vine repede, și a umplut toată casa unde ședeau ei* (Fapte 2, 2). Acest vânt care a venit repede a fost preînchipuit și propovăduit de multe ori în Vechiul Testament. Este vuietul despre care mama

Profetului Samuel a spus: „Domnul din înălțimea cerului va tuna”¹¹⁶. Acest vuiet a fost închipuit și de vedenia Profetului Ilie, căruia Dumnezeu i s-a arătat sub forma unei adieri de vânt lin¹¹⁷. O asemenea preînchipuire a fost și glasul cu care Hristos a strigat: *Dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea*¹¹⁸, pentru că vocea Sa puternică propovăduia Duhul Sfânt, pe Care urmau să Îl primească toți cei ce aveau să creadă în El. De asemenea, același înțeles l-a avut și faptul că, după Înviere, Hristos a suflat asupra ucenicilor Săi, dându-le Duh Sfânt pentru ca să ierte păcatele.

Apariția Duhului Sfânt ca o suflare de vânt ce vine repede simbolizează faptul că Duhul Sfânt le biruiește pe toate, calcă peste zidurile celui viclean și zdrobește orice așezare și orice întăritură a vrăjmașului. În același timp, El îi smerește pe cei mândri, îi înalță pe cei smeriți cu inima, le leagă pe cele dezlegate prin viclenie, rupe legăturile păcatelor și le slobozește pe cele robite (Sfântul Grigorie Palama). Prin puterea Duhului Sfânt, omul poate să se facă mădular viu al Bisericii, să biruiască toate puterile vrăjmașului și să se izbăvească de moarte.

10

Felul în care Duhul Sfânt S-a descoperit pe Sine în ziua Cincizecimii arată faptul că lucrarea lui Hristos nu este diferită de cea a Duhului Sfânt și invers. Sfântul Evanghelist Luca, cel care a scris Faptele Apostolilor, spune: *Și li s-au arătat, împărțite, limbi ca de foc și au șezut pe fiecare dintre ei și s-au umplut toți de Duhul Sfânt* (Fapte 2, 3-4).

Tâlcuind acest fragment, Sfântul Grigorie Palama face observații de o înaltă valoare teologică, pe care trebuie să le expunem aici, deoarece demonstrează faptul că Fiul și Sfântul Duh sunt de o cinste și de o slavă.

În primul rând, Duhul Sfânt Și-a făcut apariția sub forma limbilor pentru a arăta că are aceeași ființă cu Dumnezeu Cuvântul, fiindcă nimic nu este mai legat de cuvânt decât limba. Astfel, s-a vădit că

¹¹⁶ I Regi 2, 10.

¹¹⁷ III Regi 19, 11-12.

¹¹⁸ Ioan 7, 37.

Duhul Sfânt nu are o lucrare diferită de cea a lui Dumnezeu Cuvântul. În același timp, Duhul Sfânt a apărut în chip simțit, sub forma limbilor, pentru ca să arate că învățătorul adevărului are nevoie de limbă cu har.

Limbile sub forma cărora S-a arătat Duhul Sfânt erau de foc, lucru care are o mare însemnătate. Focul vădește faptul că Duhul Sfânt este de aceeași ființă cu Tatăl și cu Fiul, deoarece Dumnezeu este *foc mistuitor*. Așadar, Duhul Sfânt are aceeași fire și aceeași lucrare cu Tatăl și cu Fiul. În plus, limbile de foc arată chipul îndoit al felului în care lucrează propovăduirea Apostolilor, pentru că focul luminează, dar și arde, în același fel în care învățătura transmisă prin Hristos îi luminează pe cei care se supun și îi blestemă pe cei care nu cred. Desigur, focul în chipul căruia Și-a făcut apariția Duhul Sfânt nu era un foc zidit, ci unul nezidit. De aceea, Sfântul Evanghelist nu a spus *limbi de foc*, ci *limbi ca de foc*.

Limbile de foc s-au împărțit și au șezut pe capetele Apostolilor. Acest lucru este important, pentru că vrea să arate că numai Hristos are întreaga putere și întreaga energie sfântă, pentru că El este de aceeași ființă cu Tatăl și cu Duhul Sfânt. Harul pe care îl primesc sfinții nu este ființa, ci energia lui Dumnezeu, Care oferă fiecărui om diferite daruri. Nimeni altcineva nu are întregul har sfânt, decât numai Hristos, Care, după trup, are plinătatea harului sfânt.

Faptul că aceste limbi de foc au șezut pe capetele Apostolilor arată vrednicia lor împăratească, dar și unimea harului. Limbile de foc nu erau o energie zidită, ci energia necreată a lui Dumnezeu, și tocmai de aceea ele au șezut pe capetele Apostolilor ca semn al slavei împăratești. În același timp, chiar dacă harul – adică energia Duhului Sfânt – se desparte, el rămâne unit. Cu adevărat, harul Sfântul Duh este prezent și lucrează „împărțindu-se nedespărțit și rămânând întreg în împărțire, după chipul razelor soarelui”. Cu alte cuvinte, cu toții primim raza soarelui, adică energia soarelui, dar ea nu este despartită¹¹⁹. Atunci când omul se împărtășește cu Preacuratele Taine, cu Trupul și cu Sângele lui Hristos, nu se împărtășește numai cu o

¹¹⁹ Unimea harului rezultă din faptul că, prin despartirea lui sub forma limbilor de foc și prin șederea deasupra capetelor Apostolilor, Dumnezeu le-a dat fiecăruia dintre ei harisme diferite, prin care aceștia au ajuns să se completeze reciproc, precum piesele într-un mecanism, formând împreună o unitate, adică Trupul lui Hristos, care este Biserica.

bucată din Trupul împărătesc, ci cu întreg Trupul lui Hristos. În timpul sfintei Liturghii, preotul spune: „...se împarte Mielul lui Dumnezeu, Cel ce nu se desparte...”.

Prin urmare, energia Duhului Sfânt este aceeași cu energia Cuvântului și cu energia Tatălui, adică cu energia Dumnezeului Treimic. Mântuirea omului înseamnă împărtășirea din energiile necreate ale Sfintei Treimi.

11

Atunci când a făgăduit ucenicilor că va trimite Duhul Sfânt, Hristos le-a dat acestora o poruncă limpede: *voi însă ședeți în cetate, până ce vă veți îmbrăca cu putere de sus* (Luca 24, 49). Ucenicii au păzit această poruncă și au stat cu toții într-o casă din Ierusalim, în liniștea cugetului și în rugăciune, așteptând revărsarea darului Duhului Sfânt. De aceea, Sfântul Evanghelist Luca ne încredințează: *Și erau în toată ziua în templu, laudând și binecuvântând pe Dumnezeu* (Luca 24, 53).

În continuare, ar trebui să comentăm puțin propoziția „până ce vă veți îmbrăca cu putere de sus”, deoarece are o însemnătate destul de mare. Hristos nu a spus pur și simplu că ucenicii vor primi Duh Sfânt, ci că vor fi îmbrăcați ca într-o armură duhovnicească, pentru a putea lupta împotriva vrăjmașului. Așadar, nu este vorba numai despre o iluminare a minții, ci despre transformarea întregii ființe. Nu va mai exista nici o părțică din trup și nici o energie a sufletului care să nu fie acoperită de energia Duhului Sfânt.

Se știe faptul că, prin sfântul Botez – care este considerat o taină începătoare, deoarece prin el, ne facem mădulare ale Trupului lui Hristos și intrăm în Biserică – ne îmbrăcăm în Hristos: *câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat* (Gal. 3, 27). În același timp, însă, după făgăduința lui Hristos, ne îmbrăcăm și în Duhul Sfânt. De altfel, acesta este și scopul tainelor Botezului și a Mirungerii, care sunt legate între ele.

Îmbrăcarea creștinului în Sfântul Duh nu este exterioară sau de suprafață, ci este una interioară, după exemplul unirii fierului cu focul. Atunci când este pus în foc, fierul se încinge în întregime, nu numai într-o mică parte din el. Astfel, cei care primesc Duhul Sfânt simt cum

Acesta le umple inima, le luminează ochiul, le sfințește auzul, le liniștește gândurile și izvorăște cunoștință, umplând de înțelepciune și de har întreaga lor ființă. Același lucru s-a petrecut și cu întâiul Mucenic și Arhidiacon Ștefan, care, aflându-se în fața Sinedriului, a arătat mai întâi binecuvântarea pe care sufletul său a primit-o de la Duhul Sfânt, și abia mai apoi a dezvăluit slava chipului său¹²⁰ (Macarie Hrisochefalul). Așadar, energia Sfântului Duh sfințește, luminează și dă strălucire întregii ființe a omului.

Biserica intonează un tropar uimitor: „Pe toate le dă Duhul Sfânt: izvorăște proorocii, sfințește pe preoți, pe cei necărturari i-a învățat înțelepciune”. Toate harismele oferite membrilor Bisericii, ca de exemplu, vederea profetică, viața apostolică și sfârșitul mucenicesc, sunt dăruite de Duhul Sfânt. Aceasta înseamnă că vederea proorocilor nu este o scornire a gândirii sau a imaginației acestora, viața Apostolilor nu este o misiune creștină antropocentrică, iar mucenicia sfinților nu este o lucrare a unei voințe puternice. Toate acestea sunt daruri ale Duhului Sfânt.

Printre aceste harisme, în care se îmbracă cei care primesc darul Duhului Sfânt, se află și viața sfințitoare a acelor oameni care se luptă pentru a păzi poruncile lui Dumnezeu, atât cât le este cu putință, și pentru a trăi în curăția sufletului și a trupului, prin căsătoria după legile creștinești și prin traiul în societate sau prin slujirea păstorească a lui Hristos, cu greutățile ei, etc., toate acestea fiind așadar daruri ale Duhului Sfânt. Astfel, Duhul Sfânt „lucrează întreaga alcătuire a Bisericii”, care este Trupul lui Hristos.

12

Imediat după revărsarea Duhului Sfânt asupra lor, Apostolii s-au umplut de bucurie multă. Pentru ei, aceasta era o experiență nouă. Dacă până atunci ucenicii erau doar niște oameni buni, din acel moment ei s-au făcut mădulare ale Trupului înviat al lui Hristos.

¹²⁰ În sensul că, primind iluminarea de la Duhul Sfânt, Arhidiaconul Ștefan L-a slăvit mai întâi pe Dumnezeu, ca expresie a recunoștinței, a smereniei și a recunoașterii, iar acest lucru a fost semn de necontestat al faptului că și el primise cu adevărat darul Duhului Sfânt.

Așadar, după pogorârea Duhului Sfânt, ei nu au mai fost simpli închinători la Hristos, ci au ajuns să fie în strânsă unire cu El. Cei care îi vedeau pe Apostoli, se mirau, iar unii spuneau cu ironie *că sunt plini de must*, adică s-au îmbătat cu vin nou (Fapte 2, 13).

Venirea Duhului Sfânt în inima omului este numită de Sfinții Părinți „beție trează” (Sfântul Dionisie Areopagitul). Sfântul Isaac Sirul spune că, în asemenea cazuri, toate simțurile omului se afundă într-o „beție adâncă”. Această stare este numită beție, pentru că înseamnă o mare desfătare și o bucurie fără margini, iar beția aceasta este trează, pentru că, aflându-se în ea, omul nu își pierde nici simțurile, și nici rațiunea. Atunci când omul este cuprins de Duh Sfânt, el rămâne liber sau, pentru a ne exprima mai bine, abia atunci dobândește adevărata libertate, care nu înseamnă posibilitatea de alegere, așa cum spune filosofia etică, ci este reprezentată de voirea naturală și de biruirea morții. Sfântul Apostol Pavel scrie în acest sens: *și duhurile proorocilor se supun proorocilor* (I Cor. 14, 32). Aceasta înseamnă că nu profetul se supune harismei, ci harisma se supune profetului, adică libertatea omului nu este desființată, iar energiile intelectuale sau sufletești ale acestuia nu se suspendă.

Sfântul Nicodim Aghioritul spune că există trei feluri de beție. Prima este beția produsă de vinul material, care este o stare ce duce la multe rele. A doua este beția produsă de patimi. Despre aceasta din urmă vorbea Profetul Isaia atunci când spunea: *Vai de mândria cununii bețivilor*¹²¹ (Isaia 28, 1). În altă parte, referindu-se la Ierusalim, Isaia zicea: *ia aminte, sărmană cetate, amețită, dar nu de vin* (Isaia 51, 21). A treia este beția care vine de la Duhul Sfânt. De o asemenea beție era cuprinsă mama lui Samuel atunci când se ruga cu multă râvnă în templu, iar mintea ei era atât de lipită de rugăciune, încât preotul Eli o credea beată și a voit să o alunge. Dar ea a răspuns că nu este beată, ci își dezvăluie inima în fața Domnului (cf. I Regi 1, 14-15).

Această din urmă beție a fost trăită de Apostoli în timpul Cincizecimii. În acea zi, ei au luat Duh Sfânt, și-au deschis inimile, L-au cunoscut mai bine pe Hristos și s-au făcut mădulare ale Trupului Său. În ei au prins rădăcini un mare dor și o dragoste nesfârșită pentru

¹²¹ În Septuaginta: „Vai de bețivii fără vin”.

Hristos, iar așa cum spun Sfinții Părinți, acestea au fost exprimate prin rugăciune.

13

Așa cum am mai spus, Cincizecimea este ultima sărbătoare a sfintei iconomii. Pentru ca neamul omenesc să se mântuiască, să reajungă în starea anterioară și să urce chiar mai sus, acolo unde nu a reușit să ajungă Adam, Dumnezeu L-a trimis în lume pe iubitul Său Fiul, Cel Unul-Născut. Hristos L-a slăvit pe Tatăl și l-a dezvăluit existența, iar mai apoi, L-a trimis pe Duhul Sfânt, Care purcede din Tatăl și este transmis prin Fiul. Duhul Sfânt îi face pe oameni mădulare ale Trupului lui Hristos și îi luminează pentru ca astfel să îi poată cunoaște pe Tatăl și pe Fiul.

Prin urmare, deoarece Tatăl este Cel care îi trimite pe Fiul și pe Duhul Sfânt, ordinea sfintei iconomii și a mântuirii neamului omenesc este: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. În ceea ce privește îndumnezeirea omului, ordinea urmată este exact inversă, adică de la Duhul Sfânt, omul urcă la Fiul și, prin Fiul, îl cunoaște pe Tatăl.

Descriind drumul omului către teognosie (*cunoașterea de Dumnezeu*), Sfântul Vasile cel Mare spune că, atunci când primim darurile Duhului Sfânt, îl întâlnim mai întâi pe Cel care este trimis, adică pe Duhul Sfânt, mai apoi îl cunoaștem pe Cel care trimite, adică pe Fiul și, în continuare, ne înălțăm dorirea la Cel care este izvorul și cauza tuturor bunătăților, adică la Tatăl.

Această învățătură este întâlnită la mulți Părinți ai Bisericii. Amintim în acest sens teologia Sfântului Simeon Noul Teolog, care spune că, dacă Hristos este poarta, Duhul Sfânt este cheia porții prin care intrăm în casa Tatălui.

Din această perspectivă, deosebit de grăitoare este următoarea rugăciune adresată Duhului Sfânt: „Împărate ceresc, Mângâietorule, Duhul adevărului, Care pretutindenea ești și toate le îplinești, Vistierul bunătăților și Dătătorule de viață, vino și Te sălășluiește întru noi și ne curățește pe noi de toată întinăciunea și mântuiește, Bunule, sufletele noastre”.

Această rugăciune exprimă ordinea cunoașterii lui Dumnezeu pe care am amintit-o mai sus. Prin Duhul Sfânt, inima omului se curăță pentru ca, astfel, să-L cunoască pe Hristos și să urce la Tatăl.

Fără îndoială, așa cum am mai spus și cu alte ocazii, lucrarea Dumnezeului Treimic este unică, dar aceasta nu înseamnă că Persoanele sunt desființate, deoarece harul sfânt lucrează prin Persoane, iar în teologia ortodoxă vorbim despre Har enipostaziat și Lucrare enipostaziată. Acest lucru se observă și în timpul sfintei Liturghii. Întreaga rugăciune a jertfei este adresată Tatălui pentru ca Acesta să Îl trimită pe Duhul Sfânt, Care va transforma pâinea și vinul în Trupul și în Sângele lui Hristos. Cu adevărat, Duhul Sfânt transformă darurile în Trupul și Sângele lui Hristos, iar noi ne împărtășim cu cinstitele taine și devenim sălaș al Dumnezeului Treimic.

14

Sfinții Părinți învață că, deși Duhul Sfânt lucrează asupra tuturor oamenilor și în întreaga zidire, oamenii sunt părtași ai energiilor dumnezeiești în funcție de receptibilitatea fiecăruia în parte. Pentru ca omul să primească multele daruri ale Sfântului Duh, trebuie ca el să aibă un organ receptor corespunzător.

Referindu-se la această temă, Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că sfinții nu au dobândit diferitele harisme pe care le au prin puterea lor firească, ci prin puterea sfântă. Cu alte cuvinte, toate harismele sunt de la Duhul Sfânt și sunt dăruite în funcție de capacitatea omului de a le primi. Sfinții nu primesc darul înțelepciunii fără să existe în ei gândul care să poată primi această înțelepciune, nici cunoștință fără ca, în mintea lor, să se afle puterea rațiunii, nici credință fără aplecarea minții și a rațiunii către ceea ce va fi, și nici harul vindecării fără iubirea firească de oameni. Aceasta înseamnă că sfinții primesc darul teologiei, al cunoștinței și al vindecării numai dacă, în interiorul lor, există un organ care să fie capabil să le recepteze.

Lucru acesta nu este valabil numai în cazul harismelor teologiei, ci și în cazul tuturor celorlalte daruri. Darurile se numesc

*harismata*¹²² (*harisme*) pentru că sunt dăruite¹²³ de Dumnezeu, însă numai în funcție de starea duhovnicească a omului. Sfântul Maxim mai notează încă o dată că energia Duhului Sfânt este primită de credincioși după credința și după starea sufletului fiecăruia dintre ei.

După ce tâlcuiește canoanele tuturor praznicelor împărătești, Sfântul Nicodim Aghioritul face unele extensii existențialiste, punând accentul asupra felului în care creștinul se poate învrednici să trăiască în viața sa personală fiecare dintre aceste sărbători. În mod obișnuit, el folosește exprimarea: „cum și în ce fel”. Consider că aceste cuvinte sunt foarte importante, deoarece, prin ele, propovăduirea Bisericii coboară de la nivel abstract la nivel concret. Era nevoie de o asemenea abordare, pentru că, de multe ori, chestiunile teologice sunt desprinse de realitate și nu ne mai ating sufletele. Abordarea abstractă a teologiei nu este ortodoxă. Atunci când citim predicile Sfinților Părinți, constatăm că și aceștia analizează faptele tot din perspectiva lui „cum și în ce fel”.

La sfârșitul tâlcuirii canoanelor Cincizecimii, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că și noi trebuie să dobândim Duh Sfânt în inima noastră, în chip simțit. Folosind exemplul Apostolilor care, supunându-se poruncii lui Hristos, s-au întors la Ierusalim și au stat acolo fără încetare, până când au primit Duh Sfânt, el spune că aceasta este modalitatea prin care putem să ne facem părtași ai lucrării Duhului Sfânt. Va trebui, așadar, să ne îndepărtăm de toate lucrurile lumești, iar atunci când gândul nostru se va întoarce în inimă, ca într-un templu, să ne rugăm încontinuu, după cuvântul *rugăți-vă neîncetat* al Sfântului Apostol Pavel (I Tesal. 5, 17). Va trebui ca, prin șederea permanentă în templu, adică prin păstrarea gândului curat, să ne ridicăm deasupra celor pământești, adică a plăcerilor, a iubirii de arginți, a ambiției și a oricărei alte patimi. Numai astfel inima va fi izbăvită de patimi, iar sufletul va dobândi pacea, pentru că se va lepăda de gândurile viclene, de hulă și de desfrânare. Sfântul Vasile cel Mare spune că nu este cu puțință să ne facem vase ale harului sfânt dacă nu scoatem din sufletul nostru toate patimile răutății. „Să nu mai curgă așadar cele vechi pentru ca să încapă cele noi”.

¹²² În limba greacă: χαρίσματα.

¹²³ Corespondentul grecesc al verbului *a dăru* este *harizo* (χαρίζω), de aici provenind și cuvântul *harismă*, care, prin urmare, înseamnă *dar*.

Sfântul Diadoh al Foticeei învață că, prin sfântul Botez, am luat în inima noastră Duh Sfânt și ne-am făcut mădulare ale Trupului lui Hristos. Însă din pricina patimilor, chiar dacă nu s-a pierdut în întregime, acest har a fost înăbușit. De aceea, este nevoie să scoatem afară cenușa patimilor și să punem înăuntru, ca lemne de foc, lucrarea poruncilor. Dar pentru ca lemnele să se aprindă de la scânteia harului sfânt, trebuie să suflăm cu putere prin întoarcerea minții în inimă și prin rugăciunea „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, miluiește-mă”. Această rugăciune se numește „sfânta rugăciune a minții”.

Sfântul Diadoh al Foticeei mai spune că, atunci când, o dată cu trecerea timpului, această rugăciune prinde rădăcini în inima omului, o curăță pe aceasta de patimi și, aflând scânteia harului sfânt, face să crească în ea foc străin și minunat, care arde atacurile gândurilor viclene, îndulcește inima și tot interiorul omului și luminează gândul. Sfântul Grigorie Palama spune la rândul său că cel care își coboară gândul în inimă și, prin aceasta, îl înalță la Dumnezeu, este supus schimbării celei bune.

Cu adevărat, atunci când omul se face vas primitiv, în inima sa se aprinde focul harului, prin lucrarea Duhului Sfânt. Sfântul Vasile cel Mare afirmă că „în inima reînviată” are loc o adevărată „aprindere a Duhului”. El mai spune că focul care luminează inimile și distruge spinii și bucuriile este același foc care a lucrat și asupra Apostolilor și i-a făcut să vorbească cu limbi de foc, sau care l-a umplut de strălucire pe Apostolul Pavel și a încălzit inimile lui Cleopa și ale celor asemenea cu el. Acest foc este izgonitor al demonilor, dar și putere de înviere, energie a nemuririi, iluminarea sufletelor sfinte și unirea puterilor raționale.

Prin urmare, Cincizecimea a avut loc în istorie o singură dată, dar în viața sfinților, ea are loc în mod repetat. Atunci când oamenii îndumnezeiți ajung la un anumit stadiu al vieții duhovnicești, ei participă la Cincizecime și se fac apostoli ai lui Iisus Hristos. Cincizecimea este punctul culminant al slăvirii lui Dumnezeu și al îndumnezeirii. Fiecare om poate merge pe drumul urmat de Apostoli, pentru că fiecare dintre noi se poate învrednici de aceeași vedere de Dumnezeu și de împărtășirea din harul Cincizecimii.

Nu ne-am propus să analizăm toate aspectele referitoare la Persoana Duhului Sfânt și la energiile Sale. Desigur, multe dintre aceste aspecte sunt foarte interesante, dar ceea ce s-a încercat aici a fost arătarea faptului că hristologia nu poate fi separată de pnevmatologie, după cum nici pnevmatologia nu poate fi separată de hristologie. În paginile anterioare am subliniat mai ales faptele hristologice ale praznicului Cincizecimii care sunt în strânsă legătură cu Duhul Sfânt.

Sfântul Apostol Pavel spune limpede: *câți sunt mânați de Duhul lui Dumnezeu sunt fii ai lui Dumnezeu* (Rom. 8, 14). Nu toți oamenii care au fost creați de Dumnezeu sunt copiii Lui, ci numai aceia care sunt îndrumați de Duhul Sfânt. Înfieră este legată de rugăciunea interioară a minții, *prin care strigăm: Avva! Părinte!* (Rom. 8, 15). Duhul lui Dumnezeu care se află în inima omului *mărturisește împreună cu duhul nostru că suntem fii ai lui Dumnezeu* (Rom. 8, 16). Cu alte cuvinte, este fiu al lui Dumnezeu numai cel ce îl are în el pe Duhul Sfânt, Care mărturisește și adeverește că acela este copil al lui Dumnezeu. Existența Duhului Sfânt în suflet este confirmată de rugăciunea interioară a inimii, care se rostește cu umilință.

Omul care nu îl are în el pe Duhul Sfânt nu aparține lui Hristos, ceea ce înseamnă că nu este mădular viu al Trupului lui Hristos. Chiar dacă omul s-a botezat cândva, harul de la Botez este nelucrător, iar el este un membru mort al Bisericii. Acest lucru este spus de Sfântul Apostol Pavel în cuvinte revelatoare: *dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui* (Rom. 8, 9). Nimeni nu aparține lui Hristos dacă nu îl are pe Duhul Sfânt, așa cum am arătat mai înainte. Din contră, dacă omul are înlăuntrul său Duh Sfânt, el este mădular adevărat al Trupului lui Hristos, pentru că *nu sunteți în carne, ci în Duh* (Rom. 8, 8-9). De aici, putem să se dăm seama cât de strânsă este legătura dintre hristologie și pnevmatologie.

Scopul întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul a fost ca oamenii să ia Duh Sfânt și să se facă mădulare ale Trupului lui Hristos și sălaş al Dumnezeului Treimic. Tocmai de aceea finalitatea vieții duhovnicești este împărtășirea din Duhul Sfânt, prin Care ne facem

mădulare vii ale Bisericii, adică ale Trupului lui Hristos, și suntem în comuniune cu Dumnezeuul Treimic.

Hristologia care nu are ca rezultat împărtășirea din Sfântul Duh, prin Trupul adevărat al lui Hristos, este pur teoretică și fără vreun folos. Analiza hristologiei este necesară pentru a nu fi denaturat modul de tămăduire a sufletului omului și pentru ca noi să înțelegem clar care este drumul curățirii, al iluminării și al îndumnezeirii. Atunci când hristologia nu duce la împărtășirea personală din sfințenie, ea este inutilă.

Între aceste coordonate s-au încadrat și analizele anterioare. Trebuie să înțelegem că este o binecuvântare și o mare cinste faptul că aparținem Bisericii Ortodoxe, pentru că astfel, avem posibilitatea de a ne împărtăși din Duhul Sfânt și de a ne face închinători pământenii ai Sfintei Treimi. Este însă nevoie să ne ridicăm la înălțimea acestei mari binecuvântări.

Octombrie 1994

B. Teme hristologice

I

Praznicul cu totul străin

La începutul unei omilii rostite de sărbătoarea Bunevestiri a Maicii Domnului, Sfântul Ioan Damaschin spune: „Astăzi strălucește mai mult decât razele soarelui prăznuirea împărătească și cu totul străină a Împărătesei”. În continuarea predicii, el rostește în repetate rânduri „bucură-te”, făcând din acest discurs al său mai degrabă un imn înălțat Maicii Domnului decât o descriere a evenimentului Bunevestiri.

Preasfânta Născătoare de Dumnezeu este caracterizată ca fiind Împărăteasa îngerilor, pentru că a născut pe Împăratul Hristos. Praznicul Bunevestiri, care este începutul mântuirii noastre și „vădirea tainei celei din veac”, este praznicul întregii lumi și „o sărbătoare cu totul străină”, care strălucește mai mult decât razele de aur ale soarelui. Dacă soarele fizic are o mare însemnătate pentru viața omului și este numit stăpân și împărat al zilei, cu atât mai mare este valoarea praznicului Bunevestiri a Maicii Domnului, prin Hristos, soarele dreptății, și prin Maica Sa. Cu toții suntem părtași la prăznuirea acestei mari sărbători, dar în același timp, recunoaștem că toate elementele care o alcătuiesc sunt tainice, adică de neînțeles pentru logica omenească. Cu adevărat, taina unirii firii dumnezeiești cu cea omenească în ipostasul Cuvântului, taină care a început în pântecul Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, este „nespusă”, însă dogma referitoare la această taină este „spusă” și atunci când omul o

primește, el este tămăduit și îndrumat spre îndumnezeire și spre sfințire.

a) Taina chenozei

Sărbătoarea Bunevestiri a Maicii Domnului ne vădește taina deșertării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul. Despre această smerire a lui Hristos vorbim în mod obișnuit atunci când analizăm evenimentele legate de întrupare sau pe cele care au avut loc pe Golgota, adică Patimile și Răstignirea. Trebuie să spunem, însă, că întreaga viață a lui Hristos a fost o smerire. Referindu-se la smerenia lui Hristos, Sfântul Apostol Pavel scrie: *...S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând* (Filip. 2, 7). Smerirea nu trebuie înțeleasă în sensul că Hristos S-ar fi golit de Dumnezeirea Sa, adică ar fi încetat să mai fie Dumnezeu, ci prin aceea că, rămânând „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat” și fiind în continuare Unul-Născut Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, El S-a făcut și fiu al omului. Printre altele, tot smerire a fost și în faptul luării de către Fiul lui Dumnezeu a firii omenești zidite, afară de păcat.

Nu există exemple omenești, materiale, care prin analogie să facă înțeleasă această realitate și de aceea, faptele întrupării rămân „piatră de poticneală” pentru rațiunea omenească. Dar dacă presupunem că ar exista posibilitatea ca, pentru a-l izbăvi și a-l ajuta pe vierme, omul să se facă la rândul său vierme, adică să ia trupul viermelui și să trăiască așa cum trăiește el, rămânând în același timp și om, aceasta nu ar fi nimic pe lângă ceea ce a făcut Hristos, Care a luat firea omenească și a unit-o cu cea dumnezeiască în ipostasul Său. Între aceste două situații nu există aproape nici o asemănare, tocmai pentru că între zidit și nezidit este o diferență uriașă. Dacă ar exista posibilitatea, lucru absolut improbabil, ca omul să ia trupul viermelui, acest lucru ar fi oarecum firesc, pentru că și omul și viermele sunt zidiți, pe când unirea firii omenești zidite cu firea nezidită în Persoana Cuvântului are alte proporții și tocmai în aceasta constă taina și imposibilitatea rațiunii omenești de a o înțelege.

Desigur, considerațiile pe care le-am făcut până în acest moment nu reprezintă o cădere în agnosticism, pentru că și în acest

caz, este valabil ceea ce spuneam despre dogma referitoare la taina Sfintei Treimi. Noi primim dogma întrupării în mod rațional, pentru ca să ne tămăduim, să ne curățim cu adevărat, să ne îndreptăm viața spre o direcție corectă și în continuare, să înaintăm spre îndumnezeire, adică spre lucrurile și spre înțelesurile nespuse, treaptă la care această taină devine numai oarecum înțeleasă de către gând, pentru că și la măsura îndumnezeirii și a vederii de Dumnezeu, ea rămâne ascunsă. Totuși, atunci când dogma devine experiență, nu mai există îndoială în legătură cu adevărul ei, chiar dacă nu este cu putință ca taina să fie trăită pe deplin.

După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, Dumnezeu Cuvântul nu a transformat firea Dumnezeirii Sale în substanța trupului, nici nu a schimbat substanța trupului în firea Dumnezeirii, dar nici nu a alcătuit o fire compusă, prin punerea laolaltă a firii dumnezeiești și a celei omenești. Cele două firi s-au unit fără schimbare, fără amestecare, fără despărțire și fără împărțire în ipostasul Cuvântului.

Deși cunoaștem aceste lucruri, deșertarea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul rămâne o taină, după cum tot o taină este și smerenia lui Hristos, care este strâns legată de sfânta chenoză. Tocmai de aceea, atunci când prezintă taina chenozei, Sfinții Părinți folosesc exprimări negative (apofatice), care însă nu presupun agnosticismul, ci arată numai neputința raționamentelor omenești de a ajunge la înțelegerea tainei. În realitate, formulările negative exprimă cel mai fidel cu putință trăirea tainei în inimă. Astfel, vorbind despre întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, Sfântul Ioan Damaschin spune că El „a smerit fără să smerească slava Sa nesmerită”. La rândul său, omul nu poate să guste din taina întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul și să trăiască mântuirea, decât atunci când își smerește înălțimea mândriei sale.

b) Zămislirea lui Hristos în pântecul Născătoarei de Dumnezeu

Intrarea Arhanghelului Gavriil la Preasfânta Fecioară și vestea că ea a fost aleasă de Dumnezeu să fie Maica Sa sunt fapte cunoscute. Mica reținere a Preacuratei Fecioare se explică prin aceea că, în istorie, așa ceva nu mai avusese loc niciodată. Dacă ar fi fost

vorba despre vindecarea de neputința de a naște, iar Preasfânta Fecioară ar fi pus la îndoială acest lucru, ea ar fi fost pedepsită, la fel cum s-a petrecut și cu Zaharia, tatăl Cinstitului Înaintemergător. Dar aici este vorba despre ceva care depășește puterea de înțelegere a omului, și anume despre zămislirea de la Duhul Sfânt, „fără sămânță de bărbat”, fapt care explică mirarea și mica ei ezitare. Dar în cele din urmă, Născătoarea de Dumnezeu s-a supus cuvântului îngerului și, prin această ascultare a ei, a îndreptat neascultarea lui Adam și a Evei și s-a făcut pricină de mântuire pentru întreg neamul omenesc.

Sfântul Andrei al Cretei rămâne uluit în fața acestei mari bunăvoinți a lui Dumnezeu Cuvântul, Care a ajuns până „la a fi purtat în pânțele de femeie”. El exclamă cu multă mirare și cu bucurie: „O, ce lucruri nemaivăzute! Dumnezeu, Care are cerul drept tron, iar pământul I se așterne la picioare, stă în organul de înmulțire al femeii. Dumnezeu, Care este deasupra cerurilor și șade pe tron de-a pururi alături de Tatăl, este acum în pânțele”.

Cuvintele „organe de înmulțire”, pe care le folosește Sfântul Andrei al Cretei, ar putea să ne șocheze oarecum, dar aceasta este o realitate care are o deosebită însemnătate pentru mântuirea omului. După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, Preasfânta Născătoare de Dumnezeu nu a născut un om simplu, ci pe Dumnezeul adevărat. Mai mult decât atât, ea nu L-a născut pe Dumnezeu așa cum era El mai înainte, ci L-a născut cu trup, iar trupul acesta nu a coborât din cer, spre a trece „prin ea ca printr-un tub”, pentru că Hristos a luat de la Născătoarea de Dumnezeu carne ca a noastră „și în ea a pățimit”.

Cuvântul lui Dumnezeu S-a făcut om deplin, adică a luat asupra Sa întreaga fire omenească spre a o îndumnezei, dar acest lucru s-a făcut peste legile firii. De aceea, într-un tropar al Bisericii se spune: „Primind în pânțele tale pe Unul în Treime, Preacurată Născătoare de Dumnezeu, L-ai născut în chip de netâlcuit”.

În continuare, aș dori să analizăm două dintre faptele care s-au petrecut dincolo de legile firii și care dezvăluie ceva din taina întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul.

P r i m u l este că zămislirea în pânțele Născătoarei de Dumnezeu nu s-a făcut prin sămânță, ci prin creație, adică prin puterea creatoare a Duhului Sfânt. Sfântul Ioan Damaschin spune că, după „Fie” al Preasfintei Fecioare, Duhul Sfânt a venit la ea, „a curățit-

o și i-a dat puterea de a primi Dumnezeu Cuvântului și puterea de a naște”. Cu alte cuvinte, Duhul Sfânt pe Care L-a primit Născătoarea de Dumnezeu a făcut-o pe ea să poată primi venirea lui Dumnezeu Cuvântul și să Îl poată naște. Iar atunci, Cuvântul a umbrat-o pe Fecioara Preacurată, „ca o sămânță dumnezeiască, și Și-a alcătuit Sieși, din sânghiurile ei sfinte și preacurate, trup însuflețit cu suflet rațional și cugetător, pârga frământăturii noastre. Așadar, Hristos nu Și-a alcătuit trupul prin sămânță, ci prin creație, de la Duhul Sfânt”.

Așadar, întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul s-a făcut prin energia creatoare a Duhului Sfânt. Hristos a fost în afara oricărui păcat, tocmai pentru că trupul pe care l-a luat nu a provenit din modul obișnuit de naștere a oamenilor, care a fost urmarea păcatului, ci din harul ziditor al Duhului Sfânt.

Aici mai putem analiza și corespondența dintre crearea primului Adam și nașterea noului Adam. Dumnezeu l-a plămădit pe primul Adam din pământ curat și tot Dumnezeu – Dumnezeu Treimic – a creat trup pentru noul Adam din pământ preacurat, adică din pântecul Născătoarei de Dumnezeu, care, ajungând în sfânta sfintelor la îndumnezeire, s-a făcut pământ sfânt încă dinainte de Bunavestire.

Cel de-al doilea fapt care depășește rânduielile și legile firii este că, imediat după zămislire, s-a conturat un prunc cu alcătuire desăvârșită. În cazul oamenilor, între zămisirea embrionului și conturarea membrilor trupului trebuie să treacă un interval de timp. Sfântul Vasile cel Mare spune în acest sens: „Cel purtat în pânțece a fost imediat desăvârșit cu trupul, și nu a luat formă după un timp scurt”. Acest lucru este întărit și de Sfântul Ioan Damaschin, atunci când afirmă: „nu Și-a alcătuit forma trupului treptat, prin adăugiri, ci a fost desăvârșit dintr-odată”. Firea omenească pe care a luat-o Hristos din sânghiurile nevinovate ale Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, prin puterea și prin energia creatoare a Sfântului Duh, a fost un trup omenesc deplin, însuflețit cu suflet rațional și cugetător. Așadar, trupul a luat formă o dată cu zămisirea.

Desigur, trebuie să spunem că firea omenească s-a îndumnezeit în momentul unirii ei în ipostasul Cuvântului cu firea dumnezeiască. Sfântul Ioan Damaschin rostește în acest sens cuvinte pline de duh: „Așadar trup, trup al lui Dumnezeu Cuvântul, trup însuflețit cuvântător și cugetător, trup însuflețit cuvântător și cugetător

al lui Dumnezeu Cuvântul". Acest lucru s-a petrecut la întruparea lui Hristos. Așadar, îndumnezeirea firii omenești nu s-a făcut puțin câte puțin, ci în momentul în care firea omenească a fost luată de Dumnezeu asupra Sa: „Pentru aceea, nu vorbim de om îndumnezeit, ci de Dumnezeu întrupat”.

Atunci când vorbesc despre această taină, imnografii și Părinții Bisericii rămân în uimire. Unul dintre sfinții scriitori de cântări exclamă: „Rânduilele firii sunt biruite în tine, Fecioară Curată”. Tâlcuind faptele întrupării, Sfântul Grigorie Teologul spune că „legile naturii se desființează”, iar Sfântul Maxim Mărturisitorul se întreabă cu multă mirare: „Cum de ai născut tu fără de sămânță? Cum de ai dat naștere fără stricăciune? Cum de ai rămas Fecioară și după naștere?”

Faptele prezentate aici sunt de natură hristologică, pentru că fără de ele, nu se poate teologhisi cu adevărat despre Hristos, dar și fapte cu implicație antropologică, pentru că ne produc o puternică recunoștință față de Dumnezeu, datorată întrupării lui Hristos. Ne minunăm, suntem recunoscători și Îl slăvim pe Dumnezeu Cuvântul, nu numai pentru felul în care S-a întrupat, dar și pentru însuși faptul de a Se fi întrupat. Întruparea lui Hristos este singura noastră speranță de viață, care în realitate, înseamnă speranța îndumnezeirii noastre, pentru că Hristos S-a făcut leac cu putere multă pentru mântuirea neamului omenesc.

În plus, aceste fapte mai înseamnă că legile firii și greutatea pe care le întâmpinăm pot fi înlăturate, după cum, în mod corespunzător, pot fi ridicate și desființate și legile stricăciunii. Toate acestea se pot petrece prin harul necreat al lui Dumnezeu. Întruparea însăși, dar și felul în care s-a petrecut aceasta au făcut ca Hristos să fie „singurul lucru nou sub soare”, după exprimarea plină de conținut a Sfântului Ioan Damaschin, pentru că toate celelalte se repetă, ca energie a cuvintelor creatoare „să fie”¹²⁴ și „a făcut”¹²⁵. Prin harul și prin puterea lui Dumnezeu, și omul care a renăscut, adică omul îndumnezeit, poate deveni un om nou, adică „zidire nouă”.

¹²⁴ Facerea 1, 3.

¹²⁵ Idem 1, 1.

c) Mântuire – Rezidire

Mântuirea, renașterea și rezidirea omului nu pot fi independente de întruparea lui Hristos. Din cele spuse până acum, înțelegem însemnătatea renașterii și a mântuirii omului, dar și faptul că acestea sunt posibile numai prin unirea noastră cu Hristos.

Mântuirea neamului omenesc a început prin întruparea lui Dumnezeu Cuvântul. Ea este o rezidire, fără asemănare mai presus decât prima zidire. Crearea omului, adică a lui Adam și a Evei, are o mare importanță, dar scăpăm din vedere faptul că noua creare este superioară celei dintâi. Referindu-se la acest aspect, Sfântul Nicolae Cabasila spune că, la zidirea primului om, pământul „a participat, dar nu a lucrat”. Dumnezeu a luat din țărână și a plămădit trup, dar pământul, pentru că era neînsuflețit și fără rațiune, nu a fost părtaș la zidire cu voia sa și prin libera sa alegere. Însă la cea de-a doua zidire, atunci când locul pământului a fost luat de Născătoarea de Dumnezeu, lucrurile au stat diferit. Preacurata Fecioară „L-a atras pe Artist către pământ și l-a mișcat mâna creatoare”, căci cu adevărat, înainte de întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, ea a dus „o viață preacurată și un trai nevinovat... cu sufletul mai curat decât lumina, cu trupul mai înduhovnicit decât tot ce există, mai strălucitor decât soarele, mai curat decât cerul...”

Întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul a fost voia anterioară a lui Dumnezeu pentru om și pentru lume, dar și scopul final al creației. Aici, trebuie să ne oprim puțin asupra problemei relației dintre hotărârea întrupării lui Hristos și căderea omului. Din învățătura patristică, înțelegem că întruparea lui Dumnezeu Cuvântul nu are o mare legătură cu păcatul lui Adam, deoarece întruparea a fost scopul ultim al făcerii lumii.

Referindu-se la acest aspect, Sfântul Maxim Mărturisitorul spune: „Acesta este sfârșitul fericit al tuturor lucrurilor. Este planul sfânt pentru care s-au făcut toate, care de la început a fost gândit și nu a survenit ca urmare a ceva. Substanța tuturor lucrurilor a fost creată de Dumnezeu pentru acest scop”. Cu alte cuvinte, Dumnezeu le-a creat pe toate pentru întrupare.

Desigur, aceste considerații trebuie să-și găsească locul în cadrul teologic adecvat, în sensul că nu avem de-a face cu un progres teologic, cu o dezvoltare în interiorul Dumnezeirii sau cu ceva necesar, ca o completare, pentru Dumnezeu Treimic, ci cu îndumnezeirea omului și cu mântuirea întregii creații. Crearea omului și a lumii este lucrarea energiei creatoare a lui Dumnezeu, iar îndumnezeirea este scopul zidirii omului și al existenței sale.

Această învățătură poate fi înțeleasă numai dacă acceptăm că îndumnezeirea omului nu are un conținut etic, adică nu reprezintă o adaptare morală la legea lui Dumnezeu, ci înseamnă vederea slavei nezidite a Sfintei Treimi în ipostasul Cuvântului. Pentru ca omul să ajungă la împărtășirea din îndumnezeire, era nevoie ca firea dumnezeiască să fie unită în ipostas cu cea omenească, lucru care s-a petrecut prin întruparea lui Hristos. Cele trei Persoane ale Sfintei Treimi sunt unite în fire, adică unirea lor se datorează firii comune și Persoanei Tatălui, în vreme ce în Hristos, unirea este în ipostas, iar oamenii se pot uni cu Dumnezeu și se pot împărtăși din îndumnezeire numai prin har și numai dacă există unirea în ipostas a firii dumnezeiești cu cea omenească. Această unire a avut loc în ipostasul Cuvântului. Tocmai de aceea întruparea Cuvântului nu este legată de cădere.

După ce analizează amănunțit această temă, Sfântul Nicodim Aghioritul scrie în chip de concluzie: „După cele spuse aici, putem trage două concluzii generale: prima este că, deoarece taina iconomiei întrupării se numește bunăvoină, adică este voia anterioară a lui Dumnezeu, așa cum au spus Sfântul Grigorie al Tesalonicului și Sfântul Ioan Damaschin (Cartea 1, Despre credință, cap. 45), ea nu vine de la noi, ci de la Dumnezeu, adică din bunătatea Lui. Deci, taina întrupării a fost hotărâtă înainte de crearea tuturor lucrurilor. Ea s-a petrecut în timp numai din nemărginita bunătate firească a lui Dumnezeu. A doua concluzie este că și Doamna Născătoare de Dumnezeu, ca mijloc imediat și condiție trebuincioasă a acestei taine (carnea lui Hristos este carnea Mariei, potrivit fericitului Augustin), a fost în planurile lui Dumnezeu înainte de celelalte fapte și toate ființele au fost create pentru ea, fiindcă acesta a fost scopul lui Dumnezeu pentru care s-au făcut toate celelalte, așa cum spune Cuviosul Andrei”.

Așadar, întruparea lui Dumnezeu Cuvântul nu a fost cauzată, ceea ce înseamnă că a fost voirea anterioară a lui Dumnezeu, fără legătură cu păcatul și cu căderea lui Adam. Consecințele căderii au fost numai Răstignirea și moartea lui Hristos. De aici înțelegem marea însemnătate a tainei întrupării lui Hristos, dar și nesfârșita iubire de oameni a lui Dumnezeu. Acest adevăr teologic trebuie analizat din punct de vedere pozitiv, nu scolastic sau ipotetic, adică trebuie să spunem doar că întruparea lui Dumnezeu a fost scopul creației și să nu ne întrebăm ce ar fi fost dacă omul nu ar fi păcătuit. Omul a fost plămădit pentru îndumnezeire, adică pentru a se face dumnezeu după har, iar acest lucru este cu putință în urma unirii în ipostasul Cuvântului a firii dumnezeiești cu cea omenească. Astfel, întruparea lui Dumnezeu Cuvântul este cea mai grăitoare expresie a milei lui Dumnezeu și arată scopul existenței omului și „finalul” creației sale.

d) Taina Născătoarei de Dumnezeu

Dacă întruparea lui Hristos este o mare taină care aparține economiei lui Dumnezeu, adică felului în care Dumnezeu a hotărât să facă mântuirea și îndumnezeirea omului, înseamnă că și Născătoarea de Dumnezeu, care participă la această taină a sfintei economii, este tot o taină. După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, este „adevărat și pe bună dreptate” să o numim Născătoare de Dumnezeu pe Fecioara Maria, pentru că numele *Născătoare de Dumnezeu* „oglindește întreaga taină a economiei”, prin faptul că Dumnezeu Cuvântul a luat de la ea fire omenească.

Așadar, Preacurata Fecioară este numită „cu adevărat și pe bună dreptate” *Născătoare de Dumnezeu*, deoarece Dumnezeu Cuvântul Care S-a născut din ea este Dumnezeu adevărat. Desigur, faptul că Fecioara Maria a născut Dumnezeu nu înseamnă că Dumnezeu Cuvântul și-a luat ființa din ea – pentru că El este Dumnezeu de dinainte de veac, născut din Tatăl, în afara timpului și mai înainte de toți vecii – ci înseamnă că, „la plinirea vremii”, Dumnezeul veșnic și din afara timpului a sălășluit în pântecul Născătoarei de Dumnezeu și S-a întrupat neschimbat, adică fără să-și piardă Dumnezeirea.

Este o erezie să o numim *Născătoare de Hristos*¹²⁶ pe Preasfânta Fecioară Maria, așa cum a făcut-o Nestorie, pentru că aceasta ar însemna tăgăduirea întrupării lui Dumnezeu Cuvântul și, ca urmare, tăgăduirea mântuirii și a îndumnezeirii omului. În acest sens, este grăitor cuvântul Sfântului Ioan Damaschin, care spune că Fecioara Maria este numită *Născătoare de Dumnezeu* „nu numai din pricina firii Cuvântului, ci și din pricina îndumnezeirii firii omenești [a Cuvântului]¹²⁷, zămislirea trupului și existența Cuvântului în trup făcându-se în același timp, în chip minunat”.

Tocmai de aceea, Sfinții Părinți insistă mult asupra teologiei legate de persoana Născătoarei de Dumnezeu, pe care o preafăță și o preacinstesc. Ea este „cheia” întrupării lui Dumnezeu Cuvântul, dar și a îndumnezeirii omului. În afara Născătoarei de Dumnezeu, adică a persoanei Sfintei Fecioare, toate sunt pentru noi necunoscute și de neînțeles.

Ceea ce am spus până aici ar trebui să ne ajute în propria noastră bunăvestire, care este aceea că, după întruparea lui Hristos, ne putem și noi îndumnezei, adică putem să ne facem mădulare ale Trupului lui Hristos, Trup care este asemenea lui Dumnezeu și care a fost luat de la Preasfânta Fecioară Născătoare de Dumnezeu.

Fiului lui Dumnezeu Cuvântul I se cuvine slavă: „Dătătorule de viață, Hristoase Dumnezeu nostru, slavă Ție”, iar Născătoarei de Dumnezeu, preacinstire: „Bucură-te, mielușeaua care ai născut credincioșilor pe Mielul cel fără prihană; bucură-te, mielușeaua care ai născut pe Mielușelul lui Dumnezeu, Cel ce a ridicat păcatele a toată lumea”.

Februarie 1994

¹²⁶ În această viziune eretică, numele *Hristos* ar însemna *om sfințit*.

¹²⁷ Fiindcă, prin îndumnezeire, omul se face dumnezeu.

II

Întruparea lui Dumnezeu Cuvântul în învățătura Sfântului Atanasie cel Mare

Întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul este fără îndoială taina iubirii de oameni a lui Dumnezeu – taină de neconceput pentru înțelegerea omenească. Numai omul care crede și care, prin sfântul Botez și prin Sfânta Împărtășanie, este membru al Bisericii și mădular al Trupului lui Hristos, poate să trăiască această taină. Cu adevărat, omul ajunge să înțeleagă iubirea lui Dumnezeu care se revarsă asupra oamenilor numai dacă este mădular adevărat al Trupului omenesc pe care Fiul lui Dumnezeu l-a luat și l-a îndumnezeit.

Prin urmare, taina întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul este, în același timp, și taina îndumnezeirii omului și a îmbrăcării acestuia în Trupul adevărat al lui Hristos. Noi, ortodocșii, credem că Biserica este Trupul binecuvântat al lui Hristos. Prin urmare, Biserica este mai întâi trupul pe care Hristos l-a luat de la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu și l-a îndumnezeit, apoi este pâinea de mulțumire, care se află pe sfânta Masă și cu care ne împărtășim, iar în al treilea rând, ea reprezintă sfinții, care sunt mădule adevărate ale Trupului lui Hristos. Tocmai de aceea, numai în Biserică și numai ca adevărați membri ai ei putem să înțelegem, atât cât ne este cu putință, marea taină a întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul.

Taina întrupării a fost slăvită și cântată de Părinții Bisericii. Unul dintre primii Părinți care s-au ocupat de această temă a fost stâlpul Ortodoxiei, Sfântul Atanasie cel Mare, care a scris un comentariu „despre întruparea Cuvântului”, în care expune pozițiile sale teologice în legătură cu marea taină a întrupării. În continuare, vom analiza câteva dintre considerațiile Sfântului, din care se vede iubirea de oameni a lui Dumnezeu și care prezintă cauzele pentru care cea de-a

doua Persoană a Sfintei Treimi, adică Dumnezeu Cuvântul, a luat fire omenească.

De la început, trebuie să spunem că Sfântul Atanasie cel Mare a scris acest celebru cuvânt al său pe când avea 25 de ani și înainte de a apărea erezia lui Arie. De aici, putem să înțelegem maturitatea Sfântului Atanasie cel Mare, care la această vârstă a ajuns să formuleze mari adevăruri teologice, dar și faptul că Pronia lui Dumnezeu l-a pregătit în mod corespunzător, înainte de apariția lui Arie, pentru ca să fie un adevărat mărturisitor al credinței și al adevărului.

Să vedem dar pe scurt câteva dintre pozițiile sale teologice, mai concret, motivele pentru care Fiul lui Dumnezeu, adică cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi, a luat fire omenească.

a) Întruparea – expresie a iubirii de oameni a lui Dumnezeu

Învățătura principală a Sfântului Atanasie cel Mare este că Dumnezeu Cuvântul S-a făcut om pentru ca să ne îndumnezeiască pe noi. În legătură cu acest lucru, el scrie: „S-a întrupat pentru ca noi să ne îndumnezeim și S-a arătat pe Sine în trup pentru ca să primim înțelegere despre Părintele cel nevăzut”.

Întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul arată marea dragoste a lui Dumnezeu pentru neamul omenesc. În cuvântul său, Sfântul Atanasie cel Mare amintește mereu de iubirea de oameni a lui Dumnezeu și de marea Sa milă. La un moment dat, el spune: „Chiar dacă, după fire, Cuvântul era fără de trup, pentru marea iubire de oameni și pentru bunătatea Părintelui Său, S-a arătat în trup omenesc spre mântuirea noastră”. Iar în altă parte, el spune că, „milostivindu-Se asupra neamului omenesc și părându-l rău de neputințele noastre”, Fiul lui Dumnezeu a luat trup omenesc și „S-a plecat asupra stricăciunii noastre”.

În continuare, este necesar să analizăm mai pe larg și mai amănunțit felul în care s-a manifestat sfânta iubire de oameni a lui Dumnezeu prin întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul. Sfântul Atanasie cel Mare vorbește foarte sugestiv despre cele două motive

principale pentru care Cuvântul a luat trupul omenesc și întreaga fire a omului: primul motiv a fost că numai El putea să transforme stricăciunea în nestricăciune, deoarece El Însuși le-a creat pe toate și le-a adus din neființă la ființă, iar al doilea motiv a fost că numai Dumnezeu Cuvântul putea „să refacă chipul oamenilor”, pentru că El este arhetipul omului, de vreme ce omul a fost creat după chipul Cuvântului. Așadar, Cuvântul, Care este viața însăși, putea să-l facă nemuritor pe cel care murise. Acestea sunt motivele principale ale întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, așa cum sunt ele înfățișate de Sfântul Atanasie cel Mare. Desigur, Sfântul Atanasie nu rămâne la o prezentare generală a acestora, ci le analizează amănunțit.

b) Transformarea trupului stricăcios și muritor

Analizând primul motiv al întrupării, Sfântul Atanasie cel Mare spune că, după firea lui, omul este muritor, pentru că a fost creat din nimic. Crearea omului din nimic arată că starea sa firească este stricăciunea. Însă, prin comuniunea cu Dumnezeu și prin asemănarea cu El, pe care ar fi putut să le păstreze prin bunăvoința lui Dumnezeu, omul ar fi depășit starea firească de stricăciune și ar fi ajuns nestricăcios. Așadar, de vreme ce stricăciunea și moartea erau starea naturală a omului, nestricăciunea ar fi urmat să i se dea în dar, în condițiile în care acesta ar fi rămas în comuniune cu Dumnezeu, însă călcarea poruncii „I-a readus în starea sa naturală”. Atunci când Dumnezeu l-a creat pe om, nu numai că l-a adus din neîință la ființă, dar, prin Cuvânt, i-a dăruit și „viața după Dumnezeu”. Prin urmare, l-a creat pentru nestricăciune, însă din invidia diavolului, în lume a intrat moartea.

Din cauza păcatului și a îndepărtării de Dumnezeu, oamenii au murit și au fost luați în stăpânire de stricăciune. Ca urmare, aceștia săvârșesc multe păcate și, mai mult decât atât, „nu se mai satură să păcătuiască”. Pentru că moartea se făcuse stăpână, iar în neamul omenesc intrase stricăciunea, oamenii care ajunseseră la cunoștința binelui și a răului mureau și astfel lucrarea lui Dumnezeu se distrugea. După cădere, era cu neputință să nu domnească legea morții, pentru

că altfel, ar fi fost greșit, fiindcă Dumnezeu ar fi părut mincinos, deoarece le spusese lui Adam și Evei că, dacă vor mânca din fructul oprit, vor muri și prin urmare, dacă moartea nu intra în lume, ar fi însemnat că Dumnezeu i-a mințit. Cu toate acestea, ar fi fost necuvenit și ca ființele raționale care au fost create de Cuvânt să fie distruse și, prin moarte, să se întoarcă în neființă. Dumnezeu nu putea să își vadă copii sub stăpânirea morții. Atunci de ce au mai fost creați oamenii, dacă sunt chinuți de moarte și de stricăciune și dacă există pericolul de a fi distruși?¹²⁸

Reașezarea omului în starea de dinainte nu putea să se facă printr-o simplă căință, deoarece căința oprește păcatul, dar nu poate să îl ridice pe om de la starea sa naturală, care este stricăciunea, la nestricăciune și la nemurire. Dacă păcatul nu ar fi fost urmat de stricăciune, atunci această întoarcere ar fi fost posibilă numai prin căință.

Întoarcerea de la stricăciune la nestricăciune și de la moarte la viață putea să fie făcută numai prin Cuvânt, Care, la începutul creației, l-a adus pe om din neexistență la existență și din neființă la ființă. Tocmai din acest motiv, cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi, adică Dumnezeu Cuvântul, Cel care era nestricăcios, nevăzut și fără de trup, S-a făcut om prin luarea trupului omenesc și a venit într-ale noastre, fără a lipsi, desigur, din nici un punct al creației. Astfel, El S-a aplecat asupra stricăciunii noastre și a luat trupul nostru muritor și pătimitor: „Își ia Sieși trup, și aceasta fără ca să schimbe trupul nostru”.

Pentru a putea muri, Dumnezeu Cuvântul a luat trup ca al nostru, muritor și supus pătimirii, însă curat și nepătat de împreunarea femeii cu bărbatul. El voia ca, prin moartea Sa, să aducă Trupul Său ca dar înaintea Tatălui, pentru ca legea stricăciunii și a morții să fie desființată. Cuvântul știa că putea să îndepărteze stricăciunea de la om numai dacă murea. Dar pentru că El, ca Fiu al Tatălui, nu putea să moară, a luat trup „care putea să fie omorât” și care, fiind dat morții,

¹²⁸ Deși în cele ce urmează nu se dă un răspuns clar la această întrebare, el se poate subînțelege din context. Dumnezeu a prevăzut căderea omului; cu toate acestea, l-a creat, pentru că posibilitatea reală de a ajunge la îndumnezeire oferită prin întruparea Mântuitorului este o fericire atât de profundă, încât, pentru a ajunge de această fericire, nici o durere nu este prea mare.

avea să rămână nesticăcios, „prin Cuvântul Care Se afla în el”. Astfel, prin oferirea Trupului Său ca jertfă, El a sfărâmat moartea, iar prin învățătura Sa, a îndepărtat de la oameni neștiința. Așadar, prima cauză pentru care Cuvântul S-a întrupat a fost desființarea morții și îndreptarea omului spre nemurire și nesticăciune. Dacă nu ar fi luat trup omenesc, aceste lucruri nu s-ar fi putut petrece și prin urmare, mântuirea omului ar fi fost cu totul imposibilă.

***c) Reînnoirea omului de către Hristos,
Care este prototipul zidirii sale***

Al doilea motiv al întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul a fost legat de faptul că reînnoirea omului trebuia să se facă prin Cuvânt, tocmai pentru că El este arhetipul zidirii omului, iar omul este creația lui Dumnezeu după chipul Cuvântului, adică al celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi.

Atunci când l-a creat pe om prin Cuvântul Său, Dumnezeu Tatăl a cunoscut neputința firii creației Sale, adică imposibilitatea firii omenești ca, prin ea însăși, să Îl cunoască pe Dumnezeu. Această neputință se datorează diferenței uriașe care există între necreat și creat. Dumnezeu este nenăscut, în vreme ce oamenii s-au născut „din neființă”, Dumnezeu este netrupesc, în vreme ce oamenii au trup și de aceea, în ei există multe lipsuri în înțelegerea lui Dumnezeu. Dacă oamenii nu ar fi ajuns la cunoașterea de Dumnezeu, nu ar fi diferit de animalele lipsite de rațiune. Cum ar fi putut oamenii să fie raționali, dacă nu îi cunoșteau pe Cuvântul prin Care au fost creați?

Din acest motiv, atunci când Dumnezeu l-a creat pe om, i-a dat acestuia înfățișarea Domnului Iisus Hristos, adică l-a făcut după chipul și după asemănarea Lui. Însă prin păcatele săvârșite, oamenii l-au scârbit pe Dumnezeu și au pierdut noțiunea despre Creator, ajungând până la a se închina la zidire și chiar la demoni. Faptul că oamenii au fost creați după chipul Cuvântului ar fi fost de ajuns ca ei să Îl cunoască pe Dumnezeu Cuvântul și, prin Cuvânt, să ajungă și la cunoașterea Tatălui. Dar pentru că omul s-a arătat neputincios și nepăsător, Dumnezeu a trebuit să Se îngrijească de zidirea Sa, astfel încât, prin lege și prin profeți, omul să ajungă din nou să Îl

recunoască. Cu toate acestea, ca urmare a păcatului, oamenii își pierduseră rațiunea și pretutindeni se răspândise înșelarea demonică ce acoperea cunoașterea de Dumnezeu. Dumnezeu nu mai putea îndura să-i vadă pe oameni înșelați de diavoli și îndepărtați de cunoașterea de Dumnezeu.

Așadar, pentru ca oamenii să vină la cunoștința de Dumnezeu, chipul omului trebuia reînnoit, lucru care nu putea fi făcut de oameni, deoarece aceștia fuseseră creați „după chip”¹²⁹, dar nici de îngeri, fiindcă aceștia nu sunt făcuți după chipul lui Dumnezeu. Numai Dumnezeu Cuvântul, Care este chipul Tatălui, putea să reînnoiască chipul omului. Și, firește, această reînnoire nu era posibilă dacă moartea și stricăciunea nu erau sfărâmate. Prin urmare, Dumnezeu Cuvântul S-a întrupat, luând trup supus morții, dar curat, „pentru a fi cu putință ca, prin El, moartea să dispară și chipul oamenilor să se reînnoiască”.

Atunci când o anumită formă zugrăvită pe o bucată de lemn dispare, acoperită de mizerie, trebuie să vină din nou acela care a creat forma și să o zugrăvească iarăși pe lemn. Așadar, Dumnezeu Cuvântul, Care este chipul Tatălui și arhetipul zidirii omului, trebuia să Se întrupeze pentru a reînnoi chipul „care căzuse” și a readuce omul la slava sa de dinainte.

În plus, deoarece idolatria și necredința pusese stăpânire pe oameni, trebuia ca Fiul Tatălui să vină în trup ca să îi învețe pe oameni despre Tatăl. Astfel, El ia trup omenesc, pentru ca cei care nu vroiau să Îl recunoască pe Tatăl din purtarea de grijă și din puterea Sa asupra întregii zidiri, să Îl cunoască prin Cuvântul Său. Deoarece oamenii se îndepărtaseră de Dumnezeu și Îl căutau acum în creație și în cele pe care le puteau percepe cu simțurile și își făceau zei din oamenii muritori sau din demoni, Cuvântul lui Dumnezeu a luat trup și, astfel, S-a întors în mijlocul oamenilor ca om și a luat toate simțurile oamenilor, pentru ca, prin toate lucrurile pe care avea să le săvârșească, oamenii să vadă adevărul și, prin Fiul, să creadă în Tatăl.

¹²⁹ Accentuarea se face pe cuvântul *după*. Prin urmare, înțelesul este acela că omul este „produsul” creației, nu creatorul. Așadar, el nu putea să se înnoiască pe sine însuși.

Astfel, cei care se închinau zidirii au putut să vadă că zidirea îl recunoaște pe Domnul întrupat, cei care se închinau la oameni au văzut măreția Mântuitorului Hristos și, prin comparație, au putut recunoaște faptul că El este singurul Dumnezeu, iar cei care erau stăpâniți de demoni, văzând că aceștia erau alungați de Domnul, puteau să înțeleagă că demonii nu sunt dumnezei și să cunoască faptul că numai Hristos este Cuvântul lui Dumnezeu.

d) Taina întrupării

Întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul este o taină și, de aceea, ea nu poate fi înțeleasă prin rațiune. Sfântul Atanasie cel Mare spune că Fiul lui Dumnezeu nu era legat de trup, ci mai degrabă, El era Cel care ținea trupul. Hristos Se afla în trup, dar și pretutindeni, dând viață, iar ca Fiul, nu a fost despărțit niciodată de Tatăl Său. Așadar, „El era și în trup și în toate, dar și în afara ființelor, și numai în Tatăl Se odihnea”. Tocmai de aceea, atunci când Fecioara a născut, chiar dacă era în trup, Hristos nu a suferit nici o vătămare, pentru că El Însuși era Cel care sfințea trupul. Cu El s-a petrecut ceea ce se petrece și cu soarele, care nu suferă nici o schimbare din pricina faptului că vine în contact cu corpurile de pe pământ și nici nu dispare din cauza întunericului, ci le luminează și le curăță pe toate. Astfel, fiind nestricăcios, Dumnezeu Cuvântul a dat viață și a curățit trupul muritor pe care l-a luat.

De asemenea, în timp ce Se afla în trupul omenesc, ca Dumnezeu ce era, Cuvântul dădea viață trupului, dar și întregii zidiri. Nici un om nu poate să facă un asemenea lucru, adică nimeni nu poate să stea în sălașul său și să se gândească în același timp la toate câte există și să le miște. Omul poate să vadă toate câte se întâmplă și se mișcă, fără ca să poată el însuși să le miște. Însă Dumnezeu Cuvântul făcea lucruri care pentru om sunt de neînțeles, pentru că era în trupul pe care l-a luat de la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, dar în același timp, ca Dumnezeu, dădea viață și mișca toată zidirea și Se afla și alături de Părintele Său.

Mă voi opri aici cu analiza tainei întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, după învățătura Sfântului Atanasie cel Mare. Din păcate, nu

ne este ușor să urmărim asemenea analize, deoarece am fost obișnuiți să ne placă a ne mărgini la cuvinte sentimentale și la amintiri romantice și am părăsit teologia Bisericii noastre, care este cea adevărată, deoarece exprimă scopul zidirii omului și a întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul.

Drept concluzie, voi prezenta un fragment dintr-un imn bisericesc, care se referă la Fiul lui Dumnezeu și care spune: „Taina nu suferă cercetare, numai cu credință toți o slăvim, grăind cu Tine și zicând: Netălcutule Doamne, slavă Ție”.

Decembrie 1991

III

Lipsa de dependență a sfintei întrupări de căderea în păcat

Taina întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul a slujit lucrării de îndumnezeire a omului. Sfinții Părinți subliniază acest adevăr, spunând că Dumnezeu S-a făcut om pentru ca să îl facă pe om dumnezeu. Omul poate să ajungă la îndumnezeire numai prin Fiul lui Dumnezeu întrupat.

Teologii din ziua de astăzi discută despre legătura sau, dimpotrivă, despre inexistența vreunei legături între căderea lui Adam și întruparea Cuvântului, întrebându-se dacă întruparea ar fi avut loc chiar și în cazul în care omul nu ar fi căzut. Această discuție s-a iscat pe marginea unor texte care aparțin Sfinților Părinți.

a) Poziția generală a Părinților Bisericii

Încă de la început, trebuie să observăm faptul că Sfinții Părinți nu abordează această chestiune în mod scolastic, adică nu fac presupuneri. Ei nu și-au pus niciodată problema dacă Hristos S-ar fi întrupat și în cazul în care Adam nu ar fi căzut. Asemenea întrebări presupun o funcționare exagerată a rațiunii, în încercarea de a înțelege taina lui Dumnezeu prin vorbe, lucru care caracterizează teologia scolastică, nu însă și pe cea ortodoxă. Teologia Bisericii Ortodoxe se ocupă, în special, de faptele trecute, așa cum au fost ele, și de problema vindecării firii omenești și a fiecărui om în parte. Ea are în vedere firea căzută a omului, pe care încearcă să o vindece și să o ducă la îndumnezeire, lucru care a devenit posibil prin întruparea lui Dumnezeu.

În învățătura patristică se spune că, prin întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, firea dumnezeiască s-a unit ipostatic cu cea omenească în Persoana Cuvântului și prin urmare, firea omenească s-a îndumnezeit și s-a făcut medicament adevărat și unic pentru mântuirea și pentru îndumnezeirea omului. Prin sfântul Botez, omul se face mădular al Trupului lui Hristos iar, prin Sfânta Împărtășanie, el gustă din Trupul pe care Hristos l-a luat de la Maica Sa Preasfântă și care este asemenea lui Dumnezeu. Unirea cu Creatorul nu era posibilă dacă nu avea loc îndumnezeirea firii omenești de către firea dumnezeiască și, tocmai de aceea, întruparea a fost scopul final al zidirii omului. Numai Patimile și Răstignirea lui Hristos au intervenit ca urmare a căderii lui Adam. Sfântul Maxim exprimă foarte bine acest adevăr: „întruparea a fost spre mântuirea firii noastre, iar patimile, pentru izbăvirea de moartea care intrase prin păcat”.

Dintr-o altă analiză, cunoaștem faptul că, vorbind despre întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, Sfântul Atanasie cel Mare spune că ea trebuia să aibă loc din două motive principale. Primul a fost schimbarea stricăciunii în nestricăciune și a ceea ce era muritor în nemuritor, lucru care nu s-ar fi putut face prin simpla cântă a omului, ci numai prin luarea de către Dumnezeu a trupului omenesc, supus morții și pătimirii. Al doilea motiv a fost reînnoirea omului de către Hristos, pentru că Fiul lui Dumnezeu este prototipul zidirii omului.

Această poziție teologică a Sfântului Atanasie cel Mare nu vine în contradicție ireconciliabilă cu pozițiile altor Părinți ai Bisericii, pe care le vom vedea mai jos și care vorbesc despre faptul că sfânta întrupare nu a depins de căderea omului. Lipsa contradicției are două motivații principale.

Prima este aceea că, în analizele sale, Sfântul Atanasie cel Mare îl are în centrul atenției pe omul căzut, vorbind despre îndepărtarea omului de Dumnezeu și despre reînnoirea sa. El teologhisește având drept punct de pornire realitatea existentă, preocupându-l mai ales reînnoirea și rezidirea omului care s-a îmbrăcat în moarte și în patimi.

A doua motivație este că el vorbește despre taina sfintei întrupări și a economiei lui Dumnezeu în sensul cu care aceste noțiuni sunt consacrate în ziua de astăzi. Atunci când abordează tema întrupării și a îndumnezeirii, el se referă de fapt la Întrupare, la Patimi,

la Răstignire și la Înviere. Acestea reprezintă centrul de interes al Sfântului Atanasie, care nu înaintează spre analize mai profunde.

Așadar, Sfântul Atanasie cel Mare și ceilalți Sfinți Părinți pornesc de la premise diferite, adică nu vorbesc despre aceleași lucruri, drept care, pentru a nu face confuzii, este necesar să putem intra în „cugetul” învățăturilor Sfinților Părinți.

b) Poziția Sfântului Nicodim Aghioritul față de legătura dintre întrupare și căderea în păcat

Analizând învățătura patristică legată de acest subiect, Sfântul Nicodim Aghioritul ajunge la concluzia că întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul nu a fost o consecință a căderii omului, ci a reprezentat scopul primar al zidirii (independent de orice altceva), pentru că numai în acest fel omul trebuia și putea să ajungă la îndumnezeire. Acest lucru ni se pare corect mai ales atunci când ne gândim că nu era posibil ca păcatul lui Adam să îl fi „obligat” pe Dumnezeu să Se întrupeze, adică nu era cu putință ca Hristos să ia de-a pururi asupra Sa firea omenească numai din cauza căderii omului. Dacă ar fi fost așa, atunci ar trebui să ajungem la concluzia că era nevoie de căderea omului pentru ca Dumnezeu să fie nevoit să Se întrupeze și că, în cele din urmă, căderea nu a fost rea, ci a fost o binecuvântare!

Această temă teologică a fost dezvoltată de Sfântul Nicodim într-un studiu de excepție, intitulat „Apologie la pomenirea Doamnei noastre Născătoare de Dumnezeu în cartea Războiul Nevăzut”, studiu care poate servi ca model de exprimare teologică. Sfântul Nicodim a fost un mare teolog al Bisericii, pentru că a asimilat într-o mare măsură învățătura patristică și a exprimat-o într-un mod care aduce roade.

Prilejul scrierii „apologiei” a fost oferit de următoarea propoziție din cartea „Războiul Nevăzut”, carte care circula pe atunci: „Toată lumea văzută și nevăzută a fost făcută pentru acest scop, adică pentru Doamna Născătoare de Dumnezeu, iar Doamna Născătoare de Dumnezeu a fost făcută pentru Domnul nostru Iisus Hristos”.

Aceste cuvinte i-au surprins pe anumiți teologi ai epocii, care și-au exprimat nedumerirea în acest sens. De aceea, la începutul „apologiei”

sale, Sfântul Nicodim scrie: „Pentru că anumiți învățați, care sunt tâlcuitori ai sfintei teologii, au citit cuvintele pe care le-am scris despre Doamna Născătoare de Dumnezeu... și s-au nedumerit, dau lămuriri pe scurt, spre dezlegarea nedumeririi lor”. Impresionant este faptul că Sfântul își începe „apologia” cu multă smerenie, fără să vorbească de rău sau să discrediteze pe acei teologi ai epocii sale care îl contestau. El nu începe lămuririle cu înverșunare, ci cu seriozitate și cu stăpânire de sine. De altfel, temele teologice presupun un dialog serios, pentru că altfel Duhul Sfânt nu poate să lucreze.

După ce își expune toate argumentele teologice, pe care le vom prezenta mai jos, în chip de concluzie, Sfântul Nicodim Aghioritul scrie cele ce urmează: „Cred că aceste puține cuvinte sunt îndeajuns pentru cinstiții comentatori și cititori ai acestei însemnări a mea despre Doamna Născătoare de Dumnezeu, pe care îi rog să nu mă vorbească de rău fără rost. Acestea nu au fost scrise din părere personală sau spre slava mea, ci din urmarea părerii teologilor pe care i-am amintit. Poate că dumneavoastră gândiți cu patimă (lucru pe care nu îl cred) atunci când mă judecați pe mine, dar mai degrabă judecați pe purtătorul de Dumnezeu Maxim, pe Grigorie al Tesalonicului și pe marele Andrei și pe ceilalți, pentru că de la ei am luat eu această învățătură”.

Textul de mai sus este uimitor, pentru că arată modul în care trebuie abordate asemenea probleme. În principiu, Sfântul Nicodim Aghioritul le vorbește criticilor săi cu multă politețe, îi caracterizează ca fiind „cinstiți cititori” și îi roagă să nu îl calomnieze fără rost. Respinge ideea că acuzatorii săi sunt pătimiși. Chiar dacă știe că, în realitate, aceștia îi vorbesc cu patimă, nu o spune în mod deschis și categoric. Mai apoi, subliniază faptul că el nu a exprimat propriile sale păreri, ci a prezentat învățătura Sfinților Părinți de la care a luat acea idee.

În continuare, vom analiza în amănunt punctul de vedere teologic al Sfântului Nicodim, potrivit căruia „Toată lumea văzută și nevăzută a fost făcută pentru acest scop, adică pentru Doamna Născătoare de Dumnezeu, iar Doamna Născătoare de Dumnezeu a fost făcută pentru Domnul nostru Iisus Hristos”; cu alte cuvinte, întruparea lui Hristos a fost scopul primordial al zidirii pentru că urmarea unirea omului cu Dumnezeu. Așadar, întruparea a fost independentă de căderea lui Adam.

c) Sfânta iconomie ca voie anterioară a lui Dumnezeu

Pentru a susține acest punct de vedere, Sfântul Nicodim folosește citate din Sfânta Scriptură și din Părinții Bisericii. El apelează cu precădere la trei fragmente biblice. Primul este din Pilde, unde se spune: *Domnul m-a zidit la începutul lucrărilor Lui; înainte de lucrările Lui cele mai de demult. Eu am fost din veac întemeiată de la început, înainte de a se fi făcut pământul* (Pilde 8, 22-23). Al doilea fragment este din Epistola către Coloseni a Sfântului Apostol Pavel, în care Hristos este numit *mai întâi născut decât toată făptura: Acesta este chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, mai întâi născut decât toată făptura* (Col. 1, 15). De asemenea, Sfântul Nicodim mai citează un fragment din Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel, în care este scris: *Căci pe cei pe care i-a cunoscut mai înainte, mai înainte i-a și hotărât să fie asemenea chipului Fiului Său, ca El să fie întâi născut între mulți frați* (Rom. 8, 29).

Tâlcuind aceste fragmente pe baza învățaturii Părinților Bisericii, Sfântul Nicodim spune că ele nu se referă la Dumnezeu, deoarece Cuvântul nu a fost zidit de Dumnezeu și nici nu este primul din zidire, după cum zicea Arie, ci se referă la firea omenească a lui Hristos, pe care, „înaintea tuturor lucrurilor, Dumnezeu a văzut-o ca început al planurilor Sale veșnice, ca prima din toată zidirea”. Prin urmare, taina iconomiei întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul reprezintă începutul tuturor căilor Domnului, este primul lucru dintre toate cele create, „care a fost hotărât înainte de a se zidi cei care urmau să fie mântuiți prin El”.

Acest punct de vedere este susținut de un fragment reprezentativ din scrierile Sfântului Maxim Mărturisitorul, pe care îl vom înfățișa în mare parte, pentru că are o importanță deosebită și o mare profunzime. „Aceasta este marea taină¹³⁰, aceasta este fericirea prin care se împlinesc toate”. Cu alte cuvinte, întruparea lui Hristos este marea taină pentru care Sfânta Treime a creat întreaga lume. În

¹³⁰ Este vorba despre taina sfintei întrupări.

continuare, Sfântul Maxim Mărturisitorul spune: „acesta este planul sfânt pentru care s-au făcut toate, care de la început a fost gândit și nu a survenit ca urmare a ceva”. Fraza aceasta este uimitoare, pentru că arată faptul că taina întrupării este scopul sfânt care a fost gândit încă de la începutul zidirii ființelor, toate fiind făcute tocmai pentru împlinirea acestui scop, nu din altă pricină. Așadar, hotărârea a fost înaintea întrupării. Desigur, acest lucru trebuie înțeles din perspectiva faptului că pentru Dumnezeu nu există timp. Înaintând în analiza sa, Sfântul Maxim vorbește cu multă expresivitate: „Pentru acest scop a creat Dumnezeu substanța tuturor lucrurilor; acesta a fost mai ales scopul pronoiei și al planurilor lui Dumnezeu și oglindirea întregii zidiri”. Cu alte cuvinte, atunci când a creat lumea, Dumnezeu avea deja în minte acest plan, iar întruparea a fost încununarea purtării de grijă a lui Dumnezeu și oglindirea întregii creații.

Acest fragment din scrierile Sfântului Maxim este minunat și grăitor, el neputând fi pus la îndoială de nimeni sau interpretat în chip diferit. Dacă integrăm fragmentul prezentat mai sus în întreaga învățătură teologică a Sfântului Maxim, vom ajunge la concluzia că îndumnezeirea omului s-a făcut prin unirea în ipostas a firii dumnezeiești cu cea omenească în Persoana lui Dumnezeu Cuvântul. Omul a fost rezumatul întregii creații – un microcosmos în macrocosmos – iar Preasfânta Născătoare de Dumnezeu a fost încununarea zidirii întregii lumii, atât a celei văzute, cât și a celei nevăzute, adică fructul sănătos și desăvârșit al omului, care a dat trup lui Hristos. Tocmai de aceea¹³¹, singur Hristos este oglindirea întregii creații.

Referindu-se la adevărul *Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit*¹³², rostită de Dumnezeu Tatăl în ceasul Botezului din râul Iordan, Sfântul Grigorie Palama spune că această voce a dezvăluit faptul că toate câte s-au petrecut în Vechiul Testament, adică îndreptările Legii, făgăduințele, sfințirile etc., au fost nedesăvârșite „și nu au fost rostite sau făcute dintr-o voie anterioară a lui Dumnezeu, ci toate ținteau spre ceea ce s-a petrecut acum; și, prin Cel care

¹³¹ Adică pentru faptul că, după trup, a fost cununa fructului celui mai de preț al omenirii, fiind om desăvârșit, dar mai ales pentru că a adus mântuirea omului, împlinind astfel scopul pentru care acesta a fost creat.

¹³² Matei 3, 17.

desăvârșește, s-au desăvârșit și acestea". În continuare, el spune că nu numai cele ce s-au petrecut în Vechiul Testament aveau ca scop întruparea, ci și însăși zidirea lumii; cu alte cuvinte, Hristos a fost scopul plămădirii omului. Omul a fost zidit după chipul lui Dumnezeu „pentru a putea să Îl încapă pe Cel care îi este arhetip”. Aici, Sfântul Grigorie Palama face o distincție clară între voia anterioară a lui Dumnezeu – adică bunăvoința Sa, voirea bună și desăvârșită – care este întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, și voia ulterioară – adică după îngăduință – care este Legea Vechiului Testament. Întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul este voia anterioară și prin urmare, ea este independentă de căderea lui Adam.

Vorbind despre aceste fragmente, Sfântul Nicodim Aghioritul concluzionează: „Ai auzit că pentru aceasta l-a creat Dumnezeu pe om după chipul Său, adică pentru ca, în întrupare, omul să-L poată încăpea pe arhetip? Pentru aceea l-a zidit Dumnezeu pe om ca legătură dintre lumea nevăzută și cea văzută, ca oglindire și încununare a tuturor celor zidite, pentru acest scop: pentru ca tu să te unești cu El, pentru ca El să Se unească cu toate cele zidite și pentru ca toate cele cerești și cele pământești să se oglindească în Hristos, așa cum spune Pavel. Ziditorul și zidirea se unesc în ipostas, după cum zice purtătorul de Dumnezeu Maxim”.

Faptul că sfânta economie, adică taina întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, este voia anterioară a lui Dumnezeu, reiese și din aceea că ea a folosit și cetelor îngeresti. Știm foarte bine că omul a păcătuit, nu însă și îngerii care Îl slăvesc neîncetat pe Dumnezeu. Prin urmare, dacă de întrupare s-au folosit și îngerii, înseamnă că într-adevăr, întruparea a fost voia plină de bunătate și desăvârșită a lui Dumnezeu și nicidecum îngăduința Sa. După cum spune Cuviosul Nichita Stithatul, îngerii se mișcau cu greutate înspre rău, iar după întrupare și mai ales după Învierea lui Hristos, ei s-au făcut cu totul neplecați spre rău, „nu prin fire, ci prin har”, adică au dobândit „neînclinarea”, potrivit Sfântului Ioan Damaschin, sau „neschimbarea”, după cum spune Sfântul Grigorie Palama. Așadar, chiar dacă nu ar fi căzut în păcat, omul ar fi dobândit îndumnezeirea după har tot prin întruparea lui Hristos.

Desigur, trebuie din nou să subliniem faptul că Sfinții Părinți nu au abordat această temă la nivel ipotetic. după modelul de gândire al

teologiei scolastice, iar frazele ipotetice folosite de noi nu au avut decât rolul de a sublinia adevărul faptului pozitiv, care este acela că îndumnezeirea omului se săvârșește în Hristos. Prin întruparea Mântuitorului, pe lângă neschimbare, îngerii au dobândit și o capacitate mai mare de a de a înțelege tainele.

Pentru a arăta că întruparea a fost voia de la început a lui Dumnezeu, așa cum o numește Profetul Isaia, adică prima și cea mai veche dintre toate voirile lui Dumnezeu, Sfântul Nicodim mai folosește și un alt argument. În Dumnezeu există fire, ipostasuri și energie. Energia prin care Dumnezeu comunică cu zidirea este cea mai din afară, ipostasul este dinăuntru, iar firea este cea mai dinăuntru. „Potrivit acestor trei, Dumnezeu a primit de dinainte de timp trei feluri de legături”. Tatăl comunică de-a pururi prin fire cu Fiul și cu Duhul Sfânt, născându-L pe Fiul și purcezându-L pe Duhul Sfânt, apoi „a primit legătura comunicării în ipostas a Fiului cu omeneirea, fiind de dinainte cunoscut și hotărât că, prin această legătură, avea să se facă în timp o adevărată unire” și, în fine, „a primit de dinainte de timp ca legătură... comunicarea prin energie cu restul creației, fiind de dinainte cunoscut și hotărât că, prin această legătură, se vor naște toate cele nevăzute și cele văzute”. Deoarece legătura în ipostas este mai dinăuntru decât legătura prin energie, planul unirii în ipostas a firii dumnezeiești cu cea omenească, care avea să se petreacă la timpul potrivit, precede și cauzează legătura prin energie.

Același lucru rezultă și din cuvintele Sfinților Părinți despre Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, care a fost persoana slujitoare a tainei întrupării, prin faptul că și-a dat trupul pentru ca în el să aibă loc unirea în ipostas a firii dumnezeiești cu cea omenească. De aceea, referindu-se la Maica Domnului, Sfântul Andrei al Cretei spune printre altele: Născătoarea de Dumnezeu este „împlinirea făgăduințelor lui Dumnezeu către noi, descoperirea celor ascunse ale sfințelor și neînțelesele adâncimi, scopul plănuit de dinainte de veacuri pentru care s-au creat veacurile, încoronarea sfințelor proorocii, taina nespusă și necunoscută a grijii față de om de dinainte de toți vecii”.

Acest punct de vedere teologic este perfect acceptabil dacă ne gândim la faptul că Hristos este începutul, mijlocul și încununarea zidirii lumii și a îndumnezeirii omului. Doar privind lucrurile astfel, putem să înțelegem că taina întrupării este independentă de căderea

omului. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că Domnul nostru Iisus Hristos „este începutul și mijlocul și sfârșitul tuturor veacurilor, al tuturor celor trecute, al celor ce sunt și al celor ce vor fi”. Tâlcuind aceste cuvinte, Sfântul Nicodim Aghioritul afirmă că Hristos este „începutul” zidirii, pentru că scopul tainei întrupării s-a făcut început și cauză a planului de zidire a tuturor celor ce există, este „mijloc”, pentru că „a dus la împlinire planul lui Dumnezeu” și astfel, a dăruit îngerilor neschimbarea și nemurirea, iar oamenilor nestricăciunea și mântuirea, și este „sfârșit”, deoarece taina aceasta „s-a făcut desăvârșire, îndumnezeire, slavă și fericire pentru îngerii, pentru oameni și pentru întreaga zidire”.

d) Concluzii

După ce face analiza acestei poziții teologice, Sfântul Nicodim ajunge la două concluzii.

P r i m a concluzie este că „taina întrupării era absolut necesar să se petreacă, primul motiv al acestui fapt peste care nu se putea trece fiind acela că taina întrupării a fost voia anterioară a lui Dumnezeu, potrivit Sfântului Grigorie al Tesalonicului, cauză primă care a fost pusă în mișcare de nesfârșita și adâncă bunătate a lui Dumnezeu, adică și-a avut rădăcina înfiptă adânc în bunătatea părintească, după cum a spus purtătorul de Dumnezeu Maxim; al doilea motiv [pentru care întruparea era absolut necesar să se petreacă] a fost că ea era obligatorie pentru toată zidirea văzută și nevăzută, ca început al ei și mijloc și sfârșit, așa cum s-a arătat”.

A d o u a concluzie este că „și Doamna Născătoare de Dumnezeu, ca mijloc imediat și condiție trebuincioasă a acestei taine (carnea lui Hristos este carnea Mariei, potrivit fericitului Augustin), a fost în planurile lui Dumnezeu înainte de toate făpturile, iar celelalte ființe au fost create pentru ea, fiindcă acesta a fost scopul pentru care Dumnezeu le-a făcut pe toate celelalte, așa cum spune Cuviosul Andrei”.

La o primă vedere, s-ar putea crede că temele pe care le-am dezvoltat aici, bazându-ne pe învățătura Sfinților Părinți, se referă la lucruri teoretice care nu au o mare legătură cu viața duhovnicească. Însă acest lucru este greșit, deoarece dogma și viața duhovnicească a omului sunt într-o relație strânsă și profundă. Adevărul acesta este

dovedit în mod incontestabil de învățătura teologică pe care am prezentat-o aici.

Din câte am văzut, Dumnezeu Cuvântul nu S-a întrupat pentru a împlânzi dreptatea dumnezeiască, așa cum spun teologii occidentali, ci pentru a îndumnezei firea omenească, din iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Teoria împlânzirii dreptății dumnezeiești dă vieții duhovnicești o dimensiune juridică, deoarece arată că toate nevoițele noastre sunt făcute pentru împlânzirea lui Dumnezeu. Însă nu Dumnezeu are nevoie de tămăduire, ci noi. Astfel, întruparea lui Hristos a fost voirea anterioară a lui Dumnezeu și scopul ultim al zidirii omului. Omul nu ar fi putut ajunge la comuniunea cu Dumnezeu dacă nu s-ar fi făcut unirea în ipostasul lui Hristos a firii dumnezeiești cu cea omenească, pentru că există o diferență prea mare între zidit și nezidit și ziditul nu ar fi putut să se unească cu neziditul dacă nu exista această unire în Persoana lui Hristos. Prin căderea omului, s-au adăugat doar Patimile, Răstignirea, Moartea și Învierea lui Hristos. Și desigur, toate acestea se explică prin faptul că întrupându-Se, Hristos a luat fire omenească cu totul curată, dar supusă morții și pătimirii.

* * *

Consider ca fiind de datoria mea să închei prin considerația că, așa cum s-a văzut și din puținele lucruri pe care le-am prezentat aici, Sfântul Nicodim Aghioritul este un mare teolog și un important Părinte al Bisericii, care se încadrează în Tradiția patristică și bisericească. Este un teolog drept, care înțelege mântuirea omului din perspectiva vindecării lui, în condițiile unei viețuiri ortodoxe. Cei care văd lucrurile altfel, fie nu cunosc cu adevărat învățătura Sfântului Nicodim, fie îl citează fragmentar sau pornind de la propriile lor premise. Și acestora Sfântul le repetă cuvintele pe care le-a adresat celor care îl judecau:

„Îi rog să nu mă vorbească de rău fără rost; acestea nu au fost scrise din părere personală sau spre slava mea, ci urmând părerea teologilor pe care i-am amintit. Poate că dumneavoastră gândiți cu patimă (lucru pe care nu îl cred) atunci când mă judecați pe mine, dar mai degrabă judecați pe purtătorul de Dumnezeu Maxim, pe Grigorie al Tesalonicului și pe marele Andrei și pe ceilalți, pentru că de la ei am luat eu această părere. De la început și până la sfârșit, ce am spus este al acestora”.

Noiembrie 1992

IV

Pomul cunoștinței și pomul vieții

În troparele praznicului Nașterii Domnului se spune că, prin întruparea Sa, Hristos S-a făcut pom al vieții. Reprezentativ în acest sens este troparul de dinaintea praznicului Crăciunului, în care se spun următoarele: „Gătește-te, Betleeme, că s-a deschis Edenul! Împodobește-te, Efrata, că pomul vieții a înflorit în peșteră din Fechioară! Pentru că pântecele aceleia rai înțeleghător s-a arătat, întru care este dumnezeiescul pom, din care mâncând vom fi vii și nu vom muri ca Adam. Hristos Se naște ca să ridice chipul cel căzut mai înainte”.

În acest tropar sunt puși în opoziție noul Adam, adică Hristos, și vechiul Adam. Primul Adam a gustat din pom, iar urmarea a fost pierderea Raiului și aducerea bolii în întregul neam omenesc prin intrarea morții și a stricăciunii, în vreme ce noul Adam, care este Hristos, adică pomul vieții, dă viață celor care se unesc cu El. Noul Rai este pântecele Născătoarei de Dumnezeu și Biserica, iar pomul vieții este însuși Hristos. Urmașii lui Adam pot să guste din acest pom și să se bucure de viața cea adevărată.

În continuare, va trebui să vorbim despre pomul vieții din Rai și despre felul în care, prin întruparea Sa, Hristos S-a făcut pentru om pom al vieții.

a) Cei doi pomi din Raiul începuturilor

În Vechiul Testament sunt consemnate unele aspecte din viața binecuvântată a primelor ființe din Rai. Potrivit învățăturii Sfinților Părinți, Raiul era cugetat¹³³ și simțit¹³⁴: era cugetat, pentru că însemna

¹³³ Adică *duhovnicesc*.

comuniunea omului cu Dumnezeu, fiindcă după zidire, Adam se afla la treapta iluminării minții și trebuia doar ca, prin lucrarea lui Dumnezeu și prin propria sa strădanie, să ajungă la îndumnezeire, și era simțit, deoarece era un loc determinat.

În Rai existau mulți copaci, dar doi dintre aceștia erau diferiți de ceilalți. Primul era pomul cunoștinței din care Adam primise poruncă să nu mănânce: *A dat apoi Domnul Dumnezeu lui Adam poruncă și i-a zis: „Din toți pomii din rai poți să mănânci, iar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci, căci, în ziua în care vei mânca din el, vei muri negreșit!”* (Facerea 2, 16-17). Cel de-al doilea pom era pomul vieții. Așa cum este scris în Vechiul Testament, după ce omul s-a arătat neascultător și a mâncat din pomul cunoștinței binelui și răului, Dumnezeu l-a scos din Rai și a pus *heruvimi și sabie de flacără vâlvâitoare, să păzească drumul către pomul vieții* (Facerea 3, 24). Motivul pentru care Dumnezeu l-a scos din Rai pe omul care se dovedise neascultător a fost acela că, după cădere, el nu trebuia să mai mănânce din pomul vieții. *Și acum nu cumva să-și întindă mâna și să ia roade din pomul vieții, să mănânce și să trăiască în veci!* (Facerea 3, 22).

Prin urmare, se pare că în Rai existau doi pomi cu o mare însemnătate și cu un rol important: pomul cunoștinței binelui și a răului și pomul vieții. Adam a mâncat dintr-unul din ei și a murit, iar din celălalt a fost împiedicat să mănânce pentru a nu rămâne de-a pururi în cădere și în rău. Așadar, Dumnezeu l-a alungat pe om din Rai din iubire de oameni, fiindcă nu voia ca acesta să rămână pentru totdeauna în cădere, ci să se căiască și, la timpul potrivit, prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, să guste din pomul vieții, prin care să iasă din moarte și să intre din nou în Rai. Așadar, scoaterea omului din Rai nu a fost o pedeapsă a lui Dumnezeu, ci lucrarea iubirii Sale de oameni.

b) Tâlcuirea patristică în legătură cu cei doi pomi

Tâlcuind Sfânta Scriptură din perspectiva vieții bisericești și a experienței lor personale, Sfinții Părinți ne-au lăsat analize uimitoare în legătură cu cei doi pomi.

Pentru început, trebuie să amintim tâlcuirea Sfântului Grigorie Teologul în legătură cu pomul cunoștinței binelui și a răului. Într-o predică, el spune că acest pom nu a fost sădit dintr-o tocmeală rea și nici nu a fost interzis din invidie. Cu alte cuvinte, nimic din ceea ce a creat Dumnezeu nu a fost rău, ci toate au fost foarte bune. Interdicția ca omul să mănânce din acest pom nu provenea din invidie, adică din dorința lui Dumnezeu ca omul să nu ajungă la îndumnezeire. De altfel, acest pom era vederea de Dumnezeu: „acest copac era teoria¹³⁵”, iar omul ar fi gustat din el la timpul potrivit, când va fi fost întărit duhovnicește, adică atunci când ar fi ajuns la îndumnezeire. Dumnezeu i-a interzis omului să mănânce din pom pentru că era încă nedesăvârșit, adică nu era pregătit cum trebuia și, prin urmare, gustarea din acest pom i-ar fi făcut rău, așa cum alimentele tari și diversificate provoacă mult rău celor care mai au încă nevoie de lapte. Răul care s-a făcut a fost acela că Adam a gustat din pomul cunoștinței „înainte de vreme, nu atunci când trebuia”. Fiindcă a greșit și a pierdut harul sfânt, trebuia ca el să nu mănânce din pomul vieții, pentru a nu se întări și a nu rămâne în cădere și în moarte. Gustarea din pomul vieții era „mare și minunată” și de aceea, Dumnezeu a poruncit ca acest pom să fie păzit nu de Îngeri, nici de Arhangheli, nici de Începătorii și nici de Stăpânii sau de Domnii sau de Puteri, ci de Heruvimi, care erau din prima ierarhie a îngerilor.

Având drept călăuză interpretarea Sfântului Grigorie Teologul, pe care îl considera părintele său duhovnicesc, Sfântul Ioan Damaschin urmează aceeași tradiție. El scrie că pomul cunoștinței este străduința, încercarea și exercițiul pentru vădirea supunerii sau nesupunerii omului. Acest pom a fost numit pom al cunoașterii binelui

¹³⁵ Adică vederea de Dumnezeu

și răului pentru că cei care gustau din el primeau puterea cunoștinței care se afla în acesta, lucru care este bun pentru cei desăvârșiți și rău pentru cei nedesăvârșiți și pentru cei care nu își stăpânesc simțurile. Pomul vieții a fost numit astfel deoarece are energie care dă viață celor vrednici de viață și celor care nu sunt supuși morții.

Din această tâlcuire a Sfântului Ioan Damaschin înțelegem că omul trebuia să fie încercat înainte să mănânce din pomul cunoștinței, după care trebuia să mănânce din pomul vieții și să trăiască veșnic alături de Dumnezeu. Fără nevoință și fără pregătire, nimeni nu poate dobândi îndumnezeirea și comuniunea cu Dumnezeu.

c) Dumnezeu-Om Hristos – pomul vieții

Nereușita omului pe drumul pe care Dumnezeu l-a hotărât pentru îndumnezeirea lui nu a fost cu totul pierzătoare, adică nu a dus în mod irevocabil la moartea sa. Ceea ce nu a putut să facă omul prin încercarea la care a fost supus în Rai, a săvârșit Hristos prin întruparea Sa. Însă căderea a adus omului încercări groaznice, durere profundă și multă suferință. Astfel, el a gustat din ceea ce înseamnă moartea și îndepărtarea de Dumnezeu. Cine va citi scrierile Cuviosului Siluan Atonitul va putea înțelege cam ce a însemnat plânsul adamic. Numai cine s-a învrednicit de marea vedere de Dumnezeu, după care a pierdut-o, poate într-o anumită măsură să înțeleagă și să trăiască părerea de rău și durerea căderii lui Adam. De aici putem să ne dăm seama de marea valoare a Cuviosului Siluan. Pe zi ce trece, mă conving și mai mult de faptul că Sfântul Siluan are o teologie foarte mare și uimitoare. Atunci când citești cuvintele scrise de el, simți marea lor putere și multa înțelepciune ascunsă în ele. El a fost teolog adevărat, deoarece a trăit căderea adamică, plânsul lui Adam, dar și unirea cu noul Adam, care este Hristos.

Prin întruparea Sa, Hristos a deschis poarta Raiului. Dumnezeu nu S-a oprit la a-l lăsa pur și simplu pe om să intre prin această poartă, ci însuși pomul vieții, care este Hristos, a venit înspre om. Acum, Raiul este pântecul Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, în care, din primul moment al zămislirii, firea dumnezeiască a luat firea omenească și a îndumnezeit-o. La rândul său, Biserica, adică Trupul binecuvântat

al lui Hristos, este Raiul noetic și sensibil. Cei care trăiesc în Biserică și sunt mădulare adevărate și vii ale Trupului lui Hristos pot să guste din pomul vieții, să depășească moartea și să dobândească o altă dimensiune a existenței. În afara lui Hristos, stăpânesc numai umbra și țara morții.

Prin unirea firii dumnezeiești cu cea omenească în Persoana Cuvântului, drumul spre îndumnezeire a devenit mai stabil. De aceea, mântuirea nu mai este acum o chestiune de ascultare a unei porunci a lui Dumnezeu, ci înseamnă comuniunea omului cu Dumnezeu-Om Hristos. Prin urmare, în Biserică nu trebuie să trăim numai niște sentimente, nici să ținim spre satisfacerea dorințelor filantropice personale, ci trebuie să trăim ontologic, uniți cu Hristos. Drumul nostru trebuie să fie un drum de biruire a morții. Și bineînțeles, acest lucru se poate face numai prin gustarea din pomul vieții, care este Dumnezeul-Om Hristos.

Așadar, întruparea lui Hristos este mai mult decât o izbăvire de ordin juridic sau decât expresia iubirii exterioare și sentimentale. Ea este îndreptarea căii rătăcite, desfătarea cu viața de dinainte de cădere și, mai mult decât atât, este mersul mai sigur pe drumul care duce la îndumnezeire. Este ceea ce a spus Hristos: *Eu am venit ca viață să aibă și din belșug să aibă* (Ioan 10, 10). Acest *din belșug* este îndumnezeirea omului.

d) Pomul vieții în Apocalipsă

Despre pomul vieții se vorbește și în Apocalipsa lui Ioan. Referindu-Se la îngerul din Efes, Hristos spune printre altele: *Celui ce va birui îi voi da să mănânce din pomul vieții, care este în raiul lui Dumnezeu* (Apoc. 2, 7).

Tâlcuind aceste cuvinte, Sfântul Andrei, Episcopul Cezareii, spune că, prin expresia *pomul vieții*, „se vorbește în mai multe cuvinte... despre viața veșnică” care este Însuși Hristos. „El este Dumnezeu adevărat și viața cea de-a pururea”. A mânca din pomul vieții nu este altceva decât „împărtășirea din bunătățile veacului ce va să fie”. Dumnezeu va da binecuvântarea de a mânca din pomul vieții tuturor celor care vor birui „în războiul cu demonii”. Iar această biruință

este în realitate o ridicare deasupra patimilor prin care diavolul duce război împotriva omului.

Din această interpretare putem desprinde mai multe adevăruri.

P r i m u l adevăr este că pomul vieții se identifică cu viața veșnică și cu Hristos. El este viața adevărată și pomul vieții care îl hrănește pe fiecare om.

A l d o i l e a adevăr este că pomul vieții reprezintă un mare dar, care este oferit încă de pe acum omului trăitor în Biserică, adică în noul Rai al sfântului har, și care în veacul ce va să fie se va da celor care vor birui ca desfătare a nunții. Împărăția lui Dumnezeu și viața veșnică încep de pe acum. Ele nu reprezintă o realitate care va veni în veacul viitor, pentru că dreptii le gustă din această viață. Adevărul acesta este înfățișat de aureolele de pe capul sfinților, pentru că sfinții au văzut lumina necreată, care este viața veșnică și Împărăția cerurilor. Acum, ei trăiesc logodna acelor bunătăți, dar atunci, va fi bucuria nunții lor.

A l t r e i l e a adevăr este că Împărăția cerurilor, adică împărtășirea din pomul vieții, se dă acelor care îl biruiesc pe diavol. Desigur, această biruință nu este a omului, ci a lui Hristos, prin om. Așadar, Hristos a învins diavolul, moartea și păcatul și astfel a dat fiecărui om care se unește cu El posibilitatea să fie la rândul său biruitor.

Cert este că, din Apocalipsa lui Ioan, se vedește faptul că încununarea vieții duhovnicești a omului înseamnă gustarea din pomul vieții. Acest lucru se face prin împărtășirea cu Trupul și cu Sângele lui Hristos, împărtășire care va fi desăvârșită în Împărăția cerurilor, după cea de-a Doua Venire a lui Hristos.

e) Gustarea din pomul cunoștinței

Referindu-se la gustarea lui Adam din pomul cunoștinței, Sfântul Nicodim Aghioritul face observații foarte interesante, în care arată că și astăzi se poate face aceeași greșală pe care a făcut-o Adam. Cu alte cuvinte, și cei care au primit botezul creștinesc pot gusta din pomul cunoștinței.

Atunci când, prin simțuri, gândul este atras de plăceri, omul pierde amintirea lui Dumnezeu și se produce o cădere adamică. Este

vorba, așadar, despre același păcat și despre aceeași stare de cădere a protopărintelui nostru. Practic, căderea lui Adam s-a datorat faptului că i s-a întunecat gândul, deoarece, prin călcarea poruncii lui Dumnezeu, a fost rob de plăcere. Robirea minții este o mare greșeală, pentru că de ea se leagă fiecare păcat pe care îl face omul.

Nu există om care să spună că nu poate fi biruit de puterea diavolului, deoarece, dacă însuși Adam, care fusese plăsmuit de Dumnezeu și împodobit cu atâtea harisme, era nedesăvârșit, cu atât mai mult omul obișnuit nu se poate lăuda că este desăvârșit, pentru că este îmbrăcat în stricăciune și în moarte. Dacă Adam, fără să fi cunoscut mai înainte păcatul, a avut dispoziție pătimasă și a gustat din acel fruct al plăcerilor, „cum pot eu, pătimășul, să spun că mă folosesc fără patimă de lucrurile pline de plăcere ale lumii și, pentru aceea, nu cad?”

Prin urmare, în fiecare zi se arată înaintea noastră atât pomul vieții cât și pomul cunoștinței. Primul este prezent în viața creștinului prin existența Bisericii, care este noul Rai, prin Sfânta Împărtășanie și prin posibilitatea de a ajunge la îndumnezeirea după har. Dar înainte de pomul vieții, în fața noastră este pus pomul cunoștinței binelui și a răului. În fiecare zi, libertatea noastră este încercată prin faptul că ni se dă posibilitatea să alegem între a pune în practică legea lui Hristos și a respinge porunca Sa, adică între a deveni robi ai harului și a rămâne subjugati de plăcerile simțurilor și de imaginație.

f) Pomul de Crăciun

Am bănuiala că obiceiul de a împodobi bradul în timpul sărbătorii Crăciunului nu este pur și simplu o tradiție care ne-a venit din Occident și pe care ar trebui să o înlocuim cu alte obiceiuri ortodoxe. Desigur, nu m-am ocupat de istoria pomului de Crăciun și de problema originilor sale, dar cred că el este legat de sărbătoarea Crăciunului în adevăratul sens al cuvântului.

În primul rând, pomul de Crăciun poate avea legătură cu profeția lui Isaia: *O mlădiță va ieși din tulpina lui Iesei și un lăstar din rădăcinile lui va da* (Isaia 11, 1). Atunci când a scris cuvintele: „Toiag din rădăcina lui Iesei și floare dintr-însul, Hristoase, din Fecioară ai

odrăslit”, Cuviosul Cosma Melodul a avut în vedere tocmai această proorocie. Rădăcina este lesei, adică tatăl lui David, mlădița este regele David, lăstarul care a crescut din rădăcină și din mlădiță este Născătoarea de Dumnezeu, iar fructul care a ieșit din floarea lăstarului este Hristos. Acest lucru este înfățișat în chip minunat de hagiografie. Așadar, pomul de Crăciun poate să ne amintească de arborele genealogic al lui Hristos ca om, de dragostea lui Dumnezeu, dar și de curățirile succesive ale strămoșilor lui Hristos. În vârful bradului se află steaua, care este Dumnezeu-Om Hristos.

În plus, bradul de Crăciun ne amintește atât de pomul cunoștinței, cât și de pomul vieții, dar mai ales de acesta din urmă. Prin pomul de Crăciun se arată că Hristos este pomul vieții. Dacă nu gustăm din acest pom „care dă viață”, nu putem trăi și nici nu ne putem împlini scopul existenței. Cu alte cuvinte, Crăciunul nu poate fi conceput fără Sfânta Împărtășanie. Dar Sfânta Împărtășanie duce la îndumnezeirea noastră în Hristos numai dacă îl biruim pe diavol în ceasul în care ne aflăm în fața ispitei, adică în fața pomului cunoștinței binelui și a răului, prin care ne este încercată libertatea.

Ne bucurăm și sărbătorim pentru că „pomul vieții a înflorit în peșteră din Fecioară”.

Noiembrie 1993

V

Mielul lui Dumnezeu

În Apocalipsa¹³⁶ lui Ioan, există mai multe imagini care se referă la teologia Mielului, înfățișându-L pe Domnul Hristos ca Miel înjunghiat. Vom analiza în continuare câteva dintre aceste imagini și scene, care ne vor ajuta să înțelegem mai bine și mai în amănunt lucrarea lui Hristos.

a) Caracterul Apocalipsei

Înainte de a purcede la analiza acestei teme, aș dori să aruncăm o privire asupra caracterului și a scopului Apocalipsei lui Ioan. Acest lucru este necesar pentru că, în ziua de astăzi, există mulți oameni care vorbesc despre Apocalipsă și care o interpretează după propria lor gândire, rezultatul fiind acela că de multe ori aceștia greșesc, deoarece confundă faptele descrise în Apocalipsă cu evenimente contemporane, drept care nu ajung întotdeauna la adevăr.

Apocalipsa lui Ioan este una dintre cele mai grele cărți ale Sfintei Scripturi. În consecință, Sfinții Părinți nu au zăbovit asupra interpretării acesteia, astfel încât nu există multe tâlcuiri legate de ea. Practic, avem numai două tâlcuiri ale Apocalipsei, care provin, primul, de la Sfântul Andrei, Arhiepiscopul Cezareii și Capadociei, și al doilea, de la Areta, Episcop și el al Cezareii și al Capadociei.

Potrivit Sfântului Andrei, Apocalipsa este „manifestarea tainelor ascunse văzute de gândul curat, fie prin vise sfinte, fie prin iluminare, atunci când omul este treaz”. Apocalipsa lui Ioan revelează cu precădere „măreția Dumnezeirii lui Hristos”.

¹³⁶ În limba greacă, *apocalipsi* (αποκάλυψη) înseamnă *dezvăluire, revelație*.

Tocmai din acest motiv, conținutul Apocalipsei lui Ioan este greu de interpretat de oameni. Faptele acestei cărți se vor vădi doar în ziua în care își vor afla împlinirea. La începutul tâlcuirilor sale interpretative, Sfântul Andrei mărturisește că, deși a fost îndemnat de multe ori să tâlcuiască Apocalipsa, a amânat mereu realizarea acestei lucrări. Motivul a fost cunoașterea faptului că „cele scrise acolo vorbesc despre viitor și au fost spuse sfinților în mod tainic și de aceea, pentru înțelegerea lor este nevoie de o minte luminată de Duhul Sfânt”. Sfântul Andrei consideră că tâlcuirea Apocalipsei fără iluminarea Duhului Sfânt este o îndrăzneală. El scrie în acest sens: „cum dacă nu îndrăzneț se arată cel care, fără a se împărtăși din harul proorocirii, se ocupă de lucruri al căror sfârșit nu poate să îl vadă în nici un fel?” Numai oamenii cu har profetic pot interpreta tainele dezvăluite profeților.

În continuare, Sfântul Andrei face o observație foarte interesantă: omul este alcătuit din trup, din suflet și din duh. Desigur, el nu are în vedere trei elemente componente ale ființei umane, pentru că, vorbind despre duh, se referă la harul lui Dumnezeu. Trupul fără suflet este mort, așa cum mort este și sufletul fără Duhul Sfânt. În mod firesc, sufletul are existență prin el însuși, dar fără Duh Sfânt, el nu are viață. În realitate, omul este alcătuit din două componente, adică din suflet și din trup, însă Duhul Sfânt este sufletul sufletului. Această împărțire în trei este valabilă și pentru Sfânta Scriptură inspirată de Dumnezeu. Trupul este „litera și povestirea lucrurilor care s-au petrecut”, sufletul este limbajul figurat care îl conduce pe cititor dinspre cele simțite înspre cele duhovnicești, iar duhul „se arată ridicător spre cele viitoare, spre cele înalte și spre vederea de Dumnezeu”.

Dacă Sfânta Scriptură are trei învelișuri, cei care o citesc se găsesc la rândul lor în diferite stări duhovnicești corespunzătoare. Trupul Scripturii aparține oamenilor care învață legea, aceștia fiind, desigur, cei care luptă pentru a se tămădui prin păzirea poruncilor; în cea de-a doua categorie, adică în suflet, intră cei care sunt învățați în har, ceea ce înseamnă o stare duhovnicească mai înaltă, iar în cea de-a treia categorie, adică în duh, intră oamenii asupra cărora domnește duhul și „cărora li se supun toate gândurile și toate mișcările trupești”. Nimeni altcineva nu poate să vadă și să interpreteze duhul legii, decât numai profetul, adică cel care și-a omorât toate gândurile,

s-a eliberat de sub stăpânirea lor și a dobândit gând curat și izbăvire de lumea fantasmelor.

Trupul Sfintei Scripturi include așa-zisele cărți istorice, care conțin povestirea unor fapte ce au avut loc în trecut, sufletul Sfintei Scripturi este alcătuit din cărțile care cuprind învățătura generală și învățăminte exprimate în pilde, iar de duh aparține mai ales Apocalipsa lui Ioan. Apocalipsa conține limbaj figurat și limbaj istoric, dar predominant este primul, fapt pentru care „ea a fost vestită celor mai desăvârșiți în cunoștința dumnezeiască”.

Prin urmare, Apocalipsa lui Ioan este o carte revelatoare¹³⁷ ce descrie evenimente din viitor, dintre care unele se vor împlini în decursul trecerii oamenilor prin istorie, iar celelalte, în vremurile de apoi. Fiind o carte profetică, ea poate fi interpretată și analizată numai de profeți, adică de oamenii care gândesc în Hristos și care au experiențe revelatoare similare cu cele descrise de Apocalipsă. Tocmai de aceea faptele care urmează vor fi interpretate pe baza tradiției patristice.

Pentru înțelegerea Apocalipsei lui Ioan și mai ales a ceea ce vom prezenta în continuare consider folositoare spusele profesorului Panayotis Bratsiotis despre scopul și despre tema principală a acestei cărți sfinte.

Scopul cărții este pregătirea credincioșilor pentru cele ce se vor petrece în viitor, cu referire, desigur, la suferințele care vor urma și la cea de-a Doua Venire a lui Hristos. Prin cele scrise în Apocalipsă, credincioșii sunt îndemnați spre pocăință și spre trezvie, în vederea încercărilor care îi așteaptă. Tema principală a cărții este lupta dintre Împărăția lui Dumnezeu și diavol și, desigur, biruința lui Hristos asupra celui rău. „Ideea centrală este legată de cea de-a Doua Venire a lui Hristos ca judecător și ca împărat”. Înțelesul care străbate întreaga Apocalipsă este că, după ce l-a biruit pe diavol la prima Sa venire, adică prin întruparea Sa, Mielul înjunghiat, care este Hristos, împărățește acum alături de Părintele Său și, în același timp, este Domnul lumii și al tuturor lucrurilor care se petrec. În ciuda stăpânirii vremelnice a lui Satana, în cele din urmă, acesta va fi biruit de Miel, după care va urma cea de-a Doua Venire a lui Hristos, când Acesta îi

¹³⁷ Vezi nota anterioară.

va judeca pe cei vii și pe cei morții și, desigur, va dăruia dreptilor bucuria Împărăției Cerurilor.

În legătură cu faptele descrise în Apocalipsă, există două teorii. Prima este „teoria repetării sau a reluării, sau teoria cíclică”, conform căreia evenimentele se repetă în cicluri paralele, „potrivit celor șapte imagini ale vedeniilor [din Apocalipsă] care se repetă”, iar cealaltă este „teoria cronologică”, potrivit căreia faptele descrise în această carte se vor împlini „în linia cronologică dreaptă a evenimentelor simbolizate prin vedenii sau în progres temporal, pe părți”. Profesorul Panayotis Bratsiotis admite combinația acestor două teorii, lucru care înseamnă că faptele prezentate în Apocalipsa lui Ioan se repetă în cicluri paralele, având în același timp și o evoluție cronologică liniară. Din toate acestea înțelegem că, pentru interpretarea Apocalipsei, este nevoie de multă atenție. De aceea, trebuie să rămânem pe linia tâlcuirilor patristice referitoare la acest subiect dar mai ales, trebuie să nu cădem în tentația de a medita asupra imaginilor revelatoare, ci să așteptăm ca ele să se îplinească.

În continuare, vom analiza cu multă atenție imaginea Mielului, Care este ca înjunghiat.

b) Hristos ca Miel înjunghiat înconjurat de slavă

Încă din primele capitole ale Apocalipsei, este prezentată imaginea măreată a Dumnezeuului necuprins în cuvinte, Care șade pe tron și primește slava și închinăciunea celor douăzeci și patru de bătrâni și a celor patru ființe. Din tron, *ieșeau fulgere și glasuri și tunete*. Potrivit interpretării Sfântului Andrei, Cel care șade pe tron este Tatăl: „Chiar dacă Tatăl apare ca fiind văzut, nu înseamnă că El are trup, așa cum are Fiul în vedenia de dinaintea acesteia¹³⁸. El este înfățișat în chip văzut, pentru a se putea arăta că I se aduce închinăciune”. Cei douăzeci și patru de bătrâni, care sunt profeții și oamenii sfințiți sau, mai bine zis, Biserica triumfătoare din Ceruri, se

¹³⁸ Este vorba despre vedenia descrisă de Sfântul Ioan Teologul în primul capitol al Apocalipsei (Apoc. 1, 10-18).

închină Celui ce șade pe tron și îi aduc Acestuia slavă și cinstire. Dar și cele patru ființe, care sunt simbolul îngerilor, îi aduc slavă, cinste și mulțumire *Celui ce este viu în vecii vecilor* (Apoc. 4, 4-11).

În această slavă cerească, Sfântul Evanghelist Ioan a văzut o carte pecetluită cu șapte peceti, care se afla în dreapta Celui ce ședea pe tron. Atunci, s-a arătat un înger puternic, care a strigat cu glas mare: „Cine este vrednic să deschidă cartea și să desfacă toate peceteile ei?” După cum afirmă Sfântul Andrei, această carte este atotînțeleapta prezență a lui Dumnezeu „în toți și în toate sau, după cum spune [Proorocul] David, este cartea în care sunt scrise adâncimile judecății lui Dumnezeu¹³⁹”. Absolut nimeni nu a putut să deschidă cartea pecetluită. După aceasta, Sfântul Evanghelist Ioan spune: *Și am plâns mult, fiindcă nimeni n-a fost găsit vrednic să deschidă cartea, nici să se uite în ea*. Dar atunci, unul dintre bătrâni i-a spus să nu plângă, pentru că *iată, a biruit leul din seminția lui Iuda, rădăcina lui David, ca să deschidă cartea și cele șapte peceti ale ei* (Apoc. 5, 1-5).

După aceea, între tron și cele patru ființe și în mijlocul bătrânilor, Evanghelistul a văzut cu ochii lui „stând un Miel, ca înjunghiat...” Consider că, înainte de a purcede la analiza acestei imagini și a celorlalte care au legătură cu ea, trebuie să prezentăm textul, așa cum apare el în Apocalipsa lui Ioan.

Și am văzut la mijloc, între tron și cele patru ființe și în mijlocul bătrânilor, stând un Miel, ca înjunghiat, și care avea șapte coarne și șapte ochi, care sunt cele șapte duhuri ale lui Dumnezeu, trimise în tot pământul. Și a venit și a luat cartea din dreapta Celui ce ședea pe tron. Și când a luat cartea, cele patru ființe și cei douăzeci și patru de bătrâni au căzut înaintea Mielului, având fiecare alăută și cupe de aur pline cu tămâie, care sunt rugăciunile sfinților. Și cântau o cântare nouă, zicând: Vrednic ești să iei cartea și să deschizi peceteile ei, fiindcă ai fost înjunghiat și ai răscumpărat lui Dumnezeu, cu sângele Tău, oameni din toată seminția și limba și poporul și neamul; și l-ai făcut Dumnezeului

¹³⁹ Ps. 35, 6.

nostru împărăție și preoți, și vor împărați pe pământ. Și am văzut și am auzit glas de îngeri mulți, de jur împrejurul tronului și al ființelor și al bătrânilor, și era numărul lor zeci de mii de zeci de mii și mii de mii, zicând cu glas mare: Vrednic este Mielul cel înjunghiat ca să ia puterea și bogăția și înțelepciunea și tăria și cinstea și slava și binecuvântarea. Și toată făptura care este în cer și pe pământ și sub pământ și în mare și toate câte sunt în acestea le-am auzit zicând: Celui ce șade pe tron și Mielului fie binecuvântarea și cinstea și slava și puterea, în vecii vecilor! Și cele patru ființe ziceau: Amin! Iar bătrânii căzură și se închinară.

(Apoc. 5, 6-14)

Studiind acest text, vom observa trei aspecte principale.

P r i m u l aspect se leagă de faptul că Hristos este prezentat aici ca Miel înjunghiat, Care are slavă multă și este cântat de întreaga Biserică triumfătoare.

Imaginea Mielului provine atât din Vechiul, cât și din Noul Testament. Văzându-L pe Hristos apropiindu-Se de el, Cinstitul Înaintemergător a spus: *Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii* (Ioan 1, 29). Mielul ne amintește și de proorocia lui Isaia: *ca un miel spre junghiere s-a adus și ca o oaie fără de glas înaintea celor ce o tund, așa nu și-a deschis gura Sa* (Isaia 53, 7). Toate acestea ne duc cu gândul atât la jertfa de pe Cruce a lui Hristos pentru neamul omenesc, cât și la Mielul euharistic, Care este dăruit pentru ca lumea să trăiască.

Mielul nu amintește numai de jertfa lui Hristos de pe Cruce, ci și de Învierea Sa din morți. De altfel, acesta este înțelesul cuvintelor: *stând un miel ca înjunghiat*. El nu este înjunghiat, ci stă în fața tronului ca înjunghiat. Prin urmare, aceste cuvinte exprimă Răstignirea și Învierea lui Hristos sau, mai bine zis, Îl înfățișează pe Hristos înviat, purtând pe Trup semnele jertfei de pe Cruce. Sfântul Andrei subliniază acest adevăr scriind: „*ca înjunghiat simbolizează patima, arătând viața lui Hristos de după jertfă, căci după ridicarea Sa din morți, El este a rămas înjunghiat cu adevărat*”.

După cum afirmă Sfântul Chiril al Alexandriei, faptul că Cinstitul Înaintemergător al Domnului L-a numit pe Hristos *Miel* amintește de

mielul pascal al iudeilor, care a fost introdus prin Legea lui Moise. Mielul lui Moise, pe care israeliții trebuiau să îl înjunghieze la sărbătoarea Paștelui, era preînchipuirea adevăratului Miel, Care este Hristos. Despre acestea, Sfântul Chiril scrie: „[mielul israelitenilor] a fost de-a lungul timpului închipuirea adevăratul Miel, care este mai neprihănit decât toate câte sunt și Care vine spre junghiere pentru ca să ia asupra Sa păcatele lumii, să nimicească stricăciunea din oameni, să pună capăt morții și să ne dezlege de blestem”.

În Apocalipsă nu se vorbește despre un oarecare miel înjunghiat, ci despre slăvitul Hristos, Care este Domnul înviat din morți. Dacă privim cu mare atenție, vom constata că acest Miel este plin de slavă.

La început, se spune că Mielul are șapte coarne și șapte ochi, care sunt *cele șapte duhuri ale lui Dumnezeu, trimise în tot pământul*. După cum afirmă Areta, coarnele înseamnă putere și slavă, iar cele șapte duhuri sunt energiile Duhului Sfânt care au lucrat în toți sfinții trăitori pe pământ, adică: înțelepciunea, cumpătarea, cunoștința, voința, puterea, cucernicia și frica lui Dumnezeu. Așadar, acest Miel are o putere uriașă și veghează totul cu ochii Săi.

După aceea, Hristos este înfățișat ca Miel înjunghiat, dar în același timp acest Miel înjunghiat este și leu. Grăitoare sunt cuvintele unuia dintre bătrâni, care se adresează lui Ioan, spunând: *lată, a biruit leul din seminția lui Iuda, rădăcina lui David, ca să deschidă cartea și cele șapte peceti ale ei* (Apoc. 5, 5). Imediat după aceste cuvinte, Ioan L-a văzut pe Miel ca înjunghiat. Așadar, în mod sigur, Mielul ca înjunghiat este în același timp și leu. Hristos este numit *leu* deoarece, prin Dumnezeirea Sa, El a fost biruitor asupra morții și a diavolului. Cuvântul *leu* ne amintește de profeția pe care Iacov a spus-o lui Iuda: *Pui de leu ești, ludo, fiul meu! De la jaf te-ai întors... El a îndoit genunchii și s-a culcat ca un leu, ca o leoaică... Cine-l va deștepta?* (Facerea 49, 9). Toate acestea ne duc cu gândul la icoana Celui adormit zugrăvită în bisericile bizantine, un exemplu fiind faimoasa lucrare a lui Panselinos de la Mănăstirea Protaton, din Muntele Athos, în care este înfățișată puterea lui Hristos pe Cruce și în Înviere.

Imaginea Mielului ca înjunghiat întregește imaginea măreață pe care a văzut-o și a descris-o Sfântul Evanghelist Ioan și care îl înfățișează pe Dumnezeu Tatăl așezat pe tron. Așadar, înainte de a-i

apărea în fața ochilor Mielul Care ședea ca înjunghiat și care era în același timp și leu, Ioan a văzut șezând pe tron pe Cineva Care *semăna la vedere cu piatra de iasp și de sardiu, iar de jur împrejurul tronului era un curcubeu, cu înfățișarea smaraldului* (Apoc. 4, 2-3). Toată măreția Celui așezat pe tron, închinarea și doxologia bătrânilor și a duhurilor, dar și slava care venea dinspre tron arătau că nu era vorba despre un om obișnuit, ci despre Dumnezeu. Cu adevărat, *din tron ieșeau fulgere și glasuri și tunete; și șapte făclii de foc ardeau înaintea tronului, care sunt cele șapte duhuri ale lui Dumnezeu* (Apoc. 4, 5). Din imnul duhurilor îngerești aflăm că Acela este *Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Dumnezeu, Atotțiitorul, Cel ce era și Cel ce este și Cel ce vine* (Apoc. 4, 8).

Prin urmare, Mielul ca înjunghiat, Care are coarne și ochi, leul, legătura cu Cel care ședea pe tronul slavei, ceea ce înseamnă că Fiul și Tatăl au aceeași ființă, și faptul că Mielul ca înjunghiat nu este întins la pământ, ci șade, toate acestea îl înfățișează pe Hristos înviat din morți. Prin Patimile Sale și prin Răstignire, Hristos S-a jertfit ca un Miel neprihănit pentru păcatele neamului omenesc, iar prin Învierea Sa, a biruit stăpânirea morții, a diavolului și a păcatului. El este tare și atotputernic, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat. Faptul că stă pe tron și împărățește, că primește cinste și doxologie de la Biserica triumfătoare, arată că este de o ființă cu Tatăl.

Al doilea aspect pe care trebuie să îl subliniem este că Mielul ca înjunghiat este cântat și slăvit de Biserica triumfătoare din ceruri. Așa cum spune Sfântul Evanghelist Ioan, atunci când Mielul ca înjunghiat Care ședea, adică Domnul slavei și biruitorul morții, al diavolului și al păcatului, a luat cartea în mâinile Sale, cele patru ființe și cei douăzeci și patru de bătrâni „au căzut înaintea Mielului, având fiecare alăută și cupe de aur pline cu tămâie, care sunt rugăciunile sfinților, și cântau o cântare nouă, zicând: Vrednic ești să iei cartea și să deschizi pecețile ei...”

Aici este înfățișat noul imn care se aduce Mielului. Nu este vorba despre o cântare a vechii legi, adică a epocii trecute, care era rostită mai mult buzele și cu mintea, ci despre o cântare nouă, care este adusă din inima omului cu suflet curat. Potrivit Sfântului Andrei al Cezareii, alăutele „înaltă doxologie armonioasă și sfântă”, tămâia este „jertfa bine-mirositoare a credincioșilor, adusă printr-o viață curată”, iar

cupele „sunt semnul gândurilor, din care iese mirosul plăcut al faptelor bune și al rugăciunii curate”. Prin urmare, această cântare este o rugăciune izvorâtă din inimă curată, din gând curat și din viață preacurată, care este adresată Mielului ca înjunghiat și este adusă de oamenii care au scăpat de patimi și de vechimea literei, pentru că „a strălucit învățătura Duhului la fiecare neam și limbă”. Este vorba de fapt despre rugăciunea minții sau a inimii, care este o rugăciune curată pentru că vine de la oameni noi.

Această cântare nouă este un imn de slavă. Mulțimea îngerilor, ființele, bătrânii și toți cei care se găseau în jurul tronului Mielului, al căror număr era de zeci de mii de zeci de mii și mii de mii, spuneau cu glas mare: „Vrednic este Mielul cel înjunghiat ca să ia puterea și bogăția și înțelepciunea și tăria și cinstea și slava și binecuvântarea”. Toată făptura din cer și de pe pământ și de sub pământ și din mare și toate câte sunt în acestea spuneau: *Celui ce șade pe tron și Mielului fie binecuvântarea și cinstea și slava și puterea, în vecii vecilor!* Închinăciunea către Cel ce șade pe tron și către Miel arată că Fiul și Tatăl sunt de o ființă.

Cu cât suntem mai stăpâniți de patimi, cu atât mai mult simțim nevoia să îl rugăm pe Dumnezeu să ne miluiască și să ne vindece, iar pe măsură ce ne curățim, rugăciunea noastră se transformă în adevărată doxologie. Pentru că vine din inimă curată, rugăciunea sfinților este doxologie și cântare nouă.

Al treilea aspect care trebuie consemnat este că, pentru această nouă cântare, există o motivație. Cântarea începe cu jertfa Mielului ca înjunghiat, adică a lui Hristos, Care S-a răstignit și a înviat. Făpturile spun: „Vrednic ești să iei cartea și să deschizi pecețile ei, fiindcă ai fost înjunghiat și ai răscumpărat lui Dumnezeu, cu sângele Tău, oameni din toată seminția și limba și poporul și neamul; și l-ai făcut Dumnezeului nostru împărăție și preoți, și vor împărăți pe pământ”.

Se vede, așadar, că această cântare este adusă lui Hristos pentru faptul de a fi fost înjunghiat, de a Se fi jertfit și de a ne fi răscumpărat de sub blestemul legii, prin scump Sângele Său. Răscumpărarea nu înseamnă că a dat Sângele Său diavolului ca preț de răscumpărare a noastră din mâinile acestuia, ci că, prin Sângele Său, a curățit păcatul neamului omenesc și ne-a dat posibilitatea să

trăim mântuirea. Referindu-se la întrebarea „cui a dat Mântuitorul Sângele Său?”, Sfântul Grigorie Teologul spune că este o necuviință să afirmăm că, pentru a ne da drumul, diavolul a luat Sângele lui Hristos, sau că, pentru a ne ispăși, Tatăl avea nevoie să primească Sângele Unuia-Născut Fiului Său. Hristos Și-a dat Sângele pentru ca să ne vindece și să ne sfințească.

Prin jertfa pe Cruce și prin Învierea Sa, Mielul înjunghiat ne-a făcut pe noi împărați și preoți. După cum spune Areta al Cezareii, cuvântul *împărați* se referă la biruirea patimilor („adevărați împărați care poartă cununa împărătească a biruinței asupra patimilor”), iar cuvântul *preoți* se referă la faptul că ne oferim pe noi înșine jertfă vie lui Dumnezeu („preoții sunt cei care s-au adus pe ei înșiși jertfă vie și bine-plăcută lui Dumnezeu”). Prin urmare, credincioșii creștini care au biruit patimile – lucru care înseamnă că au trecut de treapta curățirii, pentru că s-au jertfit pe ei înșiși lui Dumnezeu – sunt acum părtași ai rangului împărătesc și preotesc al lui Hristos și înalță cântarea nouă, care este un imn de slavă adus iubirii și milostivirii lui Dumnezeu. Desigur, aceștia sunt sfinții Bisericii, care se învrednicesc să stea în jurul tronului Mielului ca înjunghiat și nu numai că Îl văd pe Miel, dar se și împărtășesc din slava Sa, ceea ce este tot una cu Împărăția Cerurilor și cu Raiul.

Imaginea măreață a Mielului ca înjunghiat și a doxologiei aduse Acestuia de către Biserica biruitoare din cer închipuie atât slava Dumnezeului-Om Hristos, Care a pățimit și a înviat, cât și împărtășirea din această slavă a celor care Îl preaînălță pe Mielul ca înjunghiat al Apocalipsei.

c) Doxologia Mielului

În continuare, Mielul, care este singurul în stare de așa ceva, a început să deschidă una câte una pecetea cărții. Sfântul Evanghelist Ioan descrie ceea ce se petrecea la deschiderea fiecăreia dintre aceste peceti. Aici aș dori să insist mai mult asupra doxologiei adresate Mielului de către toți cei care se aflau în cer între deschiderea pecetilor a șasea (a 6-a) și a șaptea (a 7-a).

După cum a văzut Evanghelistul Ioan, la deschiderea celei de-a șasea peceti au avut loc lucruri uimitoare. S-a făcut cutremur mare, soarele a devenit „negru”, luna s-a făcut ca sângele, stelele cerului au căzut pe pământ așa cum cad smochinele din smochin atunci când bate vântul, cerul s-a dat în lături „ca o carte „pe care o faci sul”, ca o carte pe care o închizi, și toți munții și toate insulele s-au mișcat din locurile lor. Atunci, toți împărații pământului și domnii și căpeteniile oștilor și bogații și cei puternici și toți robii și toți slobozii s-au ascuns în peșteri și în stâncile munților, strigând munților și stâncilor: *Cădeți peste noi și ne ascundeți pe noi de fața Celui ce șade pe tron și de mânia Mielului, că a venit ziua cea mare a mâniei lor, și cine are putere ca să stea pe loc?* (Apoc. 6, 16-17).

Deschiderea celei de-a șasea peceti a fost interpretată în multe feluri. Tâlcuirea lui Areta al Cezareii spune că deschiderea celei de-a șasea peceti înfățișează Răstignirea și Învierea lui Hristos, „care au fost urmate de învierea așteptată a tuturor credincioșilor și a celor văzute”, iar cutremurul arată zguduirea pământului din timpul jertfei de pe Cruce a lui Hristos: „Este vădit faptul că această vedenie închipuie semnele care s-au făcut pe Cruce, adică zguduirea pământului și cutremurul, întunecarea soarelui și transformarea lunii în sânge”. O altă interpretare, care este dată de Sfântul Andrei, dar și de Areta, situează aceste fapte în timpul scurs de la încetarea prigoanei creștine și până la venirea lui Antihrist și, desigur, „până la iadul chemat de Antihrist, [iad] care nu va mai cunoaște naștere niciodată”. Potrivit unei alte interpretări, care aparține tot celor menționați mai sus, aceste fapte se referă la „suferințele care vor fi aproape de sfârșitul lumii”.

Aceste interpretări nu sunt diferite, pentru că au legătură între ele. Prin Răstignire și prin Învierea lui Hristos, a fost biruită puterea diavolului, a morții și a păcatului, după care a început prima înviere. În intervalul de timp dintre Răstignire și Înviere, are loc limitarea acțiunii lui Antihrist, potrivit legării diavolului timp de o mie de ani. Se știe faptul că, așa cum spune întreaga Tradiție patristică, Împărăția lui Hristos a venit pe pământ prin vederea slavei lui Dumnezeu în trupul îndumnezeit al celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi. Dar, desigur, deschiderea celei de-a șasea peceti se referă și la timpul de dinaintea celei de-a Doua Veniri a lui Hristos, ca biruință finală și ca triumf absolut a lui Hristos asupra lui Antihrist și ca biruință a ucenicilor

Mielului. Așadar, din interpretarea acestui fragment al Apocalipsei observăm valabilitatea teoriei repetării sau a reluării sau a teoriei ciclice la care ne-am referit la început.

După deschiderea celei de-a șasea peceti și înainte de a fi deschisă cea de-a șaptea, în cer s-a făcut tăcere adâncă. În continuare, Evanghelistul Ioan a văzut un înger care avea pecetea Viului Dumnezeu și care venea de la Răsăritul Soarelui, cu intenția de a-i pecetlui pe robii lui Dumnezeu pe frunțile lor. Numărul celor pecetluiți a fost o sută patruzeci și patru de mii... din toate semințiile fiilor lui Israel (Apoc. 7, 4). În acel moment, Sfântul Evanghelist a văzut o priveliște înălțătoare:

După acestea, m-am uitat și iată mulțime multă, pe care nimeni nu putea s-o numere, din tot neamul și semințiile și popoarele și limbile, stând înaintea tronului și înaintea Mielului, îmbrăcați în veșminte albe și având în mână ramuri de finic. Și mulțimea striga cu glas mare, zicând: Mântuirea este de la Dumnezeul nostru, care șade pe tron, și de la Mielul. Și toți îngerii stăteau împrejurul tronului bătrânilor și al celor patru ființe, și au căzut înaintea tronului pe fețele lor și s-au închinat lui Dumnezeu, zicând: Amin! Binecuvântarea și slava și înțelepciunea și mulțumirea și cinstea și puterea și tăria fie Dumnezeului nostru, în vecii vecilor. Amin! Iar unul dintre bătrâni a deschis gura și mi-a zis: Aceștia care sunt îmbrăcați în veșminte albe, cine sunt și de unde au venit? Și i-am zis: Doamne, Tu știi. El mi-a răspuns: Aceștia sunt cei ce vin din strâmtorarea cea mare și și-au spălat veșmintele lor și le-au făcut albe în sângele Mielului. Pentru aceea sunt înaintea tronului lui Dumnezeu, și îi slujesc ziua și noaptea, în templul Lui, și Cel ce șade pe tron îi va adăposti în cortul Său. Și nu vor mai flămânzi și nici nu vor mai înseta, nici nu va mai cădea soarele peste ei și nici o arșiță; căci Mielul, Cel ce stă în mijlocul tronului, îi va paște pe ei și-i va duce la izvoarele apelor vieții și Dumnezeu va șterge orice lacrimă din ochii lor.

(Apoc. 7, 9-17).

Analizând acest fragment uimitor care înfățișează slava Mielului Apocalipsei, dar și slava celor a căror îmbrăcăminte a fost înălbită în sângele Mielului, trebuie să facem trei comentarii ce au legătură cu Mielul plin de slavă, Care este Hristos înviat din morți.

P r i m u l comentariu se referă la faptul că Sfântul Evanghelist Ioan a văzut în fața tronului și a Mielului pe cei *îmbrăcați în veșminte albe și având în mână ramuri de finic*. Aceștia sunt sfinții mucenici care și-au vărsat sângele pentru Hristos. După spusele Sfântului Andrei, ei sunt „cei care au dat mărturia muceniciei pentru Hristos, cei care au făcut față cu bărbăție încercărilor din zilele de pe urmă, care sunt din toate neamurile și din toate limbile”. La întrebarea: *Aceștia care sunt îmbrăcați în veșminte albe, cine sunt?*, unul dintre bătrâni a răspuns: *Aceștia sunt cei ce vin din strâmtorarea cea mare și și-au spălat veșmintele lor și le-au făcut albe în sângele Mielului*. Aceasta înseamnă că ei sunt părtași ai iubirii jertfelnice a lui Hristos. Între Mielul înjunghiat și sfinți există o legătură strânsă și un mod de viață comun. Hristos S-a jertfit pentru neamul omenesc, în vreme ce sfinții s-au jertfit pentru slava lui Dumnezeu, iar această jertfă a lor s-a făcut prin puterea și prin energia Mielului înjunghiat. Așadar, sfinții mucenici nu s-au jertfit pentru vreo ideologie sau datorită voinței lor puternice, ci prin trăirea iubirii jertfelnice a lui Hristos.

A l d o i l e a comentariu este legat de faptul că oamenii îmbrăcați în alb aduc slavă și închinăciune Mielului, mărturisind și propovăduind că biruința lor este în realitate biruința lui Hristos, pentru că Lui I se datorează toate. Ei strigă cu glas mare, zicând: *Mântuirea este de la Dumnezeuul nostru, Care șade pe tron și de la Mielul*. Mântuirea lor s-a făcut prin izbăvirea din strâmtorarea cea mare și prin înălbirea veșmintelor lor. Tocmai de aceea, ei se împărtășesc din slava Mielului. Astfel, aceștia stau înaintea tronului lui Dumnezeu și îi slujesc ziua și noaptea în templul Lui, iar *Cel ce șade pe tron îi va adăposti în cortul Său*. În fond, este vorba despre împărtășirea din adevărata viață și despre îmbrățișarea dintre Miel și cei înveșmântați în alb. Așadar, acești sfinți îl slăvesc pe Dumnezeu și se află în fața tronului Său, dar în același timp, ei sunt și părtași ai slavei Sale, pentru că Cel ce șade pe tron Se adăpostește în inimile lor. Sfântul Andrei vorbește despre aceste lucruri în cuvinte expresive. El spune că sfinții țin în mâinile lor ramurile biruinței, care sunt „ramurile bune, drepte și

albe ale inimilor". În același timp, ei dănuiesc „în jurul tronului odihnei lui Dumnezeu” și, ca robi mulțumitori, recunosc că biruința asupra diavolului aparține Domnului. Acest lucru arată unirea și comuniunea dintre Miel și sfinți.

Al treilea comentariu, care este strâns legat de cele precedente, se referă la faptul că pe acești sfinți îi păstorește Însuși Mielul. *Mielul, Cel ce stă în mijlocul tronului, îi va paște pe ei și-i va duce la izvoarele apelor vieții și Dumnezeu va șterge orice lacrimă din ochii lor.* Din aceste cuvinte vedem slava celor care l-au urmat Mielului.

De o mare importanță pentru înțelegerea acestor lucruri este și următoarea interpretare dată de Sfântul Andrei. Expriarea *îi va paște pe ei* înseamnă că cei păstoriți de Hristos nu se vor mai teme de atacurile lupilor, pentru că aceștia vor arde în iezerul de foc. Faptul că sfinții vor fi duși la izvoarele apelor vieții arată că ei „vor fi păstoriți înspre izvoarele nemateriale, curate și prealimpezi ale înțelegerii dumnezeiești”, fiindcă, în altă parte, prin *apă* este desemnată revărsarea nesecată a Duhului Sfânt. Așadar, verbul *a păstori* înseamnă revărsarea sfintei lumini și ridicarea la o vedere de Dumnezeu mai înaltă, din care înțelegem și scopul păstoririi preotești. Atunci, sfinții vor dobândi cunoștință deplină, iar cunoștință în parte nu va mai fi. Ei nu vor mai flămânzi și nu vor mai înseta, pentru că „li se va da pâine și apă cerească”, nu va mai cădea soarele peste ei și nici o arșiță, pentru că nu vor mai fi supuși ispitelor și se vor bucura de slava veșnică. Faptul că slujesc zi și noapte „închipuie veșnicia”. De altfel, acolo nu va mai fi noapte, ci numai zi, luminată de soarele duhovnicesc al dreptății. Sfinții vor sluji în templul lui Dumnezeu pentru că templul este „toată zidirea reînnoită prin Duhul Sfânt”, reprezentată de cei care au păstrat neîntinată și nestinsă logodna Duhului.

Așadar, această vedenie arată slava Mielului, dar și slava celor care îi urmează Mielului, adică a mucenicilor sângelui sau a liberei lor alegeri. De aceea, analizând această vedenie expresivă din Apocalipsă, Sfântul Andrei scrie: „Fericiți cei care prin durerile vremelnice și-au agonisit odihnă veșnică și prin jertfirea alături de Hristos împărătesc împreună cu El și fără încetare Îl slăvesc”. Mielul ca înjunghiat are mieii Săi raționali, care se jertfesc în fiecare zi pentru a împlini voia Sa și pentru a-și arăta dragostea lor față de Hristos.

Mielul înjunghiat și slăvit este păstorul care duce oile Sale spre izvoarele vieții veșnice. Măreață imagine este aceasta: Hristos este, în același timp, și Miel și Păstor. Mielul ca înjunghiat S-a făcut păstor și, ca un păstor adevărat, păstorește oile Sale, jertfindu-Se ca un Miel. Pe lângă alte lucruri, de aici înțelegem cine sunt adevărații păstori și cum păstoresc turma lor acești păstori adevărați.

d) Fiară și Miel

Vorbind despre Miel, nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că Apocalipsa semnalează și prezența unei fiare, care seamănă cu Mielul, dar nu este Mielul adevărat, Dumnezeu-Om Hristos. Consider că trebuie să analizăm aici și existența fiarei, pentru ca, prin comparație, să fim ajutați în mai buna înțelegere a slavei Mielului.

Pentru început, trebuie să spunem câteva lucruri despre fiara Apocalipsei.

Sfântul Evanghelist Ioan a văzut două fiare, dintre care una se ridică din mare (Apoc. 13, 1), iar cealaltă, din pământ (Apoc. 13, 11). În analiza de față ne interesează mai ales cea de-a doua fiară, care este fără îndoială Antihristul. Evanghelistul Ioan scrie: *Și am văzut o altă fiară, ridicându-se din pământ, și avea două coarne asemenea mielului, dar grăia ca un balaur.* Această fiară făcea semne multe, îi amăgea pe cei ce locuiau pe pământ și încerca să le pecetluiască mâna dreaptă sau fruntea (Apoc. 13, 11).

Atât interpretarea Sfântului Andrei cât și cea a lui Areta sunt de o mare însemnătate pentru înțelesul apariției celei de-a doua fiare. După cum spune Sfântul Andrei, fiara se ridică din pământ, „adică din viața lumească și târătoare pe pământ”. Această fiară are coarne asemenea Mielului. Cele două coarne, care îl închipuie pe „Antihrist și pe proorocul mincinos” și care sunt puterea lui Antihrist, sunt asemănătoare coarnelor Mielului, „pentru ca să ascundă omorul”. Așadar, lupul vine în blană de oaie pentru a-i amăgi și a-i ucide pe oameni. De asemenea, coarnele seamănă cu ale Mielului „pentru ca, în numele Său, să își adune supunere”. Însă, cei doi seamănă numai la exterior, pentru că între fiară și Miel există o diferență uriașă.

De altfel, după cum afirmă Areta, coarnele fiarei nu sunt coarnele Mielului, ci numai seamănă cu cele ale Mielului, „pentru că se preface îngăduitor ca Hristos, ca să înșele”. Așadar, acesta este scopul „asemănării coarnelor, adică al asemănării slavei”.

În ciuda asemănării exterioare, între fiară și Miel există o diferență evidentă. Sfântul Evanghelist Ioan spune că diferența este în grai, pentru că fiara „grăia ca un balaur”. Areta notează că această fiară nu este balaurul, pentru că nu este Satana însuși, ci numai „purătorul puterii diavolului”.

Prin urmare, chiar dacă la exterior există o anumită asemănare, diferența este uriașă. Acest lucru reiese din modul de a vorbi, ceea ce probabil desemnează învățătura și felul de a-i învăța pe oameni.

După vedenia fiarei, Evanghelistul Ioan L-a văzut pe Miel stând pe muntele Sion, iar alături de El stăteau o sută patruzeci și patru de mii (144 000), care aveau scrise numele Lui și numele Tatălui Lui pe frunțile lor. Să vedem care este această vedenie profetică:

Și m-am uitat și iată Mielul stătea pe muntele Sion și cu El o sută patruzeci și patru de mii, care aveau numele Lui și numele Tatălui Lui, scris pe frunțile lor. Atunci am auzit un glas din cer, ca un vuiet de ape multe și ca bubuitul unui tunet puternic, iar glasul pe care l-am auzit ca glasul celor ce cântă cu alăutele lor. Și cântau o cântare nouă, înaintea tronului și înaintea celor patru ființe și înaintea bătrânilor; și nimeni nu putea să învețe cântarea decât numai cei o sută patruzeci și patru de mii, care fuseseră răscumpărați de pe pământ. Aceștia sunt care nu s-au întinat cu femei, căci sunt feciorelnici. Aceștia sunt cei care merg după Miel, oriunde Se va duce. Aceștia au fost răscumpărați dintre oameni, pârgă lui Dumnezeu și Mielului. Iar în gura lor nu s-a aflat minciună, fiindcă sunt fără prihană.

(Apoc. 14, 1-5)

Și aici, Mielul este Hristos, Care de această dată stă pe muntele Sion, dar desigur, nu pe Sionul cel vechi, ci pe cel al noii cetăți a Dumnezeului celui viu. După cum spune Sfântul Andrei, cei o sută patruzeci și patru de mii sunt „fie sămânța apostolică roditoare, fie

oamenii feciorelnici din Noul Testament; oricum, ei sunt oameni". Este vorba, aşadar, de sfinţii care au trăit fie fecioria sufletească, fie pe cea trupească.

În acest text, descoperim multe aspecte interesante. Aş dori să notez câteva dintre acestea, care au legătură cu tema noastră. Primul aspect este că de aici se vede slava Mielului stând pe Noul Sion – care este Biserica Ortodoxă – şi fiind înconjurat de mulţime de sfinţi, pe care El i-a sfinţit cu sângele Său. Cel de-al doilea aspect este faptul că sfinţii care Îl înconjoară pe Miel aparţin lui Dumnezeu şi Mielului şi au numele Mielului şi al Tatălui pe frunţile lor. Acesta este semnul recunoaşterii şi al înfierii. Ei nu mai aparţin loruşi, ci numai lui Dumnezeu. Cel de-al treilea aspect este că trăsăturile caracteristice acestor sfinţi care Îl înconjoară pe Miel sunt, pe de o parte, fecioria, mai ales cea lăuntrică, adică fecioria sufletească, iar pe de altă parte, bărbăţia, pentru că Îl urmează în toate pe Hristos pe calea jertfei. Aceasta înseamnă că ei nu mai au voinţă proprie, pentru că au încredinţat-o lui Hristos, adică Mielului, şi toată viaţa lor s-a umplut de Hristos. Unii dintre aceştia sunt slăviţi pentru curăţia şi pentru simplitatea lor dobândite prin lupta împotriva patimilor, iar alţi pentru că L-au urmat cu bărbăţie pe Miel spre mucenicie. În aceste categorii intră Sfinţii Apostoli, mucenicii, pustnicii, dar şi toţi ceilalţi sfinţi care, întăriţi fiind de puterea Mielului răstignit şi înviat, au mers spre mucenicie şi spre slavă.

* * *

Din toate acestea, vedem că Mielul ca înjunghiat al Apocalipsei este Hristos cel răstignit şi înviat, Care are multă slavă şi multă cinste. El este cântat de cei mântuiţi şi de întreaga zidire. Puterea acestui Miel slăvit nu se poate compara cu nici o slavă şi cu nici o putere pământească zidită.

În ciuda strălucirii sale exterioare şi a diferitelor aprecieri antropocentrice şi umaniste, întreaga istorie omenească se mişcă în jurul axei care ridică întrebarea: „Miel sau fiară?” Cu adevărat, toată istoria omenească, mai ales în punctul în care a ajuns ea astăzi, se găseşte în faţa acestei dileme, pentru că, de o parte, vor fi oamenii Mielului şi de cealaltă parte, oamenii fiarei Apocalipsei.

Evenimentele care se petrec astăzi ridică această problemă mai mult decât oricând. Așadar, în ce categorie și în ce tabără vom fi încadrați? Între oamenii Dumnezeului-Om sau între oamenii fiarei-om?

Răstignirea și Învierea lui Hristos ne conduc spre drumul jertfei și al învierii. Atâta timp cât trăim Răstignirea în viața noastră personală, fapt care înseamnă omorârea patimilor, iubirea jertfelnică și viața mucenicească, cu tot ceea ce presupun acestea, vom trăi și Învierea lui Hristos. Prin urmare, slava veșnică este legată de bărbăție și de războiul existențial, care este înspăimântător, dar și slăvit, deoarece creează ordinea veșnică a lucrurilor.

Februarie 1991

Mic dicționar de termeni religioși proveniți din limba greacă

diortosi (a) = a corecta, a îndrepta.

eclesiologie = învățătura referitoare la biserică.

epifanie = arătarea lui Dumnezeu, Boboteaza.

erminie = tâlcuire.

harismă = dar dobândit prin puterea Duhului Sfânt.

hristologie = învățătura referitoare la Hristos.

iconomie = planurile lui Dumnezeu pentru mântuirea omului.

isihast = persoană care practică rugăciunea inimii.

isihasm = mod de viață caracterizat prin lupta de a supune lui Dumnezeu energiile sufletului și ale trupului, prin liniștirea gândurilor.

isihie = liniștirea gândurilor.

neptic = trezvitor.

noetic = referitor la gând.

omilie = predică mai lungă.

pnevmatologie = învățătura referitoare la Duhul Sfânt.

pronie = providență, purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

sofiologie = învățătura referitoare la înțelepciunea lui Dumnezeu

soteriologic = referitor la mântuirea omului.

soteriologie = învățătura referitoare la mântuirea omului.

teantropic = divino-uman.

teofanie = arătarea lui Dumnezeu, Boboteaza.

teognosie = cunoașterea de Dumnezeu.

teolog = 1. persoană care studiază teologia.

2. persoană care a primit cunoașterea de Dumnezeu prin har.

teologie = învățătura despre Dumnezeu.

teomah = persoană care luptă împotriva lui Dumnezeu.

teorie = vedere de Dumnezeu, contemplare.

triadologie = învățătura referitoare la Sfânta Treime.

Observații:

a) toate notele sunt ale traducătorului.

b) parantezele pătrate au fost folosite acolo unde era absolut necesar să se completeze o lipsă a textului.

c) atunci când a fost absolut necesar, s-a explicat același cuvânt de două sau de mai multe ori.

Cuprins

INTRODUCERE.....	5
A. CELE DOUĂSPREZECE PRAZNICE ÎMPĂRĂTEȘTI	11
I. BUNAVESTIRE	11
1. Ce înseamnă bunavestire.....	12
2. Îndumnezeirea Maicii Domnului	13
3. Născătoarea de Dumnezeu și păcatul strămoșesc	14
4. Supunerea și libertatea Născătoarei de Dumnezeu	16
5. Zămislirea Cuvântului s-a făcut prin creare	18
6. Îndumnezeirea firii omenești prin întrupare	19
7. Purtarea în pânțece după fire și peste fire.....	20
8. Zămislirea fără plăcere, purtarea în pânțece fără greutate și nașterea fără dureri	21
9. Născătoarea de Dumnezeu, chipul veacului ce va să fie	22
10. Participarea fiecăruia dintre noi la Bunavestire	23
II. NAȘTEREA LUI HRISTOS	26
1. Eveniment istoric și taină	26
2. Întruparea Fiului lui Dumnezeu a fost proorocită în Vechiul Testament.....	27
3. Închinarea păstorilor	28
4. Imnul îngerilor.....	29
5. Închinarea Magilor.....	30
6. Reînnoirea zidirii.....	31
7. Numinile Fiul lui Dumnezeu și Hristos.....	32
8. Cele două nașteri ale lui Hristos.....	33
9. De ce S-a întrupat Fiul lui Dumnezeu și nu celelalte Persoane ale Sfintei Treimi.....	35
10. Scopul întrupării, îndumnezeirea omului	37
11. Întruparea și chenoza	38
12. Patimile firești și nepăcătoase la Hristos	39
13. Cele două firi ale lui Hristos lucrează fără schimbare, fără amestecare și fără despărțire	41
14. Termenii fire compusă și ipostas compus	44
15. Participarea fiecăruia dintre noi la praznicul Nașterii lui Hristos	46
III. TĂIEREA ÎMPREJUR A LUI HRISTOS	49
1. Tăiere împrejur și prepuț	49

2. Înțelesul adânc al tăierii împrejur iudaice	50
3. Tăierea împrejur a lui Hristos	51
4. De ce S-a tăiat Hristos împrejur	52
5. Cum a abordat vechea Biserică tăierea împrejur după trup	54
6. Sfântul Apostol Pavel despre tăierea împrejur	55
7. Îndreptarea și faptele legii	56
8. Botezul ca tăiere împrejur a Noului Testament	58
IV. ÎNTÂMPINAREA DOMNULUI	60
1. Porunca din Vechiul Testament pentru curățire și ceremonia închinării	60
2. Hristos și Maica Domnului nu aveau nevoie de curățire	62
3. Hristos este întâi născut	63
4. Hristos ca prunc și ca Dumnezeu de dinainte de veac	64
5. Jertfele pentru ceremonie	66
6. Dreptul și evlaviosul Simeon	67
7. Proorocița Ana	69
8. Căsătorie și feciorie	70
9. Cărbunele aprins din brațele lui Simeon	71
10. Acum slobozește	72
11. Hristos, semn care stârnește împotriviri	74
12. Suferința Preasfintei Născătoare de Dumnezeu	75
13. Slujba creștină la patruzeci de zile de la naștere	77
V. BOBOTEAZA	79
1. Viața de copil a lui Hristos	79
2. Creșterea lui Hristos în vârstă și în înțelepciune	81
3. Teofanie, Epifanie	83
4. Sfântul Ioan Botezătorul	83
5. Diferitele feluri de botez	85
6. De ce S-a botezat Hristos	86
7. Rezidirea neamului omenesc	87
8. Râul Iordan și Marea Moartă	88
9. Arătarea Dumnezeului Treimic	89
10. Fiul iubit întru Care a binevoit Tatăl	90
11. Fiul este strălucirea Tatălui	91
12. Arătarea Duhului Sfânt ca un porumbel	92
13. Vederea de Dumnezeu a Sfântului Ioan Botezătorul	93
14. Botezul creștin	95
15. Energiile Botezului	96
16. Botezul și viața duhovnicească	97
VI. ÎNȚELEPCIUNEA LUI DUMNEZEU	100
1. Înjumătățirea Cincizecimii și sărbătoarea Corturilor	101

2. Hristos la Ierusalim în timpul sărbătorii Corturilor.....	103
3. Hristos este apa și izvorul viu.....	105
4. Hristos este lumina lumii.....	107
5. Teoriile sofologiei contemporane.....	108
6. Înțelepciunea lui Dumnezeu în Sfânta Scriptură.....	109
7. Spusele Sfinților Părinți despre Înțelepciunea lui Dumnezeu.....	111
8. Energia cuvântului lui Dumnezeu.....	112
9. Însemnătatea poruncilor lui Dumnezeu.....	115
10. Legătura dintre învățătură și minuni.....	116
11. Însemnătatea teologică a minunilor.....	119
12. Semnificația numirilor lui Hristos.....	121
13. Marea valoare a numelui de creștin.....	122
VII. SCHIMBAREA LA FAȚĂ A LUI HRISTOS.....	126
1. Există multe schimbări la față.....	127
2. Ce înseamnă Schimbare la Față.....	128
3. Muntele Tabor și cei doi sori.....	130
4. Lumina lui Hristos este slava Dumnezeirii.....	131
5. Împărăția lui Dumnezeu.....	133
6. Hristos a arătat care este prototipul zidirii omului.....	135
7. Lumină zidită și nezidită.....	136
8. Lumina nezidită descrisă pe trupul lui Hristos, întunericul de deasupra luminii.....	138
9. Arătarea Dumnezeului Treimic.....	139
10. Moise și Ilie pe Tabor.....	142
11. De ce și-au făcut apariția acești doi profeți.....	143
12. Cei trei ucenici pe Tabor.....	145
13. Hristos este centrul Sfintei Scripturi.....	147
14. Trupul lui Hristos este asemenea lui Dumnezeu.....	148
15. Împărtășire diferită din slava lui Dumnezeu.....	149
16. Ce este Biserica și care este scopul ei.....	150
17. Participarea fiecăruia dintre noi la îndumnezeire.....	151
VIII. ÎNVIEREA LUI LAZĂR ȘI INTRAREA DOMNULUI ÎN IERUSALIM.....	154
1. Învierea lui Lazăr, preînchipuire a învierii de obște.....	155
2. Prietenii lui Hristos și moartea.....	156
3. Cele două firi ale lui Hristos în legătură cu moartea și cu învierea lui Lazăr.....	157
4. De ce învierea lui Lazăr a avut loc la patru zile de la moartea acestuia.....	161
5. Învierea lui Lazăr.....	162
6. Gândul mort al omului și învierea lui.....	164
7. Betania – Ierusalim, Betleem – Betania.....	166

8. Intrarea lui Hristos în Ierusalim cu smerenie	167
9. Semnificația mînzului și a asinei.....	169
10. Dobitoacele raționale ale lui Dumnezeu	171
11. Veșmintele Apostolilor	173
12. Ovațiile poporului și „osana întru cei de sus, binecuvîntat este Cel ce vine...”	174
13. Imnul copiilor	177
14. Semnificația ramurilor de finic	178
15. Adevărata sărbătorire	180
IX. PATIMILE ȘI RĂSTIGNIREA LUI HRISTOS.....	182
1. Evenimente istorice și taină	183
2. De ce Hristos a pățit de bunăvoie.....	183
3. Vindecarea părții muritoare și supuse pătimirii din firea omenească ...	185
4. Patimile și Răstignirea, expresie a iubirii lui Dumnezeu	186
5. Tristețea și frica lui Hristos înaintea Patimilor.....	188
6. Rugăciunea din grădina Ghetsimani	189
7. Cele două firi ale lui Hristos în timpul Patimilor	191
8. Prin diferitele chipuri ale Patimilor Sale, Hristos a vindecat patimile omului.....	192
9. Golgota și crucile	195
10. Crucea lui Hristos, semn al biruinței și al slavei	196
11. Taina împăcării	197
12. Primul cuvînt al lui Hristos de pe Cruce, rugăciune către Tatăl pentru cei care Îl răstigneau	199
13. Cel de-al doilea cuvînt, legat de Maica Sa	200
14. Cel de-al treilea cuvînt, încredințarea tâlharului despre mîntuirea sa.....	201
15. Cel de-a patrulea cuvînt, rugăciune către Tatăl.....	203
16. Cel de-al cincilea cuvînt despre sete	204
17. Cel de-al șaselea cuvînt despre moartea Sa.....	205
18. Cel de-al șaptelea cuvînt, atunci când, cu glas mare, Și-a dat duhul.....	205
19. Despărțire a sufletului de trup, dar Dumnezeu nedeșpărțită	207
20. Trupul nu se descompune în mormînt.....	208
21. Înțelesul adînc al coastei împunse	209
22. Coborârea de pe Cruce și înmormîntarea lui Hristos	211
23. Mirele Bisericii	213
24. Împărtășirea din taina Răstignirii	214
X. ÎNVIEREA LUI HRISTOS	217
1. De ce Învierea lui Hristos este reprezentată în icoane în chipul pogorării la Iad.....	218
2. Ce este Iadul	219

3. Învățătura Bisericii despre pogorârea la Iad a lui Hristos	221
4. De ce S-a pogorât Hristos la Iad	223
5. Cum L-a recunoscut Iadul pe Hristos și cine s-a mântuit	224
6. Însemnătatea Sâmbetei Mari.....	226
7. Ridicarea din morți a lui Hristos după trei zile	228
8. Însemnătatea duminicii.....	230
9. Hristos, ca Dumnezeu, S-a înviat pe Sine Însuși	232
10. De ce Hristos nu S-a arătat tuturor după Înviere	233
11. Cele unsprezece apariții ale lui Hristos după Înviere.....	234
12. Arătarea lui Hristos către mironosițe	236
13. Arătarea lui Hristos către Maica Domnului	237
14. Arătarea lui Hristos către ucenici și darul Duhului Sfânt.....	238
15. Hristos înviat din morți și Apostolul Toma	240
16. Arătarea lui Hristos pe Marea Tiberiadei.....	241
17. Cum se tâlcuiește primirea hranei de către Hristos înviat din morți	242
18. Trupul înviat al lui Hristos	244
19. Învierea lui Hristos a folosit și îngerilor	245
20. Înțelesul Paștelui	246
21. Paștele legii, Paștele sfântului har și Paștele veacului ce va să fie.....	248
22. Împărtășirea fiecăruia dintre noi din taina Învierii	249
XI. ÎNĂLȚAREA DOMNULUI	252
1. Înălțarea lui Hristos în Sfânta Scriptură	253
2. De ce S-a înălțat după patruzeci de zile.....	254
3. Însemnătatea Înălțării lui Hristos față de alte praznice împărătești.....	255
4. Înălțarea este sărbătoarea așezării firii omenești pe tronul lui Dumnezeu	258
5. Hristos este singurul care S-a suit la Ceruri	259
6. Hristos S-a înălțat cu trupul	261
7. Suiu-S-a Dumnezeu întru strigare	263
8. Se urca la ceruri binecuvântându-i pe ucenici.....	263
9. Ucenicii stăteau cu privirea ațintită spre cer și au fost încredințați de venirea din nou a lui Hristos	265
10. Lumea îngerilor în timpul Înălțării lui Hristos.....	267
11. Ridicați porțile voastre.....	269
12. Mirarea îngerilor	271
13. Hristos oferă Tatălui oia rădăcită.....	273
14. Făgăduința lui Hristos despre trimiterea darului Duhului Sfânt ...	274
15. Împărtășirea fiecăruia dintre noi din Înălțarea lui Hristos.....	276
16. Condițiile împărtășirii din harul sărbătorii Înălțării	277
XII CINCIZECIMEA	280
1. Cincizecimea creștină și iudaică.....	281

2. Cincizecimea, sărbătoare a Sfintei Treimi.....	283
3. Lucrarea lui Hristos și a Duhului Sfânt este comună.....	285
4. Cei doi Mângâietori.....	286
5. Sfântul Duh îl revelează profetilor pe Cuvântul neîtrupat.....	288
6. Lucrarea Duhului Sfânt în Noul Testament.....	289
7. Duhul Sfânt și Biserica.....	291
8. Ce înseamnă pogorârea Duhului Sfânt din ziua Cincizecimii.....	292
9. Prezența Sa ca o suflare de vânt ce vine repede.....	294
10. Înțelesul teologic al limbilor de foc.....	295
11. Îmbrăcarea ucenicilor de către Duhul Sfânt.....	297
12. Beția trează.....	298
13. Prin Duhul Sfânt, Îl cunoaștem pe Hristos și ajungem la Tatăl....	300
14. Energiile Duhului Sfânt și harismele pe care le dă membrilor Bisericii.....	301

B. TEME HRISTOLOGICE 307

I. PRAZNICUL CU TOTUL STRĂIN.....	307
a) Taina chenozei.....	308
b) Zămislirea lui Hristos în pântecele Născătoarei de Dumnezeu.....	309
c) Mântuire – Rezidire.....	313
d) Taina Născătoarei de Dumnezeu.....	315

II. ÎNTRUPAREA LUI DUMNEZEU CUVÂNTUL ÎN ÎNVĂȚĂTURA SFÂNTULUI

ATANASIE CEL MARE.....	317
a) Întruparea – expresie a iubirii de oameni a lui Dumnezeu.....	318
b) Transformarea trupului stricăcios și muritor.....	319
c) Reînnoirea omului de către Hristos, Care este prototipul zidirii sale.....	321
d) Taina întrupării.....	323

III. LIPSA DE DEPENDENȚĂ A SFINTEI ÎNTRUPĂRI DE CĂDEREA ÎN PĂCAT 325

a) Poziția generală a Părinților Bisericii.....	325
b) Poziția Sfântului Nicodim Aghioritul față de legătura dintre întrupare și căderea în păcat.....	327
c) Sfânta iconomie ca voie anterioară a lui Dumnezeu.....	329
d) Concluzii.....	333

IV. POMUL CUNOȘTINȚEI ȘI POMUL VIEȚII 335

a) Cei doi pomi din Raiul începuturilor.....	335
b) Tâlcuirea patristică în legătură cu cei doi pomi.....	337
c) Dumnezeu-Om Hristos – pomul vieții.....	338
d) Pomul vieții în Apocalipsă.....	339
f) Pomul de Crăciun.....	341

V. MIELUL LUI DUMNEZEU 343

a) Caracterul Apocalipsei.....	343
--------------------------------	-----

b) <i>Hristos ca Miel înjunghiat înconjurat de slavă</i>	346
c) <i>Doxologia Mielului</i>	352
d) <i>Fiară și Miel</i>	357
MIC DICȚIONAR DE TERMENI RELIGIOȘI PROVENIȚI DIN LIMBA GREACĂ	361